

[Faint, illegible text from bleed-through]

[Faint mirrored bleed-through from the reverse side of the page]

© 2000 Blackwell Science Ltd *Journal of Internal Medicine* 247: 399–406

Arie descriptio	3	Babylonia	3	Circus dux	56	Fabij	12
Aphrice descriptio	4	babylon	11	caela	58	fabius maxim9	25
auloles	5	brigantia	4	christus nat9	58	fulmina	28
amphitryon	7	britania	4	caligula imp	64	fulvius	31
amazones	8	bizantium	5	claudi9 imp	64	fimbria	51
aeneas	9	balcarcs	5	comodo mp	67	fontes olei	59
aemilius	11	brutius	12	caraus mp	70	florian9	69
alabiades	14	bellii peloponesui	10	carausi9	70	fium9	74
athenaz expugna	16	bella ro.	14	constantin9	70		
artaxerxes	17	bella punica	29	constantin9 imp	70		
amnestia	17	bellu civile	45	constans	72		
agefilaus	18	bellu locale	45	constantin9 ty	78	Galaules	5
archidamus	19	bellu gladiator9	49	classis ingens	79	gethe. gothi	9
alexander magn9	20	bellu gallici	53	vissus	72	ganges	12
argyralpides	26	bellu fuor9	40			grecoz fuit9	22
arideus	26	bellu britanni9	54			gorde	23
antigon9	26	bastarne	56			gessate	32
abderite	26	hyntineus	43			gallogreci	36
agatorles	29	biblioteca incisa	57			gallatia	36
aces corinthii	39	burgundiones	73			glacies nupti	36
actue exunda	40	kassian9 imp	68			gladiatoz bellu	49
antiochus	42			Diluvij inundata	5	galla imp	65
atilonici mors	42			decualion	7	gordian9 imp	68
aziouultus	53			dicator	12	gallus imp	69
ambiorix	54			darius	13	gallen9 imp	69
arducna filia	54			decim uiri	15	galer9 cesar	70
abraam	62	Lanum nra	2	dusia	17	gallus cesar	73
adrian9 imp	67	caucasus	3	delphici oraculi	27	gratian9 imp	73
antonij pi9 imp	67	climax mons	3	discordia	17	sildo comes	76
alexander imp	68	cypros.	5	dei cognitio	43	gratian9 ty.	78
aemilian9	69	cetra	5	domini appellatio	61	gerontic9	79
aurelian9 imp	69	cyclades	5	domitian9 imp	66		
arrius	72	corfica	5	decus imp	69		
athanaric9 rex	73	centauri	8	dio clitian9 imp	70	hibernia	4
arcadius imp	74	cyzus	9	delmatius	72	hospitalitas seu	8
ambrosius epis	76	conon	16	decenti9	73	helena	105
attalus ty	79	clusia	17	didym9	78	hamulcho. hano.	29
ataulphy rex	79	caesus	12	diurpanetus	66	hiero	30
arbogastes	75	curtius	20			hamulchar	20
		curtin9	20			himbal	30
		caudine furcule	22			hecbatana	52
		concordia	17			honoriaci	78
		cartago	29			helio gaballs imp	68
		calphurni9	30	Europe descriptio	4	hiuni	74
		capita rasa	36	epaminondas	18	honori9 imp	76
		carthaginis sit9	37	editti crudelis	51	herachianus	79
		corinchi9 euesio	39	epiphania	60	hispanic laus	40
		celia	41	eugenie ty	75	hispanic irrupte	78
		carthago restituta	42	eucheri9	77	halaticus	77
		cornelia	43				
		cymbri	44	Pames aegypti	6	ioseph	6
		cato	46	facinus	28/9	iosephus	60
		catalina	51	ficioz sultanoz	10	incastus	8
		cesar in gallijs	53				

iphigates	10	lilus. 3. noe. nini.	5	rutilij integutas	45	templij diruti	66
iudeoz transmigratione	20	nucij celestas	14	ruina	63	titus imp	66
iudei 20 ^a pulsi	65	nicias. 15. nazses	70	rhedagais	76	traians imp	67
iudeoz exadii	66	naualis pugna	14			theodosij comes	74
inuidia	30	naufagia	31			theodosij imp	74
ianni clausa	32	numatie exadii	41	Sialia. Sardinia	5	tyranni	69
incendiu	32	nero. 65. neuia ip	67	semitamis	5	tractus imp	69
iuenia	37	nicee conuentu	72	sodoma.	6		
iuguthu	43	numezian	70	sardanapala	9		
induaomaz	54	nepotian	73	scitatas. 15. sardis	23		
ioanes apls	66			soerates	17	Yclores rex	8
iulian	68	Ostrogotta	3	scythie victi	22	virginitas	8
iouinian	73	orchades. 4. oedipus	8	seleucuz	27	virginitas signu	19
ionius	79	obisidio troie	9	seruoz facin	28	veneni	20
		olympias. 11. otho ip	65	seruoz bellu	40	victimę humane	29
		oringentorix	53	sezens migens	30	vestalis defossa	20
				sagunt exadii	33	velites	35
Libidinis scelus	6			sarnu flu	33	viriatu	39
liber pz	7	pestis. 7. pux orbis	20	sapio aphrican	35	verbs uenalis	43
licentia infamie	10	purriandia phacton	7	sapponis mors	42	virgentorix	14
lysander	18	perseus. 8. ponti	25	sothim rex	46	virellig imp	65
ludi scenici	19	phalaris. 9. proas	11	sylla. sextorix	46	vespasian imp	66
lysimach	27	paufanias	18	sparthacus	49	volpius	68
lunetres	33	philippus macedo	21	seianus	63	volusian	69
lex oppia	36	papyri. 23. perles	37	scarbonian	64	valerian imp	69
licullu	51	ptolomeus	26	seuer imp	68	lucande	70
lyanius	72	prodi argualindz	26	sanitex	71	veterano	72
		pyrith. 27. pirate	52	silius	73	luti uhami	73
		proletarij	27	sarvus. 77. fabius	79	valentinian imp	73
		prodigia	28	sebastian	79	valens	73
Meuania	4	paula amili	31	segerian rex	79	vidin	77
moyfes	7	puer q drupes	40	stilio	77	uisa bti petri	77
munozaur	14	romper	45			verimian	78
mutatio rex	18	paula horrenda	49			villia rex	79
minutia xgo	20	phisc. 51. plandia	78	Taprobane	3		
mors optima	22	petrus apls	64	tyle. 4. tantaly	8	Xerxes	13
mos fruptoz	28	procopis ty	73	tyrteus poeta	10	xanthippus	31
mezzeus	29	perstinax imp	68	triuiphu recusat	12		
monstrum	40	phlippi imp	69	triuiphu ipudes	39		
mariz	43	probus imp	69	triuiphu ro. qd	66		
muloz facin	9	pilati mors	64	tempoz coditio	14		
malecol	45			terremot	15		
mithridates	50	Quintus acinat	14	trafylbul	16		
mœna	59	Quintiliu uary	61	torquatus	20		
monachi	73			tyleris indudatio	32		
maz imp	67	Romulus	9	terenti comies	35		
maxim imp	68	roma adita. 11. capta	17	theatru	37		
maximius imp	68	rhagini. 15. regulu	31	tygranes	42		
maximian	70	ranaz clades	26	tyleriz qslar	63		
maxentius	72	romanor svages	44				
mactzel	76						
marin	79						
marcellus	79						

RAECEPTIS tuis parui beatissime pater Augustine: atq;
utinā tā efficaciter q̄ libenter: q̄q̄ ego in utrūvis partē parū de
explicito mouear: rectene: an secus egerim. Tu enim iam isto
iudicio laborasti: utrūne hoc qd̄ prāciperes possem. Ego aut̄
soliū obedientiā: si tamē eā uolūtate conatuq; decorauī: telti/
monio cōtentus sum. Nam & in magna magni patrisfamilias

domo cū sint multa diuersi generis aīalia adiūmēto familiaris rei cōmoda: nō est
tamē canū cura postrema: q̄bus solis natura insitū est: uoluntarie ad id quo prā/
parant̄ urgeri: & per ingēnitā quandā obedientiā formulā sola disciplinati tre/
moris expectatione suspendi: donec ad pagendi licentiā nutu signoue mittantur.
Habet enim pprios appetitus q̄tū brutis excellentiores: tantū rōnabilibus ppin/
quantes: hoc est discernere: amare: seruire. Nam discernētes inter dños atq; extra/
neos nō eos quos infectant̄: oderūt: sed pro his quos amāt zelant: & amātes dñm
ac domū non quasi ex natura apti corporis uigilantes: sed ex conscientia solliciti
amoris inuigilant: Vnde etiā mystico sacramēto in euangeliis: quod edant micas
catelli sub mensa dñorū: & Chananea mulier nō erubuit dicere: & dñs nō fastidi/
uit audire. Beatus etiā Tobias ducē angelū sequēs canem comitē hīre nō spreuit.
Igit̄ generali amorī tuo speciali amore cōnexus uoluntati tuā uolens parui. Nā
cū subiectio mea prācepto paternitatis tuā factū debeat: totūq; tuū sit: quod ex
te ad te redit: opus meū hoc solo cumulatū reddidi: q; libēs faci. Prācepas mihi
utī aduersus uaniloquā prauitatē eorū: qui alieni a ciuitate dei ex locorū agrestīū
cōpitis & pagis pagani uocant̄ siue gentiles: q̄a terrena sapiunt: qui cū futura nō
quātāt: prāterita aut obliuiscant̄: aut nesciāt: prāsentia tamē tēpora ueluti mā/
lis extra solitū infestatissima: ob hoc solū: quod credit̄ Christus: & colitur deus:
idola aut̄ minus colunt̄: infamāt. Prācepas ergo ut ex oībus quā haberi ad prā/
sens possunt historiā: atq; ānalīū fastis: quācūq; aut bellis grauiā: aut corrupta
morbis: aut fame tristia: aut terrā: motibus terribilia: aut inūdationibus aquarū
infolita: aut eruptionibus igniū metuēda: aut ictibus fulminū plagisq; grandinū
sæua: uel ēt parricidiis flagitiisq; misera p̄ trāsacta retro sæcula repperissem: or/
dinato breuiter uoluminis textu explicarē: maxime cū reuerentiā tuā pficiendo
aduersum hos ipsos paganos. xi. libro insistentē quorū iam. x. oriētes radii mox:
ut de specula ecclesiasticā claritatis elati sunt: toto orbe fulserunt leui opusculo
occupari nō oportet: & sanctus filius tuus Iulianus Carthaginēsis seruus dei satis
fieri super hac re petitioni suā eadē fiducia: qua poposcit: exigeret: dedi operā. &
meipsum in primis cōfusione pressi: cui plarūq; reputanti supra modū exaltua/
uisse prāsentīū clades tēporū uidebant̄. Nactus sum enī prāteritos dies non solū
æque. ut hos graues: uerū etiā tāto atrocius miseros: quāto lōgius a remedio ueræ
religionis alienos: ut merito hac scrutatione claruerit regnasse mortē auidā san/
guinis dum ignorat̄ religio: quā phiberet a sanguine. Ista illucescente illā cōstu/
puisse: illā cōcludi: cū ista iam prāualeat: illā penitus nullā futurā cū hac sola re/
gnauit: ex cāptis uidelicet semotisq; illis diebus nouissimis sub fine sæculi & sub
apparitione Antichristi: uel etiā sub conclusionē iudiciū: q̄bus futuras angustias:

Canum
na 7

quales ante nō fuerant dñs Christus p scripturas sacras sua etiā cōtestatione præ/
dixit. cū secundū ipsum qdē: qui & nūc & semp est modū ueg: apertiore ac gra/
uiore discrimine per intolerabiles tribulationes tēpor: illor: sanctos pbatio: im/
pios perditio sequet. Et qm̄ omnes pmodū tam apud Græcos q̄ apud Latinos
studiosi ad scribendū uiri qui res gestas reg: populorūq: ob diuturnam memoriā
uerbis ppagauerunt initiū scribendi a Nino Beli filio rege Assyrior: fecerūt: qui
cū opinione cæca mūdi originē creaturāq: hoīum sine initio credi uelint: capisse
tñ ab hoc regna bellaq: definiūt: q̄si uere eatenus humanū genus ritu pecudū ui/
xerit, & tūc primū: ueluti ad nouā puidetiā cōcūssum suscitaturūq: uigilauerit.

De miseria hominū per peccatū ab initio.

Go initiū miseriæ hoīum ab initio peccantis hoīs ducere institui: paucis
dūtaxat: iisdēq: breuiter deliberatis. Sunt autē ab Adā priō hoīe usq: ad
Ninū magnū ut dicūt regē qñ natus est Abraā anni tria milia. xxxiiii.
qui ab oib⁹ historiographis uel omissi uel ignorati sūt. A Nino autē uel Abraā
usq: ad Cæsare augustū: idest usq: ad natiuitatē Christi q̄ fuit anno impij Cæsaris
xlii. cū facta pace cū Parthis Iani portæ clausæ sunt: & bella toto orbe cessarūt:
colligunt anni duo milia. xv. in qbus inter se auctores scriptoresq: oīum oīa ne/
gociāq: triuerūt. Quapp res ipsa exigit ex his libris q̄ breuissime uel pauca atin/
gere: q̄ originē mūdi loquētes præteritos: fidē ānūciatiōe futuros: & post subsequē/
pbatioē fecerūt: nō quō auctoritatē eos: cuiq̄ uideamur ingerere: sed q̄ opā præ/
ciū sit de opione uulgata: quæ nobis cū oib⁹ cōis est cōmonere. Primū q̄ si diuī/
na puidetiā: quæ sicut bona ita pia & iusta ē: agit hō & mūdus: hoīem autē q̄ cō/
uertibilitate naturæ & libertate licetiæ ifirmus & cōtūmax ē: sicut pie gubernare
egenū opis oportet: ita iuste corripi imoderate libertatis necesse est: iure ab initio
hoīs p bona malaq: alternatiā exerceri hūc mūdū sentit q̄sq: p se atq: i se huma/
num genus uidet. Deinde cū ab ipso priō hoīe peccatū punitioq: peccati cōpisse
doceamur: porro autē cū etiā isti de medijs tēpib⁹ inchoātes: quīs supior: nūq̄ me/
minerint: nihil nisi bella cladesq: descripserint: quæ bella qd aliud dicēda sūt: nisi
urgētia i alterutrū mala. mala autē hmōi quæ tūc erāt sicut & nūc sūt inq̄tū sunt
sine dubio aut manifesta peccata sūt: aut occulte punitiōes peccator: qd impedi/
mētī est nō ei⁹ rei caput pādere: cui⁹ illi corpus expresserint: & priora illa secula
quæ multo nūerosiora mōstrabim⁹: uel tenuissimo testari relatu similes miseria
pulsisse. Dicitur⁹ igitē ab orbe cōditō usq: ad urbē cōditā: dehinc usq: ad Cæsaris
principatū natiuitatēq: Christi: ex quo sub prāte urbis orbis māsit impiū: uel etiā
usq: ad dies nros inq̄tū ad cognitionē uacare suffecero: cōslictationes generis hu/
mani & ueluti p diuersas prēs ardētē malis mūdū face cupiditatis incensū e spe/
cula ostentaturus: necessariū reor: ut primū ipsum terrar: orbē: quē inhabitabat
humanū genus: sicut est a maiorib⁹ trifariā distributus: deinde regionib⁹ puin/
ciisq: determinatus expediā: quo facili⁹ cū locales belloꝝ morboꝝq: clades ostē/
tabunt: studiosi quicq: nō solū reg: ac tēpor: sed etiā locoꝝ scientiā cōsequantur.

Maiores nros in tres partes mundū totū diuississe.

Aiores nostri orbē totius terræ oceani limbo circūseptū triquadū sta/
tuere: ei⁹q: tres partes Asiam: Europā: & Aphricā uocauerūt: quīs aliq
duas: hoc est Asiā: ac deinde Aphricā in Europa accipiendā putauerint.

Asia tribus partibus oceano circūcineta p totā trāuersi plagā orientis extendit. Hæc occasū uersus a dextra sui sub axe septētrionis incipiente cōtingit Europā. a sinistra Aphricā dimittit. sub Aegypto. uero & Syria mare nīm: qd magnū gñā liter dicimus: habet. Europa incipit septētrionalis a flumine Tanai: qua Riphæi mōtes Sarmatico auersi oceano Tanaim fūdūt fluuiū: q prateriēs aras ac terminos. Alexandri magni in Roxolanorū finib⁹ sitos Maxotidas auget paludes: quæ immensa exūdatio iuxta Theodosiā urbē Euxinū pōtū late ingredit. Inde iuxta Cōstātinopolim lōgā mittunt angustia: donec eas mare hoc: qd dicimus nostrū accipiat. Europæ i Hispania occidentalis oceanus terminus est: maxime ubi apud Gades insulas Hercules colūna uisunt. & Tyrrheni maris faucibus oceani æstus imittit. Aphricā p̄cipiū est a finib⁹ Aegypti urbib⁹ Alexandriæ ubi Parethoniū ciuitas sita est sup hoc mare magnū: qd oēs plagas terrasq; medias interluit. inde per loca quæ accolæ catabathmon uocāt: haud pcul a castris Alexandri magni: & sup lacū Calcartiū: deinde iuxta supiorū fines Anafitæ: missa in trāuersum Aethiopia deserta meridianū cōtingit oceanū. Termini Aphricæ ad occidentē iudē sunt: q & Europæ: id est fauces Gaditani freti. ultimus aut finis eius est mōs Athlas: & insulæ quas fortunatas uocant. Et qā breuiter generales tripartiti orbis diuisiones dedit: ipsas quoq; p̄tiū regiones: sicut pollicitus sum: significare curabo. Asia ad mediā frontē orientis hēt in oceano Eoo ostia fluminis Gangis: a sinistra p̄montoriū Calligicū cui submanet ad Eug: insula Taprobane: ex qua ocean⁹ Indicus uocari incipit a dextra habēs Emodos mōtes: ubi Caucasus deficit: p̄montoriū Samarā: cui ad aquilonē ostia fluminis subiacet Octorogorra: ex quo oceanus sericus appellat. In his finibus India est: quæ habet ab occidentē flumē Indū: qd rubro mari accipit: a septentrione montē Caucasum reliquā ut dixi: Eoo & Indico oceano terminatur. Hæc habet gētes quadragintaquattuor absq; insula Taprobane: quæ habet decē ciuitates. & absq; reliquis insulis habitabilibus plurimis. A flumine Indo: qd est ab oriente usq; ad flumen tygrim: qd est ad occasum: regiones sunt istæ: Aracosia: Parthia: Assyria: Persida: & Media sim terrarū montolo & aspo. Hæc a septētrione habēt montē Caucasum. a meridie mare rubrū & sinū Persicū. in medio aut sui flumina p̄cipua Hydaspē & Arabim. in his sunt gētes. trigintaduæ. Sed generaliter Parthia dicit: quis scripturæ sanctæ uniuersam sæpe Mediā uocet. A flumine Tigri usq; ad flumen Euphratē Mesopotamia est: incipiens a septētrione inter montē Taurū & Caucasum: cui ad meridiē succedit Babylonia. deinde Caldea: nouissime Arabia: ea demū inter sinum Persicū & sinū Arabicū angusto terræ tractu orientē uersus extēdit. In his sunt gētes. xxviii. a flumine Euphrate: qd est ab oriēte usq; ad mare nostrū: qd est ab occasu: deinde a septētrione. i. a ciuitate Dascuta: quæ in cōfinio Cappadociæ & Armeniæ sita est. haud pcul a loco ubi Euphrates nascitur usq; ad Aegyptū & ad extremū sinū Arabiæ: q est ad meridiē lōgo angustioq; sulco saxis. insulisq; creber rimo. a rubro mari. i. ab oceano occasū uersus extendit: Syria generaliter noīat: his maximas puicias Comagenē: Phœnicia & Palæstinā absq; Saracenis & Nabathæis quorū gētes. xii. sunt. In capite Syriæ Cappadocia est: quæ hēt ab oriēte Armeniā ab occasu Asiā. ab aqlone Themiscirios cāpos & mare Cimericū. a meridie Taurū montē: cui subiacet Cilicia & Isauria usq; ad Isicū sinū: q spectat cō-

ASIA

Octorogorra

India

Taprobane

Aracosia

Parthia

Assyria

Persida

Media

Mesopo.

Babylonia

Caldea

Arabia

Syria

Cappad.

Armenia

Cilicia

Isauria

Asia mi- tra insulā Cyprū. Asia regio uel: ut pprie dicā: Asia minor absq; oriēali pte: q̄ ad
nor Cappadociā Syriāq; p̄gredit̄: undiq; circūdata ē mari. a septētrioe pōto euxino.
Aegypt9 ab occasu p̄pōtide. atq; Hellepōto: a meridie mari n̄o ubi ē mōs olympus. Aegy
ptus iferior ab oriēte hēt Syriā Palāstinā: ab occasu Libyā. a septētrioe mare no-
Climax strū. a meridie montē: q̄ appellat̄ Climax. & Aegyptū supiorē. fluiūq; Nilū. q̄
Nilus/ de littore incipiētis maris rubri uidet̄ emergere in loco q̄ dicūt Mosylyon: deinde
diu ad occasū p̄fluēs faciēs insulā noīe Meroen in medio sui: nouissime ad septē-
trione inflexus: tēpestiuīsq; auctus incremētis plana Aegypti rigat. Hūc aliq; au-
ctores ferūt haud p̄cul ab Atlāte hīc fontē: & cōtinuo harenis mergi: inde interie-
cto breui spacio uastissimo lacu exundare: atq; hinc oceanotenus oriētē uersus p̄
Aethiopica deserta plabi: rursumq; inflexū ad sinistrā ad Aegyptū descēdere. Qd̄
qdē uerū est esse hmōi fluiū magnū: q̄ tali ortu taliq; cursu sit: & re uera tot tan-
taq; mōstra gignat: quē utiq; p̄pe fontē Barbari Dara nomināt. Ceteri uero ac-
colā Nuhū uocat. Sed hic in regiōe gētiū: quā Libyā Aegyptiā uocant: haud
p̄cul ab illo fluuiō: quē a littore maris rubri p̄rūpe dixim9: inenso lacu accipit9
assumit: nisi forte occulto meatu ī aluē eius: q̄ ab oriēte descēdit eructet. Aegy-
ptus supior in oriētē p̄ lōgū extēdit: cui est a septētrione sinus Arabicus. a meri-
die oceanus. Nā ab occasu ex inferiori Aegypto incipit: ad oriētē rubro mari ter-
minat ubi sūt gētes. xxiiii. Et qm̄ meridianā p̄tē uniuersā Asiā descripsim9: sup-
Caucasus est ut ab oriēte ad septētrione pars quā restat expēdiat. Mons Caucasus iter col-
chos: q̄ sūt sup Cimeriū mare: & iter Albanos q̄ sunt ad mare Caspiū primū at-
tollitur: cuius qdē usq; in ultimū orientē unū uidet̄ iugū: sed multa sunt noīa. Et
multi hoc ipsum iugū Tauri montis credi uolūt: quia re uera Parchoatras mons
Armenia iter Taurū & Caucasum medius cōtinuare Taurū cū Caucaso putat.
Sed hoc ita non esse discernit fluius Euphrates q̄ de radice parchoatras montis
effusus tendēs in meridiē ipsum ad sinistrā Taurū excludit. Ad dexterā itaq; ipse
Caucasus inter colchos & Albanos ubi & portas hīc mons Caucasus dicūt. a por-
tis Caspiis usq; ad Armenias pylas: uel usq; ad fontē Tigris fluminis inter Arme-
niam & Iberiā mōtes Acroceraunii dicunt̄ a fonte Tigris usq; ad Carras ciuitatē
iter Massāgetas & Parthos mōs Ariobarzōnes. A Carris ciuitate usq; ad oppidū
Cathippi iter Hyrcanos & Bactrianos mons Memarmali: ubi amonū nascit̄: a
quo p̄ximū iugū mons Parthau dicūt. Ab oppido Cathippi usq; ad uicū Saphrū
iter Bāllaraucas & Parthyenas mōs Oscobares: ubi Gāges fluius orit̄. & Las-
ter nascit̄. A fōte fluminis Gāgis usq; ad fōtes flumīs Octorogorā: q̄ sūt a septē-
trione: ubi sunt mōtani Paropanifadā & mōs Taur9. A fōtib9 Octorogorā usq;
ad ciuitatē Octorogorā iter Hunnos & Scythas & Gāgaridas mons Caucasus.
Ultim9 āt iter Eolas & Pasiadras mōs Imauus: ubi flumē Chiroroas & p̄mōto-
riū Samara oriēali excipit̄ oceano. Igit̄ a monte Imauo: hoc est ab imo Cauca-
so & dextra oriētis pte q̄ ocean9 Sericus tēdit̄ usq; ad p̄mōtoriū Boreū & flumē
Boreū & inde tenus Scythico mari: qd̄ est a septētrione usq; ad mare Caspiū qd̄
est ab occasu: & usq; ad extēntū Caucasū iugū: quod est a meridie Hyrcanorū &
Hyrcanorū & Scythas gētes sunt q̄dragintaduā: p̄pter terrā infēcundā diffusionē late ober-
rantes. Mare Caspiū sub aqlonis plaga ab oceano orit̄ cuius utraq; circa oceanū
littora loca deserta incultaq; habent̄: inde meridiē uersus p̄ lōgas angustias ten-

ditur: donec p magna spatia dilatatu Caucaſi montis radicibꝯ terminet. Itaqꝫ a mari Caſpio qđ eſt ad orientē p ora oceani ſeptētrionalis uſqꝫ ad Tanaim fluuiū & Mæoticas paludes: quæ ſunt ad occaſum p litus Cimmerici maris: qđ eſt ab Aphrico uſqꝫ ad caput & portas Caucaſi: quæ ſunt ad meridiē gētes ſunt trigintaquattuor. Sed generaliter regio pxima Albania uſterior ſub mari & mōte Caſpio Amazonū nuncupat. Expliciti aut ſunt q̄breuiſſime fines Aſiæ. Nunc autē Europam inquantū cognitioni hominis cōceditur: ſtilo peruaſabor.

A mōtibus Rhiphæis ac flumine Tanai Mæotiſqꝫ paludibꝯ: quæ ſunt ad oriētē EVRO,
per litus ſeptētrionalis oceani uſqꝫ ad Galliā Belgicā & flumē Rhenū: qđ eſt ab PA
occaſu: deinde uſqꝫ ad Danubiū: quē & Iſtrū uocāt: q eſt a meridiē ad orientē di-
rectus ponto accipit. ab oriente Alania eſt: in medio Dacia: ubi & Gotia. deinde Alania
Germania eſt: ubi plurimā partē Sueui tenent: quorꝫ oīum gētes ſunt qnqꝫginta Dacia
quattuor. Nūc q̄cqd Danubius a barbarico ad mare nrm ſecludit expediā. Mœſia Gotia
ab oriētē habet oſtia fluminis Danubii. ab euro Thraciā. a meridiē Macedoniā. Germāia
ab Aphrico Dalmatiā. ab occaſu Iſtriā. a Circio Pānoniā. a ſeptētrione: Danubiū. Mœſia
Thracia habet ab oriētē Propōtidis ſinū & ciuitatē Cōſtātinopolim quæ Bixātiū Thracia
prius dicta eſt. a ſeptentrione partē Dalmatiæ. & ſinū Euxini ponti: ab occaſu & Mæced.
Aphrico Macedoniā. a meridiē Aegæū mare. Macedōia habet ab oriētē Aegæū
mare. a borea Thraciā. ab euro Euboeā & Macedonicū ſinū: a meridiē Achaia. a
Fauonio montes Acroceraunios in anguſtiis Adriatici ſinus: q montes ſunt cōtra
Apuliam atqꝫ Brundiſiū. ab occaſu Dalmatiā. a Circio Dardaniā. a ſeptentrione
Mœſiā. Achaia undiqꝫ p̄p̄modū cincta eſt mari. Nā ab oriente habet myrtoum Achaia
mare. ab euro arcticū mare. a meridiē Ioniū mare. ab Aphrico & occaſu Cepha-
loniā & Caſſiopā inſulas. a ſeptentrione ſinū Corinthiū. ab aquilone anguſtū ter-
ra dorſum: quo Macedoniæ cōiungit: uel potius Atticæ: qui locus Iſthmos uo-
catur: ubi eſt Corinthus hñs in Atticā a borea nō lōge Athenas ciuitatē. Dalma- Dalma,
tia habet ab oriente Macedoniā. ab aquilone Dardaniā. a ſeptentrione Mœſiā. ab
occaſu Iſtriā & ſinū Liburnicū & inſulas Liburnicas. a meridiē Adriaticū ſinū.
Pānonia Noricus: & Rhetia habēt ab oriētē Mœſiā. a meridiē Iſtriā. Ab Aphri- Pānonia
co alpes Apēninas. ab occaſu Galliā Belgicā. a Circio Danubii fontē & limitē: q Noricus
Germania a Galliā inter Danubiū Galliamqꝫ diſcernit. a ſeptentrione Danubiū & Rhetia
Germaniā. Italiæ ſitus a Circio in Eurū tendit: hñs ab Aphrico Tiirhenū mare. Italia
a borea Adriaticū ſinū: cuius ea pars quæ cōtinenti terræ cōmunis & cōtigua eſt
alpiū obicibꝯ obſtruit. Quæ a Gallico mari per liguſticū ſinū exurgētes primū
Narbonēſiū fines. Deinde Galliā Rhetiāqꝫ ſecludit: donec in ſinu liburnico de-
figant. Gallia Belgica habet ab oriente flumē Rheni & Germaniā. ab euro alpes Gallia
Apēninas. a meridiē puinciā Narbonenſem. ab occaſu puinciā Lugdunenſem. a
Circio oceanū Britānicū. a ſeptentrione Britānicā inſulam. Gallia lugdunēdis du-
cta per longū: & per anguſtum inflexa Aquitanicā puinciā ſemicingit. Hæc ab
orientē habet Belgicā. a meridiē partē puinciæ Narbonenſis: qua Arelatū ciui-
tas ſita eſt: & mari Gallico Rhodani flumen accipit. Narbonenſis puincia pars
Galliæ habet ab orientē alpes Coctias: ab occidētē Hiſpaniā: a Circio Agtaniā
a ſeptentrione Galliā Lugdunēſem. ab aquilone Belgicā Galliam. a meridiē mare
Gallicū qđ eſt inter Sardinia & inſulas Baleares habēs in fronte qua Rhodanus

fluius in mare exit: infulas ſtechadas. Aquitanica puincia obliquo curſu ligeris
 fluminis qui ex plurima parte terminus eius eſt: in orbē agiſ: Hæc a Circio habet
 oceanū: q̄ Aqtanicus ſinus dicit̄. ab occaſu hispanias habet. a ſeptētrione & oriē-
 te Lugdunēſem ab euro & meridiē Narbonēſem puinciā: cōtingit. Hiſpania uni-
 uerſo terrarū ſitu trigona eſt. & circūſuſione oceani Tirtheniq̄ pelagi pene inſula
 efficit̄. Huius angulus prior ſpectās ad oriētē. a dextris Aqtanica puincia. a ſini-
 ſtris Balearico mari coartatus Narbonenſiū finib⁹ inſerit̄. Secūds angulus cir-
 ciū intendit: ubi Brigātia Gallicæ ciuitas ſita altiffimū Phary & inter pauca me-
 morādī opīs ad ſpeculā Britāniæ exiit. Tertius ei⁹ angulus eſt, quo Gades inſulæ
 intentæ in Aphricū Atlantē montē interiecto ſinu oceani pſpiciunt. Hiſpaniā ci-
 teriore ab oriētē incipiētē Pyrinei ſaltus a pte ſeptētrionis uſq; ad Cātabros Aſtu-
 reſq; deducit. atq; inde p̄r Vacceos & Oretanos quos ab occaſu habet: poſitā in
 nrī maris littore Carthaginē determinat. Hiſpania ulterior habet ab oriētē Vac-
 ceos: Celtiberos: & Oretanos. a ſeptētrione oceanū ab occaſu oceanum. a meridiē
 gaditanū oceani fretū. Inde mare nr̄m: qd̄ Tirthenū uocat̄: imittit̄. Et qm̄ ocea-
 nus habet infulas quas Britāniā & Hiberniā uocat̄: quæ in aduerſa Galliarū parte
 ad pſpectū hiſpaniæ ſitæ ſunt: breuiter explicabunt. Britānia oceani inſula p lō-
 gū in boreā extēdit̄. a meridiē Gallias habet: cuius pximū littus trāſmeatib⁹ ci-
 uitas apit̄: quæ dicit̄ Rhutupi portus: unde haud pcul a Morynis in aultro poſi-
 tos Menapos Barafioſq; pſpectat. Hæc iſula habet in lōgū milia paſſuū octingē-
 ta. in latū milia ducētā. a tergo aut̄: unde oceano infinito patet: Orchadas infulas
 habet. quaz uiginti deſertæ ſūt. tredecim iſolunt̄. Deinde inſula Tyle quæ p in-
 finitū a cæteris ſepata circiū uerſus mediū ſitā oceano uix paucis nota h̄r. Hyber-
 nia inſula inter Britāniā & Hiſpaniā ſita eſt: quæ lōgiore ab Aphricō i boreā ſpa-
 cio porrigit̄. huius ptes priores intēta Cātabrico oceano Brigātiæ Gallicæ ciui-
 tatē ab Aphrico ſibi in Circiū occurrētē ſpatioſo it̄uallo pcul ſpectat̄: ab eo præ-
 cipue p montorio ubi Senæ fluminis oſtiū eſt: & Vellabri Luceniq; cōſiſtūt. hæc
 ppior Britāniæ ſpatio terrarū anguſtior: ſed cæli ſoliſq; tēpie magis utilis a Sco-
 torū gentibus colit̄. huic etiā Meuania inſula pxima eſt: & ipſa ſpatio non paruo
 ſolo cōmoda æque a Scotorū gentibus habitat̄. hi ſunt fines totius Europæ:
 Aphricā: ut dixi: cū tertiā orbis pte maiores nrī accipiēdā deſcripſerit: nō ſpatioſe
 mēſuras: ſed diuiſionū rōnes ſecuti ſunt. Mare hoc ſiqdē magnū: qd̄ ab occaſu ex
 oceano oriſ: in meridiē magis uergēs āguſtiorē it̄er ſe & oceanū coartatæ Aphri-
 cæ limitē fecit: un̄ ēt aliq̄ quis eā lōgitudine parē: tñ multo āguſtiorē it̄elligēt̄:
 inuerecūdū arbitrati tertiā pte uocare: ſed potius in Europa Aphricā deputat̄:
 ad ſecūdā portionē appellare maluerūt. præterea cū multo āpl⁹ terræ i Aphrica
 ardore ſolis: q̄ in Europa rigore frigoris incultū atq; incognitū ſit: quippe cū oīa
 pene animātia uel germinātia patientius & tolerabilius ad ſummū frigoris q̄ ad
 ſummū caloris accedāt: ea ſcilicet cauſa eſt: Aphricā p oīa ſitu & populis minore
 uideri: & q̄a natura ſui minus habet ſpatii: & cæli inclementia plus deſerti: cuius
 deſcriptio p puicias & gētes hæc eſt. Libya cyreniaca & Pētapolis poſt Aegyptū
 in parte Aphricæ prima eſt. Hæc incipit a ciuitate Parethonio & mōtib⁹ cata-
 batynon. inde ſecūdo mari uſq; ad aras Philenorū extendit̄. Poſt ſe habet uſq; ad
 oceanū meridianū gētes Libyorū Aethiopum & Garamantū. Huic eſt ab oriente

Aegyptus. a septētrione mare Libycū. ab occasu Syrtēs maiores & Troglodytā:
 cōtra quos insula calypso est. a meridie Aethiopicus ocean⁹. Tripolitana puīcia. Tripolis
 quā & subuētana: uel regio Arzugū dicit⁹: ubi Leptis magna ciuitas ē: quīs Ar/
 zuges p lōgū Aphricā limitē generaliter uocent⁹: habet ab oriēte aras Philenoz
 iter Syrtēs maiores & Troglodytas: a septētrione mare Siculū: uel poti⁹ Adria/
 ticū: & Syrtēs minores: ab occasu Byzatiū usq; ad lacū salinā: a meridie barba/
 ros Getulos Nathabres & Garamātas usq; ad oceanū. Aethiopicū ptingētes By/
 zantiū Zeugis & Numidia. Zeugis aut prius nō unius cōuētus: sed toti⁹ puīn/
 cia generale nomen fuisse inuenimus. Byzantiū ergo: ubi Hadrumētus ciuitas. Numi/
 Zeugis ubi Carthago magna. Numidia ubi Hypos regius & Nisiccada ciuitas. dia/
 tes sunt. hnt ab oriēte Syrtēs minores & lacū salinā: a septētrione mare nostrū:
 quod spectat ad Siciliā & Sardinia insulas. ab occasu Mauritaniā sitiphensem: a
 meridie fōres uzarā & post eos Aethiopū gētes puagātes usq; ad oceanū Aethio/
 picū Sitiphēses & Casariēses. Mauritania hēt ab oriēte Numidia. a septētrione Maurita
 mare nrm. ab occasu flumē Maluā. a meridie mōtē Alstrinxim q diuidit iter ui/
 uā terrā & harenas iacētes usq; ad oceanū & oberrāt Gāgines Aethiopes. Tingi/
 tana Mauritania ultima ē Aphricā. Hāc habet ab oriēte flumē Maluā. a septē/
 trione mare nrm usq; ad fretū Gaditanū: qd inter Hauēnē & Calpē duo cōtraria
 sibi pmōtoria coartat⁹. ab occidēte Atlantē mōtē & oceanū Atlaticū sub Aphri/
 co Hespīū montē. a meridie gētes Aulolū: q̄s nūc Galaulēs uocāt usq; ad oceanū Aulolēs
 Hesperīū cōtingētes. Hic est terminus uniuersā Aphricā. Nūc insulae quā in
 nro mari sūt loca noīa & spacia dimetiar. Insula Cypros ab oriēte mari Syrio qd Cypros
 Millicū uocant ab occidēte mari Pāphilico a septētrione Vulone cilitia: a meri/
 die Syriā & Phoenicis pelago cingit⁹ cuius spatiū in lōgū tenet milia passuū cē/
 tū septuagintaq; in latū milia passuū centū uiginti q; Insula Creta finit ab Creta
 oriēte Carphatio mari ab occasu & septētrione mari Cretico a meridie mari Libi/
 co qd & Adriaticū uocāt. hēt i lōgū milia passuū cētū septuagintaduo. & in latū
 qnq; ginta. Insulae Cyclades quāz est ab oriēte priā Rhodos a septētrione Tenedos Cyclades
 a meridie Carpatos ab occasu Cythera. ab oriēte finiunt littoribus Asia. ab occi/
 dēte mari Icario. a septētrione mari Aegaeo. a meridie mari Carpatio. Sūt aut oēs
 Cyclades nūero qnq; gintatres. Hāc tenent a septētrione in meridie milia passuū
 qnq; ginta ab oriēte in occasum milia. cc. Sicilia insula tria habet pmontoria. unū Sicilia
 qd dicit⁹ Pelorus & aspicit ad aglonē cui Messana ciuitas p̄xima est: scdm qd di/
 citur Pachynus sub quo ciuitas Syracusana respicit ad Euronotū. Tertiū qd ap/
 pellatur Lilybeus: ubi & ciuitas eiusdē noīs sita est: dirigiturq; in occasum. Hāc
 hēt a Peloro in Pachynū milia passuū cētū qnq; gintanoue a Pachyno in Lilybeū
 centū septuaginta septē milia. Hāc ab oriente cingit⁹ mari Adriatico. a meridie
 mari Aphrico: qd est cōtra subuentanos & Syrtēs minores: ab occidēte & septē/
 trione habet mare Tyrrhenū: a borea usq; ad subsolanū fretū Adriaticū qd diui/
 dit Taaronimitanos Siciliae & Brutios Italiae. Sardinia & Corsica insulae paruo Sardinia
 freto hoc est miliū uiginti passuū diuidunt⁹: ex qb⁹ Sardinia hēt a meridie cōtra Corsica
 Numidia caralitanos. cōtra Corsicā insulā: hoc est septētrione uersus hēt Vlbic/
 ses: cuius i lōgū spaciū tenet milia passuū. cc. xxx. in latū milia cētū octuaginta.
 Hāc habet ab oriente & borea Tirrhenicū mare: quod spectat ad portum urbis

Romæ: ab occafu mare Sardū: ab Aphrico infulas Baleares longe pofitas: a meridie Numidicū finū: a feptētrione ut dixi Corficā. Ea infula multis p̄montoriis anguloſa eſt. Hæc habet ab oriēte tyrrhenū mare & portū urbis: a meridie Sardinia: ab occafu infulas Baleares: a Circio & feptētrione ligulicū finū. Tenet autem Baleares. in lōgū milia paſſuū. c. lx. in latū milia. xx. & .vi. Infulæ Baleares duæ ſunt maior & minor: q̄bꝫ inſunt bina oppida. Maior Tarracōnē Hiſpaniæ ciuitatē. Minor Barchilonā feptētrionē uerſus cōtra ſe habet. Maiori ſubiacet infula Hebrus: deinde ab oriente Sardinia: ab aquilone mare Gallicū: a meridie & Aphrico Mauritanicū pelagus: ab occafu Ibericum ſpectat pelagus. Hæc ſunt infulæ ab Helleſponto uſqꝫ ad oceanū per totū magnū pelagus conſtitutæ: quæ & cultu & memoria magis cælebres habent. Percenſui breuiter: ut potui puincias & infulas orbis uniuerſi. Nunc locales gentiū ſingulaſqꝫ miſeriaſqꝫ ſicut ab initio inceſſabiliter extiterunt & qualiter quibuſqꝫ exorta ſunt inquantū ſuffecero: proferam.

Diluuiū uindicta. 6.

Vm poſt fabricā ornatūqꝫ mūdi huius homo: quē rectū atqꝫ imaculatū cæcerat deus: morti ſe ſubſtrauiſſet: ac pinde hūanū genus libidinis deprauatū peccatis funditus obſorbere: continuo iniuſtā licentiā punitio iuſta cōſecuta eſt. Sniam creatoris dei & iudicis peccanti homini ac terræ ppter hoīem deſtinatā: ſempqꝫ: dū hoīes terrā habitauerint: duraturā oēs uidelicet: aut pbamus negādo: aut cōſitēdo toleramus: obſtinatqꝫ mētibus teſtes ſibi infirmitas ſua inurit: qbus fidelis ſcriptura nō ſuaſerit. Deinde reſuſo ſub Noe in omnē terrā mari imiſſoqꝫ diluuiū: cū toto orbe cōteſto unū ſpatiū cœli eſſet ac pelagi: deletū fuiſſe uniuerſū hūanū genus paucis in arca fidei ſuæ merito ad ſubſtituendā originē reſeruatis: euidentiffime ueraciſſimi ſcriptores docēt. fuiſſe tñ etiā illi cōteſtati ſunt: q̄ præterita qdē tēpora ipſumqꝫ auctore tēporis neſciētes tñ ex indicio & cōiectura lapidū: quos in remotis mōtibꝫ cōchis & oſtreis ſcabros etiā ſæpe cauatos aqꝫ uiſere ſolemus: coniiiciēdo didicerūt. Et quis huiusmodi adhuc & relatu digna fideqꝫ certa pferri a nobis queāt. tamē hæc ueluti principalia duo de præuaricatiōe primi hoīs & cōdénatione generationis uitæqꝫ eius: ac deinde pditione totius generis humani dicta ſufficiāt tantū ut ſiqua gētilis hiſtorici de nris aliquo ordine cōtigerint: hæc plenius cū cæteris ipſo quo incurrerint ordine proferantur.

Primus Ninus rex Aſſyrioz.

Ninus

Nte annos urbis conditæ mille. ccc. Ninus rex Aſſyrioz primus ut ipſi uolūt: p pagādā dñationis libidine arma foras extulit: cruentaqꝫ uitam q̄nquaginta p annos totā Aſiā bellis egit a meridie atqꝫ rubro mari ſurgens ſub ultimo ſeptētrione. Euxinū pontū ualtando pdomuit. Scythicāqꝫ barbariē adhuc tūc imbellē & innoctē torpētēqꝫ excitare ſæuciā: uires ſuas noſſe: & nō lac iā pecudū: ſed ſanguinē hominū bibere: ad poſtremū uincere: dū uincit edocuit. Nouiſſime Zoroaltre Bractianoz regē: eundēqꝫ magicæ artis: ut ſerunt reptorē pugna oppreſſum interfecit: poſt ipſe dū deficientē a ſe oppugnat urbē: ſagittæ ictu interiit. Huic mortuo Semiramis uxor ſucceſſit: uirū aīo & habitu gerēs: auidosqꝫ iam uſu ſanguinis populos p q̄dragintaduos annos cædibꝫ gētiū exercuit. Nō cōtenta terminis mulier: quos a uiro ſuo tūc ſolo bellatore q̄nquaginta annis acqſitos ſuſcepit: Aethiopiā bello preſſam: ſanguine illitā imperio adiecit.

Semira-
mis.

Iudis quoq; bellū intulit: quos præter illā & Alexandrū magnū nullus intrauit: qđ eo tpe ideo crudeliū grauiūq; erat: qđ nūc est per se qui & trucidare populos in pace uiuentes: qđ tūc apud illos nec foris erant ulla incendia bellog; nec domi tanta exercitia cupiditatū. Hæc libidine ardens: sanguinē sitiens inter incessabilia stupra & homicidia cū oēs: quos regie accersitos meretricie habitos cōcubitu oblectasset: occideret, tādē filio flagitiose cōcepto: impie exposito: incestu cognito priuata ignominia publico scelere obtexit. Præcepit enī ut inter parētes ac filios nulla delata reuerētia naturæ de cōiugiis appetendis: qđ cuiq; libitū esset: libitū fieret.

Libidinis
Scelus 769

Ignis de cælo descendit in Pentapolim. Nte annos urbis cōditæ. M. c. lx. cōfinē Arabiæ regionē: quæ tūc Pentapolis uocabat: arsisse penitus igne cœlesti: inter alia etiā Cornelius tacitus refert qui sic ait. Flaud pcul inde cāpos: quos ferunt olim uberes: magnifq; urbib; habitos fluminū iactu arsisse: sed manere uestigia: terrāq; ipsam specie solida uim frugiferā pdidisse. Et cū hoc loco nihil de incēsis ppter peccata hominū ciuitatibus: quasi ignarus exprefferit: paulo post uelut oblitus consilii: subiecit & ait. Ego sicut inclytas quondā urbes igne cœlesti fragrasse cōcesserim: ita halitu lacus infici terrā & corrupti reor. Quo dicto inuitus licet de exustis urbibus quæ pculdubio peccator; noxa cōflagrauerāt: & scisse se & cōcessisse confessus: palam pdidit: non sibi cognitionis fidē defuisse: sed exprimendæ fidei uoluntatē: qđ nūc a me plenius pferet. In cōfinio Arabiæ & Palestina: qua dimissi altrinsecus montes subiectis campis excipiunt: qnq; ciuitates fuisse referunt. Sodomā: Gomorā: Adamā: Seboim: & Segor: sed Segor ex his parua, illā magnā & amplā: quippe qbus & soli fecunditas suberat: & Iordanis fluius per planā diffusus: ac p opportuna diuisus augmentis ubertatis impēdebat. Huic uniuersæ regioni bonis male utenti abūdantia rer; causa malor; fuit. Ex abūdantia. n. luxuria ex luxuria fœde libidines adoleuere: adeo ut masculi in masculos operātes turpitudinē: nec cōsideratis qđ locis cōditionibus atq; uicibusq; pruerēt. Itaq; iratus deus pluit sup hanc terrā ignē & sulphur: totāq; regionē cū populis atq; urbibus exustā testē iudicii sui futurā æternā dānationē dānauit. ut nūc quoq; appareat qđ forma regionis: sed inueniat regio cineris: mediāq; cōuallē: quā Iordanis irrigauerat: nūc mare supsum tegat: tantūq; de reb; ut putat: paruis diuinæ indignatiōis iudiciū accessum est: ut pp hoc illi male utētes bonis: fructus miseriar; nutrimenta libidinu fecerāt: terrā quoq; ipsa quæ has habuerat ciuitates primū exusta ignib; post oppressa aq; in æternā dānationē cōi periret aspectui.

Sodomā
Gomorā

Vbi Romani nihil mali se passos esse dixerūt: si circus illis redderet. Taq; nūc si placet: hi: qui in Christū: quē nos iudicem seculor; ostendimus: qđ in ipsis est spūta coniciūt: inter Sodomā & Romā discernant causas: & cōferāt poenas: quæ a me uel maxime ob hoc retractādæ non sunt: qđ oib; notæ sunt. Et tñ q̄libenter eor; snias acciperet: si illi fideliter: ita ut sentiri facerent qđ qđ de tpius christianis rari & hoc in angulis mormurēt: nō usq; adeo moleste accipiendū putē cū totius populi Romani cōsona uoce pariq; iudicio sensus ac sermo sit cognitus. Adeo quodā at paruo: & leui motu hasitasse erga se parūp cōsuetudinē uoluptatū indubitatiſſime cōtestatus est: ut libere cōclamaret: si recipet circū nihil esse sibi factū: hoc est: nihil egisse Romæ Gothor;

enses: si cōcederet spectare Romani circēses: Nisi forte ut se habet apud plarosq;
hoc prācipue tpe: qui ex lōga requie: uel pax obortā sollicitudinē intolerabilem
laborē putant. has clāmentissimas admonitiones qbus oēs aliqñ restringimur:
alienis punitionibus auditis lectisq; prāponunt. Quos saltem de hoc iplo exitu
Sodomorū & Gomorreorū moneo: ut discere atq; intelligere queāt: qualiter deus
peccatores puniuerit. q̄liter punire possit. q̄liter puniturus sit. Ante annos urbis
cōditæ mille. lx. dū Thelcises & Carsathii puicax prāliū aduersus Phorencū re/
gem Argiuorū: & Parapasios accipiūt: spem sine fructu uictoriae gesserunt: Idēq;
Thelcises & Carsathii post paululum bello uicti: patria p̄fugiti: ignariq; rerū: cre/
dentes quia se penitus a cōgressu totius humanæ habitationis abstraherēt: Rho/
dum insulam quā Ophiusa antea uocabatur: quasi tuta possessione caperunt.

Vbi in Achaia sæuū diluuiū actum est.

Nre annos urbis cōditæ mille. xl. in Achaia sæuū diluuiū uastatiōe plu/
rima totius pene puinciae fuit. Quod qā Ogygis: qui tūc Eleusina cō/
ditor & rex erat: tēporibus effusum est: nomen loco ac tēpori dedit.

Defamæ: quæ fuit in Aegypto.

Nre annos cōditæ urbis mille. xlviii. fuisse apud Aegyptū primū info/
lita fastidiendāq; uberratē: deinde iugē atq; intolerabilē famē legimus:

cui Ioseph uir iustus & sapiēs diuinā puisione subuenerit: ut Pompeius
historicus refert. eiusq; breuiator Iustinus docet: qui iter cætera sic ait. Minimū
ætate inter fratres Ioseph fuit: cuius excellens ingeniū fratres ueriti interceptum
peregrinis mercatoribus uendiderūt. A qbus deportatū in Aegyptū: cū magicas
sibi artes solerti ingenio pcepisset: breui ipsi regi percarus fuit. Nā & p̄digiorū sa/
gacissimus erat. & somniorū primus intelligētia cōdidit. Nihilq; diuini iuris: hu/
maniq; ei incognitū uidebat: adeo ut etiā agros sterilitatem futurā: ante multos
annos p̄spiciēs: fruges cōgregasset. Tantaq; eius expimēta fuerūt: ut nō ab hoies
sed a deo respōsa accepisse uideret. Filius Ioseph Moyses fuit: quē prater pater
nā sciētiae hæreditatē etiā formæ pulchritudo cōmendabat. Sed Aegyptii cum
scabiē & uiriliginē paterent: r̄p̄sō moniti eū cū agris: ne pestis ad plures serpet:
terminis Aegypti pellunt. hęc Iustinus. Sed qm̄ hęc idē Moyses: quē isti sapiē/
tem sciētēq; fuisse attestant: plenius ueriusq; tāq; p se suosq; gesta cōscripsit: pri/
mū fidē eius atq; auctoritatē: quā etiā isti p̄bāt: horū ignorātia est sup̄plenda. de/
hinc sacerdotū Aegyptiorū fallax malitia confutanda est: qui uel astu: qd̄ mani/
festius est: euidentē irā misericordiāq; ueri dei memoriæ subtrahere conati sunt:
particulatim expositione cōfusa ne in cōtumeliā idolorū suorū eū colendū merito
ostēderet: cuius cōsilio annūciata hęc mala: & auxilio euitata docuissent uel for/
te ut indulgentius accipiāmus obliui sunt. Illius. n. nostri Ioseph: qui fuit ueri dei
seruus: & pro creatura dñi sui pie intēteq; sollicitus: puisione ipsi abūdabāt fru/
gibus: q̄si sacerdotes: sed qā falsi sacerdotes erant: cū cæteris esuriētibus nō dole/
bant. Enim uero: cui placet: obliuiscit. cui dolet: meminit: q̄q; huius tēporis argu/
mentū historiis factisq; reticētibz ipsa sibi terra Aegypti testis p̄nūciat: quā tūc
reducta in potestātē regiā: restitutaq; cultoribus suis ex omni fructu suo usq; ad
nūc q̄ntæ partis incessabile uectigal p̄soluit. Fuit itaq; hęc fames magna sub re/
ge Aegyptiorū Diapolito: cui nomē erat Amosis quo tpe Baleus Assyrios: Argi

Ioseph

Fames 112

ues Apis regebat. Fuerūt autē ante annos famis septē prācedentes alii septem
ubertatis anni: quorū affluentiā tanto negligētius periturā: q̄to uberius natā Ioseph
noster solertia sua collegit: & cōdidit: totaq; Aegyptū cōseruauit. Acquisiuit
uniuersā Pharaoni pecuniā & deo gloriā reddēs dispelatiōe iustissima: cui uesti
gal uestigal: cui honorē honorē oīum pecora: terras: censūsq; collegit. Ipsos autē
qui semetipsos cū terris suis accipiēda stipis taxatiōe uēdiderāt statuta quintae
partis pactiōe laxauit. Hunc Ioseph: quē cōstituit deus Aegyptiis cōseruata: sa
lutis auctorē: quis credat ita in breui eorū excidisse memoria: ut filios eius atq;
uniuersā cognationē paulo post seruitio addixerit: laboribus affecerit: iterinitio
nibus profligauerit. Quamobrē nō ē mirandū: si nūc quoq; aliqui reperiūtur:
qui cū a ceruicibus suis impendentē gladium prætento christiano nomine auc
terint ipsum nomen christi: quo solo salui sunt: aut dissimulēt: aut infamēt: gra
uariq; se eorum temporibus asserant: quorum meritis liberantur.

De Amphitryone Deucalione & libero.

a Nno. dccc. decimo ante urbē conditā Amphitryon Athenis tertius a Amphi
Cecrope regnauit: cuius temporibus aquarū illuuiēs maiore partem tryon
populorū Thesaliā absumpsit: paucis per refugia montiū liberatis maxime in
monte Parnaso: in cuius circuitu Deucalion tunc regno potiebatur: qui tūc ad
se ratibus confugientes susceptos per gemina Parnasi iuga fouit aluitq;: a quo
propterea genus humanū reparatū ferunt. Tunc etiā in Acthiopia pestes pluri
mas dirosq; morbos pene usq; ad desolationē exastuauisse Plato testatur est. Et
ne forte diuisa tēpora esse credantur irae dei furorisq; bellici: ea tempestate sub
actā Indiā liber pater sanguine madefecit: caedibus oppleuit: libidinibus pol
luit: gentē utiq; nulli hominū unq; obnoxiam: uernacula tantū quiete cōtēntā.

Hic dī q; populus dei ī Aegypto afflictus ē: & decē plagis p̄cusa ē Aegyptus.

a Nno ante urbē conditā octingentesimo quīto infanda Aegyptiis ma
la atq; intollerabiles plagas incubuisse Pompeius Corneliusq; testantur Pōpēius
Qui quidē cum hāc ambo de iudaeis referenda proponātur: aliquan
tulū me pro sua diuersitate mouerunt. Ait enim Pompeius siue eius abbrevia
tor Iustinus hoc modo Aegyptii cum scabiem ac uiriliginē paterentur: respo
moniti Moysen cū agris ne pestes ad plures serperet terminis Aegypti pellūt.
Dux igitur exulū factus sacra Aegyptiorū furto abstulit quā armis repetentes
Aegyptii domū redire tēpestatibus cōpulsi sunt. At uero Cornelius de eadē re
sic ait. Plurimi auctores cōsentiūt cū orta p Aegyptū tabes corpora scedaret re
gem Boccorū adito ammonis oraculo remediū petentē purgare regnū: & id ge
mis hominū ut inuisum diis alias in terras uehere iussim: sic conquestū colle
ctūq; uulgus postq; uastis in locis relictum sit: ceteris p lachrymas torpentibus
Moysen unū exulū mouisse ne quā deorū tēploꝝ hominumue opē expectarent
sed sibi met duci caelesti crederēt primo cuius auxilio praesentes miseriae pepu
lissent. Itaq; Cornelius dicit q; ipsi Aegyptiis cogētibus in deserta p̄pulsi sunt
iudaei: & postea subiungit incaute q; ope Moysi ducis in Aegypto miseriae pe
pulisent: quare ostendit quādā quā p Moysen strenue acta sunt fuisse celata.
Item Iustinus asserit pulsum aequē cū populo Moysen sacra Aegyptiorū fuisse
furatū: quā Aegyptios armis recipere molientes coactos tēpestatibus ac repulsos

domum redisse. Et hic aliquid amplius & si nō totum p̄didit quod ille celauit. Quapropter quia Moyſi magno illi duci testimoniū ambo dixerūt ab ipſo ſicut quæ per eum & geſta & dicta ſunt p̄ferant: cum populum dei: hoc eſt genus Ioseph Aegyptii cuius ope ſalui erant ſeruitio oppreſſum labore cruciarēt: inſup etiā ad necandā ſobolem ſuā crudeli impio cogere: dimitti deus populum ſuū libeꝝ ad ſeruendū ſibi per Moyſen nunciū iubet. Conſeptuſq; duriffimis cōtumaces ſuppliciis agit qui decē plagis onerati ac p̄triti tandē quos diſmittere noluerant etiā feſtinare coegerunt. Poſt aquas in ſanguinē cōuerſas ardentibus ſiti grauiora afferentes pœnarū remedia q̄ pœnas. Poſt horridos ranarū ſqualores p̄ oīa munda imundaq; reptantes: poſt ignitos ſinipheſ & nunq̄ ſe toto aere uiibrantes pene ineuitabiles: poſt muſcas caninas etiā per interiora mēbroꝝ horridis motibus curſitantes acerbēq; inferentes tā grauiā tōrmēta q̄ turpia: poſt grandē omniū pecorū & iumentorū repentinā ruīnam ſtragem quæ generalem: poſt ueſicas efferueſcentes: ulceraq; manantia: & ut ipſi dicere maluerunt ſcabiem ac uiriliginem totis corporibus erumpentē: poſt grādinē cū igne pmixtā paſſim hoīes armenta atq; arbores proterentē: poſt locuſtaꝝ nubes exhauiſtis oībus ipſas quoq; radices ſeminū pſequentes: poſt tenebras imaginibus diras: craſſitudine palpabiles: diuturnitate ferales: poſtremo poſt uniformem in tota Aegypto primitiuæ ſobolis necē: paremque per uniuerſos orbitatū tēpeſtātē qui iubenti deo non ceſſerant: ceſſere punienti: ſed mox peſſime pœnitentes diſmiſſos pſequi auſi ultima nefandæ peruicaciæ expēdere ſupplicia. Nā Rex eorū uniuerſum Aegypti exercitū curribus atq; equitibus inſtrictū in circumerrantes egit: cuius numerum hoc ſolo uel maxime argumēto coniiicere poſſumus: quod eum. dc. milia uiroꝝ timuerunt atq; fugerunt. Sed p̄tectō depreſſorū & ultor cōtumacium deus diuiſit ſubito rubrum mare: ac dilatatis utrinq; marginibus rigentiū undarū in montis faciē latera erecta ſuſpēdit: ut inoffenſis pelagi uiis puocatiſ p̄i uiā deſperatæ ſalutis: imp̄ii foueā inſperatæ mortis intrarent. Itaq; Hebræis tuto per ſicca gradientibus reſuſis a tergo aquarū altantium molibus obruta eſt & interfecta cū Rege ſuo uniuerſa Aegypti multitudo: tota p̄uincia plagis ante cruciata: ac poſtremo interfectione uacuata eſt. Extant etiā nūc ceſſiſſima horū monumēta geſtorū. Nā tractus curruūq; rotarū orbitæ nō ſolum in littore: ſed etiā in p̄fundo: quouſq; uiſus admittit: peruident. Eſti forte ad tempus uel caſu: uel curioſitate turbant: continuo diuinitus in priſtinā faciē uentis fluctibusq; reparant: ut ſi quis timore dei nō doceat uel p̄palatæ religionis ſtudij: iræ eius trāſactæ ultionis terreat exēplo. His etiā t̄pibus adeo iugis & grauis aſtus incādut: ut ſol p̄ deuia trāſuectus: uniuerſum orbē nō calore affeciſſet: ſed igne torruiffiſſe dicat: imp̄reſſumq; ſeruorē & Aethiops plus ſolitū & inſolūtū ſcytha nō tulerit. Ex quo etiā quidā: dū nō cōcedūt deo ineffabilem potentiam: ſuas inanes ratiunculas cōquirētes ridiculā Phaetontis phabulā texuerūt.

De duobus fratrum filiis.

i

Tem anno ante urbē cōditā ſeptingenteſimo ſeptuageſimoq̄to inter Danai atq; Aegiffi fratrum filios quinquaginta parricidia una nocte cōmiſſa ſunt. Ipſe deinde tantorū ſceleꝝ fabricator Danaus regno: quod torflagitiis acquiſerat: pulſus: Argos cōceſſit: ibiq; indigne pſualis in facinus arguiſ

Solis aſtus

Phaeton

Danaus

Parricidia

Sthenelum: qui eū pfugū egentēq; suscepit: regno expulit atq; ipse regnavit. Busiridis in Aegypto cruentissimi tyrāni crudelis hospitalitas: & crudelior tūc religio fuit qui innocentem hospitum sanguinem diis scelerū suorū participibus propinabat: quod execrabile sine dubio hominibus ipsis ne dum etiam diis uideri potest. Tunc etiam a progne terei & Philomene incestui parricidiū adiunctum est: execrabilius utriq; cōiuiū per infandos cibos additum est: cum propter sororis pudiciā creptam: praeisamq; linguā filium paruulum mater occidit: pater comedit. Iisdem tēporibus Perseus a Grācia in Asiā transuectus est: ibi Barbaras gentes graui diuturnoq; bello domuit: & nouissime uictor nomen subiectae genti dedit. Nāq; a Perseo Persae uocati sunt. At ego nūc cogor fateri me prospiciendi finis commodo de tanta malorū saeculi circumstantia praeire plurima: cuncta breuiare. Nequaquā enim tam densam aliquando siluam praetegredi possem nisi etiam crebris interdum saltibus subuolarem.

De regno Assyriorū: quod per quinquaginta reges propemodum actum est. Am cum regnum Assyriorū per mille centū sexaginta annos usq; ad Sardanapalum per quinquaginta propemodū reges actum sit: & nūquam pene uel inferendis uel excipiendis usq; in id tēpus bellis quieuerit: quis finis reperietur si ea cōmemorare numerando: ne dicam describendo concemur: praesertim cum & Græcorū praetereunda nō sint: & Romanorū uel maxime recensenda sint: nec mihi nunc enumerare opus est Tantalī & Pelopis facta turpia & fabulas turpiore: quorū Tantalus Rex Phrighiorum Ganymedem trois Dardaniorū regis filium cum flagitiosissime rapuisset: maiori conferti certaminis fœditate detinuit: sicut Panocles poeta confirmat qui maximū bellum excitatū ab hoc fuisse cōmemorat: siue quia hunc ipsum Tantalum utpote assecclam deorū uideri uult raptum puerum ad libidinem Iouis familiari lenocinio praeprasse: qui ipsum quoq; filiū Pelopem epulis eius nō dubitavit impendere. Tedet etiā ipsius Pelopis contra Dardanum atq; Troianos qualibet magna res: ferre certamina: quā quia in fabulis celebrari solita sunt: negligētius audiunt. Illa quoq; praetereo quā de Perseo & cadmo Thebanis Spartanisq; per inextricabiles alternantium malorū recursus Palephato scribente referūt. Taceo flagitia Lemniadum: praetemitto Pandionis Atheniensium regis flebilem fugam: atrei & Thiestae odia supra & parricidia cœlo quoq; inuisa dissimulo. Omitto Oedipum interfectorem patris matris maritum: filiorū fratrem uicticum suum fileri malo: Eteoclem atq; Polinice mutuis laborasse concursibus ne quis eorū parricida non esset. Nolo meminisse Medae amore sauo faucia: & pignorum paruulorum cæde gaudentis: & quicquid temporibus illis perpetratum coniciatur: qualiter homines sustinuerint: quod etiam astra fugisse dicuntur.

De certamine inter Cretenses & Athenienses.

Nno ante urbem conditam quingentesimo .lx. atrocissimū inter Cretenses & Athenienses certamen fuit: ubi utriq; populis infelicitè Athenienses profligatis cruentiorem uictoriam Cretenses exercuerunt: qui nobilium Atheniensium filios minotauro: utrum fero homini: an humanae bestiae aptius dicā nescio: deuorandos crudeliter addicebāt: atq; informe prodigiū effosis Graciae Laphitae luminibus saginabant. Iisdem diebus Laphitae & Thessali famosis nimium certa

hospitalitas
Crudelis/38/

Incestus/44/

perseus

Tantalus

Oedipus

Minotaurus

Thessali

Centauro vere confictibus. Sed Theſſalos Palephatus in libro primo incredibilium prodit: ipſos a Laphitis creditos dictosq; fuiſſe centauros: eo q; diſcurrētes in bello equites: ueluti unum corpus equorum & hominum uiderentur.

Vefores Vbi Vefores rex Aegypti meridiem & ſeptentrionem uendicare ſibi uoluit. Nno ante urbem conditā. cccc. lxxx. Vefores rex Aegypti meridiem
Rex Aegypti. & ſeptentrionem diuiſas pene toto cœlo ac pelago plagas aut miſcere
Scythæ bello aut regno iungere ſtudens: Scythiſ bellū primus indixit: miſ-

ſis prius legatis: qui hoſtibus parendi leges dicerent: ad quæ Scythæ legatis reſponderūt. Strolide opulentiffimū regem aduerſus inopes ſumpliſſe bellū: quod timendum ipſi magis uerſa uice fuerit propter incertos belli euentus: nulla præmia: & damna manifeſta: porro ſibi non expectandum: dum ad ſe ueniantur: ſed ultro prædæ obuiam ituros. Nec mora: nam dicta factis inſequuntur. Primum ipſum Veforem territum reſugere in regnum cogunt: deſtitutum uero exercitū inuadūt: omnēq; belli apparatus capeſſunt. Vniuerſam quoq; Aegyptum populaſſent: niſi paludibus impediti repulſi fuiſſent. Inde continuo reuerſi perdomitam cædibus infinitis Aſiam uectigalem fecere: ubi per .xv. annos ſine pace immorati tandem uxore flagitatione reuocantur denunciantium: ni redeant: ſololem ſe a finitimis quæſituras. Medio autem tempore apud Scythas duo regii iuuenes Plinos & Scholopythus per factionem optimatū domo pulſi ingentem iuuentutē ſecū traxere: & in Cappadociæ Ponticæ ora iuxta amnem Thermodontem conſederunt campis Themifeircis ſibi ſubiectis: ubi diu proxima quæq; populati conſpiratione finitimorū per inſidias trucidantur. Hoſ uxores exilio ac uiduitate permotæ arma ſumunt: & ut omnibus par ex ſimili conditione animus fieret: uiros: qui ſupererāt: interficiunt: atq; accenſæ in hoſtem ſanguine ſuo ultionem cæſorū coniugum finitimorū excidio conſequuntur.

Vbi Amazones arma ſumpſerunt.

Amazones. Vnc pace armis quæſita externos cōcubitus inēit: editos mares mox necant: ſceminas ſtudioſe nutriunt: inultis infantū dexterioribus millis: ne ſagittarū iactu impedirentur: Vnde Amazones dictæ. Harū duæ ſunt

Marpesia. reginæ: Marpeſia & Lapedo: quæ agmine diuiſo in duas partes uiciſſim curam belli & domus cuſtodiam ſortiebantur. Igitur cum Europam maxima parte

Lapedo domuiſſent. Aſiæ uero aliquatīs ciuitatibus captis: ipſæ autem Ephēſum aliasq; urbes condidiſſent: præcipuā exercitus ſui partem onuſtam opulentiffima præda domum reuocant. Reliquæ ad tuendum Aſiæ imperium relictæ cum Mar-

Orethia peſia regina cōcurſu hoſtium trucidantur. Huius locum capeſſit Orethia filia: quæ ſingularem uirtutibus gloriam perpetua uirginitate cumlauit. Hac fama

Virginitas excitas gētes tanta admiratio & formido inuaſerat: ut Hercules quoq; cū iuſſus fuiſſet a domino ſuo exhibere arma reginæ: quaſi ad inuitabile periculum de-

Antiope ſtinatus: uniuerſam Græciæ lectam ac nobilem iuuentutem cōtraxerit: nouem longas naues præparauerit: nec tantū contextus examine uirium ex improuiſo

Menalippe. aggredi: & inſperatas circūuenire maluerit. Duæ tunc ſorores regno prætrant Anthiope & Orithyia. Hercules mari aduectus incautas inermēq; pacis incu-

Hyppolite. ria deſides oppreſſit: inter cæſas captasq; plurimas: duæ ſorores Anthiope & Menalippe ab Hercule: & Hyppolite a Theſeo retentæ ſunt: ſed Theſeus Hyp-

politum matrimonio ascituit. Hercules Menalippem sorori reddidit: & arma reginae precio redemptionis accepit. Post Orithyiam Penthesilia regno potita est: cuius Troiano bello clarissimo inter uiros documenta uirtutis accepimus.

Penthesilia

De Gothis: quos Alexander & Caesar esse uitandos iudicarunt.

Rohdolor pudet terroris humani. Mulieres patria profugae: Europae atq; Asia idest plurimas fortissimaeq; mundi partes intrauerunt: per uagatae sunt: deleuerunt: & .c. pene annis euerendo urbes plurimas: atq; alias in construendo tenuerunt: nec tamen miseriae hominum pressura tepore deputata est. Modo aut Getha illi: qui & nunc Gothi: quos Alexander euitados pronunciauit: Pyrrhus exhorruit: Caesar etiam declinauit: relictis uacuefactisq; sedibus: ac totis uiribus tuti Romanas ingressi prouincias: simulq; ad terrore diu ostentati societate Romani foederis precibus sperant: quam armis uendicare potuissent: exiguae habitationis sedem non ex sua electione: sed ex nostro iudicio rogant: quibus subiecta & parente uniuersa terra: praesumere: quod esset libitum: liberum fuit: semetipsos ad tuitionem Romani regni offerunt: quos solos inuicta regna timuerunt: & tamen caeca gentilitas cum haec Romana uirtute gesta non uideat: fide Romanorum impetrata non credit: nec acquiescit cum intelligat: conferri beneficio christiana religionis: quae cognatam per omnes populos fidem iungit: eos uiros sine proelio sibi esse subiectos: quorum femina maiorem terrarum partem immensis cadibus deleuerunt.

Getha

Gothi

Gothi

Gothi

Gothi

Gothi

De raptu Helenae: & coniuratione Graecorum.

Tuero ante urbem conditam. ccc. tricesimo & amplius anno raptus Helenae: coniuratio Graecorum: & concursus mille nauium: dehinc decennialis obsidio: ac postremo famosum Troiae excidium praedicatur: in quo bello per decem annos cruentissime gesto: quas nationes: quatosq; populos idem turbo inuoluerit: atq; affligerit: Homerus poeta in primis clarus luculentissimo carmine palam fecit: nec per ordinem nunc retexere nostrum est: quia & operi longum & oibus notum uidetur. Verumtamen qui diuturnitate illius obsidionis uersionis atrocitate: eadem captiuitateq; didicerunt: uideant: si recte isto: qualisq; est: praesentis temporis statu offendunt: quos hostes occulta misericordia dei cum per oes terras instructis copiis persequi possent: pacis gratia praetentis obsidibus per omnia maria sequitur: & ne forte haec quietis amore facere credant: seipsos ac pericula sua pro Romanorum pace aduersus alias gentes offerunt.

Helena

Graeci

Obsidio

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Troiae

Aeneae in Italiam aduentus.

Aucis praeterea annis interuenientibus Aeneae profugi ex Troia aduentus in Italiam quae arma commouerit: qualia per triennium bella excitauerit: quatos populos implicuerit: odio excidioq; affligerit ludi literarii disciplina nostra quoq; memorie insitum est. Horum praeterea temporum medio interiacent exilia naufragiaq; Graecorum Peloponnesium clades. Codrus moriente: fatorum ignari Thraces noua in bella surgentes: & generalis: tunc per totam Asiam Graeciamq; commotio.

Aeneas

Aeneas

Aeneas

Aeneas

Aeneas

Aeneas

Aeneas

Aeneas

Aeneas

Aeneas

Aeneas

Aeneas

Aeneas

De Sardanapallo rege Assyriorum nouissimo.

Nno ante urbem conditam. lxxiii. nouissimus apud Assyrios regnauit Sardanapalus: uir muliere corruptior: qui inter scortorum greges feminae palus.

neo habitu purpurā collo tractans a praefecto suo Arbactō: quī tūc Medis praerat uisus atq; execrationi habitus: mox etiā excitis Medoz populis ad bellum prouocatus & uictus ardenti pyrā se iniecit. Exhinc regnū Assyrioz in Medos concessit. Deinde multis praeliis undiq; scatētibz: quā per ordinē differere nequa aptū uidet per uarios puentus ad Scythas Chaldaosq; & rursus ad Medos parili uia rediit. In qua breuitate pensandū est: q̄ta ruina cladesq; gētū fuere: q̄ta bella fluxerūt: ubi totiens tot & talia regna mutata sunt. Post hāc Medis Phraortes imperitauit: qui creberrimis Persaz Assyriorūq; bellis uiginti &

Phraortes.

Diocles

Astyages

Cyrus

Harpalus

duos regni sui annos cōsumpsit. Post hūc Diocles regnauit: uir armis expertissimūz semperq; bellis imoratus: qui auctum late imperiū moriens Astyagi dedit. Astyages uirili pleuacuus Cyrū nepotē apud Persas genitū habuit. Sed Cyrus mox ut adoleuit: cōgregata Persaz manu auctore certamē indixit. Porro Astyages oblitus sceleris sui: quod in Harpalū dudū admiserat: cū filiū eius unicū & paruulū interfecit: epuladūq; patri apposuit: ac ne qd infelicissimā orbitati felix ignorātia subtraheret: infames epulas ostensis p̄i cū capite manibz improparuit. Huius ergo facti inemor ipsi Harpalo summā belli cōmisit: qui accipitū exeritū statim Cyro per p̄ditionē tradidit: quo cōperto Astyages raptis secū copiis in Persas ipse p̄ficiscit: acriusq; certamen instaurat: p̄posito suis metu: si quis de praelio cedere moliret ferro excipere: quā necessitate instanter Medis pugnatibus: pulsa itez Persaz acies cū paulatim cederet: matres & uxores eoz obuiā occurrūt: orant in praeliū reuertant. Cunctantibus sublata ueste obscena corporis ostendūt: quārentes: nū in uteros matrū uel uxoz uellent refugere. Quo facto erubescētes in praeliū redeunt: & facta impressione quos fugiebant: fugere cōpellunt. Ibi tūc Astyages capitur: cui Cyrus nihil aliud q̄ regnū abstulit: eumq; maxime Hyrcanoz genti prap̄osuit. In Medos uero ipse reuertit nō luit. Is finis imperii Medoz fuit: sed ciuitates quā tributariā Medoz erant: a Cyro defecerant: quā res Cyro multoz belloz causa & origo extitit.

Facinus mulierum

Quod Phalaris Siculus tyrannidem arripuit.

Phalaris

Perillus

A tempestate Phalaris Siculus Agrigentinos arrepta tyrānide depulabatur: qui crudelis mente: cōmentis crudelior: oīa nefariā in innocentēs agēs inuenit aliquādo quē iuste puniret iniustus. Nam Perillus quidā aris opifex affectans tyrāni amicitia aptū munus crudelitati illius ratus taurū aeneū fecit: cui fabre januā e latere composuit: quā ad contrudendos damnatos receptui foret: ut cū inclusus ibidem subiectis ignibus torreretur sonū uocis ex tortā capacitas cōcaui aris augeret: pulsusq; ferali competens imagini murmur emitteret: nefarioq; spectaculo mugitus pecudis: nō gemitus uideretur. Sed Phalaris factum amplexus factorē execratus: & ultioni materiā prap̄buit & crudelitati. Nā ipsum opificē sua inuentione puniuit. Fuerat etiā paulo superiori tempore apud Latinos rex Romulus: qui per annos .xviii. flagitiis impietatibzq;

Romulus

crescens ad postremū diuino iudicio flumine interceptus matura supplicia imatura aetate exoluit. Eligāt nūc: si uidet: Latini & Siculi: utrū in diebus Romuli & Phalaris esse maluissent: innocentū uitas poenis extorquentiū: an his tēporibus christianis cū impatores Romani ipsa in primis religione cōpositi post cōminutas reipublicae bono tyrānides: ne ipsos quidē iniurias exigunt tyrānos.

De bello Peloponnesium & Atheniensem.

Nno ante urbem conditam. xiii. Peloponnesium Atheniensiumque maxi-
mum bellum totis uiribus animisque commissum est. In quo cadibus mu-
tuis ad hoc coacti sunt: ut uelut uicti se ab alterutro subtraherent: belloque disce-
derent. Tunc etiam Amazonum gentis & Cimmericorum in Asiam repentinus incursus: nenses
plurimam diu lateque uastationem stragemque edidit. Anno uicesimo ante urbem con-
ditam Lacedaemonii contra Melanios propter spretas uirgines suas in solempni Laceda-
monii
Melaniorum sacrificio per annos. xx. indefesso furore bellantes ruinae suae totas
Graeciae uires implicuerunt: qui cum se magnis execrationibus deuouissent: sacra-
mentisque obstrinxissent domum nisi Melana expugnata nunquam esse redituros: ac per
decem annos longa fatigati obsidione: nec tamen aliquem uincendi fructum adepti: Obsidio: 17/
messenii
porro autem & quarelis uxoribus super longa uiduitate: & periculo sterilitatis contestan-
tium permoti reuocarentur: consultatione habita ueriti: ne intercepta spe sobolis
sibi magis hac persequerantia: quam Melaniiis perditio nutrireretur: selectos in exercitu
eos: qui post iusiurandum in supplementum militiae uenerant. Spartam remittunt:
quibus permiscuos omnium feminarum concubitus: permiscere: infami satis nec tamen
utili licentia. Ipsi autem proposito insistentes expugnant: fraudeque Melanios ui-
ctos seruitio premunt. At illi cruentam diu dominationem inter ubera & uincula
perpetui iugum excutiant: arma sumunt: bellum instaurant. Lacedaemonii Tyrteum
poeta Atheniensem ducem proelio legunt: qui tribus conflictibus fusi amissum exer-
citum: uocata in libertatem seruosque manu suppleuerunt. Sed cum sic quoque desisten-
tum certamine propter metum periculi arbitarentur. Tyrtei poetae & ducis composito
carmine: & pro concione recitato: rursus accensi mox in certamen ruunt. Tantaque
ui animorum concursus est: ut raro unquam cruentius proelium exarserit. Ad postremum
tamen uictoria Lacedaemoniorum fuit. Tertio Melanii reparauere certamen: nec La-
cedaemoniis mora in auxilium copias multas utrinque duxerunt. Athenienses uero
Lacedaemonios alibi intentos diuerso aggredi parant: nec Lacedaemonii quere-
re. Nam ipsi in Melanios occupati Peloponneses imiserunt: qui Athenienses bello
exciperent. Athenienses autem missa in Aegyptum parua classe impares uiribus na-
uali congressu facile uincunt. Dehinc recepta classe aucti etiam militum robore ui-
ctores in proelium uocant. Lacedaemonii quoque ommissis Melaniiis in Athenienses
arma conuertunt. Diu graues & uariae pugnae & anceps uictoriae status: quare ad
postremum pendente euentu utrinque discessum est. Sciendum tamen est: ipsam esse
Spartam: quam Lacedaemoniam ciuitatem dicunt: atque inde Lacedaemonios Spartanos
dici. Igitur inde reuocati Lacedaemonii ad Melaniorum bellum: ne medium tempus
ociosum Atheniensibus relinquerent: cum Tebanis paciscuntur: ut Boetiorum im-
perium eis restituerent: quod temporibus belli Persici amiserant si illi Athenien-
sium bella susciperent. Tantis furor Spartanorum erat: ut duobus bellis impliciti
furore
Spartanorum
suscipere tertium non recusarent: dummodo inimicis suis hostes acquireret. Athe-
nien- nenses tanta bellogrum tempestate permoti duos duces deligunt. Periclem spectatae
Pericles
Sopho-
tanorum fines populati sunt: & multas Asiae ciuitates Atheniensium imperio adie-
cles.
cerunt. Hinc porro per annos. l. incerta semper uictoria terra marique pugnatum est:
donec Spartani & opibus imminutis: & fide perfligata sociis quoque probro fuere.

Sed hæc per tot ætatum uolumina incubuisse Græciæ paruipeditur. Nunc autem
 Tempus interpellari interdum uoluptates & impediri parumper libidines non sustinetur:
 quæ inter illius temporis homines atque istius hoc interest: quod illi æquo animo hæc
 intolleranda tollerabant: quia in his nati uel enutriti erant: & meliora non nouerant.
 Isti autem perpetuo in uita sua tranquillitatem & delicias sereno assuefacti:
 ad omne uel modicum obductæ sollicitudinis nubilum commouentur. Atque uti-
 nam ipsum depulso rem huius uel modicæ inquietudinis precarentur: cuius mu-
 nere hanc ignoratam aliis temporibus iugitatem pacis habuerunt. Et quoniam
 spondisse me memini: cum ueluti articulis quibusdam dicendi ordinem defini-
 rem: dicturum me esse ab orbe condito usque ad urbem conditam: huic uolu-
 mini: quod ab orbe condito explicuimus: finis hic sit ut ab urbe condita sequens
 libellus incipiat: qui cõtextiora illorum temporum mala exercitationibus quip-
 pe ad nequitiam atque eruditioribus hominibus continebit.

Pauli Orosii historiarum Secundi Libri initium.

EMINEM iam esse hominum arbitror: quem latere possit: quod hominem in hoc mundo deus fecerit. Unde etiam peccante homine mundus arguitur: ac propter nostram intemperantiam comprimendam terra hæc: in qua uitimus: defectu ceterorum animalium & sterilitate suorum fructuum castigatur. Itaque si creatura dei merito: & dispensatio dei sumus: quis magis diligit eam: quam ille qui fecit? Quis autem ordinatius regit: quam is: qui & fecit & diligit? Quis uero sapientius & fortius ordinare & regere facta potest: quam qui & facienda prouidit: & prouisa perficit? Quapropter omnem potestatem a deo esse: omnemque ordinationem & qui non legunt sentiunt: & qui legunt cognoscunt. Quod si potestates a deo sunt: quanto magis regna: a quibus reliquæ potestates progrediuntur. Si autem regna diuersa: quanto æquius regnum aliquod maximum cui reliquorum regnorum potestates uniuersa subiicitur? Quale a principio Babylonicum: & deinde Macedonicum fuit. Post etiam Africani: atque in fine Romanum: quod usque ad nunc manet: eademque ineffabili ordinatione per quattuor mundi cardines. id est. quatuor regnorum principatus fuisse distinctis gradibus eminentes: ut Babylonicum regnum ab oriente: a meridie Carthaginense: a septentrione Macedonicum: ab occidente Romanum: quorum inter primum & nouissimum: id est inter Babylonicum & Romanum: quasi inter patrem senem ac filium partium Africanum & Macedonicum breuiam & mediam: quasi tutor curatorque uenerunt: potestate temporis non iure hereditatis admissa: Quod utrum ita sit: apertissime expedire curabo.

De Nino rege Assyriorum occiso.

Ninus Ex primus apud Assyrios: qui eminere ceteris potuit: Ninus fuit.
 Semiramis Occiso Nino Semiramis uxor eius totius Asiae regina Babyloni-
 am urbem instaurauit: caputque regni Assyrii: ut esset: instituit. Regnum
 Assyriorum diu inconcussa potentia stetit: sed cum Arbactus: quem alii Arbace-
 m uocant: prefectus Medorum: idemque natione Medus Sardanapalum regem suum
 apud Babyloniā interfecisset: regni nomen & summam ad Medos transtulit.

Ita Nini & Babylonis regnum eo anno in Medos deriuatū est: quo anno apud Latinos Procas Amulii & Numitoris pater: auus autē Rheæ Siluæ: quæ mater Romuli fuit: regnare cœpit. Vt autem omnia hæc ineffabilibus mysteriis & profundissimis dei iudiciis disposita: nō aut humanis uiribus aut incertis casibus accidisse perdoceam: omnes historiæ antiquæ a Nino incipiūt: omnes historiæ Romanæ a Proca exoriuntur. Deinde a primo anno imperii Nini usque quo Babylon a Semiramide instaurari cœpta est: interueniunt anni. lxxiii. Et a primo anno Procæ cum regnare cœpit usque ad cōditionem urbis factam a Romulo: inter sunt anni æque. lxxiii. Ita regnante Proca futuræ Romæ sementis iacta est: & si nondum germē apparet. Eodem anno ipsius Procæ regni Babylonis regnum defecit: & si adhuc Babylon ipsa consistit. Discedente autem Arbacto in Medos partem regni penes se retinere Chaldæi: qui Babyloniam sibi aduersum Medos uendicauerūt. Ita Babyloniarū potestas apud Medos: proprietas apud Chaldæos fuit. Chaldæi autem propter antiquam regiæ urbis dignitatem non illam suam: sed se illius uocari maluerunt. Vnde factum est: ut Nabuchodonosor caterique post eum usque ad Cyrum reges quauis Chaldæorum uiribus potentes: & Babyloniarū nomine clari legantur: in numero tamen & ordine regum non habeantur illustrium.

Quando Babylon illa cecidit: & Romæ surrexit.

b Abylon itaque eo anno sub Arbacto præfecto dehonorata est: quo Roma sub Proca rege ut proprie dixerim seminata est. Babylon nouissimum dominacione liberata est. Siquidem sub una eademque cōuenientia temporum illa cecidit: ista surrexit. Illa tunc primum alienigenarum perpeffa dominatum: hæc tunc primum etiā suorum aspernata fastidium. Illa tunc quasi moriens dimisit hæreditatem. Hæc uero pubescēs tunc se agnouit hæredem. Tunc orientis occidit imperium: & ortum est occidentis. Et ne diutius uerbis morer: cōmitto me dentibus insaniētiū: sed ueritatis præsidio liberādum. Regnauit Ninus annis. llii. Medio imperii sui tempore Babyloniam caput regni cōdidit.

De Babylone & Roma.

i Tem Babylon post annos. M. c. lxxiii. quæ cōdita erat a Medis & Arbacto rege eorum: præfecto autē suo spoliata opibus & regno: atque ipso rege priuata est. Ipsa tamen post aliquādiu mansit incolumis. Similiter & Roma post annos totidem: hoc est. M. c. lxxiii. a Gothis & ab Alarico rege eorum: comite autē suo irrupta: & opibus spoliata: nō regno: manet adhuc: & regnat incolumis: quis intantū arcanis statutis in utraq; urbē cōuenientiæ totius ordo seruatus sit: ut & ibi præfectus eius Artabus regnū inuaserit: & hic huius præfectus Attalus regnare tentauerit: tā& si apud hanc solā merito christiani impatoris Honorii attentatio prophana uacuata sit. Itaque hæc ob hoc præcipue cōmemoranda credidi: ut tanto arcano ineffabilium iudiciorū dei ex parte patefacto intelligant hi: qui insipienter utique de temporibus christianis murmurant: unum deum disposuisse tempora: & in principio Babylonis & in fine Romanis. Illius clementiæ esse: quod uiuimus. Quod autem misere uiuimus intemperantiæ nostræ. Ecce similis Babyloniarū ortus: & Romæ similis potentia: similis magni-

tudo: similia tempora: similia bona: similia mala: tamen non similis exitus similis defectus. Illa enim regnū amisit: hæc retinet. Illa interfectione regis orbata hæc incolumi imperatore secunda est. Et hoc quare: quoniam ibi in rege libidinis punita turpitudine: hic christianæ religionis continentissima æquitas in rege servata est. Ibi absque religionis reuerentia auaritia uoluptatis licentia furoris impleuit: hic & christiani fuerunt: qui parcerent: & propter quorum memoriam: & in quorum memoria parceretur. Quapropter desinant religionem lacerare: & lacerare patientiam dei propter quam habent quod habent: & utinam hoc quoque impunitum habeant: si aliquando desistant. Recolant sane mecum maiorum suorum tempora bellis inquietissima: sceleribus execrabilia: dissensionibus fœda: miseriis continuatissima: quæ & merito possunt horrere: qui affluere: & necessario debet rogare: ne sint: eum sane rogare solum deum: qui & tunc occulta iusticia permittit ut fiant: & nunc aperta misericordia præstat: ut non sint: quæ modo a me plenius ab ipso urbis exordio peruolutis per ordinem historicis proferuntur.

Urbs Roma in Italia condita.

olympias
Roma
cōdita
Rōmul9
Titus ta
tius.
Tull9 ho
stilius.
Tergemi
ni.
Metius
suffetius
Ancus
martius
Tarqni9
Priscus.
Tarqni9
superbus

Nunc igitur post euerfione Troiæ circiter. ccc. xxxv. Olympiade autē sexta: quæ quinto demum anno quattuor in medio expletis apud Elidæ Græciæ ciuitatem agone & ludis exercere solet: urbs Roma in Italia a Remo & Romulo geminis auctoribus condita est: cuius regnum continuo Romulus patricio imbuuit pariq; successu crudelitatis sine more raptas fabinas improbis nuptiis confederatas maritorum & parentum cruore dotauit. Itaq; Romulus interfecto primū auctore Numitore: dehinc Remo fratre arripuit imperiū urbemq; constituit Regnū aui: muros fratris: templū soceri sanguine dedicauit: scelera torum manū promiscua impunitate collegit. Primus illi campus ad bellum foris urbis fuit: mixta simul externa ciuiliq; bella nunq; defutura significans. Sabini norū: quos fœdere ludisq; pellexerat: scēmas tam inhoneste præsumpsit: q̄ ne farie defendit. Ducē eorū Titum Tatium senem honestis pietatis causis insistentem: diu armis propulsatū mox ut in societatem regni assumpsit: occidit. Cum Veientibus prælium adhuc paruo nomine magnis uiribus agitatū est. Cēnensium captū ac dirutū oppidum: assumptis semel armis nunq; quies fuit: quippe quibus egestas turpis atq; obscœna fames domi timeretur si unquā paci acquiuisent. Jam hinc incessabilia certamina: & iuxta quantitatem uirū semper grauior q̄ breuissime strinxero: Tullum Hostilium militaris rei institutorem fiducia bene exercitæ iuuentutis Albanis intulisse bellum: & diu altrinfecus spe incertā certaq; clade tandem pessimos exitus & dubios euentus compēdiosa tergeminorum congressione fuisse. Rursus pace dirupta Metium Suffetium Fidennate bello meditata etiā proditiōe suspensum: curribus in diuersa raptatibus duplicis animi noxā poena diuisi corporis expēdisse. Latinos Anco Martio duce sæpe congressos: aliquando superatos. Tarquinium Priscum omnes finitimos & potentes tunc. xii. Thuscæ populos innumeris concidisse conflictibus. Veientes Seruo Tullio insidente uictos fuisse nec domitos: Tarquinii superbi regnū occiso socero scelere assumptū: habita in ciues crudelitate detentū flagitio adulteratæ Lucretiæ amissum: & intus domestica uicia uirtutesq; forinsecus emicantes. i. oppida ualida in Latio per eū capta Ardeā Oricolū Sinuessam

Pometiamq; & quicquid in Gabios:uel fraude propria:uel perna filii:uel Romanis uiribus perpetravit. Sed Romani quāta mala per. cc. xl. & .iiii. annos cōtinua illa regum dominatione pertulerint: nō solum unius regis expulsio: uerū etiam abiuratio regii nominis & potestatis ostendit. Nam si unius tantū superbia fuisset in culpa: ipsum solum oportuisset expelli: seruata regia dignitate. Melioribus igitur regibus urbe propulsis Romani consulendū sibi: q̄ cuiq; suæ libertati dominandū rati: consules creauerunt quibus ueluti adulta reipublicæ crescentis ætas robustioribus ausis exercebatur.

Nno post urbem cōditā. cc. xliiii. Brutus primus apud Romanos cō
 a sul primū conditorē regemq; Romæ nō solum exæquare parricidio:
 sed & uincere studuit. Quippe duos filios adolescentes totidēq; uxo
 ris suæ fratres Vitellios iuuenes reuocandos: in urbe regum placitos insimula
 tos in concionē protraxit: uirgis cecidit: securiq; percussit. Ipse deinde Veientū
 Tarquinienſiūq; bello cum Arunte superbi filio congresso sibi cōmortuoq; pro
 cubuit. Porſenna Rex Etruscōq; grauissimus regii nominis suffragator Tar
 quiniensium manū ingerens: tribus cōtinuis annis: trepidam urbem terruit: cō
 clusit: obſedit: & nisi hostem uel Mutius constanti urendæ manus patientia: uel
 uirgo Chelcia admirabili transiecti fluminis audacia: permouisset: profecto
 Romani compulsi fuissent ppeti aut captiuitatem hoste insistente superati: aut
 seruitutem recepto rege subiecti. Post hæc Scabini corralis undiq; copiis ma
 gno apparatu belli Romani cōtendunt: quo metu cōsternati Romani dictato
 rem creant: cuius auctoritas & potentia consulem præiret: quæ res in illo tunc
 bello plurimū emolumētū tulit. Sequitur discessio plæbis a patribus cū Marco
 Valeriano dictatore delectum multū agente: uariis populus stimulat⁹ iniuriis
 sacrum montē insedit armatus: qua perniciē quid atrocius: cū corpus a capite
 defectum perditionē eius: per quod spirabat: meditaretur actumq; de Romano
 nomine intestina pnicie foret: nisi maturata reconciliatio subrepisset prius: q̄ se
 discessio ipsa cognosceret: urget. n. se atq; imminet sibi extra illas apertas bello
 rum clades successu misero clandestina pnicies. Quippe Tito Gessonio & Pu
 blio Numitio cōsulibus duo uel maxima omniū malorū abominamenta fames
 & pestilentia fessam urbem corripuere. Cessatū est paulisper a præliis cessatum
 tamen a mortibus nō est. Veientes & Etrusci graues hostes adiunctis sibi fini
 timorū copiis in bella surgentes obuiis Marco Fabio & Gneo Manlio consuli
 bus excipiuntur: ubi post sacramentū iurationis: quo se Romani deuouerant:
 non nisi post uictoriam ad castra redituros: adeo atrox certamen fuit: ut uictis
 uictoribus quæ par forma esset: & amisso plurimo exercitu: occisq; in pugna
 Manlio consule & Fabio cōsulari Marcus Fabius consul oblatum sibi a senatu
triumphum suscipere recusaret: quia tantis reipublicæ detrimentis luctus po
tius debebatur. Gloriosissima illa numero & uiribus Fabioq; familia Veienta
 num sortita certamen grā reipublicæ orbitatem occasu suo intulerit: infamibus
 usq; nūc uocabulis testes sunt fluuius qui pdidit & porta quæ emisit. Nam cū
 sex & .ccc. Fabii uere clarissima Romani status lumina speciale sibi aduersum Fabii
 Veientes decerni bellū expectauissent: spē temere sumptæ expeditiōis primis suc
 cessibus firmauerūt. Dehinc inducti insidias circūuentiq; ab hostibus oēs ibidē

Brutus

Porſenna

Dictator

Consules

fames / 151
pestis / 154Triumph⁹
recusatur

trucidati sunt: uno tñ ad enunciandā cladē reservato: ut miserius audiret patria
 pditos: q̄ pdidisset. Ad hæc nō Romæ tñ talia gerebant: sed quæq; puincia suis
 ignibus æstuabat: & quod poeta præcipuus in una urbe descripsit: ego de toto
 orbe descripserim. Crudelis ubiq; luctus: ubiq; pavor: & plurima mortis imago.

De Regno Persarum & Cyro Rege.

Cyrus i Gitur eodē tpe Cyrus Rex Persar: quē supius explicādā historiæ cā
 comemorauerā: qui tunc Asiā. Scythiā: totūq; orientē armis puaga-
 batur: cū Tarquinius supbus urbē: uel rex: uel hostis aut seruitio premebat: aut
 bello: Cyrus: ut dixi: cunctis: aduersum quos ierat: pdomitis: Assyrios & Baby-
Ganges loniā petit gentē: urbēq; tūc cunctis opulentiore: sed impetū eius Ganges flu-
 uius secundæ post Euphratē magnitudinis iter cepit. Nā cū unū regioꝝ equoꝝ
 candore formaq; præcipuū cum equite trāsmēdi fiducia pualo: qua p rapacē
 alucum offensi uada uorticis attollebant abreptū præcipitatūq; misisset: Rex
 iratus ulcisci in amnē statuit: cōtestans eū qui tā præclaz equū equitēq; uoral-
 set: foeminis uix genua tāgentibus a se pmeabilē relinquendū. Nec in pagendo
 segnior totis copiis ppote anno Gangē fluuium p magnas concisum deductūq;
 fossas in. cccc. & .lx. alucos cōminuit. Eo ope pdoctis fossoribus etiā Euphratē
Babylōia longe ualidissimū & mediā Babyloniā interfluentē deriuauit: ac sic meabilibus
 uadis siccū: etiā patētibus aluei partibus iter fecit: cœpitq; urbē: quā uel opere
 humano extrui potuisse: uel humana uirtute: destrui posse: utrūq; pene incredi-
 bile apud mortales erat. Nāq; Babyloniā a Nembroth gygāte fundatā: a Nino
 uel Semiramide reparatā multi pdidere. Hæc campi planicie undiq; cōspicua:
 natura loci latissima castroꝝ facie mœnibus paribus: per quadrū disposita: mu-
 roꝝ eius uix credibili relatu firmitas & magnitudo. i. latitudo cubitoꝝ. i. altitu-
 do quater tāta. Caterū ambitus eius. cccc. lxxx. stadiis circūueniē. Murus cocti
 li latere atq; iterfuso bitumine cōpactus fossa extrinsecus late patēs uice amnis
 circūfluit. A fronte muroꝝ. c. portæ aræ. Ipsa aut latitudo in cōsumatione pin-
 narum utroq; latere habitaculis defensorū æque dispositis media intercapedine
 actas quadrigas capit: domus intrinsecus quater geminæ habitationes minaci
 pceritate mirabiles. Et tñ magna illa Babylon prima post reparationē humani
 generis cōdita: nūc pene etiā minimā mora uicta: capta: ac subuersa est. Ibi tūc
Crœsus Crœsus Rex Lydoꝝ famosus opibus: cū ad auxiliandū Babylonis uenisset: ui-
 ctus sollicitusq; in regnū refugit. Cyrus aut posteaq; Babyloniā ut hostis inua-
 sit: ut uictor euerit: ut Rex disposuit: bellum transtulit in Lydiā: ubi cōterritū
 supiore iā prælio exercitū nullo negotio supauit. Ipsum etiā Crœsum cœpit: ca-
 ptūq; uita & p̄monio donauit. Exaggerare hoc loco mutabiliū regē instabiles
 status nō opus est: qcqd enim est ope & manu factum labi & cōsumi uetustate
 Babylon capta cōfirmat: cuius ut primū imperiū ac potētissimū extitit: ita pri-
 mū cessit: & ueluti quodā iure succedētis ætatis debita posteris traderet hære-
 ditas: ipsius quoq; eandē tradendi formulā seruaturis: ita ad p̄xima aduentantis
 Cyri tentamenta succubuit magna Babylon: & ingēs Lydia: amplissima oriētis
 cū capite suo brachia: unius prælii expeditione ceciderūt: & nri in circumspecta
 anxietate causant: si potētissimæ illæ quondā Romanæ rei publicæ moles nūc
 magis imbecillitate ppriæ senectutis: q̄ alienis cōcussæ uiribus contremiscunt.

Cyrus Scythis bellum intulit:& a Tomyri regina quæ tunc eis præerat:ui-
aus & occisus est.

Gitur Cyrus proximi temporis successu Scythis bellum intulit:quæ Tomyris

Tomyris regina:quæ tunc genti præerat cum prohibere transitum
araxis fluminis posset:transire permisit:primū propter fiduciam sui:
dehinc ppter opportunitatē ex obiectu fluminis hostis inclusi.Cyrus itaq; Scy-
thiam ingressus procul a transmissio flumine castra metatus:insuper astu eadem
instructa uino epulisq; deseruit:quasi territus refugisset.Hoc cōperto regina ter-
tiam partem copiæ & filium adolescentulum ad persequendum Cyrum mittit.
Barbari ueluti ad epulas inuitati primum ebrietate uincuntur:mox reuertente
Cyro uniuersi cū adolescente obrūcantur.Tomyris exercitu ac filio amisso uel
matris:uel reginæ dolorem sanguine hostiū diluere promptius:q̄ suis lachrymis
parat.Simulat diffidentia desperatione cladis illatæ:paulatimq; cedendo supbū
hostem in insidias uocat.Ibi quippe cōpositis inter montes insidiis.cc.M.Per-
sarum cum ipso rege deleuit:adiecta super omnia illius rei admiratione:q; nec
nuncius quidē tantæ cladis supfuit.Regina caput Cyri amputari:atq; in utrem Cyri
humano sanguine oppletum coniici iubet:non muliebriter increpitans:satiā te mors
sanguine:quem sitisti:cuius per annos triginta insatiabilis perseuerasti.

Darius post aliquantum temporis:occiso Cyro rege regnum suscepit.

Nno ab urbe cōdita.cc.xl.quinto Darius.Cyro apud Scythas inter-

a fecto:post aliquātulum interuallū sorte regnū adeptus est. Regnauit
enim medius eorū Cambises Cyri filius:qui deuicta Aegypto cunctā Cābises
Aegypti religionem abominatus caerimonias & templa eius deposuit. Post hūc Magi
etiam Magi duo sub nomine quē occiderāt:regis regno obrepere ausi:qui qui duo
dem mox deprehēsi & oppressi sunt.Darius itaq; unus ex his qui Magorū au-
daciā ferro coercuerant:cōsensu omniū rex creatus est:qui postq̄ Assyrios ac
Babyloniam Persarū regno deficientē bello recuperauit:Attyro rege Scytharū
hac uel maxime causa bellum intulit:q; filia eius petitas sibi nuptias non obti-
nuisset.Magna scilicet necessitas pro unius libidine hominis.dvii.M. uiro-
rum periculo mortis exponi incredibili quippe apparatu cum.dvii.M. armatorum
Scythiam ingressus:non facientibus hostibus iustæ pugnæ potestatem:insuper
repentinis incursum extrema copiæ dilacerantibus:metuens ne sibi reditus in
terrupto ponte Istri fluminis negaretur:amissis.lxxx.M. bellatorū trepidus re-
fugit:quis hunc amissorū numerum inter damna non duxerit:& quem haben-
dum uix quisq; ambire ausus esset:perditum ille non sensit. Inde Asiam Mace-
doniāq; aggressus perdomuit:lonas quoq; nauali cōgressione superauit.Deinde
in Athenienses:q; lonas aduersum se auxilio iuuissent:impetum fecit:atq; arma
direxit.Porro Athenienses ubi aduentare Darium compererunt:quis auxilium
a Lacedæmoniis poposcissent:tamen cum detineri Persas quatruiduanæ religio-
nis ocio compertū haberēt:spem occasione sumentes instructis tantū.x.M.ar-
matorum ciuium:& Platænsibus auxiliariis.M.aduersum.dc. millia hostiū
campis Marathoniis proruperunt.Melciades ei tunc bello præfuit:qui celeri
Melcia-
tate magis q̄ uirtute fretus alacri satis expeditione prius hosti cominus inhæsit:des-
q̄ posset expedito sagittarum iactu propulsari.Tanta in eo bello diuersitas cet-

tandi fuit: ut ex alia parte uiri ad occidendū parati: ex alia pecudes ad moriendū præparatæ putarentur. cc. M. Persarum apud campos Marathonios ea tempestate ceciderūt. Sensit Darius hoc damnum. Nam uictus fugatusq; arripis nauibus refugit in Persas. Cum autem instauraret bellum: & ulcisci in uictores moliretur: in ipso apparatu cōcidit: Olympiade septuagesima quarta: hoc est post urbem cōditam anno. cc. lxx. quinto: quo tempore Romæ Popilia uirgo ob crimen stupri uiua defossa est. Xerxes Dario patri in regno succedens bellum aduersus Græciam a patre susceptum: per quinquennium instruxit: quod Demaratus Lacedæmonius: qui tunc forte apud Xerxem exulabat: per tabellas primum scriptas: deinde cæcatas suis prodidit.

Xerxes Dario successit.

Gitur Xerxes. dcc. M. armatorū de regno. & .ccc. M. de auxiliis: rostratas etiam naues. M. cc. onerarias autem tria. M. numero habuisse narratur: ut merito inopinato exercitui immensaq; classi uix ad potū flumina: uix ad ingressum terras: uix maria ad cursum sufficisse memoratum sit. Huic tam incredibili temporibus nostris agmini: cuius numerum nunc difficilior est astrui: q̄ tunc fuit uinci. Leonides Rex Spartanorum cum .iiii. M. hominum in angustiis Thermopylarum obstitit. Xerxes autē contemptu paucitatis obiecta iniri pugnam: conferi manū imperat. Porro illi: quorum cognati & commanipulares in campis Marathonii occubuerant & certaminis simul & cladis extiteret principium. Deinde succedēs sibi turba maior ac segnior: cum iam neq; ad procurrendum libera: neq; ad pugnandum expedita: neq; ad fugiendū prompta solis mortibus subiaceret: triduo cōtinuo non duorum pugna: sed cædes unius populi fuit. Quarto autē die cum uideret Leonides undiq; hostem circumfundi: hortatur auxiliares socios: ut subtrahētes se pugna: in cacumen montis euadāt: ac se ad meliora tempora referuent. Sibi uero cum Spartanis suis aliam sortem esse subeundam: plus se patriæ debere q̄ uitæ. Dimissis sociis Spartanos admonet de gloria plurimum: de uita nihil sperandum: neq; expectandum uel hostem uel diem: sed occasione noctis prorumpenda castra commiscenda arma: conturbanda agmina esse. Nusquam uictores honestius: q̄ in castris hostium esse perituros. Persuasi igitur mori: male in ultionem futuræ mortis armantur: tanq̄ ipsi interitum suum & exigerent & uindicarent. Mirum dictu sexcenti uiri castra

Perfarū .dc. M. irrumpūt: tumultus castris totis oritur. Persæ quoq; ipsi Spartanos adiuuant mutuis cædibus suis. Spartani quærentes regē: nec inuenientes cadunt sternuntq; omnia castra: peruagantur uniuersa: & inter densas strues corporum raros homines uix sequūtur. Victores sine dubio nō essent: nisi mori elegerent. Prælium a principio noctis in maiore partem diei tractum: ad postremum uincendo fatigati: ubi quisq; eorum deficientibus membris uisus est sibi mortis suæ ultione satiatus: ibi inter impedimenta cadauerum campumq; Crassum & semigelatum sanguine palpitando lapsus & mortuus est. Xerxes bis uictus in terra nauale prælium parat. Sed Themistocles dux Atheniensium cum intellexisset Ionas: quibus dum auxilium superiori bello præbet: in se Persas impetum uertat: in auxilium Xerxis instructam classem deducere: sollicitare eos parti suæ hostiq; subtrahere statuit. Et quia colloquendi facultas negabatur: locis ad quæ

Darii
mors

Xerxes
populi

Demara
tus

Leoni
des

Perfarū
strages

Themis
tocles

Iones accessuri nauibus uidebatur: proponi symbola: saxiq; affigi iubet. Socios quondam & participes periculorum: nunc autem iniuste agentes apta increpatione corripiens: atq; ad antiquorum iura foederum religiosa adhortatione persuadens: praecepitq; admonens: uti commissio proelio cadentium uice inhibeat remos: seseq; bello auferant. Igitur Rex partem nauium sibi detinens spectator pugnae in littore manet. Contra autem Artemidora regina Halicarnasi: quae in auxilium Xerxi uenerat: inter duces primos acerrime bello immiscetur: ita: ut uersa uice in uiro foeminea cautela: in foemina uirilil audacia spectaretur. Cum autem Naualis aut ceptus pugna esset: Iones iuxta praecceptum Themistoclis paulatim se certaminis subtrahere coeperunt: quorum defectio Persas iam fugam circumspectantes aperte fugere persuasit: in qua trepidatione multae naues captae merseque sunt. Plures tamen saeuitiam regis: uelut immanitatem hostis timentes domum dilabuntur. Anxium tot malis regem Mardonius aggreditur: suadens regem in regnum redire oportere prius quam aduersa fama nouas res domi moliretur. Se autem si residuae sibi copiae traderentur & ultionem ab hoste exacturum & ignominiam domesticam propulsaturum: aut si aduersa belli perseverassent cessurum se quidem hosti: sed tamen sine regis infamia. Probato consilio exercitus Mardonius traditur. Rex Abydum ubi pontem ueluti uictor maris conseruerat cum paucis proficiscitur. Sed cum pontem hybernis tempestatibus dissolutum offendisset: piscatoria scapha trepidus transiit. Erat sane quod spectare humanum genus & dolere debuerat: mutationes rerum hac uel maxime uarietate permetiens: ex quo contentum latere nauigio: sub quo ipsum pelagus ante latuisset: & iugum caruitatis suae uinctum ponte portasset: uilissimo unius seruuli egere ministerio: cuius potentiae dum montes exciduntur: ualles replentur: amnes exhauriuntur: ipsa etiam rerum natura cessisset: pedestres quoque copiae: quae ducibus commissae fuerant: labore: fame: ac metu tabuerunt: & crudescente morbo: tanta pestis tantaque foeditas morientium exorta est: ut uiae cadaueribus replerentur: dirae etiam alites: improbae bestiae: elscarum illecebris sollicitatae moribundum sequerentur exercitum. At uero Mardonius cui reliqua belli Xerxes commiserat: afflatus primum successu breui: mox in extrema deiectus est. Olynthum siquidem Graeciae oppidum expugnauit. Athenienses uaria sollicitatione adducere in spem pacis aggressus est: ubi inexpugnabilem eorum libertatem uidet: incensa urbis parte in omnem Boetiam belli apparatus deducit. Illic quoque cum c. M. Graecorum insecta sunt: & commissio sine mora proelio Mardonium deletis copiis: ipsius uelut e naufragio nudum cum paucis fugere compulerunt: castra regis opibus referta ceperunt non paruo quidem antiquae industriae damno. Nam post istius praedae diuisionem aurum Persicum prima uirtutis Graeciae corruptio fuit. Urget igitur inceptus miseros extrema perditio. Nam forte eodem die quo in Boetiam Mardonii copiae deletae sunt: pars Persici exercitus in Asia sub moenibus Mychales nauali proelio dimicabat. Ibi nouus repente rumor utriusque classis & populi impleuit aures Mardonii extinctas copias: Graecos extitisse uictores. Mira diuini iudicii ordinatio. In Boetia oriente sole bellum fuisse commissum. In Asia meridianis horis sub eadem die: tantis spatiis maris terraeque interiacentibus: nunciatum: cui rumori uel maxime astipulatum est: quod Persas

Mutatio
rezt

pestis 171

Nuntij
releuitas

audita clade sociorum primum dolore dehinc desperatione correptos: nec bello expeditos: nec fugæ habiles reddidit. Atq; ita consternatos profligatosq; cōstantior factus hostis successu fœlicitatis inuasit.

Xerxes Rex a suis occisus est.

**Xerxis
mors**

x Erxes bello in Græcia infeliciter gesto: cōtemptibilis suis factus per artabanum præfectum suum in regia circūuentus occiditur. O tempora desiderio & recordatione dignissima. O dies illos inoffensæ: serenitatis: qui nobis ueluti e tenebris respiciendi proponūtur: quibus breuissimo intervallo de uisceribus unius regni decies nouies centena milia uirorū: tribus proximis regibus: tria bella rapuerunt: ut taceam de infelicissima tunc Græcia quæ totum hunc: de quo nunc hebescimus: numerum moriendo superauit. Leonides ille clarissimus dux Lacedæmoniorum in bello isto aduersus Xerxem: quod supremū ipsi atq; hostibus fuit: cum sexcentis famosissima illa incitamenta dixisset: prandete: itaq; apud inferos cœnaturi: auxiliariibus tamē: quos excedere bello iubebar misericorditer suasit: ut se ad meliora tēpora reseruarent. Ecce cū ille promiserit futura meliora: istiq; asserant meliora præterita: quid aliud colligi datur: utroq; in suis detestante præsentia: nisi aut semp bona esse: sed ingrata: aut nūq; oīno futura meliora. At Romæ: ut ad id tēpus redeā: unde digressus sum: neq; n. interuallo miseriæ ad alios transire cōpellor: sed sicut se quondā efferuescentia mala ubiq; ipsis actibus colligarūt: ita etiam permissa referūt: nobis quippe cōferre inter se tēpora urbis: nō cuiusq; partis eius laboribus insultare propositum est.

Quod grauis pestilentia Romā inuasit.

**Pestilen/
tia**

r Omæ ergo post urbem cōditā anno. cc. sexagesimo suspenso ad modicum bello grauis pestilentia: quæ semper ibi raras inducias aut fœtas interceptit: aut ut fierent coegit: per uniuersam ciuitatem uiolenter incanduit: ut merito præcedente prodigio cœlum ardere uisum sit quando caput gentium tāto morborum igne flagrauit. Nam eo anno Ebutium & Seruiliū ambrosios consules pestilentia consumpsit: militares copias plurima ex parte confecit: multos nobis præcipueq; plæbem fœda tabe delcuit: quāuis iam superiori etiā quarto anno oborta lues eundem populum depopulata sit.

Post pestilentiam multa & graua bella sustinuerunt Romani.

Bella

p Roximo dehinc anno ciues exules seruicq; fugitiui duce Herdonio uiro Sabino inuasērunt: incenderuntq; capitolium: ubi fortissime quidē Valerio cōsule & imperatore obstitere iuniores: sed adeo atrox & graue discrimen prælii fuit: ut ipse quoq; consul Valerius ibi fuerit occisus: & indignam de seruis uictoriam insuper etiam sua morte fœdauit. Sequitur annus in quo coniuncto exercitu consul obsessus est. Nam Minutium consulem congressum prælio equi Volsciq; superarūt: & fugientem in algidum fame: ferroq; cinxerūt: actumq; infeliciter foret ni Quintius Cincinnatus: præcipuus ille dictator artā obsidionē oppresso hoste soluisset: qui repertus ruri ab aratro accersitus ad imperii fasces sumpto honore: instructoq; exercitu: mox uictor effectus iugum bouum equis imposuit: uictoriæq; quasi stiuam tenens subiugatos hostes præ se egit primus. Anno qui ab urbe cōdita proximus trecentesimo fuit: dum legati ad Athenienses propter Solonis leges deferendas missi expectantur: arma

Quintus
Cincinnatus

**Solonis
leges**

Romana fames pestilentiaq; cōpescuit. Ipso aut̃ trecētesimo anno hoc est Olym-
piade nonagesima quinta potestas cōsulum decē uiris tradita cōstituendaz legū
atticaz gratia magnā reipublica p̃niciē inuexit. Nā primus ex decē uiris: cedē-
tibus ceteris solus Appius Claudius sibi cōtinuauit imperiū: statimq; aliorū cō-
iuratio subsecuta est: ut more cōtēpto: quo insigne impii penes unū: potestas aut̃
cōis erat: oēs oīa p̃priis libidinibus agitabāt. Itaq; inter cetera: quaz insolentissi-
me cuncti præsūbebāt: repēte singuli cū duodenis fascibus ceterisq; impii insi-
gnibus p̃cesserūt: de nouo improba ordinatiōis incepto ablegata religiōe cōsu-
lum emicuit agmen tyrānorū: duabus tabulis legū ad decē priores additis: augē-
tesq; insolētissimo saltu plurima: die quo deponere magistratū mos erat: cū iisdē
insignibus p̃cesserūt. Maxima Appii Claudii libido auxit inuidiā: qui ut uirgi-
niā uirgini stuprū inferret: prius seruitutis cām intulit. Quāmobrē adactus uir
ginius pater dolore libertatis & pudore dedecoris p̃tractam ad seruitutē filiā in
cōspectu populi pius parricida p̃strauit: quā populus necessitate atrocitatis per-
motus: & piculo libertatis admonitus montē auentīnū occupauit armatus. Nec
tueri armis libertatē destitit: nisi postq̃ se cōiuratorū cōspiratio ipsis quoq; hono-
ribus abdicauit. Tertia & quinta post centesimā olympiadē p̃ totū fere annū tā
crebri tāq; etiā graues in Italia terramotus fuerūt: ut de innumeris quassationib⁹
ac ruinis uillaz oppidorūq; assiduus Roma intus fatigaret̃. Deinde ita iugis &
torrida siccitas fuit: ut præsētis tūc futuriq; anni spem gignēdis terrā fructib⁹
abnegarit. His deniq; t̃pib⁹ cū Fidēnates hostes maximorū auxilioz manu stipā-
te terribiles Romanis arcib⁹ iminerēt. Aemilius tertio dictator magnā mali mo-
lem ipsis Fidēnis uix captis depulit: & sanauit: tāta in ipsis erat malorū aiorū cō-
tentio: ut uel domesticæ clades sup̃fusa forinsecus bella oblitteraret̃ uel post dā-
na bellog; inducias relaxatas diuersæ pestes cælo-terraq; excadēscētēs incessabili
infestatiōe corrūperēt. **Q**uod Sicilia semp fuit nutrix tyrānorū.

Sicilia ab initio patria ciclopū: & post eos semp nutrix tyrannorū fuit. **Sicilia**
Sæpe etiā captiua seruorū: quorū primi carnibus hominū: mediæ cru-
ciatibus: postremi mortibus pascebant̃: excepto eo: quod externis bel-
lis aut præda habebat̃: aut præmiū. Hæc ut q̃breuissime absoluā: requiē malorū
nisi nūc nescit: imo ut euidentius diuersitates t̃porū declarent̃: sicut antea uel inte-
rinos uel externos tumultus p̃pressa est inter oēs sola semp: ita nūc ex oībus sola
nunq̃ patit̃. Nā etiā ut fileā de diuturnitate uel illius calamitatis: qua pressa est:
uel istius ecōtrario qua fruitur pacis. Actua ipsa: quæ tūc cū excidio urbiū atq;
agrorū crebris eruptionibus æstuabat nunc tm̃ innoxia specie ad præteritorū fidē
fumat. Ig̃it̃ ut prætermittā iterim de tyrānis: quorū mox qui fuit ultor successor
effectus est medio t̃pe: hoc est anno ab urbe cōdita. ccc. xxxv. cū Rhegyni apud Rheg-
Siciliā discordia laboraret̃: ciuitasq; p̃ dissensionē diuisa in duas p̃tes esset: pars ni-
una ueteranos ab Himera urbe Siciliæ in auxiliū uocauit. Porro illi pulsīs ciui-
tate primū his cōtra quos implorabant̃: deinde mox cæsis etiā illis: q̃bus ad au-
xiliādū cōuenerāt urbē cū cōiugibus & liberis sociorū occupauere: ausi facinus Catinen/
nulli tyrāno cōparandū: quippe cū Rhegynis quicquid uis p̃peti satius fuerit: q̃ ses
ut ultro inuitaret̃: quib⁹ patriā cōiuges liberos ac penates ipsi extorres ad præ/
dam relinquerēt. At etiā Catinenses: cū Syracusanos graues infestosq; paterent̃ sani

ab Atheniēſibus auxiliā popoſcerūt. Sed Atheniēſes ſuo magis q̄ ſociorū ſtudio inſtructā claſſem in Sicilia miſere: cū & ſibi p̄pagare molirent̄ impiū: & Syracuſanā claſſem nup̄ inſtructā Lacedæmoniis p̄ficere uertrent̄. Et qm̄ Athenienſes: qui miſſi erāt: caſis hoſtib⁹ p̄ſpera initia ſumpſerāt: maiores copias robuſtiorēq; exercitū cū Lachete & Chariade ducib⁹ in Sicilia reduxerūt. Sed Catinēſes belli tedio p̄moti: cū Syracuſanis fœdus inēūt: auxiliā Athenienſiū ſpernūt. Poſt aut̄ Syracuſanis cōditiōes pacis meditatiōe dñationis trāſgrediētib⁹ denūq; legatos Athenas mittūt: qui capillo barbaq; ſqualidi: & lugubrib⁹ p̄anis induti: miſericordiā atq; auxiliū & ſermone & habitu precarent̄. Igit̄ magna claſſis inſtruit̄ ducib⁹ Nicia & Lamacho: tātiſq; uiribus Sicilia repetit̄: ut ſuffragia ſua & hi timerēt qui impetrauiſſent. Atheniēſes duas ilico pedēſtres pugnas ſecūdis ſuccēſſib⁹ faciūt: cōfertorūq; in urbe hoſtes: & obiecta claſſe circūdatos terra mariq; cōcludūt. At Syracuſani fractis ſeſſiq; reb⁹ auxiliū a Lacedæmoniis petūt: a quib⁹ mox mittit̄ Gilippus ſolus qdē: ſed in quo oīum p̄ſidioq; inſtar p̄ſerebat̄: q̄ ueniēs ut audiuit inclinātū iā belli ſtatū: auxiliis p̄tim in Græcia: p̄tim in Sicilia cōtractis: opportuna bello loca occupauit. Deinde duob⁹ p̄clis uiſctus: nec territus: tertio cōgreſſu Lamachū occidit: hoſtes in fugā uertit: ſocios obſidiōe liberauit. Hinc Atheniēſes terreſtri p̄clio uicti: expimēta maris inēūt & nauali certamine parāt cōgredi: quo cognito Gilippus claſſem inſtructā a Lacedæmoniis acceſſit: æque Atheniēſes i locū amiſſi ducis Demotheſen & Euryclon medotē cū ſupplemēto copiarū mittūt. Pelopōneſi quoq; cū multarū urbiū cōſenſu & decreto ingētia Syracuſanis auxiliā miſere. Ita ſub ſpecie ſocialis belli domēſticos motus exequūt̄: & q̄ſi de Græcia trāſlatū certamē i Sicilia fuerit: ſic ex utraq; pte ſūmis uirib⁹ dimicat̄. Igit̄ Atheniēſes prima cōgreſſiōe uincunt̄: caſtra quoq; cū oī pecunia uel publica uel priuata: & cū uniuerſo inſtructū diuturnæ expeditiōis amittūt. Fractis opib⁹ & in anguſtū redactis ſuadet Demotheſes: dū nodū oīno res p̄dita ſūt q̄tūlibet uideat̄ afflictæ: domū redeāt: Siciliaq; decedāt. Nicias at̄ pudore male geſtarū rerū ab initio deſpator redditus manere cōtēdit. Reparāt nauale certamē & mox p̄ inſcitā i anguſtias Syracuſani maris deducti inſidiis hoſtiū circūueniunt̄. Euryclon dux primus occidit. xi. naues incēdūt. Demotheſes & Nicias claſſem dimittūt q̄ſi tutius terrena expeditiōe fugituri: Gilippus at̄ primū naues eorū relictas. c. xxx. iuadit. Dehinc ipſos fugiētes p̄ſeq̄ aggreſſus capit: ceditq; q̄ plurimos. Demotheſes dedecus ſeruitutis uolūtaria morte declinat. Nicias uero indignā turpēq; uitā dedecore captiuitatis accumulāt. Igitur Atheniēſes biēnio apud Sicilia nō ſine Lacedæmoniorū dāno cōſlictati: aliis domi malis circūueniunt̄. Alcibiades. n. dux pridē aduerſus Syracuſas p̄nūciatus: mox ad iudiciū pro quadā inſimulatiōe detētus uolūtario exilio Lacedæmoniā ſe cōtulit: ipulitq; Spartanos: ut turbatis Atheniēſib⁹ nouo rursū bello inſiſterēt: neq; eis reſpirādī ſpatiū: qn̄ opprimerēt̄. Relaxaret̄: cui incēpto ita Græcia oīs aſtipulata eſt quaſi ad cōmune incēdiū reſtinguendū bono publico cōgeſtis uirib⁹ cōſulere. Darius etiā Rex Perſarū memor paterni auitiq; in hāc urbē odiū: p̄ Thiffaphernē p̄fectū Lydia cū Lacedæmoniis fœdus pacificū: eiſq; ſumptus belli & copias pollicet̄. Miſi dictū: Atheniēſiū tātas ca tēpeſtate opes fuiſſe: ut cū aduerſus eos: hoc eſt aduerſus unā urbē: Græcia:

Asia totiusq; orientis uirib9 incursum sit: pugnado saepe nec unq; cedendo cōsum/
 pti magis uideant fuisse q̄ uicti. Principio. n. Alcibiades oēs socios deficere ab
 his ad Lacedaemonios coegit: sed & ab his quoq; p iuidiā insidiis appetit9 ausu
 git: & ad Thissaphernē in mediā cōcessit: cui statim accōmodato ingenio & apti
 eloqui gratia familiarior factus: psuadet: ne Lacedaemonios tā p̄fusis opib9 ad/
 iuuaret: iubet eū potius istius certaminis arbitru spectatōrēq; fieri debere: inte/
 gralesq; Lydia uires aduersus uictorē reseruadas. Quamobrē Thissaphernes p̄e
 classis eū aliquāta manu deduci Lacedaemonē iubet: ne uel abūdantes suffragiis:
 alieno tuti piculo dimicaret: uel in totū destituti: susceptū certamen omitteret.

Discordia Atheniensium: & bella grauiā.

a Pud Atheniēses uero cū diu domestica discordia agitarēt: imminente
 piculo sūma impii ad senatū populi uolūtate trāssert. Q uippe odio
 discordia nutriuntur. At ubi necessitas incubuit postpositis priuatis causis atq;
 odiis in cōe cōsulit. Sed hoc ipsū cū pp insitā gēti supbia & tyrānicas libidines
 pnciosū foret: tādē Alcibiades exul ab exercitu reuocat: & dux classis cōstituit
 Quo cōperto principes primō Spartanis urbē p̄dere moliti sunt: deinde cū id
 frustra cogitassent: in exiliū spōre cesserūt. Igit̄ Alcibiades priā liberata classē
 in hostes dirigit. Cōmissō praelio uictoriā Atheniēses capessunt. Porro at maior
 pars. Spartani exercitus caesa: duces quoq; pene oēs interfecti & lxxx. naues ca
 pte absq; his quā in cōflictu incēsa: demerlaq; pierūt. Rursū bellū in terrā trā/
 statū Spartanis aequē infelicitē cessit: quibus reb9 fracti Lacedaemonii petiere
 pacē: nec tñ iperrare potuerunt. Præterea Syracusana præsidia in Siciliā audita
 Carthaginēsis belli infestatione reuocata sunt. Quamobrē Alcibiades classe ui/
 ctriā totā Asiā puagat: bellis incēdiis cadib9 rapit: sternitq; oīa. Vrbes quā dū
 dum a societate defecerāt caput: recipitq; q̄ plurimas. Sic Alcibiades magni noīs
 factus Athenas cū admiratiōe & gaudio oīum uictor ingredit. Paruo post iter/
 uallo auget uires: exercitū classēq; numero p̄chit: rursūq; Asiā petit. Laceda/
 monii uero Lysandrū ducē classi belloq; præficiūt: Cyrus at frater Darii i locū
 Thissaphernis Ioniz Lydiaq; præpositus magnis eos opib9 auxiliisq; cōfirmat.
 Lysander itaq; Alcibiadis exercitū prædē intētū ac p hoc ubiq; dispsum ac uā/
 gu repētino incurſu opprimīt: sine cōflictu aliquo uincit: caditq; fugiētes. Ma/
 gna hæc clades Atheniēsi b9: & multo atrocius uulnus: q̄ dudū inflixerat: susce/
 perūt: quo cōperto Atheniēses: opinati sunt Alcibiadē antiquū exiliū sui dolorē:
 isto scelere p̄ditionis uindicare curasse: ideoq; in locū eius Cononē constituunt:
 cui residuā manū & summā belli cōmittūt: qui supplere saltē numero exhaustas
 copias uolens senes & pueros legit: exercitūq; cōscripsit. Sed huiusmodi manus
 morā bello nō attulit: quippe quod robore: nō numero cōfici solet. Itaq; statim
 imbellis manus uel capta uel caesa est: tātaq; strages occisorū illo praelio facta: ut
 deletū nō solū regnū: sed etiā nomē Atheniensiu uideret. At illi desperatis reb9
 statuunt urbē peregrinis dare: ut qui per totā Asiā pauloante dñati sunt: nūc ex
 hac colluue muros saltē libertatēq; tueant: & quis uel suo iudicio ad hæc tue/
 da etiā obiectis muris nō sufficiat: itē: tñ expiri nauale praeliū parat. Exps cōfi/
 li furor dolorē uirtutē putat: quūq; meditat̄ ira: tñ p̄mittit audacia. Itaq; oibus
 partim captis: partim interfectis de ipsis quoq; reliquiis nihil reliqui factū est.

Atheniē
 sum di/
 scordia.

Alcibia/
 dis redi/
 tus

Conon

Euago/
rasAthena/
rū expu/
gnatioTyranni
xxx.Thraſy/
bulus

Solus dux Conon supstes bello & populo: timens ciuiū crudelitātē ad Cūrū regem cōcessit. Euagoras autē dux Lacedæmoniorū adeptis oībus ciuitatibus nihil Atheniensibus prāter inanē urbē reliquit: nec hoc diu: nā & ipsam urbē postea obsidione circūdidit. Augebat intrinsecus fames: desolatio: & morbus obfessos. Et cum post oīa miseriarū abominamenta: quæ etiā dicere horroris est: nihil spei prāteritæ prāter mortē occurreret: pacē petiuere. Magna hinc inter Spartanos & socios fuit deliberatio: & cū plurimi inquietissimā ciuitatē sternendā solo: populūq; infestissimū cū ipso noīe abolendū pronunciarēt: Spartani negauerūt se pmissuros: nisi ut e duobus Græciæ oculis unus erueretur: insup etiā pacē pmissi: miserūt: si Pyræi portus ducetiā in urbē munimina uerterētur: nauelq; reliquas ultro traderēt. Huic cōditioni addictis & succūbentibus: Lacedæmonii Lysanderū ad cōponēdas in urbe parendi leges cōstituerūt. Insignis hic annus & expugnatione Athenarū: & morte Darii Persarū regis: & exilio Dionysii Sicilia tyrāni fuit. Igit̃ .xxx. rectores Atheniēsisbus ordinati. xxx. tyrāni exoriunt̃: qui primo se tribus. M. Satellitū stipant: mox etiā. dcc. milites uictoris exercitus lateribus suis circūponūt: cædē omniū passim futurā: occiso Alcibiade auspicantur: qui fugiens in itinere clausus cubiculo uiuus incensus est: quo interfecto: ultore quasi sublato: securi miseras urbis reliquias cædibus rapinīsque exhauriūt. Thera menē quoq; unū ex numero suo: cui hæc displicere scelerūt: in exēplūq; reliquorū trucidant. Itaq; oēs passim ex urbe diffugiūt sed interdictū Lacedæmoniorū: cū p totā Græciā exulib⁹ negaret hospitiiū: oēs se ad argos ac thebas cōtulerūt: ubi ita hospitalitatis obsequio freti sunt: ut nō solū dolorē amissæ patriæ lenirent: uerū etiā spē recupandæ meditarent̃. Erat inter exules Thraſybulus uir strenu⁹: & generis nobilitate inter suos clarus: qui auctor audēdi pro priā fuit. Itaq; castellū philenē Atticorū finii collecti exules capiūt: multarūq; ciuitatū opib⁹ adiuti uires capessunt quibus quoq; Lysias Syracusanus orator: quasi in auxiliū urbis quæ esset priā cōis eloquētiæ. d. milites cū stipēdiis suis misit: atrox id prælium fuit: sed his pro priā: pro libertate: illis pro aliena dñatione certantibus aīorū atq; causarū ipsa quoq; tulit pugna iudiciū: nam uicti tyrāni in urbē refugerūt: oēsque quos ex Atheniēsisbus prius sibi Satellites legerāt tūc suspectos pditionis ab urbis custodia remouerūt. Thraſybulū quoq; ipsum tentare corruptiōe ausi sunt: quod ubi frustū spatū est: accersitis a Lacedæmonia auxiliis: rursus in bellū ruūt: ubi duō seuissimi omniū lōge tyrānorū trucidant̃. Ceteros uictos & in fugā uersos: Thraſybulus ubi uel maxie Atheniēses esse intelligit clamore cōsequit̃: orōne retinet: precib⁹ ligat: pponēs ante oculos eorū: quos fugere uel ad quos refugere uellent: sibi aduersus. xxx. dños: nō aduersus ciues miseros bellū esse susceptū. Quin poti⁹: oēs q se meminerūt esse Atheniēses seq oportere Atheniēsiū libertatis ultores. Itaq; hæc exhortatio tm̃ apud eos ualuit: ut mox reuersi in ciuitatē tyrānos arce decedere atq; Eleusin emigrare cōpulerūt: q postq̃ i societate urbis ciues suos eaten⁹ exules exceperūt tyrānos i bellū emulatiōe suscitāt: qb⁹ libertas aliorū q̃si ipsorū seruit⁹ uidebat̃. Tūc indicta pugna cū prius q̃si ad colloquiū cōuenirēt circūuerti isidiis ueluti pacis uictimæ trucidat̃. Ita reuocati in unū post inexplebiles magnorū lachrymas gaudiū: hæc priæ sudamina recuperatæ libertatis istaurāt: pposita iurisiuradi cōtestatiōe: uti discordiæ aīositateq;

præterite in obliuionem perpetuam atq; in immortale silentium deducantur. Quod pactionis genus quasi nouâ uitæ institutionem nouâq; felicitatem statutus sui informantibus amnestiâ uocauerunt idest abolitionē malorū. Sapientissima fuit hæc Atheniensiu præsertim post tanta miseriæ documenta prouiso: si quo pacto res humanæ manente cōsensu hominū ut ordinantur: ualerent. Sed adeo hoc idē placitum inter ipsa pene placiti uerba corruptū est: ut uix intercedente biennio. Socrates ille clarissimus philosophorū: adactus malis: ueneno sibi apud Atheniēses adēpta sibi penitus libertate sub Philippo Macedonū rege seruerit.

Socrates;

Per concordiam res minimas crescere: & per discordiam labi maximas.

u Erūtamen sapientissimi omniū Athenienses: etiam suis malis satis docti: concordia minimas res crescere: discordia maximas labi cunctaq; uel bona uel etiam mala: quæ foris geruntur: internis esse radicata & emissa principiis: domi abstergere odia: & foris bella prefferūt: reliquerūtq; posteris suis de ruina sua exemplū: de reparatione consiliū: si tamen ob infirmissimā humanæ mentis mutabilitatē: quod in afflictis rebus cōsultur: in prosperis seruaretur. Iisdem fere diebus bellum ciuile: imo etiam plus q̄ ciuile uix parricidio terminatū apud Persas gerebatur: mortuo enim rege Dario: cū Artaxerxes & Cyrus filii eius de regno ambigerent: tandē magnis apparatibus magnis prouincijs: ac populorū ruinis est utrinq; certatum: in quo conflictu cum e diuerso cōcurrentes sibi ambo fratres mūtuo casus obiectauisset: prior Artaxerxes uulneratus a fratre equi uelocitate morti exemptus euasit. Cyrus autē mox a cohorte regia oppressus finē certamini dedit. Artaxerxes ergo & præda fraternæ expeditionis & exercitu potitus: potestatem regni parricidio firmavit: sic uniuersa Asia atq; Europa partim in se singulæ: partim inter se inuicē funeribus & flagitijs permiscebātur. Ecce paruissima pagina uerbisq; paucissimis q̄tos de tot prouincijs: populis atq; urbibus non magis explicui actus operū q̄ implicui globos miseriæ. Quis enim cladem illius temporis: quis fando funera explicet: aut æquare lachrymis posset dolores. Verūtamen hæc ipsa: quia multo interiectu sæculorum exoleuerunt: facta sunt nobis exercitia ingeniorū: & oblectamenta fabularum: quanq̄ siquis intentius adhibebat animum seseq; toto mentis affectu ipsis pene causis bellicisq; permisceat: ac rursus ueluti in arce spectaculi cōstitutus utrinq; in suis qualitatibus tempus permeriatur: facile dixerim eum iudicaturum neq; illa nisi irato atq; auersato deo posse tam infelicititer perturbari: ac permisceri: neq; ista sic nisi propitio & miserante componi. His deinde temporibus grauissimo motu terræ concussa Sicilia insuper & æstuantibus ætæ montis ignibus fauillisque grandibus & calidis cum detrimento plurimo agrorum uillarumq; uastata est. Tunc etiam Athalente ciuitas Locris adhærens terræ contigua repentino maris impetu abscissa atq; in insulam desolata est. Atheniensium quoq; miserabiles reliquias pestis inuasit: diuq; populata est.

Artaxerxes
Cyrus

Terremotus;

pestis;

De bellis Romanorum.

a Nno ab urbe condita. cccly. obsidio Veiorum. x. continuis annis obseffores magis q̄ obseffos detriuit. Nam Romani repentinis sæpe hostium eruptionibus comminuti: præterea in hibernis bella fortiti: hyemare sub

Obseffio
uiciorum;

pellibus: postremum famem ac frigus in conspectu hostium perpeti coacti sunt. Urbem nouissime sine ullo digno Romanæ uirtutis testimonio cuniculis & clā destina obreptione ceperunt. Hanc utilem magis q̄ nobilem uictoriam: primo dictatoris Camilli: qui eā de Veientibus patrauit: exilium: dehinc irruptio Gal/lorum: & incendium urbis insequitur: cui cladi audeat quisquā: si potest aliquos motus temporis huius comparare: quāuis non æque pendeat præteriti mali fa/bulam præsentis iniuria. Igitur Galli senones duce brēno exercitu copioso & ro/busto nimis: cum urbē clusiam: quæ nunc Dusia dicitur: obsiderēt: legatos Ro/mautorum: qui tunc componendæ inter eos pacis gratia uenerant: in acie aduer/sum se uiderunt pugnantēs: qua indignatione permoti clusini: oppidi obsidione dimissa: totis uiribus Romā contendunt. Hos ita ruentes Fabius cum exercitu consul excæpit: nec tamen obstitit: imo potius hostilis ille impetus quasi aridam segetem succidit: strauit & transit. Testatur hāc Fabii cladem fluuius allia: sicut cremera Fabiorū. Non enim facile aliquis similem ruinam Romanæ militiæ re/censeret: etiā si Roma insuper incensa non esset: patentem Galli urbem penetrāt: trucidant rigentes simulacrorū modo in suis ædibus senatores: eosq; incendio do/morum crematos lapsu culminum suorum sepeliunt. Vniuersam reliquā iuuen/tutem: quā constat uix mille hominum tunc fuisse in arcē capitolini montis la/titantē obsidione concludunt. Ibiq; infelices reliquias fame: peste: desperatione: formidine terunt: subigunt: uendunt. Nam mille libris auri discessionis precium paciscuntur: non q̄ apud Gallos Roma parui nominis fuit: sed q̄ illam sic iam ante detruierant: ut amplius tunc ualere non posset. Exeuntibus Gallis reman/se rat in illo quondā urbis ambitu informiū ruinarū: obscena congeries: & undiq; per impedita errantiū: & inter sua ignotoz offensa uocis imago: respōdentis tre/pidos suspendebat auditus: horrore quatiebat animos: silentioq; ipso terrebat.

¶ Siquidē materia pauoris est raritas ipsa uocis. Hinc illis mutare sedes: aliud in/colere oppidum: altero etiā censi nomine cogitatum placitum atq; tentatū est. En tempora: quoz comparatione præsentia ponderantur: en quibus recordatio suspirat: en quæ incutiūt de eiecta: uel potius de neglecta religione poenitentia. Re uera pares sunt & cōferuntur inter se hæ duæ captiuitates. Illa sex mensibus defæuiens: & tribus diebus ista transcurrēs. Galli extincto populo: urbe deleta: ipsius quoq; Romæ nomen in extremis cineribus persequentes: & Gothi relicta intentione prædandi ad confugia salutis: hoc est sanctorū locoz agmina ignara cogentes. Ibi uix quenq; inuentum senatorem: qui uel absens eualerit. Hic uix quenq; requiri: qui forte uel latens perierit recte sane potest comparari. Hunc fuisse ibi senatorum numerū: qui fuerit perditorum. Plane quod re proditur fa/tendum est: in hac clade præsentī plus deum sãuisse: homines minus. Tum per/agendo ipse: quod illi non impleuissent: cur eos miserit demonstrauit: quippe cū supra humanas uires esset incendere Aeneas trabes: & subruere magnarum mo/les structurarum: ictu fulminum fœtum cum imaginibus uanis: quæ supersti/tione miserabili: uel deum uel hominē mentiuntur abiectum est. Horumq; om/nium abominatorum quod imissa per hostem flamma non adiit: missus e celo ignis euertit. Et quoniā uber dicendi materia est: quæ nequāq; hoc cōcludi libro potest hic præsentis uoluminis finis sit: ut in subsequētibus cetera p/sequamur.

Clusia
Dusia

Roma
capta

Vin superiori iam libro cōtestatus sum: etiam nunc necessaria repeto secundum præceptum tuum de antea actis cōstitutionibus sæculi: & me nec omnia posse quæ gesta sunt: & si cut gesta sunt explicare: quoniam magna atq; innumera copiosissime a plurimis scripta sunt. Scriptores autem etsi non eisdem causis: easdem tamen res habuere propositas: quippe cum illi bella: nos bellos: miseras euoluamus. Præterea ex hac ipsa de qua quæror: abundanti angustia oritur mihi: & concludit me sollicitudo. Nodolior. Si enim aliqua studio breuitatis omitto: putabuntur aut mihi nunc defuisse: aut in illo tunc tempore non fuisse. Si uero significare cuncta: nec exprimere studens cōpēdiosa breuitate succingo obscura faciam: & ita apud pluresq; erūt dubia: ut nec dicta uideantur maxime: cum e contrario nos uim rerum: non imaginem commendare curemus. Breuitas autem atq; obscuritas: immo ut est semper obscura breuitas: etsi cognoscendi imaginem præfert: aufert tamen intelligendi uigorem. Sed ego cum utrunq; uitandum sciam: utrunq; faciā: ut quocūq; modo alterutra temperentur: nec multa prætermissa: nec multum cōstricta uideantur.

Quomodo Galli Romam incenderunt.

Nno ab urbe cōdita. ccc. lxxiii. quem annum sicut grauissimum propter ignoratam sibi captiuitatem Roma præsensit: ita magnificū propter insolitam pacem Græcia habuit. Eo siquidem tempore quo Galli Romam captam incensamq; tenuerunt ac uendiderunt: Artaxerxes Rex Persarum discedere ab armis & quiescere in pace uniuersam Græciam per legatos præcepit: denuncians contradictorem pacis bello impetendum: quæ ita iubentem potuissent uiri Græci tam constanter contemnere: q̄ fortiter sæpe uicerunt: nisi porrectam undecūq; occasione: quā auide desiderauerant tam libenter hausissent. Ostenderunt enim q̄ ægre & misere illa eatenus gesserint: quæ tā facile indigna etiam conditione depoluerūt. Nam quid tam indignum liberis & fortibus uiris q̄ longe remoti: sæpe etiam uicti hostis: & deinde minitantis imperio arma deponeret: paciq; seruire: si non ipso tantū annunciatæ pacis sono per corda cunctos: ægra belli tabuisset intentio: & post diurnas laborum uigilias oscitantes ac stupefactos quies inopinata laxasset: prius q̄ ipsam quietem uoluntas pacta cōponeret. Unde autem tanta fatigatio omnium per totam Græciam populorum corda corporaq; oppresserit: quæ efferos animos ignoto acquiescere ocio tam facile persuasit: q̄ breuissime ostendam. Lacedæmonii utpote homines & Græci homines: quo plura habebant: eo ampliora cupientes: postq̄ auxilio Atheniensium potiti sunt: uniuersam Asiam spe dominationis hauerunt. Itaq; toto orienti bellum mouentes Hircilidem ducem in hanc militiam legunt: qui cum sibi aduersus duos potentissimos Artaxerxis Persarum regis præfectos Pharnabazum & Thissaphernem pugnam dum uideret: prouiso ad tempus consilio: ut pondus geminarum congressionis eluderet: denunciato bello unum appetit: alterum pacta pace suspendit. Pharnabazus: Thissaphernem apud Artaxerxem communem tunc regem deferret: ut proditorem præsertim qui cum hoste belli tempore de forderis conditione pepegisset: hortaturq; regem ut in locum eius Cononem Atheniensem uirum: qui tunc forte apud Cyprum exulabat: ducem nauali bello

Artaxer/
xes

Hircili/
des
Pharna/
bazus
Thissa/
phernes
Conon

cōstituat. Acceptis igitur quingentis argenti talentis conon per pharnabazum euocatur: classis præficitur: quibus cōpertis Lacedæmonii & ipsi auxilia naualis belli a rege Aegypti Hercinione per legatos petūt: a quo centū instructas triremes & sexcenta millia modia frumenti acceperunt: a sociis etiam undiq; magna contraxere subsidia. Cui militiæ cōsensu omnium Agefilaum ducem decreuerunt: uirū pede claudum: sed qui in difficillimo regū statu mallent sibi regē claudicare q̄ regnū: raro nūq̄ ita pares omni industria duces in unū cōiungere bellum: qui acerbissimis inuicem præliis fatigati: & multo sanguine obliti: uelut inuicti ab alterutro recesserūt. Igitur Conon accepto itere a rege Persæ magno stipendio: reuersus ad classē inuadit hostiles agros: turres: castella: ceteraq; præsidia expugnat: & ueluti effusa tēpestas quacūq; incumbit: cuncta p̄sternit. Lacedæmonii uero domesticis malis circumuenti: externis inhiare desistunt: abiiciuntq; spem dominationis: imminente periculo seruitutis. Agefilaum autē: quē cum exercitu in Asiam miserant: ad subsidiū patriæ reuocāt. Interea Lysander dux apud Spartā per Agefilaum regē relictus maximā munitamq; classē tunc instruxerat: motus æmulatione uirtutis Agefilai: ut illo pedestrē expéditionem agitatē: ipse quoq; nauali discursu ora maritima puagaretur. Conon uero suscepto omni negotio: duplicē curā impendebat: debens sociis sollicitudinē: patriæ fidem: ut huic exhiberet naturā illis præberet industriā: in hoc propensior ciuibus: quod quieti libertatiq; eorū alicui sanguinis discrimen impenderet: pugnare aduersus insolentissimos hostes piculo regis: præmio patriæ. Conserūt itaq; nauale certamen Persæ Conone: & Spartani Lysandro duce: milites & remiges ipsiq; ductores uno pariter in mutuā eadē ardore rapiuntur. Magnitudine atq; atrocitate belli istius inclinatus ex hoc semper est in postea Lacedæmoniorū status: prona nāq; ex illo fluere ac sublapsa retro referri spes Spartanorū uisa: donec assurgendo ægre ac misere recidendo cōfecta & potestate careret & noīe. Atheniensibus uero hæc eadē pugna initiū recupandæ potentiæ: sicut Lacedæmoniis amittendæ fuit. Primi igitur Thebani auxilio Atheniensium fulti superiore clade saucios ac trepidos aggrediunt: multa animati fiducia ppter uirtutē & industriā Epaminudæ ducis sui: cū quo sibi facile obtinere posse iperium toti Græciæ uidebant. Fit itaq; terrestre præliū Thebanis minimo negotio uincētibus. Vincitur enim etiā hoc conflictu Lysander & occiditur. Pausanias quoq; dux alter Lacedæmoniorum insimulatus prōditionis in exiliū truditur. Thebani autē uictoria potius collecta uniuersi exercitus manu Spartā contendunt: putantes se uacua ciuitatē præsidio: nullo intraturos negotio: cuius iam oēs pene copias cū ipso rege delessent: atq; ab oībus sociis destitutos uiderent: Lacedæmonii periculo ciuitatis impulsī: habito inexercitati militis qualecūq; delectu obuī a hosti procedūt. Sed uictis semel aduersus uictōres obsistēdi nec uirtus nec animus erat. Cum igitur cades unius tantū pene partis ageretur: repēte rex Agefilaus accersitus ex Asia improuise bello supuenit: Thebanosq; iam successu duplicis uictoriæ lætiores: signioresq; aggreditur: nec difficile superat: maxime cū adhuc apud ipsum pene integræ uires haberentur. Ipse tamē Agefilaus grauius uulneratus est. At uero Athenienses cū cōperissent insperata Lacedæmonios uictoria subleuatos pristinae seruitutis: de qua tūc respirare uix cōperāt: trepidi metu exercitū contrahūt.

cumq; Boetii in auxiliū adiungūt: cōmissū Iphicratis ducis: qui adolescēs admodū uix dum uiginti annos natus: infirmitatē atq; maturitate animi nutriebat. Conon quoq; uir quidē Atheniensis: dux autē Persici exercitus animi Agesi lai reditu: ad populādos Lacedaemoniorū agros reuertitur. Ita Spartani exercitu circūsonatiū undiq; hostium clausi atq; exterriti ultima p̄p̄modū desperatione tabuerunt. Sed Conon postq̄ uasta hostilis soli populatione satiatus est: Athenas pergit in maximo gaudio ciuiū: ipse quippe tristis cū uideret urbē populo quōdā cultuq; ornatissimā: tūc miserabili ruinae ac desolationis squalore cōfectā. Itaq; magnū pictatis miserationisq; monumentū in reparationē eius opatus est. Nāq; eam a Lacedaemoniis exinanitā Lacedaemoniorū praeidiis repleuit. Persis incendēibus cōcrematā: Persis aedificātib; reformauit. Interea Artaxerxes rex Persarū: sicut in principio dictū est: uniuerfis gratiā populis plegatos: ut ab armis discederēt: & paci acquiescerēt impauit: non q; misericorditer fessis cōsuleret: sed ne illo in Aegypto bellis occupato aliqua in regnum suū tentaretur irruptio. Cunctis igitur Gracis opatissima quiete resolutis: domesticoq; ocio torpētibus Lacedaemonii inquieti magisq; strenui: & furore potius qui uirtute intollerabiles post bella deposita tentāt furta belloz. Nam speculati absentia archadū castellū eoz repētina irruptione pfugiūt. Archades uero excitati iniuria iuncto sibi Thebanorū auxilio amisso furto bellū repetunt. In eo praelio Archedamus dux Lacedaemoniorū uulneratus: cū etiā cadi suos uictos uideret: occisorū corpora p̄p̄conē ad sepulturā poposcit: quod signū uictoriae traditae inter Gracos hūi solet. Thebani autē hac cōfessione cōtenti: dato parcendi signo: sinē dedere certamini. Paucis deinde interueniētibus induciarū diebus: Lacedaemoniū ad alia bella conuersis Thebani cū Epaminūda duce de inuadenda Lacedaemonia quasi secūra & destituta cepere fiduciā. Taciti intempesta nocte Lacedaemonē ueniūt: sed nō ita incautā uel indefensā: ut rebantur: offendūt. Armati enim senes cū reliqua turba imbellis atq; praeognito aduentu hostiū: in ipsis se portarum angustiis obiecerūt: & aduersus quādecim millia militū uix centū confecti duo hoies pruperunt. His itaq; tantā belli molem sustinentibus: iuuentus supueniens cōgredi aduersus Thebanos aperto certamine incunctanter decreuit. Cōmissū proelio cū Lacedaemonii uincunt: repente Epaminūdas dux Thebanorū incautius dimicās uulnerat: qua re dum his ex dolore metus: illis ex gaudio stupor nascitur: ueluti ex cōsensu tacito utrinq; discessum est. Epaminūdas autē grauiter sautiat cum de uictoria suoz cōperisset: scutūq; deosculatus esset: remota manu qua uulnus occluserat: egressū sanguinis ad mortē patefecit introitū: cuius mortē sic Thebanorum p̄ditio subsecuta est: ut nō p̄didisse ducē: sed ipsi cū eo tunc periisse uiderentur. Cōtextui indigestae historiae: inextricabilē cladē atq; incertos belloz orbis huc atq; illuc lymphatico furore gestoz uerbis euestigio secutus implicui: quoniā tāto ut uideo inordinatius scripsi q̄to magis ordinē custodiui. Improbā dominādī Lacedaemoniorū cupiditas: q̄tis populis: qualibus urbibus: qbus puincis: cuiusmodi odioz motus: q̄tas causas certaminū suscitari: quis uel numero uel ordine: uel rōne disponat: cum ipsi quoq; non plus afflictī bellis q̄ belloz cōfusione referant. Siquidē tracto per aliquot atates cōtinuo hoc bello Atheniensis: Lacedaemonii: Archades: Boetii: Thebani: postremo Gracia: Asia: Persis atq;

Archeda
musVictoriae
signū/Epami/
nundae
mors

Aegyptiis cum Libya: insulisq; maximis nauales simul pedestresq; cōficiēt in-
discretis egere discursibus: referre cæsa hominū milia nō possem: etiā si bella nu-
merarem. At nunc increpet hæc tēpora: atq; illa collaudet quicunq; nescit hosce
omnes istarū urbiū prouinciarūq; populos. Ita nunc in solis ludis ac theatris cō-
senescere: sicuti tūc in castris maxime prœliisq; tabuisse: florentissima illa & to-
tius tunc imperium orientis affectans Lacedæmoniorū ciuitas uix centū habere
potuit senes: ita incessabilibus circūuenta malis immaturas expendebat misere
ætates. Et quærunt nunc homines: quorū refertæ pueris & senibus ciuitates se-
cura iuuenū peregrinatione ditantur: pacificisq; exercitiis stipendia domestica
uoluptatis acquirunt: nisi forte ut assolent humanæ mutabilitati fordere omni
præsentia nouitate rerū actū audituq; prurientibus etiā ipsa uita fastidio est.

Terræmotus in Achaia aliquando factus.

Terræ- a Nno ab urbe cōdita. ccc. lxxvi. sauiissimo terræmotu Achaia uniuer-
motus: 26/ sa cōcussa est: & duæ tūc ciuitates: id est Eborā & Helice abruptis lo-
corum hiatibus deuorata. At ego nunc e contrario poterā similia in diebus no-
stris apud Constantinopolim æque modo principem gentiū: prædicta & facta:
sed non perfecta narrare: cum post terribilem denunciationē consciāq; mali sui
conscientiā subter cōmota: funditus terra tremere: & desuper fusa celitus flam-
ma penderet: donec oratione Archadii principis & populi christiani: præsentem
perditionē deus exoratus auerteret: probans se solum esse & conseruatorē humi-
lium: & punitorem malorū. Sed hæc ut cōmemorata sint magis q̄ explicata: ue-
recundia concesserim: ut & qui scit recolat: & qui nescit inquirat. Interea Ro-
mani: qui per lxx. annos ab urbe Volscoꝝ: præterea phaliscoꝝ: equorū & futri-
norum subacti & attriti assiduīs bellis conficiebant: tandē in suprascriptis die-
bus Camillo duce cepere easdem ciuitates: & rediuiuo finem dedere certamini.
Prænестinos autem eodem tempore: qui usq; ad portam Romæ bellando & ce-
dendo uenerant: ad flumen alliam Tito Quintio pugnante uicerunt.

Dicit Romam graui pestilentia laborasse.

Pestilētia a Nno ab urbe cōdita. ccc. lxxxiiii. Lutio Genutio & Quinto Scru-
lio consulibus ingens uniuersam Romā pestilentia corripuit. Non ut
assolet plus minusue solito tempore turbata tēperies: hoc est aut intēpestiua siccitas
hyemis: aut repentinus calor ueris: aut incōgruus humor æstatis: uel autūni
diuitis indigesta illecebra: insuper etiā expirata de calabris saltibus aura corū-
pens: repentinis acutæ infirmitatū afferre transcursus: sed grauis & diuturna:
quæ in nullo dispar sexu: in nulla dissimilis ætate generaliter cunctos per biē-
nium iugiter tabe cōfecit: ut etiā quos non egit in mortē: turpi macie exinan-
tos afflictosq; dimiserit. Conquerentur hoc: ut arbitror loco obrectatores tem-
poris christiani: si forte silentio præterierim: quibus tunc carimoniis Romani
placauerint deos: & sedauerint morbos. Cum pestilētia indies crudesceret: aucto
res suasere pontifices: ut ludi scænici diis expetentibus ederentur: & ita pro de-
Ludi scæ- nici pellenda tpali peste corporū accersitus est perpetuus morbus animorū. Vber nūc
quidē mihi locus iste doloris atq; increpationis est: sed in quo iā reuerentia tua
studiū sapientiæ & ueritatis exercuit: mihi sup eo audere fas nō est. Cōmonuisse
me satis sit & ex quilibet intentione lectorē ad illius lectionis plenitudinē remississe.

Marcus Curtius se præcipitio dedit.

f Equitur hæc miserâ lucē: miseriorēq; eius expiationē p̄ximo anno sa- Marcus
tis triste p̄digiu. Repēte sigdē medio urbis terra dissiluit: uastoq; præ Curtius
ruptu hiātia subito internâ pauuerūt. Manebat diu ad spectaculū terrorēq; cun-
ctosq; patienti uoragine impudēs specus: nefariāq; uiui hoīs sepulturā diis inter-
prætibz expectabat. Satisfecit improbis faucibus præcipitio sui Marcus Cur-
tius: uir eques armatus: iniicitq; crudeli terrâ inopinatâ satietatē: cui parē esset:
q; ex tāta pestilentia mortuos p̄ sepulchra suscipet: nisi etiā uiuos scissâ forberet.

Vbi regnum Macedonum: & ubi natus est Alexander.

a Nno ab urbe cōdita. ccc. lxxxviii. iteq; terribilis Galloz inūdatio iu-
xta anienē fluuiū ad quartū ab urbe lapidē cōsedit: facile sine dubio
pondere multitudinis & alacritate uirtutis perturbatâ occupatura ciuitatē: nisi
ocio & lentitudine torpuisset. Vbi atrocissimā pugnā Mālius Torquatus singu Mālius
lariter inchoauit. Titus Q uintius dictator cruentissima cōgressione cōfecit: su- Torq̄tus
gati ex hoc prælio plurimī Galli: instauratis iteq; copiis in bellū ruentes: a Gaio
Sulpitio dictatore superati sunt. Post paululū quoq; Thulcorū pugna sub Gaio
Martio consecuta est: ubi conici datur: q̄ta hominū multitudinē cæla sit: q̄n octo
M. sunt capta Thulcorū. Tertio autē in iisdē diebus Galli se in prædâ p̄ mariti-
ma loca: subiectosq; cāpos Albanis mōtibz diffuderūt: aduersum quos nouo mi-
litū delectu habito: cōscriptisq; legionibus decē. lx. milia Romanorū: negatis sibi
auxiliis Latinorū p̄cesserūt. Cōfecit hæc pugnā Marcus Valerius: auxiliāte cor-
uo alite: unde postea Coruinus est dictus. Occiso. n. puocatore Gallo: hostes ter Coruin⁹
riti: sparsumq; fugiētes grauiter trucidati sunt. Numerandū etiā inter cætera ma-
la censeo primū illud ictū cū Carthaginiensibus fœdus: quod iisdē tp̄ibus fuit:
præsertim ex quo tā grauiā orta sunt mala: ut ex hinc cœpisse uideant. Anno si
quidē ab urbe cōdita quadringētesimo secūdo legati a Carthagine Romā missi
sunt: fœdusq; pepigerūt. Q uā ex ingressu Carthaginiensiu in Italiā malorū gra- Carthagi
uedinem secuturam: cōtinuarūq; miseriæ tenebras iuges historiæ fides: locorū nenfes
infamia: & abominatio diez quibus ea gesta sunt protestantur. Tunc etiā mox
usq; ad plurimā diei partē tendi uisa est: & saxea de nubibus grando descendens Alexan-
ueris terrā lapidibus uerberauit. Q uibus diebus etiam Alexāder magnus: ma- der ma-
gnus uere ille gurges miseriæ atq; atrocissimus turbo totius orientis est natus. gnus/3/

Artaxerxes Iudæos captiuos ducit.

Vm etiā Ochus qui & Artaxerxes: post trāsactū ī Aegypto maximū
diuturnūq; bellū: plurimos Iudæorū ī trāsmigrationē egit: atq; ī Hyr Iudæorū
cania ad Caspiū mare habitare præcepit: quos ibi usq; in hodiernū diē amplissi transmi-
mis generis sui incremētis extat cōsistere: atq; exinde q̄nq; erupturos opinio est: gratio
cuius etiā belli tēpestatē transcurrens: & Sidona opulentissimā phenicis puni-
ciæ urbē deleuit: & Aegyptū quis prius uictus tūc tñ subactā: cōminutāq; ferro
Persæz subiecit impio. Iam hinc statim a Romanis aduersus Sānitas gentē opi
bus armisq; ualidā pro cāpanis & fidicinis bella suscepta sunt. Sāniticū bellū an
cipiti statu gestum Pyrrhus uel Maximus Romani noīs hostis excepit. Pyrrhi Pyrrhus
bellū: mox punicū cōsecutū est. Et quis nūq; post mortē numæ a belloz cladibz
fuisse cessatū iani patētes semp portæ indicēt: ex eo tñ ueluti per meridiem toto

impressus caelo malox feruor incanduit.

Initium belli punici.

Orro autē inchoato semel bello punico: utrum aliquādo bella: cades

P atq; ruinæ: omniūq; infandarum mortiu genera: nisi Cæsare Augusto imperante cessauerint: inquirat: inueniat: prodat: quisquis infamanda

**Bella pu
nica**

christiana tempora putat. Absq; illo tamen inter bella punica unius anni: ueluti alitis præteruolātis excursu Romani, ppter iani portas clausas inter febres morbosq; reip. adhuc breuissimo pacis signo: uelut tenuissimo aquæ gelidæ haustu illecti sunt: ut in peius recalescentes: multo grauius uehementiusq; affligerentur. At uero si indubitatissime cōstat sub Augusto primū Cæsare: post partam pacē uniuerſum terræ orbē positis armis: abolitisq; discordiis generali pace & noua quiete cōpositū Romanis paruissē legibus: Romana iura: q̄ propria arma maluisse: spretisq; ducibus suis iudices elegisse Romanos. Postremo oībus gentibus cunctisq; puinciis innumeris ciuitatib; infinitis populis: totis terris unā fuisse uoluntatē: libero honestoq; studio inferuire paci: atq; in cōmune cōsulere: quod prius ne una quidē ciuitas: unusue populus ciuium: uel quod maius est: una domus fratru iugiter habere potuisset. Quod si etiam cum imperante Cæsare ista prouenerint: in ipso imperio Cæsaris illuxisse ortum in hoc mundo domini nostri Iesu Christi liquidissima probatione manifestum est: inuiti licet illi: quos in blasphemiam urget inuidia: cognoscere fateriq; coguntur: pacē istam totius mūdi & tranquillissimā serenitatē non magnitudine Cæsaris: sed potestate filii dei: qui in diebus Cæsaris apparuit extitisse: nec unius urbis impatori: sed creatori orbis uniuerſi orbem ipsum generali cognitione paruissē: qui sicut sol oriens diē luce perfundit: ita misericorditer adueniēs extēta mundū pace uestierit. Quod plenius cum ad id ipsum: perficiente domino uentum fuerit: proferemus.

**Pax or
bis**

Romani Latinis bellum intulerunt.

i Gitur. cccxix. ab urbe condita Romani bellum Latinis rebellantibus intulerūt: Mālio Torquato: & Decio Murena cōsulibus in quo bello

Torq̄tus

unus cōsul interfectus est: alter extitit parricida. Manlius enim Torquatus filiū suum peremit: iuuenem uictorem interfectoreq; Meti Thufculani nobilis militis: & tum præcipue prouocantis atq; insultantis hostis. Alius uero consul: cum iterato conflictu illud cornu cui præerat cædi atq; affligi uideret: in confertissimos hostes sponte prolapsus occubuit. Manlius quis uictor: occursum tamē nobilium iuuenum Romanorū: qui legitime exhiberi solet: triūphans parricida nō meruit. Anno autē post hunc subsequente Minutia uirgo uestalis ob admissum incestum damnata est uiuaq; obrupta in campo: qui nunc Sceleratus uocatur.

Minutia

Scelus matronarum.

a T uero paruo exin tpe interiecto: horresco referre: quod gestū est. Nā Claudio Marcello & Valerio Flacco cōsulib; incredibili rabie & amore sceles Romanæ matronæ exarserunt. Erat utiq; foedus ille ac pestilēs annus:

Venenū

inflictaq; iam undiq; carceruatim strages egerebantur: & adhuc penes omnes de corrupto aere simplex credulitas erat: cum existente quadā ancilla indice & conuincēte, primū multæ matronæ ut biberent: quæ coxerant: uenena compulsa: deinde simul ut hausere cōsumptæ sunt. Tanta autem multitudo fuit matronarū in his facinoribus cōsciarū ut. ccc. lxxx. damnata ex illis simul fuisse referantur.

Alexander Rex a Lucanis uictus & occisus.

a Nno ab urbe condita. ccc. xxii. Alexander rex Epirotarum Alexādrī Alexan/
ilius Magni auūculus traiectis in Italiā copiis: cum bellum aduersus der Epi/
Romanos pararet: & circa finitimas Romæ urbes firmaret uires exercitus sui: rota
auxiliaq; uel sibi acquirere uel hostibus subtrahere studens bellis exerceretur: a
Sānitis qui Lucanæ genti suffragabantur maximo bello in Lucania uictus atq;
occisus est. Sed quoniā aliquantū Romanas clades recensendo progressus sum:
uel Alexādrī istius mētionē cōmonitus de Philippo Macedonū rege qui Olym/
piadem huius Alexādrī Epirotæ sorore uxore habuit: ex qua Alexādrū magnū
genuit: paucissimis annis retro repetitis magna paruus: inquātū potero: colligā.

De regno Philippi patris Alexādrī regis Macedoniæ.

a Nno ab urbe cōdita. cccc. Philippus Amyntæ filius Alexandri pater Philipp⁹
regnū Macedonū adeptus. xxv. annis tenuit: quibus hos oēs acerbi Macedo
tatū acruos cunctasq; malorū moles struxit. Hic primū ab Alexādro fratre ob/
ses Thebanis datus per triennū apud Epaminundam strenuissimū imperatorē
& summū philosophū eruditus est. Ipso aut Alexādro interfecto scelere Eurydi
ces matris: quis ea cōmissio adulterio: & altero primū filiō occiso filiaq; uiduata
generi nuptias mariti morte pepigisset compulsus a populo regnū: quod paruo
occisi fratris filio tuebat: suscepit: qui cū foris cōcursu exurgētū undiq; hostiū:
domi aut deprehensaq; sæue insidiarū metu fatigaret: primū bellū cū Atheniensī
bus gessit. Quibus uictis arma ad Illyrios trātulit multisq; milibus hostiū tru
cidatis Larissā urbē nobilissimā cepit. Inde Thessaliā nō magis amore uicto/
riæ: q; ambitione habēdorū equitū Thessalorū: quorū robur exercitui suo admisce
ret: inuasit. Ita Thessalis ex improuiso præoccupatis atq; in ptatē redactis iungē
do equū peditūq; fortissimas turmas & copias inuictissimū fecit exercitū. Igit Olym/
uictis Atheniensib⁹ subiectisq; Thessalis Olympiadē Euruche regis Molossoꝝ so
piorē duxit uxore. Qui Eurucha cū per hoc q; societate Macedonū affinitate re
gis paciscebat: imperiū suū se dilaturū putaret: per hoc decaptus amisit priua/
tusq; in exilio cōsenuit. Deinde Philippus cū Methonā urbē oppugnaret: ictu sa
gittæ oculū pdidit. Ipsam uero urbē mox expugnauit & cepit. Exin Graciā to
tam ppe cōsiliis præuentā uirib⁹ domuit. Quipe Graciæ ciuitates dū impare Græci
singulæ cupiūt impiū oēs pdiderūt. Et dū in mutuū exitiū sine modo ruunt: ab
subacti
oib⁹ uictæ periere: quod singulæ amitterēt: oppressæ demū seruietēq; senserūt:
quarū dum insanas cōcursatiōes Philippus ueluti e specula obseruaret: auxiliūq;
semp inferiorib⁹ suggerēdo: cōtentiones belloꝝ fomites callidus doli artifex foue
ret: uictos sibi pariterq; uictores subiecit. Huic aut ad obtinēdā totius Graciæ
dñationē: dñatio imoderata Thebanorū dedit facultatē: q; uictos Lacedæmonios
ac phocēses: cadibus etiā rapinisq; cōfectos: cū insup in cōi Graciæ cōcilio tāta
pecunia multa onerauissent: q̄tam illi soluere nullo mō possent ad arma fugere
coegerūt. Itaq; Phocēses & Philomene duce & auxiliis Lacedæmoniorū Atheniē
siūq; sulti cōmissa pugna hostibusq; fugatis Thebanorū castra cæperūt. Sequētī
proelio inter imēsas utriusq; populī strages Philomenes occisus est. In cuius lo
Philome
cum Phocenses Oenomanum ducem creauerūt. Porro aut Thebani & Thessali nes
omisso delectu ciuiū: Philippū Macedoniæ regē: quē hostē prius repellere labo

Thermo
pyla

rabant: ultro sibi ducem expetiuerunt. Commisso prælio & Phocenſibus pene ad internitionē caſis uictoria ad Philippum cōceſſit. Sed Athenienſes audito belli cuento: ne Philippus tranſiret in Græciā anguſtias Thermopylæ pari ratione: ſicut aduentantibus antea Perſis occupauere. Igitur Philippus: ubi excluſum ſe ab ingreſſu Græciæ perſtructis Thermopylis uidet: paratum in hoſtes bellū uertit in ſocios. Nam ciuitates quæ pauloante dux fuerat: ſibi gratulantes ac ſe ex cipientes patentes hoſtiliter inuadit: crudeliter diripit: omniq; ſocietatis cōſcientia penitus abolita coniuges liberoſq; omniū ſub corona uendidit: templa quoq; uniuerſa ſubuertit: ſpoliauitq; nec tamē unq; per .xxv. annos quaſi iratus diis ui-

Philippi
perfidia.parri
cidia

ctus eſt. Poſt hæc in Cappadociā tranſiit. Ibiq; bellū pari perfidia geſſit: captos per dolum finitimos reges interfecit: totaq; Cappadociam imperio Macedoniæ ſubdidit. Inde poſt cædes & incēdia deprædationeſq; in ſocias urbes geſtas par ricia in fratres cōuertit: quos patri ex nouerca genitos cū cohæredes regni ueretur: interficere aggreſſus eſt. Cum aut̃ unum ex his occidiſſet: duo in Olyn thum confugerūt: quā mox Philippus hoſtiliter aggreſſus urbem antiquiſſimā & florentiſſimā: cadibus ac ſanguine repletā opibus hominibuſq; uacuauit ab ſtractos etiā fratres ſupplicio & neci dedit. Dehinc cum excidio ſocioꝝ & parri cidio fratrum elatus licere ſibi omnia: quæ cogitauifſet putaret auraria loca in Theſſalia & argenti metalla in Thracia inuaſit: ac ne aliquod ius uel ſas inuiolatum prætermitteret: præoccupato mari & claſſe diſperſa piraticā quoq; exercere inſtituit. Præterea cū cū fratres duo Thraciæ reges de regni terminis ambigentes: iudicem ex conſenſu præoptauifſent: Philippus more ingenii ſui ad iudicium tanq; ad bellum cum inſtructo exercitu ingreſſus inſcios iuuenes uita re gnoq; priuauit. Athenienſes uero qui prius Philippi ingreſſum Thermopylarū munitione repulerant ultro pacem eius expetentes fraudulentiffimū hoſtem de neglecta introitus cuſtodia commonuerunt. Cæteræ etiam Græciæ ciuitates ut intentius ciuilibus bellis uacarent: ſub ſpecie pacis & fœderis ſponte ſe externæ dominationi ſubiecerunt. Maxime cum Theſſali Boetiiq; poſcerēt Philippum: ut profeſſum ſe aduerſum Phocenſes ducem exhiberet: ſuſceptumq; bellum gereret contra Phocenſes: adhibitis ſecū Athenienſibus & Lacedæmoniis: uel diſ-

Græcoꝝ
ignauia

ferri bellum: uel auferri precio & precibus laborabant. Philippus tacite utriſq; diuerſa promiſit: Phocenſibus pacem & ueniam ſe daturum ſacramēto confir mans. Theſſalis uero aſſuturum ſe mox cum exercitu ſpondet: bellum tamē ab utriſq; parari uetat. Igitur Philippus inſtructis copiis anguſtias Thermopylæ ſecurus ingredit̃: eaſq; occupatas: diſpoſitis præſidiis emunit. Tuncq; primū ſe nō Phocenſes ſoli ſed & omnis Græcia captā eſſe perſenſit. Siquidē primo Phocēſes Philippus rupta fide calcatoq; ſacramento infandæ dilacerationi dedit. Inde omniū urbes ſineſq; populatus cruenta præſentia effecit: ut etiā abſens ti meretur. Vbi uero in regnū rediit more paſtoꝝ qui pecora ſua nūc per aſtios nūc per hybernos ſaltus circūducunt: populos & turbas ut illi replenda: uel relinquēda quæq; loca uidebant̃: ad libidinē ſuā tranſfert. Miſerāda ubiq; facies: & atrociſſimū miſeriaꝝ genus obueraſabatur: ppeti excidiū ſine irruptione: ſine bello captiuitatē: ſine crimine exiliū: ſine uictore dominatū: premit miſeros in ter iniuriarū ſtimulos ſuperſuſus pauor: ipſaq; diſſimulatione dolor creſcit hoc

altius demissus: quo minus p[ro]fiteri licet timentibus ne ipsæ quoq[ue] lachrymæ pro
cōtumacia accipiantur: alios populos auulsos a sedibus suis finibus hostiū op/
ponit: alios in extremis regni terminis statuit: quosdā æmulatione uiriū ne pos/
sent quod posse credebant in supplemēti exhaustas urbiū diuidit. Ita gloriosis/
simū illud quondā florētis Græciæ corpus in multas laceratasq[ue] particulas ex/
rincta primū libertate cōcidit. Sed hæc cum per aliq[ua]ntas Græciæ ciuitates exer/
cuisset: & tamē oēs metu premeret coniciens ex præda paucor[um] opes omniū ad/
p[er]ficiendam æqualem in uniuersis uastationē utili emolumentō necessariā mari/
timā urbem ratus Byzantium nobilem ciuitatē aptissimā iudicauit ut recepta

Byzantiū
obsidio

De ciuitate Byzantio quæ Constantinopolis dicta est.

hæc autem Byzantium quondā a Pausania rege Spartanor[um] cōdita.
Post autē a Constantino christiano principem maius aucta & Con/
stantinopolis dicta gloriosissimi nunc imperii sedes & totius caput orientis est.
Philippus uero post longam & irritam obsidionē: ut pecuniam quā obsidendo
exhauserat prædando repararet piraticā aggressus est. Captas itaq[ue] clxx. naues
mercibus confertas distraxit: & anhelanti inopiæ parua recreatione subuenit.
Inde propter agendā prædam & curandam obsidionē diuisit exercitū. Ipse autē
cum fortissimis p[er]fectus multas Cherronesi urbes suscepit: profligatisq[ue] populis
opes abstulit. Ad Scythiā quoq[ue] cum Alexandro prædandi intentione p[er]transiit.
Scythas tūc Etheas regebat: qui cum Istriano[rum] bello premeretur: auxilia a Phi/
lippo per Apollonienses petiit: sed cōtinuo Istriano[rum] rege mortuo: & belli metu
& auxilio[rum] necessitate liberatus pactiōnē fœderis cū Philippo habitā dissoluit.

Philippi
piratica

Philippus dimissa obsidione Byzanti Scythicū bellum totis uiribus aggreditur.
Cōmissosq[ue] p[re]lio cum Scythæ & numero & uirtute præstarēt. Philippi fraude
uincunt. In ea pugna. xx. M. uiros ac scēminas Scythicæ gentis capta: pecor[um]
magna copia abducta: auri atq[ue] argenti nihil repertum. Nam & ea res primo fi/
dem inopiæ Scythicæ dedit. Viginti milia nobilium equor[um] sufficiendo generi
in Macedoniā missi sunt. Sed reuertenti Philippo Traballi bello obuiāt. In quo
ita Philippus in femore uulneratus est: ut per corpus eius equus interficeretur.

Scythæ

Traballi

Cunq[ue] eum omnes occisum putarent in fugam uersi prædam amiserunt. Aliqua/
tula deinde mora dum cōualescit a uulnere: in pace conqueuit. Statim uero ut
conualuit: Atheniensibus bellum intulit: qui in tanto discrimine positi Lacedæ/
monios quondam hostes: tunc socios asciscunt: totiusq[ue] Græciæ ciuitates legatio/
nibus fatigant: ut cōmunem hostem cōmunibus uiribus petant. Itaq[ue] aliquant[um]
urbes Atheniensibus sese coniungere: quasdam uero ad Philippum belli metus
traxit. P[re]lio cōmissō cum Athenienses longe maiori numero militū præstarēt:
assiduus tamen bellis indurata Macedonum uirtute uincuntur: quā pugna lon/
ge omnibus anterioribus bellis atrociorē fuisse ipse rerum exitus docuit.

Græcia libertatem suam amisit.

nam & hic dies apud uniuersam Græciæ acquisitæ dominationis gloriā:
& uetustissimæ libertatis statū finiuit. Postea Philippus cruentissimā Græcor[um]
uictoriā in Thebanos & Lacedæmonios exercuit. Siquidē principes ciuitatum seruitus
alios securi percussit: alios in exiliū egit: & omnibus bonis priuauit. Pulsos quidē

a ciuibus in patriam restituit: ex quibus. ccc. exules iudices rectoresq; præfecit: qui ut antiquū dolorē noua potestate curarēt: pressos infelicitē populos in spē libertatis respirare nō sinerēt. Præterea magno delectu militū in subsidium regiæ dispositionis ex tota Græcia habito. cc. M. peditū: & .xv. M. eqtū absq; exercitū Macedonū & infinita gentiū Barbarie Persicæ expeditioni in Asiā missurus intruxit. Tres duces: hoc est Parmenionē: Amyntā & Attalū præmittēdos in Perfas legit. Et dum suprascriptæ copiae de Græcia cōgregarent: Alexandri qui erat Olympiadis uxoris suæ frater & post a Sabinis in Lucania prostratus est: quē Epiri regē ob mercedē stupri ppetrati in eū cōstituerat nuptias in copulando ei filiā suā Cleopatrá cæleberrimē decreuit: qui cum pridie q̄ occideret interrogatus fuisset: quis finis homini esset magis optādus rñdissē fertur: eū esse optimū: qui uiro forti post uirtutū suarū gloriā in pace regnātī sine cōsultatione corporis & dedecore animi subitus & celer inopinato ferro potuisset accidere: quod ipsi mox cōtingit. Nec ab iratis diis quos semp paruipēderat: quorūq; aras tēpla si mulacraq; subuerterat: quin lectissimā ut ipsi uidebat mortē adipisceret: potuit impediri. Nā die nuptiarū: cū ad ludos magnifice apparatus inter duos Alexandros genē filiorūq; cōtenderet: Pausania nobili Macedonū adolescente in angustis sine custodibus circūuētus occisus est. Afferant nūc multisq; hæc uocibus efferant quasi uiroꝝ fortū laudes & facta felicia quibus amarissimæ aliorū calamitates in dulces fabulas cedunt: si tamen nunq̄ ipsi iniurias quibus aliquādo uexantur: relatu tristiori deplorent. Si uero de propriis querimoniis tantū alios audientes affici uolunt quantū ipsi perpetiēdo senserunt: prius ipsi non præsens tibus præterita: sed gestis gesta cōparent: & utraq; ex auditu: uelut certi alienorū arbitri iudicent per .xxv. annos incendia ciuitatum: excidia belloꝝ: subiectiones prouinciarū: cades hominū: opum rapinas: prædas pecorū: mortuorū uenditiones: captiuitatisq; uiroꝝ uniū regis fraus efferat. & dominatus agitauit.

Alexander successit Philippo in regnum.

Officerent ista ad exemplū miseriæ insinuata memoriæ nostræ gesta per Philippum: etiā si Alexāder ei nō successisset in regnū. Cuius bel- la: imo sub cuius bellis mūdī mala ordine sequētia suspendo paulisper: ut in hoc loco pro cōuenientia tēporis Romana subiiciā. Anno ab urbe condita. ccccxxvi. Caudinas furculas satis cælebres & famosas: insignis Romanorū fecit infamia. Nam cum superiore bello uiginti milia Sannitū Fabio magistro equitū pugnam conferente cecidissent: circūspectiore cura Sānites ac magis instructo apparatu apud Caudinas furculas confederūt. Vbi cum Vecturiū & Posthumiū consules omnesq; copias Romanorū angustis locorū armisq; clausissent: Pontius dux eorū intantū abusus est uictoriæ securitate: ut Hærenium patrē consulendū putaret: utrū occideret clausos: an parceret subiugatis: ut uiuos tamē dedecori reserua- ret: elegit. Romanos enim antea sapissime uinci & occidi: nunq̄ autem capi: aut ad deditiōē cogi potuisse constabat. Itaq; Sannites uictoria potiti uniuersum exercitum Romanū turpiter captum: armis etiā uestimentisq; nudatū: tantū sin- gulis uilioribus operimentis ob uerecunda corporū tegenda concessis: sub iugo missum seruitioq; subiectū: lōgū agere pompæ ordinē præceperūt. Sexcētis aut eqtibus Romanis in obsidatū receptis oneratos ignominia ceteris rebꝯ uacuos

Mors
optima

Philippi
mors

Caudinae
furculae

Romani
sub iugū
missi

cōsules remiserūt. Quid de exaggerāda huius foedissimi foederis macula uerbis laborē: qui tacere maluissē. Hodie enī Romani aut oīno nō essent: aut Sānio dñante seruiret: si fidē foederis: quā sibi seruari a subiectis uolūt: ipsi subiecti Sānitibus seruauissent. Posteriore anno infringūt Romani firmatā cū Sānitibꝫ pactionē: eosq; in bellum cogūt: quod Papyrio cōsule insistente cōmissum magnas strages utriusq; populi dedit. Cūq; hinc ira recentis infamiae: inde gloria p̄ximae uictoriae pugnātes stimulet: tādē Romani p̄tinaciter moriēdo uicerūt: nec cādi pariter uel cedere destiterūt: nisi postq̄ uictis Sānitibꝫ: & capto duce eorꝫ iugū reposuerūt. Idē deinde Papyrius sarricū: expulso inde Sānitico praesidio: expugnauit: & cepit. Hic aut Papyrius adeo tūc apud Romanos bellicosissimus habebat: ut cū Alexāder magnus disponere diceret ab oriēte descēdēs obtinere uiribus Africā: atq; inde in Italiā trāsuehi: Romani inter ceteros duces tūc in reipublica sua optimos: hūc praecipuū fore: qui Alexādri impetū sustinere posset: meditentur.

Sānites
uicti

Papyrius

Initium regni Alexandri magni.

Gitur Alexāder anno ab urbe condita. ccccxxvi. patri Philippo successit in regnū: qui primā experiētiā animi & uirtutis suae cōpressis celeriter Gracozꝫ motibus dedit: quibus auctor ut ab impio Macedonum deficerent: Demosthenes orator auro Persarꝫ corruptus: extiterat. Itaq; Atheniensibus bellū deprecātibus remisit: quos insuper etiā multo metu soluit. Thebanos diruta ciuitate deleuit: reliquos sub corona uēdidit. Ceteras uero urbes Achaiae & Thessaliae uectigales fecit. Illyricos quoq; & Thracas translatos mox abhinc bello domuit. Inde p̄fectus ad Persicū bellū: oēs cognatos ac p̄ximos suos interfecit. In exercitu eius fuisse t̄mō peditū. xxxii. milia: equitū. iiii. M. d. naues. c. lxxx. referunt. Hac tā parua manu uniuersum terrarꝫ orbē utrū mirabilis sit q; uicerit: an q; aggredi ausus fuerit: incertū est. Primo eius cum Dario rege cōgressu. dc. M. Persarꝫ in acie fuerūt: quae nō minus arte Alexādri superata: q̄ uirtute Macedonū terga uerterunt. Magna igit̄ cades Persarꝫ fuit. In exercitu aut̄ Alexādri. cxx. equites: & nouē t̄m pedites defuere. Deinde Gordien Phrygiae ciuitatē: quae nūc Sardis uocatur: obseſſam expugnatāq; cepit: ac direptioni dedit. Inde nūciato sibi Darii cū magnis copiis aduentu: timēs angustias: quibus inerat locorꝫ: Taurū montē mira celeritate transcendit: & d. stadiis sub una die cursu trāsmissis Tharsum uenit: ibiq; cū sudans in cydnū perfrigidū annē descēdisset: obrigit: cōtractu neruorꝫ p̄ximus morti fuit. Interea Darius cū. ccc. M. peditū: & c. M. equitū in aciem procedit. Mouebat haec multitudo hostium etiā Alexādrū maxime respectu paucitatis suae: quis iam pridē. dc. M. hostiū eadem paucitate superatis nō solum nō timere pugna: sed etiam uictoriā sperare didicisset. Itaq; cū intra iactum teli uterq; constitisset exercitus & intentos in signū belli populos discurrentes principes uariis incitamentis accurrēt: ingentibus utrinq; animis pugna cōmittit̄. In qua ambo reges Alexāder & Darius uulnerant: ac tādiu certamē: quoadulq; fugeret Darius. Exinde cades Persarꝫ secuta est. Ibi tūc peditū. lx xx. M. equitū: decem milia caesa: captā aut̄ quadraginta. M. fuere. Ex Macedonibus uero cecidere centū. xxx. pedites: equites. cl. In castris Persarꝫ multū aurī ceterarꝫq; opū reptū est. Inter captiuos fugiens castrorꝫ mater & uxor eadēq; soror & filiae duae Darii fuere. Quas redēptionē

Alexādri
successus

Gordie
Sardis

Alexan/
der egro
tus

Darius
fugiens

Darius cū etiā oblata regni dimidia parte nō impetrauisset: tertio cūctis Persarū uiribus sociorūq; auxiliis cōtractis bellū instaurat. Sed dū hæc Darius agit: Alexāder Parmenionē ad inuadēdā Persicā classē cū copiis mittens ipse in Syriā p̄fiscit: ibiq; ex multis sibi regib⁹ cū insulis ultro occurrētib⁹ alios elegit: alios mutauit: alios p̄didit: Tyg; urbē antiq̄ssimā & florētissimā: fiducia Carthaginen sū cognatorū sibi obsistētē oppressit & cepit. Exin Ciliciā: Rhodū atq; ægyptū p̄tinaci furore puadit. Inde ad tēplū Iouis Ammonis p̄git: ut mēdacio ad tēpus cōposito ignominia sibi p̄ris icerti & infamia adulteræ m̄ris aboleret. Nā accersitū ad se phani ipsi⁹ at̄istitē ex occulto monuit: qd sibi tāq̄ cōsulēti r̄nderi uelit: si cut historici eorū dicunt. Ita certus Alexāder fuit nobisq; p̄didit: diis ipsis mutis & surdis uel ī prāte cē antistitis qd uelit fingere: uel ī uolūtate cōsulētis: qd malit audire: reuertēs ab Ammone ad tertiū Persicū bellū Alexādriā ī Ægypto cōdi-
dit. Darius uero spe pacis amissa. cccciii. M. peditū: & .c. M. eqtū Alexādri ab Ægypto reuertēti apud Tharsū bello se opponit. Nec pugna mora: oēs cæca rabie ī ferrū ruūt: Macedones totiēs a se uictis hostib⁹ aiosi: Persæ: nisi uincār: mori præoptātē. Raro ī ullo p̄clio t̄m sanguis fufum ē. Sed Darius cū uinci suos uideret: mori ī bello paratus: p̄suasu suorū fugere cōpulsus est. Hoc p̄clio Asia: uires & regna ceciderūt: totūq; oriens in prāte Macedonici cessit impii: atq; ita attrita est in hoc Persarū oīs fiducia: ut post hoc nullus rebellare ausus sit: patiēterq; Persæ post imperiū tot annorū iugum seruitutis accēperunt.

Alexander Darium uicit.

a Lexāder nāq; triginta q̄tuor cōtinuis dieb⁹ castrorū prædā p̄cēuit: ac Persepolim caput Persici regni: urbē famosissimā: cōfertissimāq; opibus toti⁹ orbis: inuasit. Dariū uero cū appings suis uictū cōpedib⁹ aureis teneri cōpisset: p̄leg statuit. Itaq; iussu ut se sequerēt exercitu: ipse cū .M. militū p̄fect⁹ iuenit ī itinere solū relictū: multis cōfossū uulnerib⁹: & extrema uitæ p̄ uulnera efflantē. Hūc mortuū inani misericordia efferri: & in sepulchris maiorū sepeliri præcepit: cui⁹ nō dicā matrē uel uxore: sed et paruulas filias crudeli captiuitate detinebat. In tāta malorū multitudine difficillima dictis fides: trib⁹ p̄clis toti⁹ dēq; anis q̄nges decies cētena. M. peditū eqtūq; cōsumpta sūt. Et hæc qdē ex eo regno illiq; populis: uñ iā añ ānos nō multo plures decies nouies cētena. M. p̄fligata referunt: q̄q̄ extra has clades p̄ cōsdē tres ānos & Asiæ ciuitates pluriæ oppressæ sūt: & Syria tota uastata: Tyros excisa: Cilicia exinanita: Cappadocia subacta: Ægypt⁹ addicta sit: Rhodus quoq; insula ultro ad seruitutē tremefacta successerit: pluriæq; subiectæ Tauro puiciæ: atq; ipse mōs Taurus diu detrectatū iugū domit⁹ & uict⁹ accepit: & ne forte q̄sq̄ opinet uel oriētē solū Alexādri uirib⁹ subactū: uel Italiā t̄mō Romana ingetudine fatigatā: tūc et bellū Agidis Spartanorū regis ī Græcia. Alexādri regis Epiri ī Lucania: Zopyriōis præfecti in Scythia gerebat: quorū agis Lacedæmoni⁹ excitata: & rebellāte secū uniuersa Græcia cū Antipatri fortissimis copiis cōgressus iter magnas utrorūq; strages: & ipse p̄cubuit. Alexāder at ī Italia affectas occidentis impii: amulās Alexadrū magnū: post numerosa & grauiā bella ibidē gesta: a Brutis Lucanisq; super⁹ ē: corpusq; ei⁹ ad sepulturā uēditū. Zopyriō uero præfect⁹ Pōti adunato. xxx. M. exercitu: Scythis bellū īferre ausus ē: & usq; ad iternitionē cæsus fūdīt cū oib⁹

Darius
uictus

Darii
mors

Occisorū
numerus

copiis suis abrafus est. Igitur Alexāder magnus post Darii mortem Hyrcanos
& Mardos subegit: ubi etiā adhuc bello intentū Thalestris: siue Minothea Thale/
stris excita suscipiendā ab eo sobolis gratia cū. ccc. mulieribus p̄cax Amazon inue/
nit. Post hāc Parthorū pugnā aggressus: quos diu obnitentes deleuit: p̄p̄modū Parthi
antēq̄ uicit. Inde Dracas Euergetes Parymas: Patapamenos: Hydasp̄ios: cate/
rosq; populos qui in radice: Caucaſi morabant: subegit urbe ibi Alexādria sup̄ Caucaſi
amnē Tanaim cōstituta. Sed nec minor eius in suos crudelitas: q̄ in hostē rabies accola
fuit. Docēt hoc Amyntas cōsobrinus occisus: nouerca fratresq; eius necati: Par/
menio & Philotas trucidati: Attalus: Eurylochus: Pausanias: multiq; Macedo/
nia principes extincti: Clitus quoq; annis grauis: amicitia uetus nefarie interfe Clitus oc
ctus. Qui cū in cōuiuio fiducia regiā amicitia: aduersus regē opa sua Philippo cīsus
prap̄onentē memoriā patris tueret: ab offenso frustra rege uenabulo trāssosus:
cōmune cōuiuīū moriēs cruet̄auit. Sed Alexāder humani sanguinis insaturabi
lis siue hostiū siue etiā sociorū: recentē tamē semp sitiebat cruorē. Itaq; pertinaci
impetu in bella p̄currēs Chorasmos & Dacos: indomitā gentē in deditionē acce
pit. Callisthenē philosophū: sibiq; apud Aristotēlē cōdiscipulū cū plurimis aliis Callisthe
principibus: q; eū deposito salutādi more: ut deū nō adoraret: occidit. Post hāc nes
Indiā petit: ut oceano ultimoq; oriētē finiret impiū. Nysam urbē adiit. Dedalos
montes regnaq; Cleophilis reginā expugnauit: quā cū se dedidisset: concubitu
regnum redemit.

Indiam ingressus est Alexander.

Eragrata perdomitaq; Alexāder India: cū ad saxum mirā asperitatis: India
p mirāq; magnitudinis & altitudinis: in quod multi populi cōfugerāt:
peruenisset: cognoscit Herculem ab expugnatione eiusdē saxi terrā/
motu phibitū: æmulatione p̄motus: ut Herculis acta suparet: cū summo labore
ac p̄culo saxo p̄otitus oēs loci eius gentes in deditionē accepit. Cum Poro for/
tissimo Indorū rege cruentissimū bellū gessit: in quo Alexāder cū ipso Poro sin
gulariter cōgressus: occisq; deiectus equo: concursu Satellitū præsentiā mortis
euasit. Porus multis uulneribus cōfossus retentus & captus est: quo ob testimo
niū uirtutis in regnū restituto: duas sibi cōdidit ciuitates Niciā & Bucephalā: Bucepha
q̄ de noīe equi sui ita uocari præcepit. Inde Areſtas Stathenos Passidas & gāgari la urbs
das cāsis eorū exercitibus Macedones expugnauere: cūq; ad cōfines uētū esset.
Ibi cōtra. cc. milia equitū hostiū pugnā cōseruerunt. Et cū ætate detriti: animo
ægrī: uiribus lassī difficile uicissent: castra ob memoriā plus solito magnificā cō
diderūt. Exin Alexāder ad amnē agasīnū pergit. Per hūc in oceanū deuehitur:
ibi Gessonas Sybosq; quos Hercules cōdidit: oppressit. Hinc Mardos & Sub/
agras nauigat: quā gentes eū armatis. lxxx. milibus peditū excipiūt. Cōmissosq;
prelio diu anceps & cruenta pugna: tandē tristē pene oēm uictoriā Macedoni
bus dedit. Nā fufis hostiū copiis Alexāder exercitū ad urbē duxit. Et cū murū
ascendisset primus: uacuā ciuitatē ratus solus introrsum desiliuit: quē cū undiq;
infesti hostes circūdedissent: incredibile dictū est: ut eum nō multitudo hostiū:
nō uis magna telorum: nō tantus laceſsentium clamor terruerit. Solus tot milia
cecidit: ac fugarit. At ubi se obrui a circūfusa multitudinē pensit: muri obi
ce posteriora tutatus: cōtrarios facilius eo usq; sustinuit: donec ad periculū eius Alexādri
clamorēq; hostiū p̄fractis muris exercitus omnis irrūperet. In eo prelio sagitta discriminē

sub māmā traiectus: fixo genu catenus pugnavit: donec cum a quo uulneratus esset: occideret. Inde cōscensis nauibus cū oceani littora pagraret: ad urbē quādam cui Ambira Rex erat: puenit. Sed in expugnatione ciuitatis magnā partē exercitus sagittis hostiū ueneno illitis amisit: ac post herba per somniū sibi ostēsa: & in potū sauciis data: cū reliquis subueniretur: urbē expugnauit & cepit.

Oēs puincia i Babylonia ad Alexādrū territā legatos: pacē petētes miserūt.

Ost quasi circūacta meta de oceano Indū flumē ingressus Babylona

P celeriter rediit: ubi cum exterritā totius orbis puincia: legati opperiebantur: hoc est Carthagenensium & totius Africā ciuitatū: sed &

Hispanorū: Gallogū: Siciliā Sardiniaq;. Plurimā præterea partis Italiā tantus rumor in summo oriente cōstitutū ducis populos: ultimiq; occidentis inuaserat:

Alexādrī
mors.

ut inde peregrinā toto mūdo cernerēs legationē quo uix crederes peruenisse ru morē. Alexāder uero apud Babyloniā cū adhuc sanguinē sitiens male castigata auuiditate ministri insidiis uenenū potasset: interiit. O dura mens hominū: & cor semper inhumanū. Ego ipse qui hęc pro asserenda omniū tēporū alternata calamitate per censeo: in relatu tanti mali: quo uel ipsa morte uel formidine mortis accepta totus mūdus intremuit: nunquid nō lachrymaui oculis: nunquid non corde cōdolui: nunquid nō reuoluēs hęc propter cōmunē uiuendi statū maiorū miseras meas feci: cum tamē si quādo de me ipso refero ut ignotos primū Barbaros uiderim: ut infestos declinauerim: ut dominātibus eblanditus sim: ut infideles prēcauerim: ut insidiātes subterfugerim: postremo ut persequētes in mari saxis: spiculisq; appetentes: manibus etiā pene iam apprehendentes repētina nebulā circūfusus euaserim: cunctos audientes me in lachrymas cōmoueri uelim: & tacitus de nō dolentibus dolēā reputans duriciē eorū: qui quod nō sustinuerē non credunt. Hispanus Mauritanus ad supplicandū Alexādro Babylona adiit: cruentūq; dominū ultro ne hostē exciperet: per Asyriā Indiāq; quāsiuit: terrarū metas lustrās: & utriq; infelicitē notus oceano: & tamē tā uolentē necessitatis memoria uel obliuione defecit: uel uiluit uetustate. Et nos ppetuā recordationi hāsurū putamus: quod plurima orbis parte secura unū angulū fugax latro uiolauit: quasi uero Gothorū & Sueuorū pacē ut nō dicā uersa uice Indus uel Asyrius: sed etiā uel ipse qui hostē patitur: Hispanū orauerit. At uero si illa Alexandri tēpora laudanda potius ppter uirtutē: qua totus orbis obtentus est: quā detestanda ppter ruinā: qua totus orbis effusus est: iudicant: inuenient & modo plurimi: qui hęc laudanda censeāt: quod multa uicerūt: & miseras aliorū felicitatē suā reputent. Sed dicet quispiam. Isti hostes Romani sunt. Rēspōdebitur. Hoc & tunc toto orienti de Alexādro uidebat: talesq; & Romani aliis uisi sunt: dum bellis quietos ignotosq; petiuerūt. Sed illi acquirere regna: isti euertere student. Sepata sunt hostis excidia & iudicia uictoris. Sigdē & illi prius eos bellis afflixerūt: quos postea legibus suis ordinarūt: & hi nūc hostiliter turbāt: quā q nō pmiserit deus: si edomita obtinerēt: ritu suo cōponere molirent: dicēdi posteriores magni: qui nūc nouissimi hostes adiudicant. Quolibet hęc gesta talia nō ceseant: hoc est siue dicant miseriā: siue uirtutes utraq; prioribus cōparata hoc tēpē minora sunt: atq; pro nobis ita utraq; faciūt in cōparatione Alexandri atq; Persarū: si uirtus nūc uocāda est: minor est hostiū si miseria minor ē Romanorū.

Papyrius consul contemptis auguriis magnam consecutus est uictoriam.

Nno ab urbe condita. ccc. l. Fabio Maximo quinquies Decio Muræna
 a quater cōsulib⁹: quattuor fortissimi florētissimiq; populi Italiæ i unū
 agmē fœdusq; coierūt. Nāq; Hetrusci & Vmbri Sānites & Galli uno

agmine cōspirantes Romanos delere conati sunt. Tremefacti hoc bello Roma Vmbri
 norū animi: & labefacta fiducia est: nec ausi sunt tantū sperare de uiribus: dolo Sānites
 diuidere hostes potius rati pluribus se bellis implicauere q̄ grauib⁹. Itaq; cum Galli
 quibusdam suis ad populandos hostiles agros in Vmbriā Hetruriāq; præmissis
 Vmbrosq; Hetruscoq; exercitū redire ad tuitionē suorū coegissent: cū Sānitib⁹
 & Gallis bellum inire properarūt. In quo bello cū Galloz impetu premerentur
 Romani: Decius cōsul occisus est. Fabius tamē post magnā Decianæ partis stra
 gem: tandem uicit. Eo prælio. xl. M. Sannitū: siue Galloz: cæsa sunt. Romanorū
 uero septē. M. ex Decii tñmodo parte qui occisus est: referunt. Fuisse autē abiq;
 Hetruscis & Vmbriis: quos actu Romani bello auocauerūt: Galloz & Sannitū
 .xl. M. peditū & .x. M. equitū. At uero septē. M. Liuius refert: & carpentarios
 .M. in armis cōtra aciem stetisse Romanā. Sed ut sæpe dictū est: sēp Roma
 norū aut domesticā quietē extraneis bellis interpellatā: aut externos euentus mor
 bis interioribus aggrauatos tantū: ut omnimode ingētes animi undecūq; preme
 rentur. Hanc cruentā tristēq; uictoriā pestilentia ciuitatis onerauit: & triūphales

Prælium

pestis / 25

pompas obuiæ mortuorū exequiæ polluerunt. Nec erat cui de triumpho gaudia
 suaderent: cū tota ciuitas aut ægris suspiraret: aut mortuis. Sequit̃ annus quo
 Romani instaurato a Sānnitibus bello uicti sunt: atq; in castra fugerūt. Postea
 uero Sānites nouū habitū animūq; sumētes hoc est deargentatis armis ac uesti
 bus paratoq; animo: nisi uincant: mori bella sese offerūt: aduersum quos Papy
 rius cōsul cū exercitu missus cū a pullariis auguribus uana cōiectantibus cōgre
 di prohiberet: irridens eos tā fœliciter confecit bellū: q̄ cōstanter arripuit. Nā in
 hoc prælio. xii. M. hostiū cæsa. tria. M. capta referunt. sed hāc quoq; istius uere
 laudandā historiā: quā uani haruspices impedire nō potuerūt: oborti subito cor
 rupere morbi. Nam tanta ac tā intollerabilis pestilentia tunc corripuit ciuitatē:

Pestilētia

ut ppter eā quacūq; ratione sedandā: libros Sibyllinos cōsulendos putarint: hor
 rendūq; illū Epidauriū colubrū cū ipso Aesculapii lapide aduexerint: quasi ue
 ro pestilētia aut ante sedata nō sit: aut post orta nō fuerit. Præterea altero abhinc

anno Fabius Gurges cōsul male aduersus Sānites pugnauit. Nāq; cōmissio exer
 citu uictus in urbem refugit. Itaq; cū senatus de imouendo eo deliberaret pater maxim⁹
 eius Fabius Maximus ignominia filii deprecatus legatū se filio iturū ultro ob
 tulit: si illi depellendæ ignominia & gerendi iteq; belli facultas daret. Q̄ ua im
 petrata prælioq; cōserto: cū subito pugnantē filiū cōsulem insistente Pontio Sā
 nitum duce: & infestis hostiū telis cōclusum uideret: in mediū se agmen
 pius se
 nex equo uectus ingessit. Quo facto permoti Romani tota ibi incubuere acie:
 donec ipsum ducē Pontiū deletō hostili exercitu: uictū oppressumq; ceperunt.
 Cæsa sunt in eo prælio Sānitū. xx. M. capta aut. iiii. M. cum rege suo. Tandēq;
 Sāniticū bellū quod per. xlix. annos multa Romanorū clade trahebat: capti du
 cis destitutione finitū est. Anno subsequēte cū Sabinis Curio cōsule bellū gestū Belli si
 est: ubi quot milia hominū interfecta: quot capta sint: ipse cōsul ostendit: qui cū nis

Pontio

in senatu magnitudinē acquisiti agri Sabini & multitudinē capti populi referre uellet: numerū explicare non potuit. Anno ab urbe cōdita. cccc. lxxiii. Dolobella & Domitio cōsulibus Lucani Brutii Sannites quoq; cū Hetruscis & senioribus Gallis facta societate: cum rediuiuū cōtra Romanos bellum molirent: Romani ad exorādos Gallos misere legatos: quos cum Galli interfecissent: Cæcilius prætor ob ulciscendā legatorū necē & cōprimendū multosq; hostiū impetū cū exercitu missus ab Hetruscis Gallisq; oppressus interiit. Septē præterea tribuni militum in ea pugna occisi: multi nobiles trucidati. xiii. M. etiā militū Romanorū illo bello pstrata sunt. Ita autē quotiescūq; Galli exarserūt: totis opib9 suis Roma detrita ē: ut sub pñti nūc cōcursatiōe Gothorū magis debeat meminisse Gallog.

Mortuo Alexādō rege Macedoniae duces eius mutuis se bellis cōsumperunt.

T ego nunc reuocor ut hæc eadē tēpora qbus Romani ista perpeSSI sunt: & quæ iter se bella gesserūt Macedonū duces reuoluā: qui mortuo Alexādō sortiti diuersas puincias: mutuis se bellis cōsumperūt: quorū ego tumultuosum tēpus ita mihi expectare uideor: quasi aliqua imensa castra per noctē de spectaculo montis aspectans nihil in magni cāpi spatio præter innumeros focos cernā. Ita per totū Macedoniae regnū hoc est p uniuersam Asiā

Alexādri & plurimā Europæ partē Lybiæq; uel maximā horrēdi subito belloq; Globi coluxerūt. Qui cum ea præcipue loca: in qbus exarsere: populati sunt: reliqua oīa terrore rumoris: quasi fumi caligine turbauerunt. Sed nequaquā tantoq; regum ac regnorū bella excidiaq; explicabo: nisi prius ipsa cū regibus regna pdidero. Igitur Alexāder per. xii. annos tremētē sub se orbem ferro pressit. Principes uero eius. xliii. annis dilaniauerūt: & ueluti optimā prædā a magno leone prostratā audi discerpere catuli: seq; ipsos i rixā iuicē irritatos prædæ æmulatiōe fregerūt. Itaq;

Diuisio puinciarū: priā Ptolemæo Aegypti & Aphricæ Arabiaq; pars sorte puenit. Cōfinē huic p/ uinciae Syriā Laomedon Mitylenæus Ciliciā: Philotas & Philo Illyrios accepit. Mediæ maiori acropatus: minori socer Perdica præponit. Susania gēs Seyno. Phrygiā maior Antigono Philippi filio assignat. Lyciā & Pamphiliā Learchus Cariā Cassander. Lydiā Menāder sortiunt. Leonatus minorē Phrygiæ accepit. Thracia & regiones pontici maris Lyfimacho. Cappadocia cū Paphlagonia eu/ medi data. Sūma castrorū Seleuco Antiochi filio cessit stipulatoribus regis Sarelitibusq; Cassander filios Antipatri præficiē. In Bactriana ulteriore & India re/ gionib9 præfecti priores qui sub Alexādō esse coeperāt: pmanserūt: Seras inter duos ānes Hydaspē & Indū cōstitutos taxillas habuit: in Colonias i Indis cōdi/

Causa belloq; tas Pithon Agenoris filius mittit Reapomenos fines Caucaſi mōtis Axiarches accepit. Draicas & Argeos Statanor. Bactrianos Amyntas fortit. Sagilianos Scythaus. Nicanor Parthos. Philippus Hyrcanios. Phrataphranes Armenios. Neoptolemus Persas. Peutestes Babylonios: Arthous: Pelagos. Archefilaus Me/ sopotamiā adepti sunt. Igitur causa & origo belloq; epistola Alexādri regis fuit: qua iussit oēs exules patriæ libertatiq; restitui. Potētes. n. ciuitatū Græciæ: timētes ne exules recepta libertate ultionē meditarent: a rege Macedonū defecerūt. Primī Atheniēſes cōtracto. xxx. M. exercitu: &. cc. nauibus bellū cū Antipatro cui Græcia forte obuenerat: gerūt: per Demosthenē quoq; oratorē Sicyona Ar/ gos & Corinthum ceterasq; sibi socias adiungunt Antipatrū obsidione cingūt.

Ibi dux eorū Leosthenes telo ex muris iacto p̄fossus occidit. Atheniēses Leona-
 to: qui Antipatro auxiliū ferebat: occurrunt: eiūsq; copiis cōminutus ipsū inter-
 ficiunt. Perdica uero bellum Ariarato Cappadocū regi intulit: eūq; uicit: in qua
 uictoria nil pr̄ter uulnera & picula cōquisiuit. Nam oēs ante irruptionē urbis
 suā: succēsis domibus suis: se suaq; oīa cōcremauerāt. Post hāc bellū inter Anti-
 gonū & perdicā orit̄: grauissime multis puinciis & insulis ob auxilia uel nega-
 ta: uel pr̄stita dilaceratis diu deliberatū: utrū in Macedoniā bellū transferret:
 an in Asia gereret: nouissime ipse perdica Aegyptum cū ingenti exercitu petit.
 Sic Macedonia in duas ptes discurrētibus ducibus in sua uiscera arma. Ptole- Macedo
 maeus Aegypti uiribus & Cyrenēsi⁹ copiis instructus occurrere bello Perdicae num di/
 parat. Inter hāc Neoptolemus & Eumenes cruētissimo iter se p̄clio digladiari scordie.
 sunt. Victus Neoptolemus ad Antipatrū fugit. Q uē ut Eumenē de inspatō op/
 primat: purget: quod Eumenes futurū ratus: insidiātes insidiis capit: in eo bello
 Polypcon occidit. Neoptolemus & Eumenes mutuis sunt uulnerib⁹ cōfossi: sed
 Neoptolemus interiit. Eumenes uictor euasit. Perdica cū Ptolemæo acerbissime
 bello cōgressus: amissis copiis ipse quoq; interfectus est. Eumenes Pithon & Illi-
 rius & Alcea frater Perdicae a Macedonib⁹ hostes p̄nunciant: bellūq; aduersum
 eos ab Antigono decernitur. Itaq; Eumenes & Antigonus collatis aduersum se
 maximis copiis cōfluxerūt: Eumenes uictus in quoddā castellū munitissimū fu-
 git. Vnde auxilia Antipatri tūc potētissimi p̄ legatos poposcit: quo nūcio terri-
 tus Antigonus ab obsidiōe discessit. Sed nec sic Eumeni spes firma aut salus certa
 Quare ultimo cōsilio Argyraspidas ob arma deargētata sic dictos: hoc est mili Argyra/
 res qui sub Alexādri militauerāt: in auxiliū rogat. Qui fastidiosē ducē in dispo spidas p
 nendo bello adēutes ab Antigono uicti: castrisq; priuati & uxores & liberos: si- ditio.
 mulq; oīa quae sub Alexādri acq̄suerāt: p̄diderūt: q̄ postea turpiter p̄legatos red
 di sibi quae p̄diderāt: uictorem rogāt. Antigonus aut se redditurū pollicet: si sibi
 uinctū Eumenē p̄traheret. Ita illi spe recuperationis illecti dedecorissima p̄ditione
 ducē suū: cui⁹ signa pauloante secuti fuerāt. Captiui ipsi captū catenatuq; duxe-
 runt: & mox cū foedissima ignominia in exercitu Antigoni dispersi sunt. Interea
 Eurydice Aridei regis Macedonū uxor multa sub noīe uiri nefaria egit p̄ Cassā
 drū: quē flagitiose cognitū ad summū fastigiū p̄ oēs honoz gradus puexerat: q
 ex libidine mulieris multas Graciae ciuitates afflixit. Tūc Olympias mater Ale-
 xādri regis hortāte Polypconte cū ab Epiro i Macedoniā p̄sequēte Eacida rege
 Molossoz ueniret: & ab Eurydice sinib⁹ p̄hiberet: adnitetib⁹ Macedonib⁹ Ari- Arideus
 deum regē & Eurydice iussit occidi: q̄q; & ipsa Olympias cōtinuo meritis cru- occidit.
 delitatis p̄enas luit. Nā cū muliebri audacia multas principū cades ageret au-
 dito aduētū Cassandri diffisa Macedonibus: cum Rhoxane nuru sua: & nepote
 Hercule: in urbē Piethiū cōcedit: ibiq; cōtinuo p̄ Cassandrū capta interfecta est Olym/
 Filius Alexādri magni cum matre in arcē Amphipolytanā custodiēdus est mis- pie mors
 sus: Perdica Alceta: & Polypconte ceterisq; ducib⁹: quos cōmemorare lōgū est:
 diuersa partis occisus: finita bella inter successores uidebant: cum Antigonus ar-
 dens cupiditate dñandi liberare bello Hercule regis filiū ab obsidione simulat.
 His cognitis Ptolemæus & Cassander inita cū Lyfimacho & Seleuco societate Antigo/
 bellū terra mariq; enixe instruūt. Antigonus i eo bello cū filio Demetrio uincit nusuicū

Ranae **clades** **Abderite** **Prole-** **maus** **fugies** **Indiæ re-** **bellio** **Antigo-** **ni mors** **parrici-** **dium** **Pyrrhus** **Troemot**

Cassander Ptolemæo in uictoria particeps factus: cū Appoloniā rediret: incidit
 (in abderitas: qui ppter intolerandæ multitudinis ranas & mures: relicto patrio
 solo: & antiq̃s habitaculis: emigrâtes nouas sedes prætentâ interim pace require
 bant. Sed Cassander & uirtutē & multitudinē gentis agnosces ne adacti necessi
 tate Macedoniā bello quateret atq; inuaderet: recaptos in societatem in ultimis
 Macedoniæ finib⁹ collocat. Inde cū iam Hercules Alexandri filius. xiiii. esset an
 nor: timens ne eum Macedones quasi legitimū regē præoptarent occidendū ta
 cite cum matre curauit. Ptolemæus iteq; cum Demetrio nauali prælio cōfligit:
 & cum pene oēm classē atq; exercitū perdidisset: uictus in Aegyptū refugit.
 Hac uictoria elatus Antigonus regē se cū Demetrio filio appellari iubet: quod
 exēplum oēs secuti: regiū nomen sibi dignitatēq; sumpserunt. Igitur Ptolemæus
 & Cassander cæteriꝫ factionis duces: cū decipi se ab Antigono sigillatim uide
 rent: per epistolas seinuicē cōfirmantes coeundi in unū tēpus locūq; condicunt:
 & bellū aduersus Antigonū cōmunibus uiribus instruunt. Cassander finitimorū
 bellis implicitus Lysimachum clarissimū inter oēs ducem cū ingenti manu pro
 se sociis in auxiliū misit. Seleucus quoq; ex Asia maiore descendēs nouus Anti
 gono hostis accessit. Hic siquidē Seleucus plurima per orientē iter socios regni
 Macedonici bella gessit. Principio Babylonē bello expugnauit & cepit. Brachi
 anos nouis moribus assurgentes perdomuit. Transitū deinde in Indiā fecit: quæ
 post mortē Alexandri: ueluti detracto excussorū a ceruicibus iugo præfectos eius
 occiderat. Sandrocotto quodā ad uindicandā libertatē ducē: qui postea crudeli
 ter in ciues agēs: quos de extrema dānatione defenderat: ipse seruitio premebat.
 Cū hoc ergo Sandrocotto Seleucus quis multa & grauiā bella gessisset nouissī
 me firmatis regni cōditionib⁹: & pacta pace discessit. Adunatis itaq; copiis Pro
 lemæi sociorūq; eius pugna cōmittit: cuius q̃to potentior apparatus tanto gra
 uior ruina fuit. Nā in ea tunc totius pene Macedonici regni uires conciderunt.
 In ipso bello Antigonus occisus est: sed finis belli huius initiū alterius fuit. Nā
 cū uictoribus de præda nō cōuenisset: iteq; in duas factiones deducunt. Seleu
 cus Demetrio. Ptolemæus Lysimacho iungit. Cassandro defuncto filius Philip
 pus succedit. Sic quasi ex integro noua Macedoniæ bella nascuntur. Antipater
 Thesalonice matrē suā Cassandri uxore: quis miserabiliter pro uita præcantem:
 manu sua transfuerberauit. Alexander frater eius dum bellū aduersum fratrem ob
 ultionē matris instruit a Demetrio: cuius auxiliū petierat: circūuentus occidit.
 Lysimachus cum Doricetis regis Thracū infestissimo bello urgeretur: aduersus
 Demetriū pugnare nō potuit: Demetrius argumēto Græciæ & totius Macedo
 niæ elatus in Asiā transire disposuit. Ptolemæus autē & Seleucus & Lysimachus
 expti priore certamine: q̃tæ uires essent cōcordiæ: iteq; societate facta: adunatisq;
 exercitibus bellū in Europā transferūt aduersus Demetriū. His se comitē & bel
 lis socium Pyrrhus rex Epiri iungit: sperās Demetriū Macedonia posse depelli.
 Nec spe frustratus fuit: quippe exercitu eius corrupto: ipsorū in fugam acto re
 gnū Macedoniae Pyrrhus inuasit. Deinde Lysimachus generē suū Antipatrum in
 sidiantē sibi interfecit: filiūq; suū Agathoclē ultra humanū morē posus occidit:
 q̃bus qdē diebus Lysimachia ciuitas formidolosis terramotib⁹ euersa: oppressorū
 populo suo crudele sepulchrū fuit: Lysimachū autē assiduus se parricidiis cruen

tantē oēs focii deseruerūt: & ad Seleucū se deferentes pñū iā æmulatione regni:
ut bellū Lyfimacho inferret hortati sunt. Res fœdissimī spectaculi erat: duos re-
ges: quos Lyfimachus annos natus. lxxxiiii. Seleucus aut. lxxvii. de eripiēdis re-
gnis alterutrū cōcurrere: in acie stare: arma gerere. Vltimū hoc qdē bellum Ale-
xandri cōmilitonū fuit: sed quod ad exēplū miserīæ humanæ fuerit referuatū.
Quippe cū orbē terrarū extinctis iā. xxxiii. ducib⁹ Alexandri soli possiderēt: an-
gustissimos senectutis ac uitæ suæ terminos nō aspiciētes angustos esse ipso suo
totius mūdi terminos arbitrabant. In eo bello Lyfimachus uel amissis uel inter Lyfima-
fectis prius ante hāc pugna. xv. liberis postremus occisus est. Sic Lyfimachus so-
lus. luto pugna: Macedonica fuit. Sed nec Seleucus qdē tāta uictoria ipune est læ-
ratus. Nā neq; ipse post. lxxvii. ānos qetē naturalis mortis inuenit: sed extorta si-
bi infelicitate uitā: uelut imatura morte finiuit. Quippe insistente Ptholemao:
cuius sororē Lyfimachus ī mīfimonio habuerat insidiis circūuentus occisus est.
Hæc sunt iter parentes & filios fratres & focios cōsanguinitatis societatisq; cō-
mercia. Tanti apud illos diuina atq; humana religio pēdebat: Erubescāt sane de
recordatiōe prætoriorū: q nūc iteruentu solius fidei christianæ: ac medio tm iura-
tionis sacramento uiuere se cū hostib⁹: nec pati hostilia sciunt: qb⁹ indubitātissi-
me pbatur: q nō sicut illi antea caesa iungebāt fœdera porca: sed quia nūc inter
Barbaros ac Romanos creatorē eis dñm suum contestantes tm fide adhibita in Belli Ma-
sacramentū seruāt euāgelia: q̄tum tunc nec inter parentes ac filios potuit seruare cedonici
natura. Nunc aut finis Macedonici belli: finis etiam libri fiat: præsertim cū iam finis.
abhinc Pyrrhi bella incipiant: & mox Punica consequantur.

Pauli Orosii in quantum librum præfatio.

IXisse Aeneā Virgilius refert: cū post picula sua suorūq; nau-
fragia residuos agere focios solaret. Forsan & hæc olim me-
minisse iuuabit. Hæc snia semel apte ficta semp uim suā tri-
plici diuersissimis effectibus refert: cū & præterita tāto gra-
tiora habent in uerbis: q̄to grauiora referunt in gestis: & su-
tura dum desiderabilia fastidio præsentū sunt: semp meliora
credunt. Ipsis aut præsentib⁹ ob hoc in nulla pte miserīæ iusta cōparatio adhi-
beri pōt: quia multo maiore molestia afficiūt: q̄tulacūq; sint ista: quæ sunt: q̄ illa
quæ siue trāfacta siue uentura: & si magna dicunt interim oīno nō sunt. Veluti
si quis nocturnis pulicibus tirilatus atq; ex eo uigiliis anxius alias forte quas ex
ardentissimis febrib⁹ diu sustinuit uigilias recorder: pculdubio impatiētius fe-
ret istoz inquietudinē: q̄ illaz recordationē. Sed quis apud oīum sensus pro ca-
ptu tēporē ita uideri queat: nūquid tm aliquis existet qui uel in ipsa anxietate p-
nunciet grauiores pulices esse q̄ febres: aut acerbius accipiat se uigilare sanum q̄
dormire potuisse moriturū. Quæ cū ita sint delicatis istis & querulis nostris ut
cūq; cōcedo ut hæc quibus nunc: quia sic expedit: interdū admouemur sentien-
do grauiā putent. Nō tm cōiueo: ut etiā asserat cōparādo grauiora: quæ admo-
dum si quis molissimis et stratis cubiculoq; per cōmōdo matutinus egrediēs: no-
cturno genu lacunarū dorſa obriguisse herbasq; incanuisse pspiceret: & inopi-

nato uisu admonitus diceret: frigus est hodie: hic mihi nequaquam reprehédendus uideretur: quia uel cōmuni uisū uel pprio sensu locutus esset. At si trepidus in cubiculū recurrens stratisque sese adoperiens uel magis abdens clamaret tantū oīno frigus esse quātū nec in Apēnino aliquādo fuerit: cū Hānibal elephātos equos plurimāque exercitus sui partē: niuib. clausus atque oppressus amisit: hūc ego per rilibus licentiis nausēantē: nō modo dicentē ista nō ferrem: sed etiā ab ipsis stratis oculi sui testibus in populū publicūque p̄traherē: eiūque foras p̄ducto infantes in eo atque ex eo gelu sudentes iocūdātes sudātesque monstrārē: ut uerbosa nugacitas delicatis uiciata nutrimētis nō in tpe uolentiā: sed in se esse segniciē doceret: & in cōparatione regū diiudicāda nō maiores parua tolerasse: sed se nec parua tolerare sufficienter p̄barent. Quod euidentius ipsis in memoriā reuolutis prateritorū cladib. approbabo: Pyrrhi bello in primis sicut ordo est p̄dito: cuius causa & origo hæc fuit.

De Pyrrho rege.

Pyrrhi
bellum.

Nūc ab urbe cōdita. cccc. lxxiii. Tarentini Romanā classē forte p̄tercentem ē spectaculo theatri p̄spectam hostiliter inuaserunt: quique tū nauibus uix per fugā elapsis: cetera retracta in portū classis & profulgata est. Præfecti nauium trucidati: omnes bellō utiles cæsi: reliqui precio uenditi sunt. Continuo missi Tarentū a Romanis legati ut de illatis quærent in iuriis: pulsati ab eisde auctas insuper iniurias rettulerunt. His causis bellū ingens exortum est. Romanos: qui quicunque hostes circūstrepere p̄metientes: ultima adēgit necessitas pletarios quoque in arma cogere: hoc est eos qui in urbe sufficiēda semp̄ prolis causa uacabant militiæ ascribere: quippe cū frustra de prole cura sit nisi rebus præsētib. consulat. Itaque irruit in uniuersos Tarentinorū fines cū Leuino consule Romanus exercitus: igni ferroque uastat oīa: plurima expugnat oppida iniuriā insolenter acceptā crudeliter uindicat. Cōtinuo Tarentinos plurimis finitimorū præsidiis fultos maxime Pyrrhus auxit: qui etiā i se ob magnitudinē uiriū cōsiliorūque summā belli nomenque traduxit. Nā Tarentū utpote ex Lacedæmoniis cōditā cognatāque Græciæ ciuitatē uindicaturus totas uires Epiri Thessaliæ & Macedoniæ elephātes usque in id tēpus iustos Romanis numero. xx. in Italiā primus inuexit: terra mari uiris equis armis belluis ad postremū uiribus suis dolisque terribilis: sed delphici illius uanissimi spiritus & medacissimi nebulonis: quæ uatē magnū ipsi ferūt: rñso circūuētus ambiguo: exitū fecit qualē nō putabat illū cōsuluisse. Itaque apud Heracleā cāpaniæ urbē fluiuiūque Lirim prima iter Pyrrhū regē & Leuinū cōsulē pugna cōmissa est. Cōsumptus est grauissimo certamine dies utrinque oībus mori intentis: fugere nesciis. Introductos autē inter cōcurrētia agmina elephātos: forma truces: odore graues: mole terribiles: ut uidere Romani nouo pugnādi genere circūuenti & territi: equis maxime pauitātib. diffugerūt. Sed postquam Minutius quartæ legionis primus hastatus protentā in se manū belluæ gladio defecuit: & cōturbatam dolore uulneris auerti bello: atque in suos scuire cōpulit: eiusque imoderato discursu p̄turbari: ac p̄misceri cōeperūt: finis pugnae etiā bñficio noctis impositus est. Victos fuisse Romanos turpis funis p̄didit: quorū tūc cecidisse pedītū referunt. xi. M. dccc. lxxx. Capti autē. ccc. & x. Eq̄tes uero cæsi. cc. xlv. capti. dcccii. signaq̄ amissa. xxii. Nā quātus ē diuerso numerus sociorū Pyrrhi fuerit extinctus: memoriæ nō est traditū: maxime quia

Delphici
oraculū
57

Roma/
nos: fuga

scriptorū ueterū mos est ex ea parte quæ uicerit: occisorū nō cōmemorare nume-
 ne uictoriæ gloriā maculent dāna uictoris: nisi forte cū adeo pauci cadūt: ut ad-
 mirationē terrorēq; uirtutis augeat paucitas pctorū: sicut in prima belli Persici
 cōgressione apud Alexandrū magnū fuit: cui inter .cccc. fere milia hostiū interfe-
 cta: nō nē tñmō in exercitu eius pedites defuisse referunt. Sed Pyrrhus atroci-
 tatē cladis: quā hoc bello excepat: diis suis hominibsq; testatus est: Affigens ti-
 tulū in tēplo Tarētini Iouis: in quo hæc scripsit. Qui ante hæc fuere inuicti uiri
 pater optime Olympi: hos ego in pugna uici: uictusq; sum ab eisde. Et cū a fo-
 cius increparet: cur se uictū diceret: qui uicisset: rōdisse fert. Næ ego si iteq; eo-
 dē mō uicero: sine ullo milite Epirū reuertar. Interea Romanus exercitus postq;
 uictus clā fugit e castris: miserabilē belli cladē grauioribus mōstris auctā accu-
 mulatāq; psumsit. Nam pabulatores forte pgressos: uelut hostilis quædā oborta
 tēpestas cum horribili fragore cœli correptos diris fulminibus exussit. Quippe
 .xxxiii. eorū qdā turbo pstrauit. xxii. semineces relictī: iumēta exanimata & ca-
 pra q̄ plurima: aut merito cōtigisse nō in signum uastationis futuræ: sed uastatio-
 ipsa referat. Secūda inter Pyrrhū & Romanos cōsules pugna in Apuliā finib;
 fuit: ubi clades belli ad utrosq;: sed maxime ad Pyrrhū: uictoria ad Romanos cō-
 cessit. Nā cū diu obnixē cūctis in mutuā cadē ruentib; anceps illi pēderet euen-
 tus Pyrrhus trāffixō brachio saucius prior cessit e prælio. Sed & Fabritius lega-
 tus tūc uulnerat⁹ est. Elephāti priā pugna uulnerari: atq; ī fugā cogi posse depre-
 hensi. Deinde subiectis inter posteriora ac mollia ignibus: exagitati: ardentes in
 sup machinas furore trepido circūferētes exitio suis fuere. Cæsa sunt ī ea pugna
 .iiii. M. Romanorū. De exercitu uero Pyrrhi uiginti milia prostrata sunt. Regis
 signa ablata quadragintatria. Romanorū undecim amissa sunt.

Romanorum miseria nullis cessat induciis.

p Pyrrhus bello fractus Agathocle mortuo rege Syracusano ad Siciliae
 accersitus impiū Syracusas cōcessit. Sed & Romanorū miseria nullis
 cessat induciis. Cōsumit morborū malis iter capedo bellos: & cū foris
 cessat a prælio: agit⁹ introrsum ira de cœlo. Nā Fabio Gurgite iteq; Gaio Genu-
 tio Cleplina cōsulib; pestilētia grauis urbē ac fines eius inuasit: quæ oēs tū præ-
 cipue mulieres pecudesq; corripies: necatis in utero fœtib; futura ple uacuauit:
 & imaturis partibus cū piculo matrū extorti abortus piciēbant. Adeo ut de-
 sectura successio: & defuturū animatiū genus adēpto uitalis partus legitimo or-
 dine crederet. Interea reuersum ex Sicilia Pyrrhū Curius cōsul excepit: tertiūq;
 id bellū contra Epirotas apud Lucaniā in Aurusinis cāpis gestū est. Itaq; primo
 cōcursu: cū Pyrrhi milites Romanorū impressione trepidaret: circūspectantesq;
 fugā bello cedere molirent: Pyrrhus elephātos ex subsidiis iussit induci. Roma-
 ni assueti iā pugnare cū belluis: cū mallicos stappa inuolutos: ac pice oblitos:
 uncis insuper & aculeis tenaces præparauissent: eosq; flāmatos in terga belluarū
 tursas: uibraret: nō difficile furētes ardentesq; belluas in eorū excidia: quorū sub
 sidia fuerāt: retorserūt. Octoginta nāq; milia peditū in illo prælio habuisse regē
 dicunt. Equū uero sex. M. Ex his cæsa referunt. xxx. M. Capti aut. ccc. Pyrrhus
 q̄nto decimo anno: quo uenerat: ab Italia uictus aufugerat: qui post multa gra-
 uissimaq; bella quæ gessit in Græcia apud Argos Achaia: florentissimā urbem moritur.

Vrbis pe-
 silentia. 29

Pyrrhus

fugatus

Sextilia
[29]

Spartani regni auuiditate seductus saxo ictus interiit. Tunc quoq; apud Roma/
nos Sextilia uirgo uestalis cōiūcta: damnataq; incēsti ad portā Collinā uiua de
fossa est.

Tarentini noua arma sollicitant.

Tarenti
noꝝ bel
lum.

Nno ab urbe cōdita. cccclxxvi. Tarētini Pyrrhi morte cōpta itēꝝ no
ua aduersus Romanos arma sollicitāt. Carthaginēsiū auxilia poscunt
p legatos atq; accipiūt. Cōserto praelio uicere Romani: ubi iā tūc Car

Rhegini

thaginenſes: quīs nōdū hostes adiudicati: uinci tñ a Romanis se posse ſenſerunt.
Sequēti āno magnā uiscēꝝ suorū prē ſeueritas Romana cōcidit. Nam aduētāre
dudū Pyrrho octaua legio diffidēs Romanæ ſpei: nouū ſcelus auxit. Rhegynos
oēs: quibꝫ ſubſidio præerat: interfecit: prædā ſibi oēm atq; ipſum oppidū uēdica
uit. Hoc facinus in tā ſcleratorū defectores puniēdum Genutio cōſulū uiſum eſt:
qui obſeſſa Rhegynorū urbē captiſq; oībus ipſe quidē i reliquos pfugas: & latro
nes exercuit digna ſupplicia. Romanos uerō milites itēꝝ legioīs Romā miſit
qui populi iuſſu medio foro uirgis caſi: ſecuriq; pculſi ſunt. Viſum ſibi eſt tunc
facinus. Roma uicere cum legionē ſuā integrā occidit: quæ ſine dubio uicta fuiſſet: ſi eā
hoſtili praelio pdidiſſet.

Prodigia Romæ uiſa.

Prodigia
[33]

Nno ab urbe cōdita. cccclxxvii. obſcœna & dira pdigia uel uiſa Ro/
mæ: uel nūciata ſūt. Aedes ſalutis ictu fulminis diſſoluta: pars mori ſub
eodē loco de cœlo ut dicūt tacta eſt. Lupi tres añ lucē ingreſſi urbē ſe
meſū cadauer itulerūt ſparſūq; mēbratim ī foro ipſi ſtrepitu hoīum exterriti re
liquerūt. Apud Phormias multis icibꝫ fulminū mcenia undiq; ambuſta & diſſo
luta ſūt. Apud agrū Calenū repēte flāma ſciſſo hiatu terræ eructata tribꝫ diebꝫ
& tribꝫ noctibꝫ terribiliter exaſtuās quinq; agri iugera exhausto penitus ſucco
ubertatis ī cinerē extotruit ita: ut nō fruges ſolū: ſed & arbores cū imis ſtirpibꝫ
abſumpſiſſe referat. Sequēti abhīc anno Sēpronio cōſul aduersus Picētes duxit
exercitū. Et cū directē itra iactū teli utraq; acies cōſtituiſſet: repēte ita cum horrē
do fragore terra tremuit ut ſtupore miraculi utrūq; pauſactū agmē hebeſceret
Diu attoniti utrūq; populi hæſitauere. Præiudicata incēſti cōſciētia tadē pcurſu
cōcito iniere certamē. Triste adeo id bellū fuit: ut merito dicat tñ ſanguinē hu
manū ſulcepturā ēt cū gemitu horriſono tunc terra tremuiſſe. Romani q pauci
admodū eo praelio eualeſ uicerūt.

Sāguis e terra lac uiſū ē emanare de cœlo.

Tremotꝝ
[33]

Nno ab urbe cōdita. cccclxxx. inter pdigia: ſanguis e terra: lac uiſum
manare de cœlo. Nā & plurimis locis ſcaturiēs e fontibꝫ cruor fluxit:
& de nubibꝫ guttatim ī ſpēm pluuiæ lacte demiſſo: diris: ut ipſis ui/
ſum eſt: terrā imbribꝫ irrigauerūt. Eo tpe Carthaginēſis dato aduerſum Roma/
nos auxilio Tarētiniſ: cū a ſenatu plegatos arguerēt: turpiſſimā rupti ſcederis
labē præſumpto accumulauere piurio. Tūc ēt Vulciniēſes Hetruſcorū florētissi
mī: luxuria pene pierē: nā cū licētia ī cōſuetudine progata: ſeruos ſuos paſſim li
beros facerēt cōiuiuiſ alligarēt: cōiugiis honeſtarēt: libertini ī ptem patris rece
pti plenitudinē p ſcelus uſurpare moliti ſunt: & liberati ſeruitutis iugo ambitu
dñationis arſerunt: & quos dños ſubditi eq̃nimitē dilexerunt: eos iā liberi quos
dños fuiſſe meminē: execrati ſunt. Itaq; cōſpirātes ī facinus libertino: quorū tā
ta manus fuit: ut ſine cōtrouerſia auſu potirēt: correptā urbem ſuo tñ generi
uēdicāt: pſrimonia cōiugiacq; dñorū ſibi p ſcelus uſurpāt: extorres dños pcul abi

Poenorū
fraus.Tremotꝝ
facinꝫ
[30]

gunt qui miseri: exules egentēq; Romā deferunt: ubi ostēdata miseria: querelaq;
defleta per Romanorū seueritatē & uindicta sunt & restituti. Anno ab urbe cō-
dita. cccc. lxxx. primo pestilentia ingens apud Romā cōflagrauit: cuius atroci
tatem significare cōtentus sum: quia uerbis implere nō possum. Si enim spaciū
tēporis: quo mansit: inquiri: ultra biēniū uastando porrecta est: si depopulatio
quā egerit: census indictus est: qui nō q̄tum hominū deperisset: sed quāq; super-
fuisse inquireret: si uolentia qua id fecerit: sibyllini libri testes sunt: qui eā cōle-
sti ira impositā rēderūt. Sed ne quēq; quasi tentatio cauillationis offendar: quod
cū sibylla iratos deos dixerit: nos irā cālestem dixisse uideamur: audiat & intel-
ligat: q; hęc & si plerūq; per acreas potestates fiūt: tamē sine arbitrio omnipo-
tentis dei oīno nō fiunt. Eodē tēpore Capparonia uirgo uestalis incesti rea suspē-
dio periit: corruptor eius consciūq; serui supplicio afflictī sunt. Ecce cōtinuatim
quæ & q̄ta numeramus: accidisse annis singulis plurima: inter quos certe raro
aut pene nullo nihil triste gētū est. Et hoc cū iīdē scriptores pposito sibi magis
laudādi negotio cauerēt numerositates miseriā: nec eosdē qbus hęc & de qbus
scribebant ostenderent: auditorēq; suos exēplis prateritorū terrere potius: q̄ in-
struere uiderent. Porro aut nos in ultimo tēpore: positi mala Romanorū scire nō
possumus: nisi per eos: qui laudauere Romanos. Ex quo intelligi datur: q̄ta illa
fuerint: quæ studio ppter horrorem impressa sunt: cum tanta inueniant quæ te-
nuer inter laudes emanare potuerūt. **Bella punica.**

Pestilentia/39/

Vestalis
incesta/44/

Quoniā ex hoc iā punica bella succedūt res ipsa exigit ut de Cartha-
gine quæ ante urbē Romā duos & lxx. annos ab Elisa cōdita iuenit:
deq; ei9 cladib9 ac domesticis malis sicut Pōpetus Trogus & Iustinus
exprimūt: uel pauca referant. Carthaginēses uelut uernaculū atq; intestinū semp
iter se malū habuere discordiā: qua infelicitē exagitātē nulla unq̄ tpa uel foris
p̄s̄pā uel domi geta duxerūt: sed cū inter cetera mala ēt pestilentia laboraret: ho-
miciidiis pro remediis usi sunt. Quippe hoies ut uictimas imolabāt: atateq; im-
puerē: quæ ēt hostiū misericordiā puocaret: aris admouebant. De quo sacrorū
imo sacrilegorū genere: qd potissimū discutiendū sit: nō iuenio. Si. n. hmōi ritus
aliqui dāmones p̄cipue ausi sunt: ut mortib9 hominū occisione hominū satiffic-
ret: intelligendū fuit se oparios atq; adiutores pestilentie cōduci: ut ipsi: quos illa
nō corripuisset: occiderent. Sanas. n. atq; incorruptas offerri hostias mos est: ita
ut illi nō sedaret morbos: sed prauenerēt. Itaq; Carthaginēses aduersis diis ppter
istiusmodi sacra: sicut Pōpeius Trogus & Iustinus fatent: sicut ēt apud nos con-
stat ppter p̄s̄umptionē ipietatēq; ipsorū irato deo cū in Sicilia diu infelicitē
dimicassent: translato in Sardinia bello iteq; infelicius uicti sunt: ppter q; ducē
suū Mezeū & paucos q sup̄fuerāt milites exulare iusserunt. Exules ueniā p̄ lega-
tos petētes repulsi patriā bello & obsidione cinxerunt. Ibi tūc Mezeus dux exu-
lum Chartalonē filium suū sacerdotē Herculis: q; sibi uelut insultas purpuratus
occurrerat: in crucē sub oculis patriæ ut erat dignus: cū purpuris infulsis: suspē-
dit. Post paucos autem dies urbē ipsam caput: q cū interfectis plurimis scnatōz
cruenta dñaret: occisus est. Hęc t̄pibus Cyri Persarū regis gesta sunt. Post hęc
uero Hamilcho rex Carthaginēsiū cū i Sicilia bellū gereret: repēte horribili pe-
ste exercitū amisit. Nec mora morbis: populo cateruatim cadēte: cito qsq; corre cho.

Victime
humane

Mezeus

Chartalo

pestis

Hamil

ptus mox mortuus fā nec sepeliebā: cuius mali nūcius cū attonitā tā repētino
 luctu Carthaginē repleuisset: nō secus: ac si capta esset: turbata ciuitas fuit. Oīa
 ululati bꝫ pꝫ obāt clausa ubiqꝫ ianua: cūcta priuata publicaꝫ officia dānata: uni
 uersi ad portū currūt: egrediētēsqꝫ de nauibꝫ paucos qꝫ cladi supfuerāt de suis pꝫ
 cunctabant. Postqꝫ de clade suorꝫ dicētibꝫ illis uel gemētibꝫ miseri intelligūt: tūc
 toto litore plāgētū uoces: tūc infeliciū matrū ululatus & flebiles querelae au-
 diebant. Inter hāc exiēs pꝫ cedit & ipse de nauī suā ipator fordida & seruii tuni-
 ca discinctus. Ad cuius conspectū plāgētia iungunt agmina. Ipse quoqꝫ manus
 ad cōlū tēdēs nunc suā: nūc publicā infelicitatē. accusāt & deflet: ad postremū
 uociferās pꝫ urbē: tādē ingressus domū cūctos qui lachrymātes pꝫ quebant: ulti-
 mo dimisit alloqꝫ: ac deinde obferatis ianuīs exclusis ēt filiis gladio dolorē uitāqꝫ
 finiuit. Hāc Darii tpibꝫ gesta sunt. Post hāc Hāno uir qdā Carthaginēsis priua-
 tis opibꝫ rei. pꝫ uires supans: inuadēdā dñatōis hausit cupiditatē. Cui rei cōsiliū
 utile ratus est: ut simulatis unīcā filiaē nuptiis oēs senatores quorꝫ dignitatē ob-
 stitūrā in captis suis arbitrat: iter pocula ueneno necaret. Quā res pꝫ ministros
 pꝫ dita: sine uliōe uitata est: ne ī uiro potētī plus negocii res faceret cognita qꝫ co-
 gitata. Hoc cōsilio elusus Hāno aliqꝫ machinamēto facinꝫ aggredi parat. Serui-
 tia cōcitāt: qbꝫ repēte incautā urbē opprimeret. Sed cū ante statutā cēdibꝫ diē
 pꝫ ditū se prāuētūqꝫ intellexisset: castellū quoddā cū uiginti milibꝫ seruoꝫ arma-
 tus occupat: ibidū Aphros regēqꝫ mauroꝫ cōcitāt: captꝫ est: ac primo uirgis ca-
 sus: deinde effosis oculis & manibꝫ curibusqꝫ fractis: cū a singulis mēbris poena
 exigeret: in cōspectu populi necatus est. Corpus uerberibꝫ laceratū crucifixū ē:
 filii cognatqꝫ oēs supplicio traditi: ne qꝫ cū eiūsdē familiaē unqꝫ aut imitari: aut
 ulcisci meditare. Hāc tpibꝫ Philippi gesta sunt. Post hāc Carthaginēsis cū Ty-
 rū urbē auctorē originis suā: ab Alexādō magno captā euerfamqꝫ didicissent:
 timētes trāsītū eius ī Aphricā futurꝫ: Hamilcharē quēdā cognomēto Rhodanū
 uirꝫ faciūdia solertiaqꝫ prācipuū ad pꝫ scrutādos Alexādri actūs direxerūt: qui pꝫ
 Parmenionē qꝫ trāsfuga excaptus dehinc in militiā regis admissus oīa ciuibꝫ
 suis pꝫ tabellas scriptas: & post cetera suplitas enuntiabat. Hūc mortuo Alexādō
 Carthaginē reuersum: qꝫ urbē regi uēdicasset: nō ingrato tm̄ aīo: uerꝫ et crude-
 li inuidia necauerunt. Deinde cum assidua: nec unqꝫ latis pꝫ spa aduersus Siculos
 bella gererēt: & Syracusas urbē Siciliae tunc florētissimā obsidione. cinxissent:
 per Agatoclē Siciliae regē miro circūuenti ingenio usqꝫ ad extrema despationis
 adducti sunt. Nāqꝫ Agatocles cum apud Syracusas a Carthaginēsbꝫ obsideret
 ac se neqꝫ bello parē instructū copiasqꝫ neqꝫ obsidiōis patientē stipēdiōꝫ sufficiē-
 tia uideret: bene puiso: ac melius dissimulato cōsilio in Aphricā cū exercitu trā-
 siit. Ibi suis qd molliat apit: deinde quid facto opus sit: docet. Ilico unanimiter
 naues primum: in quibus uenere incēdunt nequa spes refugiendi foret. Deindē
 cum oīa in quā direxisset: pꝫ sterneret: uillas castellaqꝫ incēderet: Hānonē quē-
 dam autē: xxx. M. pꝫ noꝫ obuiū habuit: quē cum duobus. M. suorꝫ interfecit.
 Ipse autē duos in eo bello tantū perdidit. Quā pugna & Aphros: animis incre-
 dibiliter fractis & suorꝫ ī mensum auctis urbes castellaqꝫ expugnat: prādas in-
 gentes agit: hostium multa milia trucidat. Castra deinde ad quintum lapidem a
 Carthagine statuit: ut damna rerum opulentissimā: uastationemqꝫ agroꝫ & in

Hamil/
 chonis
 mors.

Hānonis
 facinus

Hamil/
 charis fi-
 des.

Agato-
 clis faci-
 nus.

cendia uillarū de muris ipsius urbis specularent. Adiciē praeſentibus malis tri-
ſtor fama. Nā & apud Siciliā deletus cū impatore Aphroꝝ exercitus nunciaſ:
quē reuera incautū ac pene ocioſum Andro Agatoclis frater oppreſſerat. Hoc p
totā Aphricā rumore diſpo non tributariā tñ urbes ab his:ueꝝ etiā ſocii reges
deficiebāt:inter quos rex quoꝝ Cyrenarū Appellās pactus eſt cū Agathocle cō-
munione belli:dū regnū Aphricae ardēter affectat. Sed poſtq̃ in unū exercitus
& caſtra iūxerūt:p Agathocle blādimētis & inſidiis circūuētus occiſus eſt. Car-
thagineſes cōtractis undiqꝫ copiis i bellū exarſere. Q uibꝫ Agathocles hñs ſecū
Apellā copias cōgredit:eoſqꝫ magno utriuſqꝫ exercitus ſanguine & graui pꝛe-
lio ſupat. Hoc certaminis diſcrimine tāta deſpatio pene illata eſt:ut niſi i exerci-
tu Agathoclis orta ſeditio fuiſſet:tranſfugiturus ad eū Hamilchar dux Penoꝝ
cū exercitu fuerit. Ob quā noxā i medio foro iuſſu Carthagineſiū patibulo affi-
xus crudele ſpectaculū ſuis praeſbuit. Deinde cū poſt mortē Agathoclis Cartha-
ginēſes Siciliā inſtructa claſſe uaiſtarēt: a Pyrrhō rege Epiri ab Italia accerſito:
terreſtri naualiqꝫ certamine ſepe ſupati nouiſſime ad Romana bella cōuerſi ſūt.
Prōhdolor:legūt ne iſta de ueteribꝫ:qui de recētibꝫ cōquerunt:imo legūt:& ea
nō aetate ſed aemulatione coniciūt. Maximo. n. illo & ineffabili:quē nec ipſi di-
ſcernūt:ſtimulo cōpūgnē:nō pp tēpora mala:ſed pp tēpora chriſtiana:& deri-
uatio eſt inuidi ulceris:ut qꝫd agiſ ſub execrabili:atrocius eſſe uideat:ſicut ē
inter nos ſepe inimicoꝝ oculis uideri ſolet eos:quos execrant:nihil nō prauū:
nihil nō turpe:nihil nō obſcenum:nihil nō uulneroſum dicto factoue agere:&
hoc tñ ſimpliciter. In tantū. n. captū cor obliquat inuidia:ut rectū natura nō ui-
deat:de quoꝝ numero ſunt iſti. Sed multo miſeriores:q̃a inimici dei ac pinde ini-
mici ueritatis:de qbus ſlentes hāc dicimus:& quos miſericorditer ſi patiant ar-
guimus:ut ſanemus:qui uitioſo oculo hāc uidēt:atqꝫ ideo duplicia illis uident:
quae uident:& cōfuſi caligine neq̃tiae in id cadūt:ut minus uidēdo plus uideāt:
cū tñ id quod eſt:ita ut eſt uidere nō poſſint:qui grauiora arbitrant ſlagella pa-
tris q̃ hoſtis incendia:qui acerbiorē uocant blandientē:admonentē:& redimētē
deum:q̃ pſequentē:dominantē trucidantēqꝫ diabolū:q̃q̃ ſi de patre intellige-
rent:de caſtigatōne gauderēt:& ſi praeuideret fructus eruditionis:eſſet diſcipli-
na tollerabilis:ac pp ipſe:quae nunc gētibꝫ data eſt:ante uero nō fuerat:leuiora
duccrent:& ſi grauiora paterent:q̃q̃ cōtemptus miſeriaꝝ poſſunt etiā a ſuis di-
ſceret:apud quos ſūma mala pro ſūmis bonis exiſtimata ſunt tantū:ut gloriā fa-
ma caſtre atqꝫ illuſtrē cōſequerent:p quos colligi dat:q̃ta nobis:qbus aeterni-
tas beata p mittit:ſint tollerāda pro uita:cū illi tāta potuerit tollerare pro fama.

Carthagi
nenſium
ſtrages

Inuidia/

Romani Siculos & Penoſ uicerunt:& Regulus ſerpentem mirae magnitu-
dinis interfecit.

Nno ab urbe cōdita. cccc. lxxxiii. Appio Claudio & Q uinto Fabio
a conſulibus: Mamertinis: quoꝝ Meſſana nobilis Siciliae ciuitas erat:
auxilio cōtra Hieronē Syracuſanum regē:& Penoꝝ copias Hieroni Hicro ui-
iūctas Appiū Claudiū cōſulē cū exercitu miſere Romani: qui tā celeriter Syra-
cuſanos Penoſqꝫ ſupauit: ut ipſe quoꝝ rex magnitudine pterritus ante ſe ui-
ctum q̃ cōgreſſum fuiſſe p dederit: qui ex infractis uiribus amiſſaqꝫ fiducia: cum
pacem ſupplex rogaret. cc. argenti talentis iuſſu conſulū mulctatus accēpit.

Consules itaq; Agrigentū Siciliæ ciuitatē adcentes: ibi præsidia Pœnoꝝ opibus ualloq; cinxerūt. Cūq; inclusus ea obsidione senior Hānibal impator Pœnoꝝ ad summā egestatē redactus esset: Hāno impator nouus Carthaginensiu cū equitibus. M. d. & .xxx. peditū milibus. xxx. etiā elephantis ex improuiso intercessit: expugnationeq; ciuitatis paulisp distulit: sed cōtinuo ciuitas capta est. Pœni maximo bello uicti & p̄ligati. xi. elephantī in potestātē redacti. Agrigētini sub corona oēs uenditi sunt. Hānibal senior facta cū paucis eruptione diffugit. Gneo

Hāniba
lis senio
ris fuga

Cornelio Asina & Gaio Duilio cōsulibus: cū Hānibal senior orā Italiæ maritimā instructa. lxx. nauiu classe uastaret: Romani & ipsi classē fabricari atq; in

Roma/
noꝝ suc
cessus

strui præcipiūt: quod Duilius cōsul celeriter impleuit. Nā intra. lxx. diē qua arbores cæcæ erāt. c. xxx. nauium classis deducta in ancoris stetit Cornelius Asina cōsul alter cū. xvi. nauibus Liparā insulā petit: ubi ab Hānibale: quasi ad colloquium pacis euocato: Punica fraude captus: atq; in uinculis necatus est. Quod ubi Duilius alter cōsul audiuit: cū. xxx. nauibus aduersus Hānibalē p̄fectus est.

Suoꝝ
cōiurā

Cōmisso nauali prælio Hānibal amissa nauī: qua uehebat scapha subductus au fugit. xxx. naues eius & una captæ. xiii. mensæ. iiii. M. hominum occisa. vii. M. capta referunt. Postea Carthaginēses Gaio Aqilio Floro & Lucio Cornelio Scipione cōsulibus Hānonē in locū Hānibalis subrogatū pro Sardis Corsis defensandis: nauali prælio præfecerūt: qui a Scipione consule uictus: amisso exercitu ipse cōfertissimis hostibus se imiscuit: ibiq; interfectus est. Eodē anno. iiii. M. seruoꝝ: & .iiii. M. naualiū sociorū in urbis Romæ excidiū cōiurarūt: & nisi matu

rata p̄ditio cōsiliū præuenisset: destituta præsidio ciuitas seruili manu periisset. Anno ab hoc. pximo Calatinus cōsul Camerīā Siciliæ urbē petens temere in angustias deduxit exercitū: quas Pœnoꝝ copię iādudū præstruxerāt. Cui cū oīno nulla uel obstitēdi uel euadēdi facultas esset: Calphurnii flāmā uirtute & opeliberatus est: qui lecta. ccc. uiroꝝ manu inessum ab hostibus tumulū occupauit: & in se Pœnos oēs pugnādo cōuertit donec Romanus exercitus obsessas angustias hoste nō urgēte. transiret. Cæsi sunt in eo prælio oēs. ccc. solus Calphurnius

Calphur
nii faci
nus.

quis multis cōfossus uulneribus & cadaueribus obtectus euasit. Hānibal senior a Carthaginēsis ibi iteq; classi præpositus infelicitē cū Romanis nauali prælio cōgressus & uictus est: ab exercitu suo seditione orta lapidibus cooptus interiit.

Attilius cōsul Liparā Melitāq; insulas Siciliæ nobiles puagatus euerit. Cōsules in Aphricā iussi trāsire bellū cū. cccxxx. nauibus Siciliā petierūt: quibus Hamilchar Pœnoꝝ impator & Hāno classi præfectus occurrit. Cōserto nauali prælio Carthaginēses in fugā uersi. lxiiii. naues p̄diderūt. Victores cōsules in Aphricam cōuersi sunt. Primāq; omniū Clipeā urbē in deditionē receperūt. Inde Carthaginē petentes. ccc. aut eo amplius castella populati sunt: infestāq; Carthagini

signa circūtulerūt. Manlius cōsul ab Aphrica cū uictrici classe decedens. xxvii. M. captiuorū cū. ingētibus spoliis Romā reuexit. Regulus bellū Carthaginēse sortitus: iter cū exercitu faciēs haud p̄cul a flumine Bragada castra cōstituit: ubi

Serpens
mirā ma
gnitudi
nis.

cū plurimos militū aquādī necessitate ad flumē descēdentes serpēs mirā magnitudinis deuoraret: Regulus ad expugnādā bestīā cū exercitu p̄fectus est. Sed nihil in tergo eius p̄ficiētibus iaculis atq; omni telorū ictū irritō: quæ per horrendam squamā eratē quasi per obliquā scutoꝝ testudinē labebat. Mirūq; in mo

dum ne corpus laderet ab ipso corpore pellebant: cū insup magnā multitudinē
 morfu cōminui: impetu proteri: halitu etiā pestifero exanimari uideret: ballistas
 deferri imperauit per quas saxū murale spinæ eius incussum cōpagē totius cor
 poris dissoluit. Talis siquidē est natura serpētis: ut cū pedibus carere uideat: co
 stis tñ & squamis quas a summo gutture usq; ad imā aluum parili mō dispositas
 habet: ita instruat ut squamis: quasi unguibus: costis quasi erubus innitatur.
 Non. n. ut uermis: cui spinæ rigor nō est & in directū corpusculi sui partes gra
 datim porrigēdo cōtractas: cōtrahēdo porrectas motū explicat: sed alternis intē
 ta conatibus latera sinuosa circūfert: ut p exteriorē spinæ curuaturā rigentē co
 starum acie tendat: costis autē natura ad summū rectis squamæ: ungulas figat:
 quod uicissim & celeriter agēdo nō solū plana plabit: sed etiā cōuexa cōscēdit:
 tot uestigiis instructa: quot costis. Huius itaq; rei causa est: ut si in qualibet cor
 poris pte ab aluo usq; ad caput ictu aliquo collidat: debilis reddita cursum hīe
 nō possit: qā ubicūq; illi ictus incidit: spinā soluit: per quā costæ: pedes & mo
 tus corporis agebantur. Vnde etiā hic serpens qui tādiu tot iaculis inuulnerabilis
 obstitit: ad unius saxi ictū debilis cessit: ac mox circūuentus telis facile oppres
 sus est. Coriū autē eius Romā deuectū: quod fuisse. cxx. pedū spatio ferūt: aliquā
 diu cunctis miraculo fuit. **Regulus** aduersus tres impatores idest Hasdrubales
 duos & accitū ex Sicilia Hamilcarē atrocissimū bellum gessit: in quo cæsa sunt
 Carthagenensiu. xvii. M. capta autem. v. M. elephant. x. & viii. abducti: oppida
 .lxxxii. in deditionē cessere Romanis. Carthaginēses fracti bellis: & cladib; exi
 naniti pacē a regulo poposcerūt sed cum intolerabiles & duras cōditiones pacis
 audissent: tuti; rati sese armatos mori q̄ miseros uiuer: precio nō solū Hispanoz
 uel Galloz auxilia quæ iā dudū plurima habebāt: sed etiā Græcoz cōparāda du
 xerūt. Itaq; Xanthippū Lacedæmonioz: regē cū auxiliis accitū ducē bello præ
 fecerūt. Xanthippus inspectis Pænoz copiis atq; in capū deductis: longe in me
 pus
 lus mutato apparatu: pugnā cū Romanis inseruit. Ingēs ibi ruina uiriū Roma
 narum fuit. Nā. xxx. M. Romanoz militū in illa tūc cōgressione pstrata sunt.
 Regulus ille dux uir nobilis cū. d. uiris captus est: & i catenas cōiectus. decimo
 demū anno Punici belli nobilē triūphū Carthaginēsi; præbuit. Xanthippus tā
 audacis facti cōscius rex: instabiliū mutationē timēs ilico ex Aphrica migravit
 in Græciā. Igit; Aemili; Paulus & Fului; nobilior cōsules audita captiuitate re
 Paul; Ae
 milius
 Fuluius
 guli & clade exercitus Romani trāsire i Aphricā cū classe. cc. nauiu iussi Clipeā
 petunt. Eo Carthaginēses cū pari classe cōfestim uenerūt: nec differre potuit na
 uale certamē. ciuii. naues Carthaginēsiū demersæ. xxx. cū puginatoribus captæ.
 Præterea. xxxv. M. militū cæsa sunt. Romanoz autē nouē nauibus deprehenis
 .M. c. periere milites. Cōsules aut Clipeæ castra posuerūt. Duo Hānones impa
 tores Pænoz eo rursus cū exercitu magno cōuenerūt. Proelio cōmisso. ix. M. mi
 litū pdiderūt. Sed & tunc apud Romanos nūq; diuturna scelicitas erat: & qua
 lescūq; successus magnis cōtinuo maloz molibus obruebant. Cum itaq; Roma
 na classis ad Italiā prædis onusta remearet: infando naufragio euersa est. Nam
 ex. ccc. nauibus. cc. xx. pierunt. lxxx. uix abiectis oneribus liberatæ sunt. Hamil
 car dux Pænoz cū exercitu in Numidiā Mauritaniāq; missus: postq; hostiliter
 naufra
 gia duo
 Roma
 norum
 tructeq; in uniuersos egit: q; regulū libēter suscepisse dicerent. M. argēti talētis.

82. xx. M. boum reliquos condemnauit. Principes autē oīum populorū patibulo suffixit. Tertio anno sicut semp indomitus furor cito piculorū obliuiscit. Seruilius Capio & Sépronius Blefus cōsules. cclx. nauibus in Aphricā trāsgressi uniuersam orā maritimā: quā circa Syrtes iacet: depopulati sunt: atq; in supiora progressi: captis euerisq; ciuitatib; plurimis ingentē prādā ad classem deuexerunt. Inde cum ad Italiā redirēt: circa Palinuri p̄montorium: quod a Lucanis montibus in altum excurrit: illis scopulis. c. l. naues onerarias nobilēq; prādā crudeliter acq̄sita infelicitē pdiderunt. Vicit aliqñ apud Romanos improbiſsimā cupiditatē enormitas miseriarū. Nā prius: quibus nauticā rei iam pertesum erat: de creuere nō amplius q̄. lx. nauīū classis ad subsidium haberet. Italia: quod q̄dem decretum cōtinuo adacti indomita cupiditate rupunt. Præterea Cotta cōsul in Siciliā trāsgressus plurimis præliis aduersus Pœnos & Siculos terra mariq; pugnavit: & p̄ totā Siciliā partim hostiū: partim etiā sociorū inhumanas strages reliquit. Lucio Cæcilio metello Gaio Furio Placidio cōsulib; Hasdrubal nouus

Carthaginiensium
strages.

Carthaginēsiū impator cum elephātis. c. xxxiii. & equum: peditumq; amplius .xx. M. Lilybeum uenit ex Aphrica: & cōtinuo cū Metello cōsule apud Panormū pugnā cōseruit. Sed Metellus uim magnā belluarū timens prius eas magno usū cōsilio uel in fugā: uel in mortē egit: & sic facile quīs magnā uim hostium supauit. xx. M. Carthaginēsiū i eo prælio cæsa sunt. Elephāti quoq; .xxvi. interfecti. ciiii. capti: & p̄ Italiā ducti maximū Italis gētib; spectaculū præbuerunt. Hasdrubal cū paucis Lilybeum pfugit: atq; abiens a Pœnis capite dānatus est.

Carthagenenses deuicti pacem a Romanis petierunt.

Reguli
mors.

P. Ost hac fessi tot malis Carthaginēses pacē esse petēdā a Romanis decreuerunt: Ad quā rē Attiliū regulū antea ducē Romanū: quē iā per qnq; annos captiuū detinebāt: inter cæteros legatos præcipue mittēdum putauerunt: quē nō impetrata pace ab Italia reuersum: reſectis palpebris illigatum in machina uigilādo necauerunt. Alter deinde Attilius Regulus & Mālius Vulſco ambo bis cōsules cū classe. cc. nauium: & .iiii. legionibus Lilybeum pfecti sunt: quod oppidū in p̄mōtorio situm Romani obsidere conati: supueniēte Hānibale: qui Hamilcharis fuit filius uicti: maiore exercitus sui parte perditā: ipsi ægre euaserunt. Post hos Claudius cōsul cum classe. cxx. nauīū ad drepani portum contra hostē pfectus: ibiq; mox exceptus classe Pœnorū superatus est. Et ipse quidē cum. xxx. nauib; Lilybeum in castra cōfugit. reliquæ oēs. hoc est. lxxxx. aut captæ aut demersæ fuerunt. viii. M. militū cæsa. xx. M. capta referunt. Gaius quoq; iunior collega Claudii uniuersam classem naufragio amisit. Anno etiā cōsequēti classis Punica in Italiā trāsiit. Eiusq; plurimas partes lōge lateq; uasta uit. Interea Luctatius cum classe. cc. nauīū in Siciliā trāſuectus: dum apud Drepanum ciuitatē pugnā inter primores Siciliæ cieret: transfixo femore ægerrime cum iā obrueret erectus est. Porro autē Pœni cum. cccc. nauibus magnisq; copiis ad Siciliā duce Hānone cōcurrunt. Nec tamen Luctatius segnior: imo cōsilia Pœnorū celeritate mira præuenit. Postq̄ p̄xime sibi utrorumq; classes apud Aegades insulas per totā noctem intertextis p̄pmodum ancoris cōstituerunt: orta luce prior Luctatius signum bello dedit. Crudescēte pugna uictus Hāno nauē auertit: & dux fugæ primus fuit. Aliq̄ta cū eo pars exercitus sui Aphricā

Naufragium.

petunt. Alii cōfugere Lilybeum sexaginta tres Punica naues captæ sunt. cxxv. demersæ. xxxii. M. hominum capta. cæsa. xiiii. M. fuere. Romanorū aut. xii. naues demersæ sunt. Luctatius deinde ad Ericinam ciuitatem: quā Pœni tenebant: uenit. Ibiq; duo. M. Carthaginensium conferta pugna interfecit.

Carthaginenses petitam pacem consequuntur.

Vnc Carthaginenses præcipiti festinatione ad Luctatium cōsulem ac deinde Romā mittunt: Orant pacem: quā cōditionibus ante ppositis ilico cōsequuntur. Conditiones aut erant ut Sicilia Sardiniaq; decederent: pro quo impensis bellicis puri argenti. iii. M. talentorū Euboicorū: æquis p̄sionibus per annos. xx. p̄derent. Huius pacis cōditio habita est post annū. iii. & .xx. ex quo bellū Punicū primū fuerat inchoatū. Quis rogo duas ciuitatū unū bellū per annos. xxiii. gestū fando explicet: quos reges Carthaginensium: quot cōsules Romanorū: quot agmina exercituum: quātū numerū nauium cōtraxerit: profligari: oppresserit: & tum demū si illa ad plenū perp̄sa uideantur: de præsentib; iudicet. Anno ab urbe cōdita. dvii. repentina subuersio ipsius Romæ prauenit triumphū Romanorū. Neq; enim temere dixerim quādo nō uel modicā leticiā

Romæ sup̄ueniens rep̄te q̄grauissimus luctus oppresserit. Si quidem Q unito Luctatio Catulo Aulo Mālio cōsulibus diuersæ igniū aquarūq; clades pene absumpsere urbem. Nā Tyberis insolitis auctus imbrib; & ultra opinionē uel diu turnitate uel magnitudine redūdās oīa Romæ ædificia in plano posita deleuit. Diuersæ qualitates locorū ad unā cōuenere perniciē: quoniā quæ segnior redundatio tenuit: madefacta dissoluit: & quæ cursus torrētis inuenit: impulsu deiecit. Aquarū grauissimā cladē grauior ignis secuta uastatio est: qui ignis icertū unde surrexerit plurimas ciuitatis partes puagatus: cū hominū domorūq; miserabilē stragē fecisset: tū etiā tantū opum uno incendio cōsumpsit: q̄tū plurimæ & peregrinæ uictoriæ cōferre nō possent. Dehinc cū oīa in circuitu fori popularetur: ædem Vestæ corripuit. Et nec sibi sigdē diis subueniētibus: ignē illū qui æternus putabatur: tēporarius ignis oppressit. Vnde etiā Metellus dū arsfuros deos eripit: uix brachio semiulto ablatus aufugit. Tito Sēpronio Gracco & Gaio Valerio Fultone cōsulibus cū Phaliscis bellauere Romani. Eorū prælio. xv. M. Phaliscorū: interfecta sunt.

Galli bellum Romanis intulerunt.

Idem anno Galli Cisalpini noui extitere hostes: aduersum quos uaria forte bellatum est. Nam in primo cōflictu Valerio consule. iii. M. d. cecidere Romanorū. Secundo. xiiii. M. Gallos: cæsa. ii. M. capta sunt. Sed ob priorē cladem triumphus cōsuli denegatus est. Tito Manlio Torquato. Gaio Attilio Bubulco consulibus Sardinia insula rebellauit: auctoribus Pœnis: unde mox Sardi subacti & oppressi sunt. Carthaginensibus aut uiolatoribus pacis: quā ipsi poposcissent: inferri bellū decretum est. Contra Carthaginē ses pacem suppliciter poposcerunt. Et cum hi missis legatis nihil p̄fecissent: post etiā. x. principibus bis æque supplicantiibus nec impetrarent: nouissime Hānonis hominis minimi inter legatos oratione meruerūt. Hōc anno porta Iani gemini clausa est: quia nūq; eodem anno bellum erat: quod sub Numa solum Pompilio rege prouenerat. Hic demum nobis tacendum est: & quia tempora quidem cōferri nostra nullo modo possunt: silentio trāsmitti expedit: ne obrectatores die;

Tyberis
inundatio

Urbis in
cendium

Porta Iani
clausa

uita suæ ad insultandum potius sibi hoc strepitu fuscitemus. Ecce porta. Iani clausa fuerunt. Foris bellum Romanorum non fuit. Omnem sobolem suam in gremio suo cōquiescentem Roma continens nō superauit.

Post primū punicū bellum Roma uno anno post. cccc. lx. annos quieuit.

T hoc quādo post primū bellum Punicum. post quantum temporis post annos quadringētos sexaginta. quādiu anno uno. & quid altero subsecutum est: ut de cæteris taceam: bellum Gallicum: & Hannibal cum bello Punico secūdo. Heu mihi cognouisse hæc & denudasse. Quinetiam me pudet. pax ista unius anni: uel magis umbra pacis. lenimētū miseriarum: an incentium malorum fuit: stillicidium istud. olei in mediū magnæ flammæ cadens extinxit fomitem tanti ignis: an aluit. Parū aquæ frigidæ. ardentissimis haustū in febribus sanauit agrotū: an potius incendit. per annos ppe. dcc. idest ab Hostilio Tullo usq; ad Cæsarem Augustū una tantūmodo ætate Romana sanguinem uiscera non sudarunt. & inter plurimas magnorum seculorum ætates misera ciuitas: uere misera mater: uix uno tēpore a timore luctuū: ut non dicam ab ipsis luctibus conuicuit. Hoc si quisquā hominū tam parum in uita sua quietis habuisset: nūquid uel uixisse diceretur? Aut si quisquā per totum annum doloribus & cruciatibus angatur: medio autē anni ipsius spatio unū tantū diem tranquillum: & sine cōsolationibus transigat: nūquid ex eo die leuamentū malorum accipiet: ac nō totum annū miseris deputabit? Sed illi inquit hunc annum pro glorioso signo insatigabilis uirtutis collocauerunt: atq; utinā pro obliuione calamitatis cōtinuæ præterissent. Nam sicut in corpore hominis ita demū dignoscitur lepra: si uariatim iter sanas cutis partes color diuersus appareat: at si ita se ubiq; diffundat ut omnia unius coloris: quis adulterari faciat perit illa discretio: ita si labor cōtinuus æquāli tolerantia: sine respirandi appetitu perfluxisset: intentio uoluntatis & electio cōsuetudinis diceretur. Cum autē in hoc paucillū ocli tantope uel maiorum gaudia: uel minorum studia. reclinantur: pfecto discernitur: & quā iocunditate habuerit hæc breuitas: & quā amaritudine illa plixitas: hoc est. quies illa q̄ grata fuisset: si diuturna mansisset: & hæc incessabilis miseria q̄ etiam uitā da fuerit: si uitari quacūq; potuisset. Anno ab urbe cōdita. dcxliiii. Hamilchar dux Carthaginensium ab Hispanis in bello cū aliud bellū aduersus Romanos clā pararet: occisus est.

Legati Romanorum ab Illyriis interfecti:

Equenti anno legati Romanorum ab Illyriis interfecti sunt. Post cum ipsis Illyriis atrocissimū bellum gestum est. in quo multis oppidis populusq; deletis: reliqui se Fuluius Posthumioq; consulibus dederunt.

Tertio deinceps anno misera ciuitatem sacrilegis sacrificiis male potentes funestauere pontifices. Nāq; decem uiri cōsuetudinē prisca superstitionis aggressi Gallum uirum & Gallam foeminā cum muliere simul Græcia in foro boario uiuos defoderūt. Sed obligamentū hoc magicū in contrariū cōtinuo uersum est. Nāq; diras illas: quas fecerant externorum mortes fedissimis suorum cadibus expiauerunt. Siquidem Lucio Aemilio Catulo Gaio Attilio Regulo. consulibus magna formidine cōsternatus senatus defectione Cisalpina Gallia: cum etiā ex ulteriore Gallia ingens aduentare exercitus nunciaretur: maxime gessatorum quod nomen non gentis sed mercenariorum Gallorum est. Itaq; permoti consules totius

Hamil/
charis
mors.

Gallorum
ipetus.
Cessate

Italia ad praesidium imperii contraxere vires. Quo facto in utriusque consulis exercitu. dccc. M. armatorum fuisse referuntur: sicut Fabius historicus: qui eidem bello interfuit: scribit. Ex quibus Romanorum & Campanorum fuerunt peditum. ccc. lxxviii. M. Equitum vero. xxvi. M. dc. caetera multitudo sociorum fuit. Commisso proelio apud Arretium Atilius consul occisus est. lxxx. M. Romanorum: nec saltem tanta: quanta eos terrere debuit: caesa sui parte fugerunt. Nam. iiii. M. eorum tunc interfecta historici tradunt: quod ideo ignominiosius turpiusque est. tam paucis amissis tanta agmina diffugisse: quia se in aliis uictoriis non uiribus animorum praeualuisse: sed bellos prouentibus prodiderunt. Quis enim rogo in exercitu Romanorum crederet numerum istum fuisse saltem: non dico fugisse: Post haec secundum cum Gallis proelium gestum est: in quo plane. xl. M. trucidata sunt Gallos. Sequenti anno Manlius Torquatus & Fulvius Flaccus consules primi trans Padum Romanas duxere legiones. Pugnatum est ibi cum Insubribus Gallis: quorum interfecta sunt. xxiii. M. quinq. M. capta. Eo deinde anno: qui huic proximus fuit: dira misera urbem terrebatur. Namque in Piceno flumine sanguis effluxit: & apud Tuscos caelum ardere uisum est: & Arimini nocte multa luce claram effulxisse: ac tres lunas distantibus caeli regionibus exortas apparuisse. Tunc quoque magno terrae motu Achaia & Rhodus insulae adeo concussae sunt: ut labentibus uulgo tectis ingens ille quoque Colossus rueret. Eodem anno Flaminius consul coeptis auspiciis: quibus pugnare prohibebatur: aduersum Gallos conflixit: & uicit. In quo bello octo milia Gallos caesa. decem & septem milia capta sunt. Post hoc Claudius consul Gestator. xxx. milia deleuit: ubi etiam ipse Viridomarus regem in primam aciem progressus occidit: & inter multa Insubrium quos ad deditionem coegerat oppida: Mediolanum quoque urbem florentissimam cepit. Deinde Istri noui hostes excitati sunt: quos Cornelius Minutiusque consules multo quidem Romanorum sanguine subegerunt. Emergit hic paululum antiquus ille Romanorum improbae laudis etiam de parricidiis appetitus. Nam Fabius censor Fabium Buteonem filium suum furti infirmatum interfecit: dignum se facinus: quod pater uel parricidio plectendum duceret: quod ne leges quidem: nisi multa pecuniae aut summum exilium circa quolibet hominum censuerunt.

Hannibal Romanis infestissimus.

a Anno ab urbe condita. dxxxviii. Hannibal Poenorum imperator Saguntum florentissimam Hispaniae ciuitatem: amicam populi Romani: primum bello petitam: deinde obsidione cinctam: & fame excruciatam omniaque fortiter contemplatione fidei: quam Romanis deuouerant: digna indignaque tolerantem. viii. demum mense deleuit. Legatos Romanorum ad se missos iniuriosissime etiam a conspectu suo abstinuit. Exinde odio Romani nominis: quod patri Hamilchari: cum esset. ix. annos natus: fidelissime alias infidelissimus ante aras iurauerat: Publio Cornelio Scipione & Publio Serronio Longo consulibus Pyreneos montes transgressus inter ferocissimas Gallos gentes ferro uiam aperuit. & nono demum die a Pyreneo ad alpes peruenit: ubi dum montanos Gallos repelleret ab ascensu: obnitentes bello superat: atque inuias rupes igni ferroque rescindit. quadriduum commoratus: quinta demum die cum maximo labore ad plana Italiae peruenit. Fuisse tunc exercitum eius centum milium peditum. & xxx. M. equitum definiunt. Scipio

Prodigia

Lunae tres

Tremotus

Gallos

strages. 47

parricidium

Hannibal

Saguntum

excidiu.

Roma/
noꝝ ſtra
ges.

cōſul Hānibali primus occurrit: cōmiſſoq; prælio apud Ticinum ipſe grauiter uulneratus per Scipionē filiū admodū prætextatū qui poſt Aphricanus cognominatus eſt: ab ipſa morte liberat⁹ euasit. Cæſus eſt ibi pene oīs Romanus exercitus. Pugnatū eſt deinde eodem cōſule ad flumen Trebiā: iterūq; Romani pariclade ſupati ſunt. Sempronius cōſul cognito collegæ caſu a Sicilia cū exercitu rediit: qui ſimiliter apud eundē fluuiū cōgreſſus amiſſo exercitu pene ſolus euasit. In eo tñ prælio etiā Hānibal ſauciatus eſt: qui poſtea cū in Hetruriā primo uere tranſiret: in ſummo Apēnino tēpeſtate correptus biduo cōtinuo imobiliter cū exercitu niuib⁹ cōcluſus & onuſtus obriguit: ubi magnus hominū numerus iumenta q̄ plurima: elephāti autē pene oīs frigoris acerbitate perierunt. At uero alter tunc Scipio frater cōſulis Scipionis in Hiſpania plurima bella geſſit. Magonem quoq; Perſorum ducem bello uicit & cepit.

Prodigia q̄ plurima.

Prodigia

m Iris tunc etiā Romani p̄digiiſ territi ſunt. Nā & ſolis orbis minui uiſus eſt. & apud Arpos parmæ in cœlo uiſæ. Sol quoq; pugnaſſe cū luna. apud Capenas intra diē duas lunas ortas. in Sardinia ſanguine duo ſcuta ſubdiuiſe. in Phaliſcis cœlū ſcindiſ: uelut magno hiata uiſum. apud Antiū metentibus cruentas ſpicas in corbē decidiſſe. Igit̃ Hānibal ſciens Flaminiū cōſulē ſolum in caſtris eſſe: quo celerius imparatū obrueret: primo uere pgreſſus arripuit p̄piorē: ſed paluſtrē uia: & tū forte Sarnus late redūdans pēdulos & diſſolutos campos reliquerat: de quibus dictū eſt. & quæ rigat æquora Sarnus: in quos cū exercitu Hānibal pgreſſus nebulis maxime: quæ de palude exhalabāt: p̄ſpectū auferētibus: magnā partē ſociorū iumentorūq; p̄didit. Ipſe autē uni elephāto: qui ſolus ſupfuerat: ſupſedens uix difficultatē itineris euasit. Sed oculum: quo dudū iam egrotauerat uiolētia frigoris & uigiliarū ac laboris amiſit. Vbi uero p̄ximus caſtris Flamini cōſulis fuit: uaſtatione circūiacentiū locorū Flaminiū in bellum excitauit. Hæc pugna ad Thraſumenū lacum facta eſt: ubi exercitus Romanus inſolēciſſime arte circūuentus Hannibalis funditus trucidatus eſt. Ipſe quoq; cōſul occiſus. xxiii. M. Romanorū in eo prælio cæſa: lxx. M. capta referuntur.

Hānibal
oculum
amiſit.

Pugna
ad Thra
ſumenū
lacum.

De exercitu uero Hannibalis. ii. M. ceciderunt. Famofum hoc apud Thraſumenū lacum certamen fuit tanta clade Romana maxime: cum ita intentus pugnantium ardor extiterit: ut grauiffimum terræmotum: q̄ tunc forte tam uehemens factus eſt: ut urbes diruiſſe: mōtes tranſuliſſe: diſcidiſſe rūpes: & flumina retrorſum coegiffē referatur: pugnantes omnino nō ſenſerunt. Factam ad Thraſumenū ruinam ſequitur pugna Cānenſis: quāuis Fabii Maximi dictatoris tempus medium fuerit: qui impetum Hannibalis cunctando tardauit.

Pugna Cannenſis.

a Nno ab urbe condita. d. xl. Lucius Aemilius Paulus & Publius Terentius Varro conſules cōtra Hannibalem miſſi impatentia Varronis cōſulis inſolēciſſime apud Cānas Apuliæ uicum omnes Romanæ ſpei uires pene perierunt. Nam in ea pugna. xliiii. M. Romanorū interfecta ſunt: q̄q; & de exercitu Hannibalis magna pars cæſa eſt. Nullo tamen Punico bello Romani adeo ad extrema interitionis adducti ſunt. Periiit enim in eo cōſul Aemilius Paulus. Conſulares autem & prætorii uiri. xx. interfecti ſunt. Senatores uel capti

uel occisi sunt. xxx. nobiles uiri. ccc. pedestriū militū. xl. M. equitum. iiii. M. d.
 Varro cōsul cum. i. equitibus Venuſium fugit. Nec dubiū est ultimū illum diē Strages
 Romāni status futurū fuisse: si Hannibal mox post uictoriam ad peruadendam Cānenſis
 urbem contendisset. Hannibal in testimoniū uictoriæ suæ tres modios annulo-
 rum aureorūq; Carthaginem misit: quos ex manibus intersectorum equitū Roma-
 norum senatorūq; detraxerat. Vsq; adeo autē ultima desperatio reipublicæ apud
 residuos Romanos fuit: ut senatores de relinquenda Italia sedibusq; quærendis
 consilium ineundum putarent. Quod auctore Cæcilio Metello confirmatum
 fuisset: nisi Cornelius Scipio Tribunus tunc militū idem qui postea Aphrica-
 nus fuit: districto gladio deterrisset. ac potius pro patriæ defensione in sua uer-
 ba iurare cogisset. Romani ad spem uitæ: quasi ab inferis respirare ausi dicta-
 ctorem Decium Iunium crearūt: qui delectu habito ab annis decem & septem
 immaturæ inordinatæq; militiæ quattuor legiones undecunq; contraxit. Tunc
 etiam seruos spectari roboris ac uoluntatis: uel oblatos: uel si ita opus fuit: publi-
 co precio emptos sub titulo libertatis sacramento militiæ adegit. Arma quæ de-
 erant tēplis detraxerūt. egeni arario priuatæ opes refusæ sunt. Ita equester or-
 do: ita plæbs trepida: oblita studiū: in cōmune cōsuluit. Iunius quoq; dictator
 antiquum Romanæ miseriæ factum recolens pro supplemento exercitus edicto:
 uel ut Asylo patefacto: homines quicūq; sceleribus ac debitis obnoxii essent: im-
 punitate permilla militiæ mancipauit: quorū numerus ad sex. M. uirorum fuit.
 Campania uero uel potius omnis Italia ad Hannibalem desperata penitus Ro-
 mani status reparatione defecit. Post hoc Lucius Posthumius prætor aduersum Cāpaniæ
 Gallos pugnare iussus cum exercitū cæsus est. Deinde Sempronio Graccho & defectio.
 Quinto Fabio Maximo cōsulibus Claudius Marcellus ex prætore p. cōsul de-
 signatus Hannibalis exercitū prælio fudit. Primūq; post tantas reipublicæ rui-
 nas spem fecit Hannibalem posse superari. Scipiones aut in Hispania Hasdrū-
 balem Pœnorum imperatorem ad Italiam exercitum comparantē: grauissimū
 bello oppresserunt. Nam. xxxv. M. militum de exercitu eius uel: cædi: uel ca-
 ptione minuerunt Celtiberos milites: cum primum externam manū Roma-
 ni in castris habere cœperūt. præcio sollicitatos ab hostiū societate in castra sua
 duxerunt. Sempronius Gracchus proconsul ab hospite suo Lucano quodam du-
 ctus in insidias occisus est. Centenius Penula centurio decerni sibi ultro bellum
 aduersum Hannibalem petiit: A quo cum octo. M. militum: quos in aciem edu-
 xerat: cæsus est. Post hunc Gneus Fuluius prætor ab Hannibale uictus amissū
 exercitū uix euasit. Pudet recordationis. Quid enim dicam improbitatem ma-
 gis: an miseriā Romanorum: immo uerius uel improbam miseriā: uel miserā
 improbitatem: Quid credat eo tempore: quo ararium populi Romani egenā
 stipem priuata collatione poscebat: miles in castris: nō nisi aut puer: aut seruus.
 aut sceleratus: aut debitor: & ne sic quidem numerus idoneus erat: senatus in cu-
 ria omnis pene nouitijs uidebatur. Postremo cum ita imminutis fractisq; omni-
 bus desperaretur: ut consilium de relinquenda Italia subiretur: eo tempore cum
 unū domesticū bellum: ut diximus: ferri uix ullo modo posset: tria insuper trās-
 marina bella quis credat fuisse suscepta: unum in Macedonia cōtra Philippum
 potentissimum Macedonia regem: Alterum in Hispania contra Hasdrubalem

Hānibalis fratrem: Tertium in Sardinia contra Sardos: extra hoc: Quartum Hānibalis: quo in Italia premebantur: & tamen fortis in alterutrum desperatio in meliora profecit. Nam in his omnibus desperando pugnarunt: pugnādo uicerūt. Ex quo euidenter ostenditur: nec tempora tūc fuisse trāquilliora ociis: sed homines miseriis fortiores. Anno ab urbe condita. d. xliii. Claudius Marcellus Syracusas opulentissimā urbem Siciliae secūda oppugnatione ui cepit. Quam cum iam pridem obsedisset. Archimedis Syracusani ciuis admirabili ingenio præditi machinis repulsus expugnare nō potuit.

Hānibal usq; ad Anienem flumen deuenit tertio lapide ab urbe Roma.

Hānibal
apud ur
bem pu
gnatoꝝ. d. Ecimo anno postq̃ Hānibal in Italiā uenerat Gneo Fuluius & Publio Sulpitio cōsulibus Hānibal de campania mouit exercitū. & cum in genti clade omniū per Sidicinum Sinuessanumq; agrum uia Latina profectus ad Anienem fluuiū tribus milibus ab urbe cōsedit: incredibili totius ciuitatis metu cū senatu populoq; diuersis curis trepido matronæ quoq; amenes pauore per pugnacula currerent: & conuehere in muros saxa: primaq; pro muris pugnare gestirent. Ipse aut̃ cum expeditis equitibus usq; ad portam Collinam infestus accessit: deinde omnes copias in aciē direxit. Sed & cōsules Fuluius & Publius nō detrectauere pugnam. At ubi expositæ utrinq; acies constituerunt: in cōspectu Romæ præmiū uictoriæ futuræ tantus subito se imber e nubibus grādine mixtus effudit ut turbata agmina uix armis reientis in sua se castra colligerēt. Deinde cū serenitate reddita in capū copiar atq; in aciē rediissent: rursum uiolentior fusa tēpestas maiore metu mortaliū audaciam coercuit: terrore q; exercitus in tentoria refugere coegit. Tūc cōuersus in religionem Hānibal dixisse fertur: potiūdā sibi Romæ modo uoluntatē nō dari: modo potestatem. Rūdeat nūc mihi obrectatores ueri dei hoc loco: Hānibali a capeſſenda subruēdaq; Romā utrū Romana restitit fortitudo: an diuina miseratione: an forſitā conseruati isti dedignant̃ fateri: quod Hānibal & uictor extimuit: & cedēs pbauit. An si istā diuinā cautelā per pluuiā de cœlo uenisse manifestum est: ipsam autē pluuiam opportunis & necessariis tēporibus nō nisi per christum: qui est uerus deus ministrari: etiam ab huiusmodi hominibus satis certo sciri: nec negari posse existimo. Maxime nunc: quādo ad documentum potentiae eius cū siccitate turbante pluuiam poscere assidue cōgigit: & alternis uicibus nūc gentiles: nunc christiani rogāt: nec unq̃ etiam ipsis testibus factum est: ut optati imbres superueniant: nisi in die: quo rogari christū & christianis rogare permittitur: proculdubio cōstat: urbem Romā per hunc eundem uerum deum: qui est christus leſus ordinantē secūdū placitum ineffabilis iudicii sui: & tūc affuturæ fidei credulitatem seruata fuisse: & nūc pro parte sui incredulam castigatam. At uero in Hispania ambo Scipiones a fratre Hasdrubalis interfecti sunt. In Campania Capua capta est a Quinto Fuluiō proconsole. Principes autem Campanorum ueneno mortem sibi conscuerunt: Senatū omnem Capuæ etiam prohibente Senatu Romano Fuluius Supplicio necauit. Interfectis in Hispania Scipionibus cum omnibus incusso pauore contantibus Scipio se admodum adoleſcens ultro obtulisset: & pudēda penuria esset ærarii Claudio Marcello & Valerio Leuino auctoribus: qui tunc cōsules erant aurum argentūq; signatū ad quaestores

palam omnes senatores in publicum cotulerunt: ita ut nihil prater annulos singulos: bullasq; sibi ac filiis: & deinde filiabus uxoribusq; singulas tantum auri uncias: & argenti non amplius q; singulas libras relinquerent.

Scipio in Hispania imperiū proconsulare sortitus est.

Scipio annos natus. xxiiii. imperiū in Hispania proconsulare sortitus: ultionem patris præcipue & patris animo intendens pirenem transgressus primo impetu Carthaginem nouam cepit: ubi stipendia maxima præstidia ualida: copiarum auri argentiq; magnæ Pœnorū habebantur: ubi etiam Magonē fratrem Hānibalis captum cum cæteris Romam misit. Leuinus cōsul ex Mædonia rediens Agrigentū urbem Sicilia expugnauit. Ibiq; Hānonem Aphroꝝ ducem cepit. xl. ciuitates in deditiōem accepit. xxvi. expugnauit. Hannibal in Italia Gneum Fuliū pꝛcōsulem. Præterea Tribunos. xi. & .vi. M. militum interfecit. Marcellus cōsul cum Hānibale triduum continuum dimicauit. Primo die pari pugna discessum est. Sequenti uictus cōsul. Tercio die uictor octo. M. hostium interfecit. Ipsumq; Hānibalem cū reliquis fugere in castra compulsi. Fabius cōsul Maximus Tarentū: quæ a Romanis descuerat: iter expugnauit: & cepit. Ibiq; ingētes copias Hānibalis cū ipso duce eius Carthalone deleuit. xxx. M. hominū captiuorū uendidit: precia in fiscum retulit. Sequenti anno in Italia Claudius Marcellus consul ab Hānibale cum exercitu occisus est. Scipio in Hispania Pœnorū ducem Hasdrubalem uicit: & castris exiit. Præterea. lxxx. ciuitates aut deditiōe: aut bello in potestātē redegit. Aphris sub corona uenditis

Scipio
aphrica
nus.

sine precio dimisit Hispanos. Hannibal utrunq; consulem Marcellum & Crispinum insidiis circūuentos interfecit. Claudio Nerone & Marco Liuiō salinatore consulibus cum Hasdrubal Hānibalis frater ab Hispaniis per Gallias ad Italiā ueniret: iussusq; a Carthaginensibus ut fratri cum copiis iungeretur: magna se cum auxilia Hispanorū Gallorumq; deduceret: cum maturato aduentu descendisse iam ex alpis consulibus proditus fuisset: ab exercitu Romano ignorante Hānibale præuentus cum omni exercitu suo interfectus est. Diū quidē incertus belli euentus fuit: elephantis maxime Romanā infestantibus aciem: qui a militibus Romanis occisi sunt: quos a uolitando uelites uocant: quod genus militiarum pauloante fuerat repertū: ut lecti agilitate iuuenes cū armis suis post terga equi tum sederent: & mox cum ad hostem uentum esset: equis desilirent: & continuo pedites ipsi ex alia parte equitibus: per quos aduecti fuerant: dimicantibus hostem perturbarent. Ab his ergo uelitibus elephātī retroacti: cum regi iam a suis nō possent: fabrilī scalpꝛo intra aures adactō necabantur. Id genus occidendæ: cum opus esset: bellæ idem dux Hasdrubal primus inuenerat. Fuit hoc prælio Pœnis Metaurus Flumen ubi Hasdrubal est uictus: quasi Thrasumenus lacus: & Cessana Picenī ciuitas ut uicūs ille Cānenfis. Nam. lxiii. M. de exercitu Hasdrubalis ibi occisa sunt. Capta sunt. v. M. cccc. Quattuor. M. ciuium Romanorum inter eos reperta atq; reuocata sunt: quod uictoribus consulibus solatio fuit. Nam & ab exercitu eorum. viii. M. ceciderunt. Hannibali caput fratris sui Hasdrubalis ante castra proiectum est. Quo uiso & simul clade Pœnorum cognita: anno. xiii. q; in Italiam uenerat: refugit in Brutios. Post hæc anno continuo inter Hannibalem & Romanos quies a tumultu bellorum inter-

Scipiois
successus

Hasdrubal inter
ficatur.

Velites

cessisse uisa est: quia inquietudo morborum in castris erat: & grauissima pestilentia utrique exercitus angebant. Interea Scipio uniuersa Hispania a Pireneo usque ad oceanum in puincia reducta: Romam uenit. Consul cum Lycinio Crasso creatus in Africam transit. Hannone Hamilcaris filium ducem Pœnorum interfecit: exercitumque eius partim exde: partim captiuitate dispartit. Nam xl. M. Pœnorum eo proelio occidit. Sempronius consul cum Hannibale congressus & uictus Romam refugit. Scipio in Africa aggressus hyberna Pœnorum atque alia Numidarum: quæ utraq; haud pericul ab Utica erant: Nocte concubia fecit incendi. Pœni trepidi cum casu accidisse ignem putarent: inermes ad extinguendum concurrerunt. Quare facile ab armatis superati sunt uel oppressi. In utrisque castris xl. M. hominum igni ferroque consumpta sunt. capta. v. M. duces ipsi miserabiliter ambusti agere effugerunt. Hasdrubal impator Carthaginem profugus uenit. Itaque Siphax & Hasdrubal mox plurimum reparauere exercitum: atque itaque cum Scipione congressi sunt: uictique fugerunt. Siphacem fugientem Lælius & Masinissa ceperunt. Cætera multitudo Cythæam confugit: quam Masinissa oppugnatam in deditionem recepit. Siphacem ad Scipionem catenis uinctum deduxit: quem Scipio cum ingentibus spoliis plurimisque captiuis Romam perducendum Lælio tradidit.

Siphax
captus.

Scipio
& Hanni-
balis col-
loquium

Hannibal reuersus est: ut fessis Carthaginensibus subueniret. Annibal in Africam redire iussus: ut fessis Carthaginensibus subueniret: flens reliquit Italiam: omnibus Italici generis militibus qui sequi noluerant interfecit: cui cum ad Africanum litus propinquanti iussus esset quidam de nauticis ascendere in arbore naui: atque inde speculari: quam regionem teneret: se pulchrum dirutum se perspexisse respondit. Abominatus dictum Hannibal: deflexo cursu ad Leptim oppidum copias exposuit: ubi continuo resecta multitudine Carthaginem uenit: deinde Scipionis colloquium petiit. Ibi cum diu se attoniti mutua admiratione duo clarissimi duces suspexissent: infecto pacis negotio prelium confertum est: quod diu magnis ducum artibus dispositum: magnis copiis mobilibus gestum: magnis militum uiribus consummatum Romanis uictoriam contulit. Octoginta elephantum ibi uel capti uel occisi sunt. Carthaginensium interfecta sunt .xx. M. d. Hannibal omnia & ante proelium & in proelio expertus: cum paucis hoc est uix .iiii. equitibus inter tumultum elapsus Andrumetum confugit. Postea Carthaginem post .xxx. & sex annos quam inde paruus cum patre exierat: uenit. Consulantiq; senatui nullam esse spem residuam: nisi in petenda pace persuasit. Gaius Cornelio Lentulo Publio Aelio Peto consulibus Carthaginensibus pax per Scipionem uoluntate senatus populique concessa est. Naues tamen plus quam .d. in altum pro ductæ in conspectu ciuitatis incensæ sunt. Scipio iam tunc cognomento Africanus triumphans urbem ingressus est: quem Terentius qui postea comicus ex nobilissimis Carthaginensibus captiuis pilleatus: quod indultæ etiam libertatis insigne fuit: triumphantem post currum secutus est.

Terentius
comicus

Macedo-
nicum bel-
lum.

Secundum Punicum bellum finitum est & Macedonicum successit. Nunc ab urbe condita .d. xlii. bellum Punicum secundum finitum est: quod gestum est annis .xvii. cui Macedonicum continuo successit: quod Quintus Flaminius consul sortitus post multa & grauissima prelia: quibus Macedones uicti sunt: pacem Philippo dedit. Deinde cum Lacedæmonius

pugnavit: uictō Nabide duce ipsoꝝ nobilissimos obsides Demetrium Philippi
 filium & Armenē Nabidis filium ante currum duxit. Romani captiui: qui sub
 Hānibale per Graciā uēditi fuerāt: uniuersi recepti: capitibꝯ rasis: ob deterfam *Capita*
seruitutē: currum triūphātis secuti sunt. Eodē tpe Insubres Boiū atqꝯ Cenomāni
 contractis in unum uiribus. Hamilchare Pcenorꝝ duce qui in Italiā remanserāt
 Cremonā Placentiāqꝯ uastantes difficillimo bello a Lucio Fuluiο prætore supati
 sunt. Postea Flaminius pꝯsul Philippum regē & cum eo Thracas Macedonas
 Illyrios multaqꝯ præterea gentes quæ in auxilium eius uenerant: bello fugēgit.
 Victi Macedones castra amiserūt. viii. M. hostium eo die cæsa. v. M. capta Po-
 lybius scribit. Valerius dicit. xl. M. trucidata. Claudius uero. xxxii. M. interfe-
 cta cōmemorat. Sed hæc uarietas scriptoꝝ utiqꝯ fallacia est. Fallaciæ autē causa
 pꝯfecto adulatio est dum uictores laudes accumulare uirtutēqꝯ patriæ extollere
 uel præsentibus uel posteris studēt. Alioquin inquisitus nō fuisset numerus: nec
 qualiscūqꝯ fuisset expressus: qꝯ si gloriosum est duci & patriæ plurimos hostium
 peremisse: q̄to magis lætum patriæ & duci beatū potest uideri. suos uel nullos
 uel paucissimos perdidisse. Ita lucidissime patet qꝯ simili impudentia mentiendi
 qua occisoꝝ hostium numerus dicitur: socioꝝ quoqꝯ amissoꝝ damna minuunt:
 uel etiam oīno reticentur. Igitur Sempronius Tuditanus in Hispaniā citeriore
 bello oppressus cū omni exercitu Romano interfectus est. Consul Marcellus in
 Hetruria a Boiis oppressus magnā partē exercitus pꝯdidit: cui postea Eurius cō-
 sul alter auxilio accessit. Atqꝯ ita uniuersam Boioꝝ gentē igni ferroqꝯ uastantes
 pꝯmodum usqꝯ ad nihilum deleuerunt. Lucio Valerio Flacco Porcio Marco
 Catone cōsulibus Antiochus rex Syriæ bellū cōtra populū Romanū instruens *Antio-*
 in Europā trāsiit ex Asia. Tūc etiā Hānibal pꝯpter excitādī belli rumores: qui de *chus rex*
 eo apud Romanos ferebant: exhiberi Romæ a senatu iussus clā ex Aphrica. pꝯfe Syriæ.
 ctus ad Antiochū migrauit: quē cū apud Ephesum inuenisset: mox contentam Hānibal
 in bellum impulit. Tunc etiam lex quæ ab Oppio tribuno plæbis lata fuerat: nē ad Antio
 qua mulier plus q̄ semunciā auri haberet: neue uersicolori uestimento: nec uehi- *chum mi*
 culo per urbē uteretur: post. xx. annos abrogata est. Publio Scipione Aphrica *grauit.*
 no iteqꝯ & Tito Sempronio Longo cōsulibus apud Mediolanum. x. M. Galloꝝ
 cæsa. Sequenti autem prælio. xi. M. Galloꝝ. Romanorꝝ uero. v. M. occisa sunt. *Lex oppia*
 Publius Dignius prætor in Hispania citeriore pene oēm amisit exercitū. Mar-
 cus Fuluius prætor Celtiberos cum pꝯximis gentibus uicit: regemqꝯ eorꝯ capit.
 Minutius a Liguribus in extremū periculum adductus & insidiis hostium cir-
 cūuetus uix Numidæ equitū industria liberatus est. Scipio Aphricanus inter *Scipioes*
 ceteros legatus ad Antiochū missus ē: cū Hānibale colloquiū familiare habuit *cū Hāni*
 Sed infecto pacis negotio ab Antiochō discessit. In utraqꝯ Hispania per Flami- *bale col-*
 nium Fuluiūqꝯ prætores. bella multum horrida cruentaqꝯ utriusqꝯ populi gesta *loquium*
 sunt. Porro Publio Cornelio Scipione & Marco Acilio Glabrione cōsulibꝯ An-
 tiochus quīs thermopylas occupasset: quazꝯ munimine tutior pꝯpter dubios belli
 euentus fieret: tū cōmissō bello a cōsule Glabrione supatus uix cū paucis fugit e
 prælio. Ephesumqꝯ puenit. Is habuisse fert armatoꝝ. lx. M. ex qꝯbus. xl. M. cæ-
 sa: capta aut plus q̄. v. M. referunt fuisse. Alter cōsul Scipio cum Boioꝝ gente
 cōflixit: in quo prælio. xx. M. hostiū iterfecit. Sequēti āno Scipio Aphricanus

habēs in auxilio Eumenē Attali filiū aduersus Hānibalē: qui tūc Antiochū clāssī præerat: bellū nauale gessit. Antiochus uictō Hannibale & in fuga actō: simulq; omni exercitu amisso pacē rogauit. Filiūq; Aphricani: quē utrū exploranter: an in prælio cepisset: incertū est: ultro remisit. In Hispania ulteriore Lucius Aemilius præcōsul a Lusitanis cū uniuerso exercitu cæsus interiit. Lucius Bebius in Hispaniā p̄ficiscēs a Liguribus circūuētus cū uniuerso exercitu occisus est: unde Enenunciū quidē sup̄fuisse cōstat: ut internitionē ipsam Romæ Massilienses nunciare curauerint. Cōsul Fuluius de Græcia in Gallogræciā: quæ nunc est Galatia transuēctus ad Olympū montē puenit: ad quē uniuersi Gallogræci cū cōiugibus & liberis cōfugerāt: ibiq; acerbissimū bellum gessit. Nāq; de sup̄iorib; locis sagittis & saxis grādibus cæterisq; telis Romani grauiter cōtriti tandem usq; ad cōgressum hostiū pruperūt. xl. M. Gallogræcorū eo prælio interfecta referunt. Martius cōsul aduersus Ligures p̄fectus: sup̄atusq; quatuor milia militū amisit: & nisi uictus refugisset celeriter in castra: eandē internitionis cladē: quā Bebius dudum ab eisdē hostibus acceperat: p̄tulisset. Marco Claudio Marcello Quinto Fabio Labeone cōsulibus: Philippus rex qui legatos populi Romani interfecerat: p̄pter Demetrii filii sui: quē legatū miserat: uerecūdiſsimas preces: ueniā meruit: cundēq; cōtinuo uelut Romanis amicum: suiq; p̄ditore fratre quoq; ipsius ad parricidiū fratris ministro: nihil de utroq; misere mali suspicantē: ueneno necauit. Eodē āno Scipio Aphricanus ab ingrata sibi urbe diu exulās apud Līternium oppidū morbo periit. Iisdem etiā diebus Hānibal apud Prusiā Bithyniæ regē cum a Romanis reposceret: ueneno sese necauit. Philopomenes dux Achiuorū a Melaniis captus occisus est in Sicilia. Tunc Vulcani insula: quæ ante nō fuerat: repēte mari edita cū miraculo oīum usq; ad nunc manet. Quintus Fuluius Flaccus prætor in citiore Hispania maximo prælio. xxiii. M. hostium fudit. quatuor milia cepit. Tiberius Sempronius Gracchus in Hispania ulteriore c. l. oppida uacuata quassataq; bellis ad deditionē coegit. Eadē tēp̄tate & Lucius Posthumius in citiore Hispania. xl. M. hostium bello interfecit. Gracchus prætor ibidē iteq; cc. oppida expugnauit & cepit. Lepido & Mutio cōsulibus.

Gallos
græci in
terfecti
Galatia

Aphrica
ni & Hā
nibalis
mors.

Basterna
rū gens
delecta

Ariarates
Cappadocia

Macedo
nicū bel
lum.

Nā tunc forte Danubius: qui & Ister crassa glacie sup̄stratus pedestrē facile trāsitum patiebat. Itaq; cū improuide toto & maximo simul agmine inæstimabilis hoīum: uel equorū multitudo trāsiret: enormitate ponderis & cōcussione gradientium cōcrepās gelu & glacialis crusta dissiluit uniuersumq; agmē: quod diu sustinuerat: mediis gurgitib; uicta tandē & cōminuta destituit: atq; eadē rursus fragmētis impediētibus sup̄ducta submersit. Pauci ex omni populo p̄ utrāq; ripam uiu cōeisis euasere uisceribus. Publio Lycinio Crasso & Gaio Cassio lōgino cōsulibus Macedonicū bellum gestum est: merito inter maxima bella referendū. Nam in auxilio Romanorū totā primū Italia. Deinde Ptolemæus rex Aegypti & Ariarates Cappadociæ. Eumenes Asiæ: & Masaniſſa Numidiæ fuerunt. Perſen & Macedonas secuti sunt Thraces cū rege Cothe. & uniuersi cū rege Genitio Illyrii. Itaq; aduenienti Crasso cōsuli Perſes occurrit. Cōmissoq; prælio miserabiliter uicti fugere Romani. Sequēti pugna pene pari clade partis utriusq; in

Hyberna discessum est. Deinde Perſes pſſigato multis proeliis exercitu Roma/
no in Illyriū trāſgreſſus Sulcanū oppidū deſenſum praſidiis Romanis pugnā/
do capit: ubi magnā Romanorū praſidioꝝ multitudinē partim occidit: partim
ſub corona uēdidit: partim ſecū in Macedoniā duxit. Poſtea cū eo Lucius Ae/
milius Paulus cōſul dimicauit: & uicit. Nā. xx. M. peditū in eo proelio iſterfecit.
Rex cū cōtatu ſubterfugit: ſed cōtinuo captus atq; i triūpho cū filiis ante currū
actus poſt apud Albā in cuſtodia deſecit. Filius eius iunior fabricā arariā ob to/
lerandā inopiā Romae didicit: ibiq; cōſumptus eſt. Plurima praeterea & ſatis di/
uerſis prouentibus bella multaq; ubiq; gentium geſta ſunt: quae breuitatis cauſa
praetermiſi. *perſes*

Bella in Hiſpania geſta.

Nno ab urbe cōdita. dc. Lucio Lycinio Lucullo & Aulo Poſthumio
Albino cōſulibus: cū oēs Romanos ingēs Celtiberorū metus inuaſi/
ſet: & ex oībus nō eſſet: qui ire in Hiſpaniā uel miles uel legatus aude/
ret: Publius Scipio qui poſtea Aphricanus eſt dictus: ultro ſeſe militaturum in
Hiſpaniā obtulit. cū tamē in Macedoniā ſorte iā deputatus eſſet. Itaq; pſfectus
in Hiſpaniā magnas ſtrages gentiū dedit. ſapius etiā tā militis q̄ ducis uſus offi/
cio. Nā & barbarae puocante ſingulariter cōgreſſus occidit. Sergius aut Galba
praetor a Luſitanis magno proelio uictus eſt: inuiuerloq; exercitu amiſſo ipſe cū
paucis uix elapſus euasiſt. Eodē tpe cenſores theatrū lapideū in urbe cōſtrui cen/
ſuerūt: quod ne tūc fieret: Scipio Naſica grauiſſima orōne obſtitit: dicēs inimi/
ciſſimū hoc fore bellatori populo: ad nutriendā deſidia laſciuiāq; cōmetū. Adeoq;
mouit ſenatū: ut nō ſolū uendi oīa theatro cōparata iuſſerit: ſed etiā ſubſelia lu/
dis poni phibuerit. *Scipio*

Quamobrē intelligāt nſi qbus q̄cqd extra oblectamentū li/
bidinis occurrit: offenſio eſt: pp hoc q̄ ſe infirmiores eſſe hoſtibus ſuis ipſi ſen/
tiant: & fateant theatra accuſanda nō tpa: nec blaphemādum deū. ueꝝ ſolū qui
uſq; nūc ea phibet: ſed abominādos deos: uel dæmones ſuos qui iſta petiuerunt:
pſundo ſiqdē ſatis malignitatis ſuae argumēto: tale ſacrificiū flagitātes: quo nō
magis fuſo cruore pecudū: q̄ pſtigata uirtute hominū paſcerent. Nā utiq; tunc
nec hoſtes: nec fames: nec morbi: nec p̄digia deerant: imo tunc plurima erāt: ſed
theatra nō erāt: in qbus quod incredibile dictū eſt: ad arā luxuriā uirtutum ui/
ctimae trucidant. Carthagineſibus aliqn̄ uiſum eſt hoīes imolare. ſed male pra/
ſumpta pſuaſio breui praetermiſſa ē. A Romanis uero exactū eſt: ut ſemetipſos
p̄ditioni impēderēt. Factū eſſe ſic ſatent: & clamāt ut fiat: qui pro maſtāda gre/
gis ſui pecude fortaſſe offenderent: & pro interficiēda cordis ſui uirtute lētant.
Quin potius Naſica erubeſcāt: q̄ chriſtianis exprobandū putāt: & nō nobis de
hoſtibꝝ quos ſemp habuerūt. ſed illi de theatro: quod hſi phibuerat: cōquerant.
Igit̄ in Hiſpania Sergius Galba praetor Luſitanos citra Tagū flumē habitātes
cū uoluntarios in deditionē recepiſſet: p ſcelus interfecit. Simulās. n. de cōmodis
eorꝝ ſe actus: fore: a circūpoſitis militibus cunctos inermes incautosq; pſtrauit:
quae res poſtea uniuerſae Hiſpaniae ppter Romanorū perſidiā cauſa maximi tu/
multus fuit. *Theatru*

Bellum terribile ortum in Hiſpania.

Nno ab urbe cōdita. dc. ii. Lucio Cenſorino & Marco Mālio cōſuli. Tertium
bus tertiū Punicū bellū exortū eſt. Igit̄ cū ſenatus delendā Carthagi bellū Pu/
nē cenſuiſſet: pſecti in Aphricā cōſules & Scipio tūc tribunus mi/
nicum.

litum ppe Vticā maioris Aphricani castra tenuerunt. Ibi Carthaginēsisbus euo-
catis iussisq; ut arma & naues traderēt nec moratis tāta uis armoz; repēte tradi-
ta est: ut facile tota ex his Aphrica potuisset armari. Sed Carthaginenses postq;
arma tradiderūt & relicta urbe secedere pcul a mari. x. M. passuū iussi sunt: do-
lorē ad despationē cōtulerunt: aut defensuri ciuitatē: aut cū ipsa p ipsam sepele-
di: ducesq; sibi duos creauerunt Hasdrubales: armaq; primū facere aggressi aris
Cartha- ferriq; inopiā auri & argēti metallis suppleuerūt: cōsules oppugnare Carthaginē
ginis sit⁹ statuunt: cuius situs hmoi fuisse dicit. Vigintiduo milia passuū muro amplexa
tota mari pene cingebat: absq; faucibus: quā. iiii. M. passuum apiebant. Is locus
muru. xxx. pedes latū habuit saxo quadrato in altitudine cubitoz; xl. Arx: cui
Byrsē nomē erat: paulo amplius q. ii. M. passuum tenebat. Ex una parte murus
cōmunis erat urbis & Byrsē: iminēs mari: quod mare stagnū uocabāt: qm obie-
ctu pntēz linguā trāquillatur. Cōsules igit̃ quīs aliquatā muri partē quassatā
machinis diruissent: tamē a Carthaginēsisbus uicti ac repulsi sunt: quos fugien-
tes Scipio repulso intra muros hoste defendit. Censorinus in urbem rediit. Man-
lius omīssa Carthagine ad Hasdrubalem armā cōuertit: Scipio Masinissā mor-
tuo inter Masinissā filios tres Numidiā regnū diuisi: quocirca Carthaginem
reuerlo Manlius Tezagam urbem expugnauit atq; diripuit. Duodecim. M. ibi
Hasdru- Aphrorum castra. Sex. M. capta sunt. Hasdrubal Penorū imperator Masinissā
balis nepos subseclorum fragmentis in curia a suis propter suspicionem proditiōis
mors occisus est. Iuuenius prātor in Macedonia aduersus Pseudo Philippū cōgres-
Iuueni⁹ sus cum maxima clade totius Romani exercitus interfectus est.

Tertium bellum punicum.

a Nno ab urbe cōdita. dc. vi. idest anno. l. post bellum punicū secundū
Gneo Cornelio & Lentulo Lucio Mūnio consulibus Publius Scipio
supioris anni cōsul delere Carthaginē suprema sorte molitus Cothonē ingredit̃:
Cartha- ubi dū sex cōtinuis diebus ac noctibus pugnat̃: ultima Carthaginenses despacio
ginensiu deditio traxit ad deditiōē: petētes ut quos belli clades reliquos fecit: saltē seruire liceat.
Primū agmē muliez satis miserabile: post uiroz; magis deformē descēdit. Nam
fuisse muliez. xxv. M. uiroz; xxx. M. memoriā traditū est. Rex Hasdrubal se
ultro dedit. Trāsfugā: qui Aesculapii tēplū occupauerāt uoluntario prācipitio
dati igne consumpti sunt. Vxor Hasdrubalis se duosq; filios secum uirili dolore
& furore fœmineo in mediū iccit incēdiū: eundē nūc mortis exitū faciēs nouissi-
ma regina Carthaginis: quē quondā prima fecisset. Ipsa autē ciuitas decē & septē
diebus cōtinuis arsit: miserūq; spectaculū de uarietate cōditionis humanā uicto-
Cartha- ribus suis prābuit. Diruta est autē Carthago omni mirabili lapide in puluerē cō-
go diru- minuto. dcc. post anno quo cōdita erat. Multitudo oīs captiuoz; exceptis pau-
ta. cis principibus uenūdata est. Ita. iiii. postq; cōptū fuit anno: bellū Punicū ter-
tium terminatū est. Sed mihi glībet studiose quārētī: uerūtāmē hominī tardioz;
ris ingenii nūq; oīno cā belli Punici tertii: quā intantū Carthago accenderit: ut
iuste cuerti decernere: eluxit. Illudq; me uel maxime mouet: q; si ita: ut in supe-
rioribus bellis euidēs in assurgentē cā & dolor accēdebat: cōsultatione nō opus
erat. At uero cū alii Romanoz; ppter ppetuā Romā securitatē delendā esse de-
cernerent. Alii uero ppter ppetuā Romanā uirtutis curā: quā sibi semper ex

suspitione æmula urbis impenderet: ne uigor Romanus bellis semper exercitus in languida segnitie securitate atq; ocio solueretur incolumen Carthaginē statui suo prmittenda esse censeret: causam nō ex iniuria laceffentiū Carthaginensium. sed ex incōstantia torpescentiū Romanorū ortā inuenio. Q uod cum ita sit: cur christianis tēporibus imputant hebetationē ac rubiginē suā: qua foris crassi: in / tus exesi sunt: qui porro ante. dc. fere annos: sicut sui timētes prudētesq; pradi / xerant cōtem illā magnā splendoris & acuminis sui Carthaginē pdiderunt. Itaq; finē uolumini faciā: ne forsitan collidendo uehementius: discussa ad tēpus rubigi / ne: ubi necessariū acumen elicere nō possum supuacūā asperitatē inueniā: q̄q ob / uiantē asperitatē nequaq; expauescerē: si interioris spem acuminis inuenirem.

Pauli Orosii in quintum historiarum librum præfatio.

Scio aliquātos post hæc deinceps pmoueri posse quod uicto / ria Romanæ multarū gentiū & ciuitatū strage crebrescunt: q̄q si diligenter appendat: plus damni inuenient accidisse: q̄ cōmodi. Neq; n. paruipendenda sunt tot bella seruilia: socia / lia: ciuilia: fugitiuorū: nullosq; utiq; fructuū & magnarū tamē miseriaꝝ. Sed conuiueo: ut quēadmodū uolunt: ita fuisse ui / deatur: unde arbitror esse dicturos. Ecquid his tpibus beatus: quibus continui triūphi: celebres uictoria: diuites prædæ: nobiles pompæ: magni ante currus re / ges: longo ordine uictæ gētes agebant? Q uibus breuiter rñdebitur: & ipsos de tpibus solere causari: & nos pro eisde tpibus instituisse sermonē: quæ tēpora nō uni tantū urbi attributa: sed orbi uniuerso cōstat esse cōmunia. Ecce q̄ foeliciter Roma uincit: tā infœliciter quicqd extra Romā est uincitur. Q uāti igitur pen / denda est gutta hæc laboriosæ foelicitatis: cui ascribit̃ unius urbis beatitudo: in tanta mole infœlicitatis: per quā agit̃ totius orbis euerfio? Aut si ideo foelicia pu / tantur: q̄a unius ciuitatis opes auctæ sunt: cur nō potius: infœlicissima iudicent̃ quibus miserabili uastatione multarū ac bene institutarū gentiū potentissima re / gna ceciderunt? An forte aliud tunc Carthagini uidebat̃: cum post annos. c. xx. quibus modo belloꝝ clades: modo pacis cōditiones perhorrescēs nūc rebelli in / tentione: nūc suppliciter bellis pacē: nunc pace mutabat bella? Nouissimeq; mi / seris ciuibus passim se in ignē ultima desperatione iacentibus: unus roguis tota ciuitas fuit: cui etiā nunc situ parua: mœnibus destituta: pars miseriaꝝ est audi / rei: quid fuerit. Edat Hispania sententiā suā: cum per annos. cc. ubiq; agros suos sanguine suo rigabat: importunūq; hostem ultro hostiatim inquitantē nec re / pellere poterat: nec sustinere: cū se quiq; diuersis urbibus ac locis fracti cade bel / lorum obsidionū fame exinaniti: interfectis cōiugibus: ac liberis suis: ob reme / dia miseriaꝝ cōcursu misero ac mutua cade iugulabāt. Q uid tunc de suis tem / poribus sentiebat̃: ipsa postremo dicat Italia: cur per annos. cccc. Romanis utiq; suis cōtradixit. obstitit. repugnauit: si eorū foelicitas: sua infœlicitas nō erat. Ro / manosq; fieri rex dños bonis cōmunibus nō obstabat. Non requiro de inume / ris diuersarū gentium populis diu antea liberis: tūc bello uictis: patria abductis: precio uenditis: seruitute dispersis: quid tunc sibi maluerint: quid de Romanis

opinari sint: quid de temporibus iudicant. Omitto de regibus magnarū opum: magnarū uirium: magnarū gloriarū diu potentissimis: aliquādo captis: seruiliter catenatis: sub iugum missis: ante currū actis: in carcere trucidatis: quorū tā stultū est exquirere sententiā: q̄ durum nō dolere miserā. Nos: nos inquā ipsos uitae nostrae electionē: cui acquiescimus cōsolamur. Maiores nostri bella gesserūt: bellis fatigati pacē petentes tributū obtulerunt. Tributū precium pacis est. Nos tributa pendimus: ne bella patiamur. ac per hoc in portum ad quē illi tandem pro euadendis malorū tēpestatibus cōfugerunt. nos consistimus: & manemus. Igitur nostra tempora uiderimus: utrū felicia. certe feliciora illis ducimus. q̄: quod illi ultimo delegerūt: nos continue possidemus. Inquietudo enim bellorum: qua illi attriti sunt: uobis ignota est: in ocio autē: quod illi post imperiū Caesaris natiuitatemq; christi tenuiter gustauerunt: nos nascimur. & senescimus. quod illis erat debita pensio seruitutis: nobis est libera collatio defensionis. Tantūq; interest inter praeterita praesentiaq; tēpora: ut quod Roma in usum luxuriarū suarū ferro extorquebat a nostris: nunc in usum cōmunis reipublicae conferat ipsa nobiscum. Aut si ab aliquo dicitur: tolerabiliores parentibus nostris Romanos hostes fuisse: q̄ nobis Gothos esse: audiat & intelligat quāto aliter: q̄ circa seipsum agitur: sibi esse uideatur. Olim cum bella toto orbe seruebant: quaeq; puincia suis regibus: suis legibus: suisq; moribus utebatur: nec erat societas affectionū: ubi diligebat diuersitas potestātū. Postremo solutas & Barbaras gentes quis tandem ad societatem adduceret: quas diuersis sacrorum ritibus institutas etiā religio separabat? Si quis igitur tunc acerbitate malorū uictus patriam cum hoste deseruit: quē tandem ignotū locū ignotus adiit? Quā gentem generaliter hostem hostibus orauit? Cui se cōgressu primo credidit: nō societate nominis inuitatus: nō cōmunionē iuris adductus: non religionis unitate securus? An parū exempli dederunt Babilonis in Aegypto peregrinos: infelicitē incurrentiū impiissimus immolator? Crudelissimaq; circa aduenas Dianae Taurica litura: sed magis crudelia sacra Thraciae cum Polynestore suo usq; ad propinquos hospites scelerata: & ne antiquitatibus uidear imorari: testis est Roma de Pompeio interfecto. testis est Aegyptus de interfecto Ptolemæo. Mihi autē prima qualescūq; motus perturbatio ne fugienti: de confugiendi statione securo ubiq; patria ubiq; lex & religio mea est. nunc me Africa tam libenter excepit: q̄ cōfidenter accessi. Nunc me inquā ista Africa pace simplici excepit sinu p̄prio iure cōmuni. de qua aliquādo dictum: & uere dictum est: hospitio phibemur harenarū: bella cientes. primaq; uerant cōsistere terra. Nunc ultro ad suscipiendos socios religionis & pacis suae beniuolum late grēmiū pandit: atq; ultro fessos: quos foueat: inuitat.

Per fidem christianam ubiq; securum esse peregrinum. Aritudo orientis: septentrionis copiositas: meridiana diffusio magnarū insularū largissima: tutissimaq; sedes mei iuris & nominis sunt: quia ad christianos & Romanos Romanus & christianus accedo. Modo timeo deos hospitis mei nō timeo religionem eius nece mea. nō habeo talem quem pertimescam locum: ubi & possessori liceat perpetrare quod uelit: & peregrino nō liceat adhibere quod cōuenit: ubi sit ius hospitis: quod meū nō sit. Unus deus: qui temporibus: quibus ipse inotescere uoluit: hanc regni statuit unitatem: ab omnibus

hospitum
immola

& diligitur & timetur. Eadē leges quæ uni deo subiectæ sunt: ubiq; dominant: ubiq; ignotus accessero: repentinam uim: itaq; destitutus non pertimesco. Inter Romanos: ut dixi: Romanus: inter christianos christianus: inter homines homo legibus imploro rempublicā: religione cōscientiā: cōmunionē naturā. utor temporarie omni terra quasi patria: quia: quæ uera est: & illa quā amo: patria in terra penitus nō est. Nihil perdidit: ubi nihil amauit: totūq; habeo: quod do: Quem diligo: mecū est: maxime: quia & apud omnes idem est: qui me nō modo notum omnibus: uerū & proximū facit: nec egentē deserit: quia ipse est terra & plentudo eius: ex qua omnibus omnia iussit esse cōmunia. Hæc sunt nostros tēporē bona: quæ in totū: uel in trāquililitate præsentiū: uel in spē futuroꝝ: uel in præsugio cōmuni: nō habuere maiores: ac per hoc cessabilia bella gesserūt: quia mutādarum sedium cōmunionē non libera persistendo in sedib; suis: aut infeliciternecati sunt: aut turpiter seruierūt. Quod clarius p̄mptiusq; ipsi ueterum gestis per ordinē explicatis aperietur. Anno ab urbe cōdita sexcentesimo sexto: hoc est eodē anno: quo & Carthago deleta est: Gneo Cornelio Lētulo & Lucio Mūmio cōsulibus ruinā Carthaginis euersio Corinthi subsecuta est: quaz; potentissimarū urbium paruo unius tēporis interuallo per diuersas mūdi partes miserabile coluxit incendiū. Nam cū Metellus præter Achēos Boetiosq; duob; bellis hoc est primo apud Thermopylas: iterū in Phocēis deuicisset: quoz; priore bello occisa esse. xx. M. secundo. vii. M. cæsa. Claudius historicus refert. Valerius Antiās in Achaia pugnatū esse. &. xx. M. Acheoz; cū dūce suo Dicuo cecidisse cōfirmat. Polybius uero Achiuus quis tūc in Aphrica cū Scipione fuerit: tamē quia domesticā cladē ignorare nō potuit: semel in Achaia pugnatū Critolao dūce asserit. Dieuū uero adducentē ex Arcadia milites ab eodē Metello prætorē oppressum cum exercitu docet. Sed de uarietate discordantiū historicoz; aliquā iam diximus: quoz; sufficiat detecta hæc & male nota mendacioꝝ nota. quare parū credendū esse in cæteris euidenter ostendūt: qui in his quoz; quæ ipsi uiderunt: diuersi sunt. Igitur post extinctā totius Achaia: præsidia: destituta: urbiū euersionem Metello prætorē meditante consul Mūnius repentinus cum paucis uenit in castra: qui dimisso statim Metello Corinthum sine mora expugnauit: urbem toto tunc orbe longe omniū opulentissimā: quippe quæ uelut officinā omnium artificū atq; artificioꝝ & emporium cōmunē Asiæ atq; Europæ: per multa retro sæcula fuit. Permissa crudeliter etiam captiuis prædandi licentiā: sic omnia cædibus ignib; cōpleta sunt: ut de muroꝝ ambitu quasi e camino in unū apicem coartatum exūdaret incendium. Itaq; plurima parte populi ferro flammisq; consumpta reliqua sub corona uendita est. Vrbe incensa muri funditus diruti sunt. Muralis lapis in puluerem reductus: præda ingens erepta est. Sane cū propter multitudinem & uarietatem statuaz; simulacrorūq; in illo ciuitatis incendio pmixta in unū auri argētī atq; æris omnia simul metalla fluxissent: nouū genus metalli factū est. Vnde usq; in hodiernū diem siue ex ipso: siue ex imitatione eius æs Corinthiū: sicut memoriæ traditū est: & Corinthia uasa dicunt.

Iterum bella grauiā surrexisse in Hispania.

Idem cōsulibus Viriatus in Hispania genere Lusitanus: homo pasto-
ralis & latro: primū infestando uias: deinde uastando puincias: postre Lusitan

Roma/
norum
ignauia.

Triumph
impudens

Pestilen/
tia ingēs

42

Fabii
Consul/
cinus. 44

mo exercitus prætor & consulū Romanorū uincendo: fugando: subiiciendo: ma-
ximo terrori Romanis omnibus fuit. Siquidē Iberū & Tagum maxima & di-
uersos locos flumina late transgredienti & peruaganti Gaius Vecilius prætor
occurrit: cōtinuo caelo usq; ad internitiōē pene omni exercitu suo uix ipse præ-
tor cum paucis fuga lapsus euasit. Deinde Gaium Plautium prætorē idem Vi-
riatus præliis multis fractum fugauit. Post etiā Claudius Vnimanus cū magno
apparatu belli instructi contra Viriatum missus quasi pro abolenda superiore ma-
cula: turpiorem auxit ipse infamiam. Nam cōgressus cū Viriato uniuersas: quas
secū deduxerat: copias: maximasq; uires Romani exercitus amisit. Viriatus tra-
beas fasces: cæteraq; insignia Romana in montibus suis tropæa præfixit. Eodē
tēpore. ccc. Lusitani cum. M. Romanis in quodam saltu contraxere pugnam: in
qua. lxx. Lusitanos: Romanos autē. ccc. xx. cecidisse Claudius refert. Et cum ui-
ctores Lusitani sparsi ac securi abirent: unus ex his lōge a cæteris segregatus cū
circumsulis equitibus pedes ipse deprehensus unius eorum equo lancea perfo-
sus ipsius equitis ad unum gladii ictum caput descussisset: ita omnes metu perculit:
ut prospectantibus cunctis ipse cōtemptim atq; ociosus abscederet, Appio Clau-
dio Quinto: Cæcilioq; Metello cōsulibus Appius Claudius aduersus Salascos
Gallos congressus & uictus. x. M. militum perdidit. Reparata pugna. v. M. ho-
stium occidit sed cum iuxta legē qua constitutum erat ut quisquis quinq; milia
hostium peremisset: triumphandi haberet potestatem. Iste quoq; cum triumphum
expectasset: propter damna uero superiora non impetrauisset: infami impuden-
tia atq; ambitione usus: priuam cum tribus triumphauit Lucio Cæcilio Metel-
lo & Fanio Maximo Seruiliano cōsulibus inter cætera prodigia Androgynus
Romæ uisus iussu haruspicum in mare merfus est. Sed nihil impie expiationis
pcuratio profecit. Nam tanta subito pestilentia exorta est: ut ministri quoq; fa-
ciendorum funerum primū non sufficerent: deinde non essent. Itaq; magnæ do-
mus uacue uiuis: plene mortuis remanserūt. Largissimæ introrsum hereditates
& nulli penitus heredes. Deinde iam nō solum in urbe uiuendi: sed etiā appro-
pinquādi ad urbē negabatur facultas. Tam sæui per totā urbem tabescētū sub
tectis: atq; in stratis suis cadauerū putores exalabantur. Expiatio illa crudelis &
uiam mortibus hominū morte hominis instruens: tandem Romanis inter mise-
rias erubescētibus: q̄ misera & uana esset innotuit. Ante enim in suffragiū præ-
ueniendæ cladis est habita: & sic pestilentia subsecuta est: quæ tamē sine ullis sa-
crificiis satisfactionibus tantūmodo scdm mensurā arcani iudicii expleta cor-
reptione sedata est: quā si artifices illi circūuersionum haruspices sub ipsa: ut asso-
lent: declinatione morborū forte celebrassent: pculdubio subsidii & ritibus suis
reductæ sanitatis gloriā uendicassent. Ita misera & ad sacreligia male religiosa ci-
uitas mendacii: quibus liberari nō poterat: eludebat. Igitur Fabius consul cō-
tra Lusitanos & Viriatum dimicans Bacciam oppidum: quod Viriatus obside-
bat: depulsis hostibus liberauit: & in deditiōē cum plurimis aliis castellum re-
cepit. Fecit facinus etiā ultimis Barbaris Scythiæ: nō dicam Romanæ fidei &
moderationi execrabile. Quingentis enim principibus eorū quos societate inui-
tatos deditionis iure susceperat: manus præcidit. Pompeius sequentis anni cōsul
fines Numantinorū ingressus: accepta maxima clade discessit: nō solum exercitu

pene omni profligato:uerum etiam plurimis nobilium:qui eius militiæ aderāt interemptis. Viriatus autē cum per.xiiii.annos Romanos duces atq; exercitus protriuisset:in insidiis suorum interfectus est:in hoc solo Romanis circa cum fortiter agentibus:q; percussores eius indignos præmio iudicarunt.At ego nō modo nunc:uerū etiam sæpe intertexere orientis illa inextricabilia bella poteram: quæ raro unquā nisi sceleribus aut incipiunt:aut terminantur:sed Romanorū: cum quibus nobis actio est:tanta sunt ut iure fastidiantur aliena. Mithridates tunc siquidem rex Parthorū sextus ab Arsace:uictor Demetrio præfecto:Babyloniam urbē:sinesq; eius uniuersos uictor inuasit.Omnes præterea gentes:quæ inter Hydaspem fluuiū & Indum iacent:subegit.Ad Indiam quoq; cruentū extendens imperiū Demetrium ipsum sibi secūdo bello occurrentē & uicit:& cepit. quo capto Diodotus quidam cum Alexandro filio regnum eius & regium nomē usurpauit:qui postea ipsum Alexandrum filium:quē participem periculi in peruadendo regno habuerat:ne in obtinēdo cōsortē haberet occidit.Marco Aemilio Lepido & Gaio Hostilio Mācino cōsulis:pedigia apparuere diuersa.& quātum in ipsis fuit ex more curata sunt.sed non semper aucupatoribus euentuum & structoribus fallaciarum haruspiciibus opportuni casus suffragantur. Namq; Mācinus consul postquā a Popilio apud Numantiam suscepit exercitum:adeo prælia infeliter cuncta gessit.atq; in id suprema desperatione perductus est.ut turpissimum fœdus cum Numantinis iisdem facere cogeretur:quāuis & Pompeius iam aliud æque in famæ fœdus cum iisdem Numantinis pauloante pepigisset.Senatus dissoluit fœdus:& Mancinū tradi præcepit Numantinis:qui nudato corpore:manibus post tergum reuinctis ante portas Numantinoꝝ est expositus.Ibiq; usq; in noctem manens:a suis desertus:ab hostibus autē nō susceptus lachrymabile utriq; spectaculum præbuit.

Viriati
mors.

Mācin⁹
consul
Numan
tinis tra/
ditus a se
natu.

Quod falsa numina sibi usurparunt Romani.

¶ Xclamare hoc loco dolor exigit:cur falso uobis Romani magna illa numina iusticiæ ac fidei fortitudinis & misericordiæ uēdicatis? A Numantinis hæc uerius discite.Fortitudine opus fuit:pugnando uicerūt. Fides exigebatur:credentes aliis scdm se:quos occidere potuerant pacto:fœdere dimiserunt. Iusticia probāda erat.probauit eam uel tacitus senatus:cum iisdem Numantini per legatos suos:aut inuiolatam pacē solam:aut omnes:quos pignore pacis accepto uiuos dimiserant:reposebant.Misericordia examinanda uidebatur:satis documēti dederūt uel emittendo ad uitam inimicum exercitum:uel ad penam nō recipiendo Mancinum.Mancinus ne rogo dedendus fuit:qui uicti exercitus impendentē trucidationē prætentu boni pacti fœderis dispulit:Q uī periclitantes patriæ uires in meliora tempora reseruauit. At si dispulit fœdus quod pactum est:cur miles hoc pignore redemptus:aut cum reuertetur receptus est:aut cū repetere redditus nō est? At si placuit seruati militis qualiscūq; puiso:cur Mancinus qui hoc pepigit solus deditus fuit? Nuper Varro:ut per propria pugna iniretur:collegam Paulum obluçantē impulit:trepidantē præcipitauit exercitū:infelices copias apud infames illas Romanis cladibus Cānas nō disposuit certamini:sed opposuit morti plus q̄.xl.M. ibi militū Romanorū sola impatiētia sua:de qua sibi uictoriā iam dudum Hānibal præsumebat:amisit.

Collega etiā Paulo quo tandem uiro perditō nouissime in urbem pene solus impudentissime redire ausus meruit impudētie suæ præmiū. Nam gratiā ei: quod de republica nō desperasset: quā tamē ipse fecerat desperatam: publicā in senatu acta sunt. Porro autē Mācinus qui forte bellica circūuētum exercitū: ne pderet: laborauit ab eodē senatu deditiōne dānatus est. Scio Romanis & illud in Varro ne displicuisse: sed tēpori cōcessum est. & hoc in Mācino placuit: sed scdm tēpus præsumptū est: atq; ideo ab initio p̄fecistis: ut nec ciuis cōsulat cōueniēter ingratīs: nec hostis fideliter credat infidis. Interea Brutus ī cōtiōre Hispania. lx. M.

Gallogre Gallogræcorū: qui Lusitanis auxilio uenerāt: asprimo bello & difficili: quis icauros circūuenisset: oppressit: quorū in eo proelio. l. M. occisa. Sex. M. capta referuntur: pauci fuga euaserūt. In citeriore Hispania Lepidus p̄cōsul Vaceos in

ges. xiam gentē & supplicē & senatu prohibente p̄tinaciter expugnare tentauit. Sed mox accepta clade grauissima improbæ p̄tinaciæ p̄enas luit. Sex. M. quippe Romanorū in hoc iniusto bello iustissime cæsa sunt: reliqui exuti castris: armis etiā p̄ditis euaserūt. Nec minus turpis hæc sub Metello clades: q̄ sub Mancino fuit: quare nūc sibi hæc tēpora loco felicitatis ascribāt nō dico Hispani tot pulsatī fatigatiq; bellis: sed ipsi Romani tā cōtinuis subacti cladibus: totiensq; superati: ut nō exprobrē quot prætores eorū: quot legati: quot cōsules: quot legiones: quātiq; exercitus cōsumpti sunt. Illud solū reuoluo quāta fuerit timoris amētia.

Roma Miles Romanus hebetatus: ut iam nec ad experimētū quidē belli cohēbere p̄noxi gna dem: atq; affirmare animū posset. sed mox cōspecto Hispano. specialiter hostem **uia.** Diffugiens: uinci se pene prius crederet: q̄ uideri. Quo argumento patet apud utrosq; misera illa tēpora iudicata: cum & Hispani & si uincere poterant: inuiti tamē defererēt oīa sua dulcia & bella externa tolerarēt: & Romani q̄to impudētius alienæ quieti sese ingererēt: tanto turpis uincerētur.

In urbe Roma puerum natum nouum mōstrum. & in Sicilia montē Aemā uastos ignes eructasse.

Puer q̄ Eruiio Fuluiο Flacco & Quinto Calphurnio Pisone cōsulib9 Romæ **drupes.** puer ex ancilla natus est quadrupes: quadrimanus: oculis. iiii. aurib9 **monstrū** totidem natura uirili duplex. In Sicilia montis Aetna uastos ignes eructauit ac fudit: qui torrentū modo per præcīpites pronā p̄xima quāq; corripitibus exussere flāmis. Longinquiora autē fauillis callidis cū uapore graui late uolitantib9 torruerūt: quod Siciliae semp uernaculū genus monstri. nō portendere malū assolet. sed inferre. In Bononiensi agro fruges in arboribus natæ sunt. Igis in Sicilia bellum ciuile ortū est: quod adeo graue & atrox multitudine seruoꝝ tūc ad arma instructorū copiarū & magnitudine uiriū fuit: ut nō dicā prætores Romanos: quos penitus p̄figauit. sed cōsules quoq; terruerit. Nam septuaginta milia seruoꝝ tum in arma cōspirantium fuisse referuntur: excepta urbe Messana: quæ seruos liberaliter habitos in pace cōtinuit. Ceteræ Sicilia in hoc quoq; miserior est: quia insula: & nunq̄ erga pactum suum iuris idonea: nunc tyrānis subiecta: nunc seruis: uel illis dominatu improbo exigentibus seruitutē: uel istis p̄sumptione peruersa cōmutātibus libertatē: maxime quia clausa undiq; mari egerere foras non facile potest intestinum malum. Viperinā quippe conceptionē perditionis suæ aluit: sua libidine auctam: sua morte uicturā. In hac autē seruilis

Ciuile bellū in **Sicilia.**

fuor bellū **41**

numultus excitatus: quanto rarior ceteris: tanto truculentior est: quia intentione comouetur libera multitudo: ut patriam augeat: seruilis: ut perdat.

Scipio Numantiam deleuit.

a Nno ab urbe cōdita. dc. xx. cum maior pene infamia de fœdere apud Numantiā factō: q̄ apud Caudinas quondam fureulas pudorē Roma nā frontis oneraret: Scipio Aphricanus consensu omniū ex tribuno cōsul crea tus: atq; ad expugnandam Numantiā cum exercitu missus est. Numantia autē citerioris Hispaniæ haud procul a Vaceis & Cantabris in capite Gallatiæ sita ultima Celtiberorū fuit: hæc per annos. xiiii. cum solis. iiii. M. suorū. xl. M. Ro manorū non solum sustinuit: sed etiā uicit. pudendiq; fœderibus affecit. Igit̄ Sci pio Aphricanus Hispaniā ingressus nō ilico se ingessit hostibus: ut quali incau tos circūueniret sciens nūq̄ id genus hominū adeo in ocium corpore atq; animo resoluī: ut nō ipsa qualitate habitudinis suæ apparatus aliorū præcelleret. sed ali quādiu militē suū in castris uelut in scholis exercuit. Et cū partē æstatis totaq; hyemē: ne attentata quidē pugna transgisset: sic quoq; parū p̄p̄modū hac p̄fe cit industria. Nāq; ubi copia pugnanda facta est exercitus Romanus oppressus impetu Numantinorū terga conuertit: sed increpatione & minis obiectantis sese consulis: manuq; retinentis tandē indignatus in hostē rediit: & quē fugiebat fu gere compulit. Difficilis in relatu fides. Numantinos effugauere: & fugiētes ui dere Romani. Vnde quis Scipio. quia præter spem acciderat: latatus & gloria tus esset: tamē ultra bellum aduersus eos audendū nō esse p̄fessus est. Itaq; Sci pio insistendum inopinatis puentibus censuit. urbem ipsam obsidione conclusit & fossa circūdedit: cuius latitudo pedib⁹. x. altitudo. xx. fuit. Ipsum deinde ual lum sudibus præstructū crebris turribus cōmuniuit: ut si qua ab erūpente ho ste in eū tentaretur irruptio: iam nō quasi obfessor cū obfesso: sed cersa uice ob fessū obfesso repugnaret. Numantia autē in tumulo sita haud procul a flumine Durio tria. M. passū ambitu muri amplexabatur: quis aliqui asserāt eā & par uo situ & sine muro fuisse. Vnde credibile est: cum hoc spaciū cura alendorū: cu stodiendorūq; pecorū: uel etiā exercendi ruris cōmodo: cum bello premerentur incluserint ipsum arcem parua natura munita obtinentes. Alioquin tantā pauci tatem hominū: tam amplū urbis spaciū nō munire magis q̄ prodere uidebatur. Igitur cōclusi diu Numantini: & fame trucidati deditionē sui obtulerunt. Si to lerabilia iuberentur: sæpe etiā orantes iusta pugnæ facultatē: ut tanq̄ uiris mori liceret. Ultimo omnes subito duabus portis eruperunt: largā prius potione usi non uini: cuius ferax is locus non est: sed succo tritici per artem confecto: quem succum a calefaciendo celiā uocant. Suscitatur enim illa ignea uis geminis ma defactæ frugis: ac deinde siccatur: & post in farinam redacta molli succo admi fceatur: quo fermento sapor austeritatis & calor ebrietatis adicitur. Hac igit̄ po tione post longam famē recalescentes bello sese obrulerunt. Atrox diu certamen & usq; ad periculum Romanorū fuit. Iterūq; Romani pugnare se aduersum Numantinos fugiendū p̄hauissent nisi sub Scipione pugnaissent. Numantini in terfectis suorū fortissimis bello cedunt: cōpositis tamē ordinibus: nec sicut fugiē tes in urbē reuertunt: corpora interfectorū ad sepulturā oblata accipe noluerūt: nouissima spe desperationis in mortē oēs destinati clausam urbē ipsi introrsum

Numan
tinorum
obsidio.

Indit
indit
2700

allent
cigag

Celia

Numāti
norū exi
tium

succenderunt: cunctiq; pariter ferro ueneno atq; igne consumpti sunt. Romani nihil ex his penitus habuere uinctis præter securitatē suā. Neq; n. euerſa Numātia uicisse se magis Numātinis q̄ euāſſe duxerūt: unū Numantinū uictoris ca tena nō tenuit: unde triūphū dederit Roma nō uidit. Aurū uel argentum quod igni ſuſeſſe potuiſſet: apud pauperes nō fuit: arma & uestes ignis abſumpſit.

Deleta Numantia cæteras gentes pacem petiſſe.

i Gitur ea tēpeſtate cum hæc apud Numantiā geſta ſunt: apud Romā

Gracchorū ſeditiones agitabant. Scipio autē cū deleta Numātia cæte ras Hiſpaniæ gētes pace cōponeret: Tیرهſum quendā Celticū principē cōſuluit: qua ope res Numātina aut prius inuicta duraret: aut poſt fuiſſet euerſa. Tیرهſus rēdit. Concordia inuicta diſcordia exitio fuit: quod Romani tāq; ſibi ac de ſe dictum exempli loco acceperunt. Q uippe quib9 iam de ſeditione diſcordantis

Graccho totius urbis nunciabatur. Carthagine Numātiāq; deleta oritur apud Romanos. utilis de prouiſione collatio: & oritur infamis de ambitione cōtentio. Gracchus tribunus plēbis iratus nobilitati: q; inter auctores Numantini ſederis: notatus eſſet: agrū a priuatis eatenus poſſeſſum populo diuidi ſtatuit. Octauio tribuno plēbis obſiſtenti ademittit imperiū: & ſucceſſorem Numitium dedit. Hiſ cauſis ſenatum ira: populum ſupbia inuaſit: ac tunc forte Attalus Eumenis. filius moriens teſtamēto populum Romanū imperio Aſiæ hæredem ſuccedere iuſſerat. Gracchus gratiam populi precio appetens legem tulit: uti pecunia: quæ fuiſſet Attali: populo diſtribueretur. Obſiſtente Naſica etiam Pompeius ſpōndit: ſe Gracchum cum primum magiſtratum adiſſet: accuſaturum.

In urbe ortam ſeditionem grauem. & in Sicilia ſeruilem contagionem.

Racchus cum niteretur: ipſe tribunus plēbis ſubſequerē anno per maneret: cūq; comiti9 die ſeditiones populi accederet: auctore Naſica inflāmata nobilitas fragmentis ſubſeſior: plēbē fugauit. Gracchus per gradus quibus itur ſup Calphurniū fornem detracto amiculo fugiēs iētus fragmento ſubſeſii corruit: Ruſusq; aſſurgens alio iētū clauæ cerebrō impāctæ exanimatus eſt. Dū cēti præterea in ea ſeditione interfecti: corūq; corpora in tiberim piecta ſunt: ipſius quoq; Gracchi inhumatū cadauer extabuit. Orta præterea in Sicilia belli ſeruilis cōtagio multas late infeſcit puincias. Nam & Minurnis. cccc. l. ſeruī in crucē acti: & Siquēſſæ ad. iiii. M. ſeru9 a Q. uinto Meztello & Gneo Seruilio capione oppreſſa ſunt. In metallis quoq; Athenienſium idem tumultus ſeruilis ab Heracito prætore diſcuſſus eſt. Apud Delon & ſeruī nouo motu intumeſcentes oppidanis præuenientibus preſſi ſunt abſq; illo primo Sicilienſis mali fomite: a quo iſtæ uelut ſcintillæ emicantes diuerſa hæc incēdia ſeminauit. In Sicilia enim poſt Fuluium cōſulem Piſo. cōſul Mamercium oppidum expugnauit. ubi octo. M. fugitiuorum interfecit. Q uos autē capere potuit patibulo ſuffixit: cui cum Rutilius cōſul ſucceſſiſſet. Idem quoq; Taurominium & Aetnam firmiſſima fugitiu9 refugia bello recepit: ubi amplius q̄ .xx. M. tunc ſeruorum trucidata referuntur. Miſera proſecto talis belli & inextricabilis cauſa. Percundum utiq; dominis erat: niſi inſoleſcentibus ſeruīs ferro obuiam iretur. Sed tamen in ipſis quoq; inſoliciſſimis damnis pugnae: & inſoliciſſimis lucris uictoriae: quanti periere uicti: tantum perdidere uictores.

Tiberii
Gracchi
mors

Seruilis
cōtagio.

Attalum regem Asiae testamento Asiam reliquisse Romanis.

Nno ab urbe condita. dc. xxii. Publius Lycinius Crassus cōsul & pōti-
 a fex maximus: aduersus Aristonicū Attali fratrem qui traditā testamēto
 Romanis Asiā puaserat: cū instructissimo est missus exercitu. Præte-
 rea magnis regibus: hoc est Nicomede Bithiniæ: Mithridate Pōti & Armeniæ:
 Ariarathē Cappadociæ: Philomenē Paphlagoniæ: eorūq; maximis copiis adiu-
 tus: cōserto tamē bello uictus est. Et cū exercitu post plurimā cādē in fugā acto
 ipse cum iā circūuentus ab hostibus: & pene captus esset: uirgā: qua erat usus ad
 equū in oculum Thracis impegit. Barbarus autē cū ira & dolore exarsisset: latus
 Crassi gladio trāsuerberauit. Ita ille excogitato genere mortis effugit & dedecus
 & seruitutem. Perpēna cōsul: qui Crasso successerat: audita morte Crassi & clade
 exercitus Romani raptim in Asiā puolauit: Aristonicū recenti uictoria furiantē
 improuiso bello adortus nudatū oibus copiis in fugā uertit. Cūq; Stratonice ur-
 bem: ad quā ille cōfugerat obsidione cinxisset: trucidatū fame ad deditiōē coe-
 git. Perpēna cōsul apud Pergamū correptus morbo diē obiit. Aristonicus uero
 ductus ad urbē Romā iussu senatus in carcere strāgulatus est. Eodē anno Pto-
 lemæi Alexandrinoꝝ regis uita misera miseriorē uitæ exitū dedit. Is. n. sororē suā
 stupro cognitā: ac deinde in matrimonio receptā turpius q̄ duxit: abiicit. Priui-
 gnā uero suā: hoc est filiā sororis & cōiugis: cōiugē alcuii: filiūq; suū: quē ex so-
 rore suscepit: necnō & filium fratris occidit. Quā uobis tantis incestis parrici-
 diisq; execrabilis ab Alexandrinis regno pulsus est. Iisdē tēpibus Antiochus nō cō-
 tentus Babyloniā atq; Hecharbana totū Mediæ impiū aduersus Pharaathē Par-
 thoꝝ regē cōgressus uictus est: q̄ cū i exercitu suo. ccc. M. armatoꝝ hīc uideret
 .c. M. & ampliꝝ calonū & lixarū imixta scortis & histrionibꝫ trahebat. Itaq; faci-
 le cū uniuerso exercitu suo Parthoꝝ uiribꝫ oppressus interiit. Gaio. Sempronio
 Tuditano & Marco Acilio cōsulibꝫ Publiū Scipionē Africānū pridie pro cō-
 cione de piculo salutis suæ cōtestatum: quod sibi pro priā laborātī ab improbis
 & ingratis denūciari cognouisset: alio diē mane exanimē in cubiculo suo reptū
 nō temere iter mala Romanorū maxima recēserim: præsertim cū tū in ea urbe
 Africani uigor & modestia ualeret: ut facile uiuō eo neq; sociale neq; ciuile bel-
 lum posse existere crederet. Hunc qdā uxoris suæ Sempronie: Gracchoꝝ autē
 sororis dolo necatū ferunt: ne scelerata: ut credo: familia: atq; i pñiciē patriæ suæ
 nata: inter impias seditiones uiroꝝ nō etiā facinoribus mulierū esset imanior.

Crassi
mors

Aristoni
ci mors.

Ptole-
maus in
celestus

Antio-
chus

Scipiois
africa-
ni mors

Iterum Aetnam uasto tremore exundasse igneis globis.
 Arco Aemilio & Lucio Oreste cōsulibus: Aetna uasto tremore con-
 cussa exundauit igneis globis. Rursusq; alio diē Lypara insula & ui-
 cinum circa eam mare in tantū efferbuit: ut adustas quoq; rupes dis-
 soluerit: tabulataq; nauium liquefactis caris extorruerit: exanimatos pisces sup-
 natantes excoxerit: homines quoq; nisi qui longius potuere diffugeret: recipro-
 cato anhelitu calidi aeris adustis introrsum uitalibus suffocauit.

Aetnae / 43
exudatio

Vbi in Africā a belloꝝ excidiis cessatum est: horribilem & inusitatam per-
 ditionem locustarum secutam.

Arco Plautio Isæo & Marco Fulvio Flacco cōsulibus: uix dū Aphri-
 cā a belloꝝ excidiis q̄scētē: horribilis & inusitata p̄ditio cōsecuta est.

Locustæ Nāq; cum per totā Aphricā immensa Locustarū multitudines coaluissent: & nō
 Aphrica modo iā spem cunctā frugū abrassissent: herbasq; oēs cū parte radicū & folia ar/
 na. borū cum teneritudine ramorū cōsumpsissent: uerū etiā amaras cortices atq; ari/
 da ligna profissent: repētino arrepta uento: atq; in globos coacta: portataq; diu
 per aerē Aphricano pelago imersa sunt. Harū cum imensos aceruos lōge undis
 urgētibus fluctus per extēta late littora ppulissent: tetrū nimis atq; ultra opinio
 nem pestiferū odorē tabida & putrefacta cōgeries exhalauit. Vnde oīum pariter
 animātiū tāta pestilētia cōsecuta est: ut auiū pecudū ac bestiarū corruptioe aeris
 dissoluta: putrefacta passim cadauera uitium corruptiois augetēt. At uero q̄ta
Pestis im fuerit hoīum lues ego ipse dum refero: toto corpore phorresco. Siquē in Numi
mensa. dia in qua tunc Micipsa rex erat. dccc. M. hoīum: circa orā uero maritimā quā
 maxime Carthaginēsi atq; Uticensi littori adiacet: plus q̄. cc. milia perisse tradi/
 tum est. Apud ipsā uero Uticā ciuitatē. xxx. milia. militū: quā ad præsidiū to/
 tius Aphricæ ordinata fuerāt extincta atq; abraſa sunt. Quā clades tā repētina
 ac uiolenta institit: ut tunc apud Uticā sub una die per unā portā ex illis iunio/
 ribus plus q̄. M. d. mortuos elatos fuisse narretur. Verum tamen pace & gratia
 omnipotētis dei dixerim: de cuius misericordiā & in cuius fiducia hac loquor:
 quīs & tēporibus nostris exoriant aliquādo hæ diuersis partibus locustæ: & plū/
 runq; etiā: sed tolerabiliter lædant: nunq; tamē temporibus christianis tanta uis
 inextricabilis mali accidit: ut p̄ncipes Locustarū: quā nullo mō ferri uiua potuiss/
 set: mortua plus noceret. & quā diu uiuente peritura erāt omnia: ea perdita per/
 reuntibus magis omnibus optandum fuerit: ne periret.

Post euerſam Carthaginem iterum iussū est eam restitui.
 a Nno ab urbe condita. dc. xxxvii. Lucio Cæcilio Metello & Quinto
Cartha/ Tito Flaminio cōsulibus Carthago in Aphrica restitui iussa. xx. & se/
go resti/ cundo demū anno: q̄ fuerat euerſa: deductus ciuium Romanorū familiis: quā eā
tuta. incolerēt: restituta & repleta est: magno antep̄digio præcedēte. Nā cū menses
 ad limitādū Carthaginem agrū missi stipites terminorū indices fixos: nocte a
 lupis reuulsos mordicis: corrososq; repissent: aliq̄diu hæsitātū est: utrū Romanæ
 paci expediret: Carthaginē reformari. Eodem anno Gaius Gracchus Gracchi il/
 lius: qui iā occisus in seditione fuerat frater: tribunus plēbis p̄ tumultū creatus:
 magna reipublica p̄ncipes fuit. Nā cum saepe populum Romanū largitionibus
 p̄missisq; nimis in acerbissimas seditiōes excitauisset: maxime legis agrariæ cā/
 pro qua etiā frater eius Tiberius Gracchus fuerat occisus: tandē a tribunatu mi/
 nutio successore decessit. Minutius tribunus cū maxime ex parte decessoris sui
 Gracchi statuta cōuulſisset: legesq; abrogasset: Gaius Gracchus cū Fuluius Flac/
 co ingēti stipatus agmine capitolium: ubi cōcio agitabat: ascendit. Ibi maximo tu/
Graccho multu excitato qdā præco a Gracchanis interfectus: uelut signū belli fuit. Flac/
rum sedi cus duobus filiis armatis cinctus: comitātē etiā Graccho togato: breuēq; gladiū
tio. sub sinistra occultatē: quīs & præconē frustra prēmisset: qui seruos ad liberta/
 tem uocaret: Ianū tāq; in arce occupauit: cōtra quē Decius Brutus uir cōsularis
 a cliuo publico cū ingēti certamine irruit. Ibi diu obstinatissime dimicauit Flac/
 cus. Gracchus postq; in tēplū mineruæ successerat: gladio incubere uolens inter/
 uentu lictoris retentus est. Itaq; cū diu anceps bellū agitare: tandē sagittariū ab

Opimio missi cōfertā multitudinē disturbauerūt. Duo Flacci pater filiusq; cum per adē Lunæ in domū priuatā defiluissent: foresq; obiecissent: rescisso craticio pariete: cōfossi sunt. Gracchus pro se amicis pugnantibus ac peuntibus ægre ad pontē subiciū puenit: ibiq; ne uiuus caperet: ceruicē seruo suo præbuit. Caput Gracchi excisum cōsuli allatū est: corpus ad Corneliā matrē Missenū oppidum deuectū est. Hæc autē Cornelia Africana maioris filia Missenū post prioris filii mortē secesserat. Bona Gracchi publicata sunt. Flaccus adolescens in robore necatus est. Ex factione Gracchi. cc. l. hofes in Auentino monte caesi referuntur. Opimius cōsul sicut in bello fuit fortis: ita in quæstione crudelis. Nā amplius q̄ tria. M. hominū suppliciis necauit: ex qbus plurimi ne dicta qdē causa inuocētis interfecti sunt. Iisdē tpibus Metellus Baleares insulas bello puagatus edomuit: & piraticā infestationē: quæ ab iisdem tūc exoriebat plurima incolarū cæde cōpreslit. Gneus quoq; Domitius p cōsul Allobroges Gallos iuxta opidū Vindaliū grauissimo bello uicit: maxime cū elephantorū noua forma equi hostiū hostesq; cōterriti diffugissent. xx. M. ibi Allobrogū cæsa referunt. iiii. M. capta sunt.

Aetnam ultra solitum exarissē.

Odem tpe Aetna mons ultra solitum exarsit: & torrētibus igneis sup fusis lateq; circūfluentibus Catinā urbē finesq; eius oppressit: ita ut te sta ædium calidis cineribus præusta & prægrauata corruerent: cuius leuandæ cladis causā senatus. x. annorum uestigia Catinensibus remisit.

Iugurthæ Numidæ regi bellum cōsensu populi Romani senatum indixisse.

Nno ab urbe cōdita. dc. xxviii. Fabius cōsul Bitinteo regi Arneruorū

a Galliarū ciuitatis bellū maximo instructu cōparati adeo cū paruo exercitu occurrit: ut Bytinteus paucitatē Romanorū uix ad escā canibus: quos in agmine habebat: sufficere posse iactaret: qui cū sibi ad transferēdas copias unū pontē Rhodani fluminis parū esse intelligeret: aliū cū paucis lintrib9 catenisq; cōnexū supstratis cōfixisq; tabulis struxit. Cōserta pugna: & diu grauiter agitata uicti Galli: cōuersisq; in fugā dum qsq; sibi timet: coaceruatis incon sulte agminibus præpropō trāsitu pontis uincula ruperūt. ac mox cū ipsi lintribus merſi sunt. c. lxxx. M. armatorū in exercitu Bytintei fuisse tradunt: ex qbus .c. l. M. uel cæsa uel merſa sunt. Q. quintus Martius cōsul Gallorū gentē lū radi ce alpiū sitā bello aggressus est: qui cū se Romanis copiis circūseptos uiderent: belloq; impares fore intelligerēt: occisis cōiugibus ac liberis in flāmas sese piecerunt. Q. uero pæoccupātibus Romanis peragēdæ tūc mortis suæ copiā non habuerāt: captiq; fuerāt: alii ferro: alii suspēdio: alii abnegato cibo sese cōsumperunt: nullusq; oīo uel puulus supfuit: q seruitutis cōditionē uitæ amore toleraret.

Nno ab urbe cōdita. dc. xxxv. Publio Scipione Nasica & Lucio Calpurnio Bestia cōsulibus Iugurthæ Numidæ regi bellū cōsensu populi Romani senatus indixit. Sed ego de Iugurtha ordinis tñ loco &

a causa cōmemorationis breuiter pstrinxerim: quia ut de natura eius uariā atq; interabili. ita & de rebus tā dolose: q̄ strenue gestis pp opimā scriptorū luculentiam satis sufficiēs apud oēs noticia est. Igī Iugurtha Micipsæ Numidæ regis adoptiuus: hæresq; iter naturales eius filios factus primū cohæredes suos: idest Hyepslam occidit. Aherbalē bello uictū Aphrica expulit. Calpurniū inde cōsulem

aduersum se missum pecunia corruptit: atq; ad turpissimas cōditiones pacis ad/
duxit. Præterea cum Romā ipse uenisset oibus pecunia aut corruptis: aut atten/
tatis seditiones dissensionesq; pmiscuit: quā cū egredere: infami satis notauit eu/
logio: dicēs, **O** urbē uenale & mature periturā: si emptorē inueneris. Iti sequenti
Urbis ue anno Aulum Posthumiū Posthumii cōsulis fratrem: quē is. xl. M. armatorū exerci/
nalis tui præfecerat apud Calamā urbē thesauris regiis cōditis inbiantē bello oppres/
sit: cui uictio ignominiosissimū fœdus exegit. Vniuersam pene Aphricam a Ro/
Metell9 manis deficientē regno suo iunxit. Postea tñ Metelli cōsulis integritate & disci/
plina coercitus: duobus etiā præliis uictus uidit præsentē se & uastari Numidiā
suā & nō posse defendi. a quo in deditiōē coactus. ccc. obsides dedit. frumentū
atq; alios cōmeatus psoluturū sese spopōdit. iiii. M. amplius pfugarum reddidit.
Marius Exin cum incertus in pace improbos nō phiberet excursus: Gaii Marii cōsulis
nō minore pene q̄ ipse præditus erat astutia: Romanisq; uiribus fractus est: ma/
xime postq̄ Marius urbē Caplam ab Hercule Phœnice: ut ferūt cōditam: regiis
tūc thesauris cōfertissimā dolo circūuenit. & cepit. Diffidēs deinde ppriis rebus
Bocchus & uiribus Iugurtha sociatē cū Boccho mauroꝝ rege fecit cuius eq̄tatu in im/
rex. mensum auctus marianū exercitū creberrimis incurSIONIB9 fatigauit. Postremū
apud Cythā urbē antiquā Masinissæ regiā aduersum Romanos expugnationē
eius parātes. lx. milib9 equitū instructus occurrit. Nūq̄ ulla Romano militi tu/
multuosior pugna & terribilior fuit: adeo ut discursu & fremitu circūcursantiū
& impetētū eq̄tū fuscitatus puluis cœlū subtexuerit: diē ademerit: nocteq; ob/
duxerit: tātus aut teloz nimb9 ingruerit: ut nulla pars corporis esset ab ictu tu/
ta: qppe qbus & uisus ad pspiciedū impedimēto caliginis & expeditio ad cauē/
Maria dū cōpressionē multitudinis deerat. Nec laborabat eques Maurus ac Numida:
noꝝ peri ut bene collocatū hostē opportuno teli impetu rimaret. Sed potius in icertū pi/
culum. la mittebant: certi: q̄ uulnera incerta nō essent. Ita coacti in unū Romani eq̄tes:
in unū pedites densabant. Intercapedinē tāti piculi nox interueniēs dedit. Eadē
postera die & belli & piculi facies erat erūpere in hostē: quis stricto miles gladio
nō ualebat ferire: eminus enī iaculis repellebat. fugere nō poterat. Vndiq; enī ue/
locior ad psequēdū eques incluserat. Iam tertia dies & nullū undecūq; suffragiū
dira undiq; mortis facies obiciebat. Tandē Marius cōsul fortī despatione ip̄i
uiā fecit: & cū uniueso simul agmine prupit e uallo. campoz: sese simul e prælio
dedit. Et cū iteq; circūfusi hostes nō solū agminis extrema laniarēt: uoz: etiā me/
dia excussis pcul telis cederēt: turbatosq; Romanos insup etiā æstu solis intole/
rantia sitis: mortis circūstantia usq; ad extremū despationis fatigaret: subito no/
tum illud Romanoz aduersus Aphros tēpestatū imbriūq; suffragiū cœlo mis/
sum insperatā salutis fuit. Siqdē repentina pluuiā sitientibus Romanis & æstua/
tibus refrigeriū potumq; præbuit. Porro aut Numidis hastilia teloz: quæ ma/
nu intorquere sine armētis solent: lubrica ac per hoc inutilia reddidit. Scura etiā
quæ elephāti corio extento atq; durato habilia & tuta gestabāt: cuius ea natura
est: ut acceptū imbrem: tāq̄ spongia ebibat: ac per hoc in tractabile repētino pō/
Numida dere fiat: quia circūferri nō poterāt: defendere nequiuērūt. Ita ex insperato cōtur/
rū fuga. batis destitutusq; Mauris ac Numidis Bocchus & Iugurtha fugerūt. Post hoc. l.
M. armatoꝝ nouissimo bello ab iisdē regibus objecta hæc quoq; usq; ad inter/

nitionem Romanis uincens caesa referuntur. Ex eo Bocchus spem belli abiiciens pacē petiuit: atq; in precium pacis Iugurthā dolo captura catenisq; obritum per Syllam legatū misit ad Mariū: qui in triumpho ante curruū cū duobus filiis suis actus mox in carcere stragulatus est. Iisdem diebus obscenū prodigium ac triste uisum est. Lucius Aelius eques Romanus cū uxore & filia Romana in Apuliā rediens tempestate correptus est: qui cum filiā cōsternatā uideret: ut citius pprioribus tectis succederent: relictis uehiculis: arreptisq; equis filiam uirginē equo insidentē in mediū agmen accepit. Puella uero ictu fulminis exanimata est. Sed omnibus sine scissura aliqua uestimentis. adēptis: ac pectoris pedumq; uinculis dissolutis: monilibus etiā annulisq; discussis: ipso quoq; corpore illaeso: nisi quod obscenū in modū nuda: & lingua paululū exerta iacuit: equus quoq; ipse quo utebatur stratis frenis & cingulis dissolutis passim ac dispersis exanimis pcul iacuit. Post hoc paruo intercessu temporis. Lucius Vecturius eques Romanus Aemiliā uirginē Vestalem furtiuo stupro polluit. Duas præterea uirgines Vestales eadē Aemilia ad participationē incesti sollicitans cōturba uirginibus sui corruptoris exposuit ac tradidit. Indicio per seruū facto supplicium de oranibus sumptum est. Iisdem præterea Iugurthini belli tēporibus Lucius Cassius cōsul in Gallia Tigurinos usq; ad oceanum psecutus: rursumq; ab eisdem insidiis circūuentus occisus est. Lucius quoq; Piso uir consularis legatus Cassii cōsulis interfectus. Gaius Publius alter legatus: ne residua exercitus portio: quæ in castra cōfugerat: deleret: obsides & dimidiā partem rerum omnium Tigurinīs turpissimo fœdere dedit: qui Romā reuersus a Cælio tribuno plebis die dicta eo q; Tigurius obsides dederat: in exilium profugit. Scipio proconsul capta urbe Gallorum: cui nomen est Tolosa. c. M. ponderis auri: & argenti. c. x. M. e templo Apollinis sustulit: quod cum ad Massiliam amicam populo Romano urbem cum præsidii misisset. interfectis clā: sicut quidam contestantur: quibus ea custodienda & peruehenda cōmiserat: euncta per scelus furatus fuisse narratur. Vnde Magna questio post Romæ acta est. Multas gentes in unum conspirasse: ut Romanum nomen delerent. Nno ab urbe cōdita. dcxlii. Gaius Manlius & Quintus Cæpio proconsules aduersus Cimbros & Teutones Tigurinos & Ambronas Gallorum gentes: quæ tunc: ut imperium Romanum extinguerēt: conspiciuerant: missi puincias sibi Rhodano flumine medio diuiserunt: ibi dum inter se grauissima inuidia & cōtentione disceptant cū magna ignominia & periculo Romani nominis uicti sunt. Siquidē in ea pugna Marcus Aemilius consularis captus atq; interfectus est. Duo filii cōsulis cæsi. lxxx. M. Romanorū: sociorūq; ea tēpestate trucidata. lx. M. calonū atq; lix. interfecta Antias scribit. Ita & ex omni penitus exercitu. x. tantūmodo homines: qui miserū nunciū ad augendas miseras reportarēt: supfuisse referuntur. Hostes: binis castris atq; ingenti præda potiti noua quadā atq; insolita execratione cunctaq; cæperant: pessunderunt. Vestis discissa & proiecta est: aurum argētumq; in flumen abiectum est: loricae uiroꝝ concisæ: phaleræ quoq; equorū disperditæ: equi ipsi gurgitibus immersi: homines laqueis collo inditis ex arboribus suspensi sunt: ita ut nihil prædæ uidetur: nihil misericordiæ uictus agnosceret. Maximus tunc Romæ nō solum lu-

Iugurtha stragulatus.

fulmine

Vestaliū supplicium.

Scipiois facinus.

Roma norū strages.

etus: uerū etiā metus fuit: ne cōfestim Cimbri alpes transgredierentur: Italiamq;
 .Q. Fa/ delectent. Iisdem tēporibus Q uintus Fabius Maximus filium suum adolescen-
 bius ma tem ruri relegatum cum duobus seruis parricidii ministris interfecit: ipsosq; cō-
 ximus. tinuo seruos in precii sceleris manumisit. Die dicta: Gneo Pompeio accusante
 parrici damnatus est. Igitur Marius quarto cōsul: cum iuxta Isaram Rhodanūq; flumi-
 diuz/45 na: ubi in sese cōfuerūt castra posuisset: Theutones Cimbri & Tigurini & Ambro-
 nes: postq; continuo triduo circa Romanorū castra pugnauerunt: si quo pacto eos
 excuterent uallo: atq; in equū funderent: tribus agminibus Italiam petere desti-
 narunt. Marius post digressum hostiū castra mouit: & collem occupauit: qui cā
 po & fluuiū: ubi hostes sese diffuderāt: imminebat. Cūq; exercitū eius aqua ad
 potandum decisset: quā relisq; omniū coargueretur: aquam quidem in conspectu
 esse respōdit: sed eam ferro esse uendicandam. Primis itaq; calonibus cū clamore
 in pugnam ruentibus subsecutus exercitus: mox iusto certamine cōpositis ordi-
 nibus bellatū est: & uicere Romani. Quarto die rursus pductæ utrinq; in cam-
 pum acies usq; ad meridiē pene pari pugna uere discrimine. Post ubi incalescēte
 sole fluxa Galloz corpora in modū niuium distabuerunt: usq; in noctem cades
 Roma/ norū ui/ potius q̄ pugna protracta est. Ducenta milia armatorū in eo bello interfecta sunt
 ctoria. .lxxx. M. capta: uix .i.iii. M. fugisse referuntur. Dux quoq; eoz Teutobechus oc-
 cisus est. Mulieres eoz constantiore animo: q̄ si uicissent: petierunt a cōsule: ut si
 bi inuiolata castitate: uirginibus sacris ministrare fas esset: quo uitam sibi refer-
 uarent. quā rem cum nō impetrassent: paruulis suis ad saxa illis cunctæ sese fer-
 ro ac suspēdio peremerūt. Hæc de Tigurinjs & Ambronib; gesta sunt. Theuto-
 nes autē & Cimbri integris copiis alpium niues emensi Italia: plana puerunt.
 Ibiq; cum rigidum genus diu blandioribus auris cibis poculis ac lauacris emol-
 liretur: Marius quintū cōsul & Catulus aduersus eos missi: diē ad pugnam &
 campo dato: Hannibalis secuti ingeniū: in nebula disposuere pugna: in sole pu-
 gnauerunt. Prima siquidem perturbatio Galloz fuit: q̄ Romanā aciem prius
 offendere dispositam: q̄ adesse senserūt. Cūq; ilico uulnerati equites retro in suos
 cogerentur: totaq; multitudinē indispōsite adhuc aduentantē conturbaret: & sol
 cū uento ortus ex aduerso emicuisset: uisus eoz puluis oppleuit: & splendor he-
 betauit. Ita factum est: ut tanta ac tam terribilis multitudo: minima Romanorū
 Cibrorū clade: suā ultima internitione caderetur. Centū .xl. M. eoz tūc in bello cæsa .xl.
 & Theu/ .M. capta dicuntur. Mulieres grauiorē penē excitauere pugnam: quæ plaustris
 tonū stra in modum castroz circūstructis: ipsæ autem desuper propugantes diu prope re-
 ges. pulere Romanos. Sed cum ab his nouo cedis genere terrentur: abscessis enim
 cum crine uerticibus inhonesto satis uulnere turpes relinquebantur: ferrū quod
 in hostem sumptuerant: in se suosq; uerterunt: nāq; aliæ concursim mutuo iugula-
 E Mulierū ta: aliæ apprehensis inuicem faucibus strangulatæ: aliæ funibus per equoz cru-
 facinus. ra confertis ipsiq; equis extimulatis: quibus equoz crura nexuerāt: indidere cer-
 uices: quousq; protractæ atq; exanimatæ sunt: aliæ laqueo de subiectis plaustro-
 rum temonibus pependerūt. Inuenta est etiam quædam quæ duos filios traie-
 ctis per colla eorum laqueis ad suos pedes uixerit: & cū seipsam suspēdio mori-
 turam dimisisset: secū traxerit occidēdos. Inter hæc multa & misabilia: mortis
 genera: reguli quoq; duo strictis in se gladiis cōcurrisse referunt. Lucius & Bo-

iorix reges in acie ceciderunt. Claudius & Ceforix capti sunt. Ita in his duobus proeliis, cccc. l. M. Galloꝝ occisa. & c. xl. M. capta sunt: absq; innumera mulierū multitudine: quæ se suosq; paruulos fœmineo furore: uir aut uirili necauerunt.

Post triumphum Marii, incredibile facinus & nunq̃ antea Romanis cognitum perpetratum fuisse.

Gitur talē Marii triūphū Romanāq; uictoriā incredibile facinus: & nunq̃ antea Romanis cognitū. Roma subito ppetratū: uersa i horrore ac mœrorē tota urbe fulcauit. Publicius qdā malleolus seruus annitēti bus matrē suā interfecit. Dānatus parricidio: insutusq; eculeo i mare piectus est: Parrisidii
ipleuerūtq; Romani facinus & pœnā: de qua re Solon Atheniēsis decernere nō ausus fuerat: dū fieri posse nō credidit: & Romani q se ortos a Romulo scirent: Publicitii
etiā hoc fieri posse intelligētes suppliciū singulare sanxerūt. Anno ab urbe cōditā. dcv. post Cimbricū & Teutonicū bellū & quintū Marii cōsulatū: quo status impii Romani iure cōseruatus iudicat: cōsulatu sexto eiusdē Gaii Marii ita la-
befactatus est: ut pene usq; ad extrēmū intestina clade cōciderit. Euoluere ac percurrere mihi discordiāz ambages & inextricabiles seditionū causas: icōmodū si mul ac lōgū uidet: sane breuiter strinxisse sufficiat: quod primus Lucius Apuleius Saturnin⁹ excitati tumultus auctor extiterit: quinto Metello Numidico uirō sane primario acerrimus inimicus: q eū censore creatū ptractū domo: atq; in Capitoliū fugiētē armata multitudine obsedit: unde eqtū Romanōz indignatio ne deiectus est: plurima ante Capitoliū cæde facta. Anuniū deinde cōpetitorē Bellū
suū Saturninus & Glaucia: fraude Gaii Marii cōsules: occiderūt. subsequēte anno Marius sextum cōsul & Glaucia prator: & Saturninus tribunus plēbis cōspirauerūt: Metellū Numidicū in exiliū quacūq; ui agere. Die dicta a suppositis eiusdē factiōis infamibus ausib⁹ cōcionē domi suæ habuit: ibiq; ab aliis rex: ab aliis impator est appellatus. Marius manipulatim plēbe descripta altere cōsulē cū præsidii in colle disposuit: ipse portas cōmunijuit. In foro proeliū cōmissum est. Saturninus a Marianis foro pulsus in Capitoliū cōfugit. Marius sistulas qb⁹ eo aq̃ deducebat: incidit. Bellū deide i aditu Capitoliū horridū satis actū est. Multiq; circa Saueniū & Saturninū cæsi. Saturninus palā clamitās Mariū auctorē eē oīum molitionū suarū cōtestatus est. Cū aut ipse Saturninus & Saueni⁹ & Labienus cogēte Mario i curiā cōfugissent: p eqtes Romanos effractis forib⁹ occisi sunt. Gaius Glaucia extractus e domo Claudii trucidatus est. Furi⁹ tribunus plēbis bona oīum publicāda decreuit. Gneus Dolobella Saturnini frater p forē olitoriu fugiēs cū Lucio Ieganio interfectus est. Itaq; auctorib⁹ itatē se ditiois occisis ges populo fuit. Tūc Caro atq; Pōpeius rogationē de reditu Metelli Numidici toti⁹ urbis gaudio pmulgarūt. quod ne pficeret: Marii cōsulis & Furiū tribuni plēbis factiōib⁹ itercessum est: Rutili⁹ quoq; uir itegerrim⁹ adeo fidei atq; inocētiæ cōstātia usus est: ut die sibi ab accusatorib⁹ dicta usq; ad cōgnitionē neq; capillū barbāue sumiserit. neq; sordida uestē humiliue habitu suffragatores cōciliarit. inimicos pmulserit: iudices tēperarit: orationēq; a pratore cōcessam nihilo summissorē q̃ animū habuerit. Cum euidenti oppugnaret calūnia: & opinione bonōz omniū iure absoluēdus putaret: piurio iudicū cōdēnatus est: qui Smyrnā cōmigrans literarum studiis cōtentus cōsenuit.

Mediam urbem prodigia terruerunt.

Nno ab urbe condita de lix. Iulio Cesare & Lucio Marto Philippo

cōsulibus intestinis causis sociale bellum tota comouit Italia. Siquidē

Prodigia Liniū Drusus tribunus plebis Latinos oēs spe libertatis illectos cū placito ex-
plere nō posset: in arma excitauit: quo accessit ut mōstā urbē pdigia dira ter-
rent. Nā sub ortu solis globus ignis a regione septentrionis cū maximo cōli fra-
gore emicuit. Apud Aretinos cū panes per cōiuiā frāgerent: cruor e medijs pa-
nibus quasi e uulneribus corpore fluxit. Præterea per septē cōtinuos dies grādo
lapidū imixtis etiā testaz fragmētis terrā latissime uerberauit. In Sānitibus ua-
stissimo hiata terrā flāma prupit: & usq; in cōlū extēdi uisa est. Cōpures præ-
terea intrare uidere Romani globum coloris aurei cōlo ad terrā deuolui: maio-
remq; factū rursus a terra in sublime ad orientē solem ferri ac magnitudine sua
ipsum solē obtexisse. Drusus tātis malis anxius domi suæ incerto qdē auctore
interfectus est. Igit̃ Picentes & Vestini Marsi Peligni Marrucini Sānites & Lu-
cani: cū adhuc occultā defectionē meditarent: Gaius Seruius prætorē legatū
ad se missū apud Asculū occiderūt: statimq; clausa ciuitate oēs ciues Romāos
in dicta cæde iugularūt. Cōtinuo atrocissimā pñiciem infamissima præcessere p-
digia. Nāq; oīum genēz aialia: quæ manus hoīum ppeti: atq; inter hoīes uiuere
solita erant: relictis stabulis pascuisq; cū balatu hinnitu magnitūq; miserabili ad
siluas montesq; fugerūt. Canēs quoq; quoz natura est extra hoīes esse nō posse:
lachrymosis ululatib; uagi lupoz ritu oberrant. Igit̃ Gneus Pōpeius prætor
cū Picentibus iussu senatus bellum gessit & uictus est. Postq; sibi Sānites Papiū
Mutiliū impatorē præfecerant: Marsi aut̃ Agamēnonē archipiratā præopta-
uerant: Iulius Cæsar Sānitum pugna uictus cæso fugit exercitu. Rutilius cōsul
Mariū ppinquū suū legatū sibi legit: quē assidue submonentē morā bello ui-
lem fore & paulisper in castris exerceri militē oportere: tironē: dolo id eū agere
ratus contempsit: seseq; in insidias marsoz & uniuersum agmē exercitus sui in-
cautus iniecit: ubi & ipse cōsul occisus & multi nobiles interfecti & octo. M.
Romanoz militū cæsa sunt. Armia & corpora interfectoz in conspectu Marii
legati Telonius Flauius pertulit. atq; in testimoniū cladis euexit. Marius raptis
cōtinuo copiis uictores insperatus oppressit. octo. M. & ipse Marsoz interfecit.
Capio autem a Vestinis & Marsis deductus in insidias cum exercitu trucidā-
tus est. Iulius Cæsar postq; apud Eserniā uictus aufugerat: cōtractis undiq; co-
piis aduersus Sānitas & Lucanos dimicans multa hostiū milia interfecit. Cūq;
ab exercitu impator appellatus esset: Romāq; nuncios pro adepta uictoria mi-
sisset: senatus Sagum hoc est uestē meroris: quā exorto sociali bello sumplerat:
hæc spe arridente deposuit: atq; antiquū togæ decore recupauit. Marius deinde
sex. M. Marsoz cecidit. Septē milia armis exuit. Sylla cū. xxiiii. cohortib; Eser-
niā missus: ubi artifficia obsidiōe Romani ciues & milites premebant: maximo
bello & plurima cæde hostiū urbē sociosq; seruauit. Gneus Pōpeius Picētes gra-
ui prælio fudit: qua uictoria senatus latos clauos & cætera dignitatis insignia re-
cepit: cū togas tñmodo de uictoria Cæsarīs primū respirāte sumpsisset. Porcius
Caro prætor & Plotius legatus Hetruscos & Umbros plurimo sanguine impelo-
uictoria difficillimo labore uicerūt. Gneo Pōpeio & Portio Carone cōsulibus: Pompeius

Gn. Pō-
peius:

Iul. Cæ-
sar.

Roma-
noz ui-
ctoria.

Aliæ Ro-
manorū
uictoria

diu obsedit Aſculū ciuitatē. nec tamē expugnauiffet: niſi populū in campū pro-
 ruptē grauiſſima oppreſſione uiciſſet. Decē & octo milia Marſorū in ea pu-
 gna cū Frāco ſuo impatore caſa ſunt capta. iiii. milia. Quattuor milia autē Ita-
 licorū uiroꝝ ex ea caſe pſugorū iugum montis coacto in unū agmine ſorte cō-
 ſcenderant: ubi oppreſſi exanimatiq; niuibꝫ miſerabili morte riguerunt: & ui-
 ſebantur: nec ullum erat p̄cul intuentibus mortis indicium niſi diuturna imobili-
 tas: quā nullo modo humane uitæ uegetatio diu ppeti poteſt. Eadē die Picentes
 uicti ſunt: quorū dux Iudaciliꝫ cōuocatis principibus ſuis poſt magnificas epu-
 las largaq; pocula cunctos ad exēplū ſui puocās haſto ueneno cōluſpus eſt:
 cunctis factum eiꝫ laudantibus: ſed nemine ſubſequentē. Anno ab urbe condita
 .dc. lxi. cū ad obſidendos Sānites Pōpeius & Romanus iſſet exercitus: & Poſt-
 humius Albinus uir cōſularis: tūc Lucii Syllæ legatus intolerabili ſupbia oīum
 in ſe militū odia ſuſceiſſet: lapidibus occiſus eſt. Syllæ cōſul ciuilem cruorē non
 niſi ſanguine hoſtili expiari poſſe teſtatus eſt: cuiꝫ rei cōſcientia permotus exer-
 citus ita pugnā adorſus eſt: ut ſibi unusq; p̄cundū uideret: niſi uiciſſet. xviii.
 Sānitum. M. illo proelio caſa ſunt. Iuuentiū quoq; Italicū ducem & magnū
 ipſius populū pſecutus occidit. Pōrtius Cato cōſul. Marianas copias habens: Pōrtius
 cū aliquāta ſtrenue geſſiſſet: gloriatus eſt. Gaiū Mariū nō maiora feciſſe:
 & ob hoc cū ad Lacū Fucinū cōtra Marſos bellum gereret: a filio Gaii Ma-
 rii in tumultu belli: quaſi ab incerto auctore pſtratus eſt. Gaius Gabinus lega-
 tus in expugnatione hoſtiliꝫ caſtorū interfectus eſt. Marrucini Veſtiniq; Sul-
 pitio legato Pompeii pſequentē ualſati ſunt: Popedius & Obſidius Itali impera-
 tores ab eoſdē Sulpitio apud flumen Theanū horribili proelio oppreſſi & occiſi
 ſunt. Pompeius Aſculū ingreſſus p̄fectos & centuriones cunctosq; princi-
 pes eorū uirgis cecidit. ſecuriq; p̄cuſſit: ſeruos p̄adamq; omnē ſub haſta uendi-
 dit: reliquos liberos quidē: ſed nudos & egentes abire p̄cepit. Et cum de hac
 p̄da opitulationē aliquā in uſum ſtipendii publici ſenatus fore ſperaret: nihil
 tamē ex ea Pompeius egentī arario cōtulit. Nāq; eodem tempore cum penitus
 exhaustum eſſet ararium & ad ſtipendii frumenti deeſſet expenſa: loca publica
 quæ in circuitu Capitoliꝫ pontificibus: auguribus: decem uiris & flaminibus in
 poſſeſſionē tradita erant: cogente inopia uendita ſunt: & ſufficiens pecunia mo-
 dus: qui ad tempus inopiæ ſubſidio eſſet: acceptus eſt. Equidem in ſinum tūc
 ipſius ciuitatis euerſarum omnium urbium nudatarumq; terrarū abraſa: undiq;
 opes cōgebebantur: cum ipſa Roma turpi adigente inopia p̄cipuas ſui par-
 tes auſtionabatur. Quamobrē cōſideret tūc tempora ſua: cum quaſi inexplē-
 bilis uenter cuncta cōſumens & ſemper elutiens cunctis urbibus: quas miſeras
 faciebat: ipſa miſerior nihil relinquens nihil habebat: & ſtimulo domesticæ fa-
 mis ad continuationē bellicæ inquietudinis trudebatur. Iſdem temporibus rex
 Sothimus cum magnis Thracum auxiliis Græciam ingreſſus cunctos Mace-
 doniæ fines depopulatus eſt. Tandemq; a Gaio Sentio p̄atore ſuperatus: redire
 in ſuum regnum coactus eſt.

Bellum Mithridaticū & bella ciuilia cœpere pene ſimul.

Nno ab urbe cōdita. .dc. lxii. nondū finito ſociali bello: Romæ primū Bellū ci-
 uile cōmotū eſt: eodēq; anno Mithridaticū bellū: & ſi minus uile. /56/

Bellū Mi infame: non tamē minus graue cōceptum est. Equidē de Mithridatici belli spatio
 thridati uarie traditum est: utrū abhinc cōpetit: an tunc prācipue exarsit: maxime cū
 cum. alii. xxx. alii. xl. annis gestū ferant. Sed quīs iisdem tēporibus gesta pplexis co/
 acruata malis exarsint: a me tamē speciatim: & si breuiter singula pferentur.
 Marius: Sylla: consule: cōtra Mithridatē in Asiā cū exercitu pfecturus: in Cāpa
 iniā tamē: ppter socialis belli reliquias consistentes: affectauit septimū cōsulatū:
 & bellum: suscipe Mithridaticū. Quo Sylla cognito: impatiens reuera iuuenis:
 intempatāq; ira pcius cū. iiii. legionibus primū ante urbē confedit: ubi Grati/
 dium Marii legatū: quasi primā uictimā belli ciuilis occidit: mox urbē cū exer
 Sylla in citu irrupit: faces ad inflāmandā urbē poposcit. Omnibus metu addictis p sacra
 urbē ir uia cito agmine in for̄ uenit. Marius cū pmouere nobilitatē: inflāmare plābē:
 ruptio. equestre deidē ordinē parmā aduersus Syllā frustra tentasset: postremo seruis
 speliberratis & prāda ad armā sollicitatis: nec quicq; repugnare ausis tandem in
 Capitoliū cōcessit. Sed cum eo Syllanā cohortes irruissent: magna suoz cāde:
 diffugit. Ibi tunc Sulpitius Marii collega: seruo suo pdente: pstratus est. Seruū
 uero ipsū: q; hostē indicauerat: manūmitti: q; uero dominū pdiderat: saxo Tar
 Marii fu peio deiici cōsules decreuerunt. Marius fugiens cum psequentiū instātia circū
 ga. ois septus esset in Minturnēsū paludibus sese abdidit: de qbus infelicitē luto obli
 iunm oil tus: ignominiosēq; ptractus: turpi autē spectaculo Minturnas deductus: contru/
 rēsolui susq; in carcerē pculsorē ad se missum solo uultu exterruit. Deindē lapsus e uin/
 culis in Aphricā trāsfugit. Sollicitatōq; ex Utica filio: ubi is custodia obseruat;
 Marii re cōtinuō Romā regressus: Cinnā cōsuli socierare scelēz cōiunctus est. Igif ad cō
 ditus. stigandā uniuersam rēpublicā exercitū sibi in quattuor partes diuiserūt. Tres si
 quidē legiones Mario datā: parti copiaz Gneus Carbo prāpositus est. Partem
 Sertori⁹ Sertorius accēpit: Ille scilicet Sertorius iā hinc ciuilis belli incētor & particeps:
 qui etiā hoc finito aliud post in Hispania bellū. excitauit: quod p multos annos
 maximis Romanoz cladib; traxit. Cetera uero exercitus portio Cinā secuta est.
 Porro aut Gneus Pōpeius: qui a senatu cū exercitu accersitus: ut rēpublicā opi/
 tularetur: & diu sese nouiaz rēz aucupatione suspenderat: cōtēptus a Mario: uel
 siq; Cinna ad Octauii cōsulem sese cōtulit. & mox cum Sertorio cōfluxit. Infelice
 pugnā interuētus noctis diremit. Sexcēti ex utraq; parte milites trucidati sunt.
 Pōpeius Postera die cum pmixtīm corpora ad sepulturā discernentur: miles Pompeia/
 nūs fratris sui: quē ipse interfecerat: corpus agnouit. In trāscursu enī utriq; co/
 gnitionē uultus & galea: considerationē furor ademerat: quīs parum sit culpā
 circa ignorantia: ut uideatur nescisse de fratre: quod non ambigit scisse de ciue.
 Itaq; uictor uictō infelicioz: ubi & fratris corpus agnouit. & parricidium suū
 execratus bella ciuilia ilico pectus suū gladio tranſuerberans: simulq; lachry/
 mas & sanguinē fundens super fraternū sese cadauer abiecit. Et quid hoc pro/
 fuit ad confusionem crudelis incepti: quod in primo statim bellorum ciuiliū
 exordio infamis fama percrebuit: concurrisse ignaros quidem fratres: sed con/
 scios ciues: petiisse fratrem scelere uictorē fratris occisi spolia: ac mox tantē im/
 manitatis rerū eodē gladio atq; eadem manu per suam necem parricidiū: quod
 admiserat: uindicasset. Nunquid in tantarum animositatē partiū tam triste mo/
 uit exemplum. Nunquid apud quenq; periculum sceleris repulit terror erroris?

Nūquid hæc quæ cōmunis est etiā cum belluis pietas & reuerētia naturæ: quod unus perimendo ac pereundo cōmisit: quod in se agi posset. intremuit: seseq; ab huiusmodi incepto cōscientia uictus remouit. Q uin potius annis fere. xl. con/ sequētibus in tantū cōtinuata sunt bella ciuilia: ut magnitudo laudis appetenda ex magnitudine sceleris putaret. Omnes enim post tale documentū in tali mali tia parricidiorū pericula refugissent: nisi parricidia ipsa uoluissent. Igit̃ Marius colonīa Hostiensē ui ingressus omnia ibi genera libidinis auaritiæ & crudeli/ tatis exercuit. Pompeius fulmine afflatus interiit. Exercitus uero eius pestilentia correptus pene totus absumptus est. Nam. xi. M. uiroz de castris Pompeii mor tua sex. M. autē de parte Octauii consulis subtracta sunt. Marius Antiū & Ari etiam ciuitates hostiliter irrupit. cunctosq; in his præter proditores interfecit: bo na suis diripienda permisit. Post Cinna cōsul cum legionibus: & Marius cum fu gitiuis urbem ingressi nobilissimos quosq; e senatu: & plurimos cōsulares uiros interfecerunt. Sed quota hæc portio ostentata miseria est: uno uerbo definisse eadē bonorum: cuius fuit tanta numerositas: tanta diuturnitas: tanta crudeli/ tas: tantaq; diuersitas. Verūtānē aequius est: me aliquid utilitatis subtraxisse: cā: q̃ tantum horroris ingessisse notitiæ: siue peritis hæc: siue imperitis obiciantur. De patria siquidem: de ciuibz: & de maioribus nostris hæc loquimur: qui his exagitati malis tam abominanda gesserūt: de quibus etiam auditis posteri per/ horrescant: qui profecto nolunt ista nimium exaggerari: aut sufficientis notitiæ moderatione: si sciunt: aut misericordis reuerentiæ contemplatione: si nesciunt. Igitur Marius cū interfectoz ciuium capita illata conuiuio: oblatā Capitolio: collocata rostris: spectaculum ornatumq; congereret: ac septimū consulatū cum Cinna tertiuū consule puasisset: in exordio consularis imperii sera tandem morte præreptus est. Cinna bonoz necēs maloz cāde suppleuit. Nam cum introducta per Mariū fugitiuoz manus insatiabilis prædandi esset: nullamq; partē aucto/ ribz prædæ cōsulibus ministraret: in forum quasi stipendii causa sollicitata: mi litibusq; circūdata: inermis extincta est. Cæsa sunt illa die in foro urbis octo. M. fugitiuoz: idemq; Cinna quantum consul ab exercitu suo interfectus est. Interea Cinna in residui senatorz: qui potentia Cinnae & Marii crudelitātē: infania Fimbriæ: Ser toriū: audacia fuga euaserāt: transuecti in Græciā: coegere precibus Syllam: ut periclitanti imo iam pene pditæ patriæ opem ferret. Igitur Sylla mox ut Cam/ panum littus attingit: Norbanū cōsulem proelio oppresit. vii. milia tunc Rōma/ norū Romani interfecerūt. sex milia eorūdem ab iisdem capta sunt. c. xxiiii. de Syllana parte ceciderūt. Fului9 uero Hadrianus: cui imperiū pro prætorē erat: regnū Aphricæ seruoꝝ manu affectans a dominis eoz apud Vticā cōgestis sar/ mentis cū omni familia incensus est. Damaspus prætor incensore Mario cōsu le Quintū Scæuolam: Gaiū Carbonē: & Lucium Domitiū: Publium Antistiū: in curiā quasi ad consultandū uocatos crudelissime occidit. Corpora interfectoz per carnifices unco tracta: atq; in Tyberim missa sunt. Eodē tempore Syllæ du/ ces plura proelia aduersus marianas partes infelicitissima foelicitate gesserūt. Nā & Quintus Metellus Charinatis copias cecidit. & castra puasit. & Gneus Pōpe ius Carbonis equitatū grauitè trucidauit. Syllæ etiā & Marii adolescētis maxi mū tūc proeliū apud sacriportū fuit: i quo de exercitu Marii cæsa sūt. xxv. M.

Marius uicia.

Pompeii mors

Cinna in terfectus

Marius mors.

Cinna in terfectus

Sylla re ditus in Italiam.

Pompeii

sicut Claudius scribit. Pompeius Carbonē etiam castris exiit: fugientēq; insecutus nunc cædendo: nunc ad deditionē cogēdo plurima exercitus parte priuauit. Metellus Norbani agmen oppressit: ubi .ix. milia Marianæ partis occisa sunt. Lucullus cum a Quintio obsideretur: erupit: & repentina pugna obsessorē deleuit exercitum. Nam plus q̄ .x. milia ibi tunc cæsa referuntur. Sylla deinde cū Campaninio Sānitum duce & Charinatis reliquis copiis ante ipsam urbē portūq; collinam ad horam dici nonam signa contulit. grauissimōq; prælio tandē uicit. lxxx. milia hominum ibi fusa dicuntur. xi. milia sese dederunt. reliquam multitudinē in fugam uersam insatiabilis uictorum ciuium ira consumpsit.

Sylla urbem intrauit. multosq; interfecit & proscripsit. Sylla mox ut urbem uictor intrauit. iiii. milia hominū qui se per legatos dederant: contra fas contraq; fidem datam inermes securosq; interfecit. Plurimi tunc quoq; ut non dicā innocentes: sed etiā ipsius Syllanæ partis occisi sunt: quos fuisse plus q̄ .ix. milia ferunt: ita libere per urbem cades per cussoribus passim uagantibus ut quēq; uel ira uel prædā sollicitabat: agitabatur. Igit̄ cunctis iam: quod singuli timebant: aperta fronte timentibus: Quintus cæcilius Syllæ dixit: cum quibus tandē uicturi sumus: si in bello armatos: in pace inermes occidimus. Tunc Sylla auctore Lucio Furfidio primipilari primus in famam illam tabulam proscriptionis induxit.

Sylla dictaturam adeptus est. Rima proscriptionis lxxx. M. hominū fuit: in quibus quattuor consules erāt Carbo Marius Norbanus & Scipio: inter eosq; Sertorius tūc maxime primescendus. Item alia cum .d. nominibus propozita est: quā cum Lollius quippe securus: nihilq; sibi conscius legeret: ubi suū repente nomē offendit: dum se trepidus adoperto capite foro subtrahit: interfectus est. sed ne i ipsi quidē tabulis fides ac finis malorum uidebatur. Nāq; alios: quos proscripserāt: iugulabāt. Alios autem postq̄ iugulauerant: proscribebant. Nec ipsius mortis erat uia simplex: aut una conditio: ut in nece ciuium saltē ius hostiū seruaret: qui nihil uictis præter uitā exigunt. Marcum Mariū siquidē de caprili casa extractū nunciri Sylla iussit. ductūq; trans Tiberim ad Luctaciorū sepulchrum effossis oculis: mēbrisq; minutatim defectis: uel etiā fractis trucidari. Post hūc Publius Lectorius senator & Venuleius triuiuir occisi. Marci Marii caput Præneste est missum: quo uiso Gaius Marius ultima desperatione correptus: ubi a Lucretio obsidebatur: ne incideret in inimicorū manus cum Telsino mutua mortē cōcurreret. Dumq; uiolentiū ipse in cōcurrentem manus adegit: circa suum uulnus manum percutientis hebetauit. Ita eo interfecto ipse leuiter uulneratus ceruicē seruo suo præbuit. Charinatem prætorē Romanum Sylla iugulauit. Inde Præneste profectus omnes Marianæ militiæ principes hoc est legatos: quæstos: præfectos: & tribunos iussit occidi. Pompeius carbonē a Cossura insula in Aegyptū fugere conantē in Siciliā ad se retractum & cōplures cū eo socios eius occidit.

Sylla dictator creatus est: ut dānationis & crudelitatis libido honesti præcipuiq; nominis reuerentia & amaretur & uelaretur. Pompeius in Aphricā transgressus eruptione circa Vticam facta. x. & .ix. M. hominum interfecit: quo bello Domitius dux Marianus: dum inter primores pugnat: occisus est. Idemq; Pompeius

Hierſa Numidia regē pſecutus: fugientē ab Vgode bocchi mauros: regis filio Vgodus
ſpoliari oibꝫ copiis fecit: quē cōtinuo Bullā reuerſuſ tradito ſibi oppido interfecit.
Poſt bella ciuilia ſonātibꝫ undiqꝫ belloꝝ fragoribꝫ quattuor bella exurrexiſſe.
Reatis itaqꝫ Publio Seruilio & Oppio Claudio cōſulibus Lucius Syl
la eſt tandē priuatus: Hoc ſine cōcluſa ſunt duo bella ſupetitiſſima: ſo
ciale: Italicum: & Syllanum ciuile. Hæc per annos. x. tracta plus q̄. c.
. l. m. Romanorꝫ conſumpſerunt. tantūqꝫ lectiſſimorꝫ uiroꝝ uernaculorumqꝫ mi
litum hoc ciuili bello Roma pdidit: q̄tum in ea ſupiore tempore: cum ſe iam ad
uerſum Alexādrum magnum circūſpiceret: indiſcretis ætatibus cenſus inuenit.
Præterea uiros cōſulares. xxiiii. prætores ſex. ædiliſcios. lx. ſenatores fere. cc. abſqꝫ
innumeris totius Italiaꝫ populis: qui paſſim ſine cōſideratione deleti ſunt. Q uo
modo neget quiſqꝫ: ſi ualet: quin eodē dāno ſuo uicerit Roma: quo amiſit Italia.
Prohpudor. Nūqd nā & hic cōparatione ambigua egent tēpora: Immo uel ma
xime inquit. Nā qd tā apteqꝫ bellis ciuilibus bella ciuilia cōparātur? An forte
dicet: etiā in his tpibꝫ bella ciuilia nō fuiſſe: qbus a nobis rñdebiſ. Iuſtius quidē
ſocialia uocari oportere: ſed nobis pſicere ſi ciuilia nomenclent. Tunc enim cauſis
uocabuliſqꝫ ac ſtudiis paria docent oia: dum ſibi in his tâto plus uindicat reue
rentia chriſtianæ religionis q̄to minus præſumpſerit ira uiſtoris. Nam cū ple
rūqꝫ improbi tyrāni temere inuadentes rempublicā: uſurparorꝫ regio ſtatu: Ro
mani imperiū corpus abrupint: atqꝫ ex eo bella uel per ſe iniuſta importarint: uel
in ſe iuſta cōmouerint: Britānis Gallisqꝫ populis erecti & inſtructi hæc bella q̄tū
externis p̄xima: tantū longinqua ciuibꝫ: qd niſi ſocialia iure uocitentꝫ cum ipſi
Romani Sertori quidē: aut Perpēnæ: aut Craſſi: aut Spartaci bella ciuilia uſpiā
nominarint. In tali ergo uel defectu: uel duellione ſociorꝫ minore nūc ntiqꝫ inui
dia laboraret: ſi fortaliſ exiſteret uel grauis pugna: uel cruēta uiſtoria. Verū tñ
cum in hiſce tpibus oia plus neceſſitatis afferāt: & minus pudoris: hoc eſt cauſa:
pugna: uiſtoria: uel extinguenda inſolentia tyrānorꝫ: uel pro cohibendo ſociorꝫ
defectu: uel pro inurēdo ultionis exēplo: cui tandē dubiū eſt. quāto nūc mitius:
quātoqꝫ clemētia excitata: ut dicūt bella ciuilia geruntꝫ imo reprimuntꝫ. Q uis
enim unū ciuile bellū per decē annos his tpibus agitātū audierit? Q uis uno bel
lo. c. l. m. hominū uel hoſtiū ab hoſtibus: ut nō dicā ciuiū a ciuibꝫ caſa memi
nerit? Q uis illam quā explicare longū eſt: optimorꝫ atqꝫ illuſtriū uiroꝫ multi
tudinē trucidari in pace cognouerit? Poſtremo qui illas infames interficiendorꝫ
tabulas tenuerit: legerit: ſenſerit: ac nō potius omnibus notum ſit: una cunctos
pace compoſitos atqꝫ eadē ſalutē ſecuros uiſtos uiſtoresqꝫ pariter cōmuni exul
taſſe laticia: ac etiā in tantis totius imperiū Romani puinciis urbibus ac popu
lis uix paucos aliquādō extitiſſe quod iuſta ultio iuſito etiā uiſtore damnarit? Et
ut uerbis uerba nō onerem: nō temere dixerim tantā uel in bello ſaltē extinctam
modo fuiſſe gregariorꝫ militum manum: quāta tunc caſa eſt in pace nobilium.
Igitur Sylla mortuo Lepidus Marianæ partis aſſertor aduerſus Carulū Sylla Sylla
num ducē ſurgens rediuiuos belloꝝ ciuiliū cineres ſuſcitauit. Bis tūc acie certa mortuus
tū eſt. Plurimi Romanorꝫ iā ipſa paucitate miſerorꝫ: & adhuc illo furore inſaniē
tiū caſi ſunt. Albanorꝫ ciuitas obſidiōe oppugnata atqꝫ excruciatā fame: ultima
miserabiliū reliquiā: deditiōe ſeruata eſt. Ibi tunc Scipio Lepidi filius captus

atq; occisus est. Brutus in cisalpinā Galliā fugiens: psequēte Pompeio apud Re-
giū interfectus est. Ita hoc bellum civile nō magis clamētia Catuli: q̄ tedio Syl-
lanæ crudelitatis: ut ignis in stipula eadē celeritate qua exarsit: euanuit. Anno
ab urbe cōdita. dc. lxxiii. sonātibus undiq; belloꝝ fragoribus: quoz unū in Hi-
spania erat: aliud in Pamphilia: in Macedonia tertiu: quartū in Dalmatia exan-
guis: adhuc atq; exhausta intestina pnicie: tāq; febribus Romana respublica: pro-
Sertori9 pulsare armis occidētis septētrioniq; fortissimas gētes cogebat. Sertorius siqdē
uir dolo atq; audacia potēs: cū partiū marianaz fuisset Syllā fugiēs ex Aphrica
dilapsus in Hispaniā bellacissimas ferocissimasq; gētes in arma ex armis excita-
uit. Aduersus hūc ut breuiter definiā duo duces missi Metellus & Domiti9 quo-
rū Domitius ab Hirtuleio Sertorii duce cū exercitu oppressus est. Manili9 pco-
sul e Gallia in Hispaniā cū trib9 legionib9 & .M. d. eqtib9 trāsgressus iniquā cū
Hirtuleio pugnā cōseruit: a quo caltris copiisq; nudatus in oppidū Hilerdā pe-
ne solus refugit. Metellus multis praeliis fatigatus p deuia oberrans hostē mora
Pōpeius fatigabat: donec Pōpei castris cōsociasset. Pōpeius cōtracto apud Polentiā exer-
citu Lauronē ciuitatē: quā tūc Sertori9 oppugnabat frustra conatus defendere:
fugatus. uictus aufugit. Sertorius supato fugatoq; Pōpeio Lauronē captā cruetissime de
populatus est: reliquū agmē Lauronēsiū: quod cēdibus supfuerat: miserabiliter
in Lusitaniā captiuitatē traduxit. Pompeiū aut hoc est illū Romanoz ducē a se
uictū fuisse gloriatus est: quē magna præditū fiducia ad hoc bellū nō pro cōsul-
le: sed pro cōsulib9 Roma misisset. Fuisse tūc Pōpeio. xxx. milia peditū & mille
eqtes Galba scribit. Sertoriū aut. lx. milia peditū. octo milia eqtū habuisse cōme-
morat. Postea uero Hirtuleius cū Metello cōgressus apud Attalicā Bethycā ur-
bem. xx. M. militū pdidit: uictusq; in Lusitaniā cū paucis refugit. Pōpei9 Belgi-
dā nobilē Celtiberiæ urbē cepit. Sertori9 cū Pōpeio deinde cōgressus. x. M. mi-
litū eius iterfecit. Ex alio cornu uincēte Pōpeio tantūde pene ipse pdidit. Multa
inter eos præterea praelia gesta sunt. Mēmius quæstor Pompeii idēq; uir fororis
eius occisus est. Hirtuleii frēs interfecti. Perpēna: qui se Sertorio iunxerat cōmi-
Sertori9 nutus est. Postremo ipse Sertorius. x. demū anno belli inchoati iisdē: qbus & Vi-
interfect9 riatus suoz dolis iterfectus finem bello fecit. Romanisq; uictoriā sine gloria de-
dit: quīs Perpēnā postea pars exercitus eius secuta sit: qui a Pompeio uictus cū
uniuerso exercitu suo interfectus est. Ciuitatibus uero cūctis ultro ac sine mora
per deditionē receptis duæ tñ restiterūt: hoc est Vximia & Caliguz: quaz Vxi-
miā Pompeius euerit. Caligurū Afrānius iugi obsidione cōfectam. atq; ad infā-
mes elcas miserāda inopia coactam ultimo cādē incendioq; deleuit. Percussores
Sertorii præmiū ne petēdū qdē a Romanis esse duxerūt: qppe qui meminissent
antea Viriati pcussoribus denegatū. Et quis nullo tūc præmio patrauerint Ro-
manā securitatē: tñ fide fortis ac uiribus semp Hispania: cū optimos inuictissi-
mosq; reges reipublicæ dederit: nullū unq; tyrānoz ab initio usq; i hodiernū diē
uel de se editū misit: uel in se extrinsecus incurrentē uiuū: potentēue dimisit.

De bello Macedonico.

Bellum i Nterea Macedonicū bellū Claudius sortitus uarias gētes quæ Rho-
Macedo dopeis montibus circūfuse sunt: ac tūc Macedoniā crudelissime por-
nicum. pulabantur: nam inter cætera dictū audiētūq; horrida: quæ in captiuos agebāt:

raptis: cū poculo opus esset: Romanorū capitū ossib⁹: cruentis: capillisq; adhuc:
ac per interiores cauernas male effosso cerebro oblitis: auide ac sine horrore: tāq;
ueris poculis utebant: quorū cruentissima atq; imanissima corda sciuerant. Has
itaq; ut dixi: Claudius Macedoniā pellere finibus bello attentauit: magnisq; se
malorū molibus obiecit: unde cum hac animo gereret curis circūseptus morbo
insup correptus interiit. Huius successor Scribonius attemptataq; supiore bello
gentium uim declinans: in Dardaniā arma cōuertit: eamq; supauit.

De suscepto bello orientis. ponila
horrida
Vbius uerō Seruilius ex cōsule Ciliciā & Pāphiliā crudelissime ador
tus dum subdere studet: pene deleuit Lyciā & urbes eius obsessas: op
pressasq; cepit. Præterea Olympū montē puagatus Phasidē euertit. Corycū di
ruit. Tauri quoq; mōtis latera in Ciliciā uergētia pscrutatos Isauros bello con
fractos in deditiōē redegit. Primusq; Romanorū per Taurum duxit exercitū: Bellū Il
ac limitē itineris fecit. Triennio emenso: quo bellum gestum est: Isaurici nomen lyricum.

assūpsit. Cosconius p cōsul sortitus Illyricum: p̄trita subactaq; Dalmatia: Salo
nas urbem florētissimā post biēnium tandem expugnauit & cepit.
Gladiatores Capuæ a ludo Gnei Lentuli diffugisse.
Nō ab urbe cōdita. dc. lxxix. Lucullo & Cassio cōsulib⁹ gladiatores
lxi. Capuæ a ludo Gnei Lentuli diffugerunt: qui cōtinuo ducibus
Crisso & Inomao Gallis: & Sparthaco Thrāce Veliuiū montē occuparūt: unde
erūpentes Clodii prætoris: qui eos obsidione cinxerat: castra expugnarūt. Ipsosq;
in fugā acto cuncta in prædā uerterūt. Inde per Consētiā & Metapontū circū
ducti ingētia breui agmina collegerunt. Nā Crisso. x. M. multitudo. Sparthaco
aut triplex tunc numerus fuisse fert. Inomaus enim iā supiore bello fuerat occi
sus. Itaq; cū cædibus incēdiis rapinis struprisq; oīa miscerēt: in exequiis Matro
næ captiuæ: quæ se dolore uiolati pudoris necauerat: mun⁹ gladiatorū ex. cccc. Bellū gla
captiuis scilicet: qui spectādi fuerāt: spectaturi: utpote Lanistæ gladiatorū potius
q̄ militū principes ediderūt. Deinde cōsules. Gelius & Lentulus. aduersus eos cū
exercitu missi: quorū Gelius Crissum acerrimē pugnante prælio oppressit Lentu
lus a Sparthaco superatus aufugit. Post etiā collatis frustra ambo cōsules copiis
accepta graui clade fugerūt. Dehinc Gaium Cassium p cōsulem idē Sparthacus
oppressum bello interfecit. Itaq; exterrita ciuitate nō minore p̄modum metu:
q̄ sub Hānibale circa portas fremēte trepidauerat: senatus Crassum cū legioni
bus cōsiliū nouoq; supplemētō militū misit. Is mox aut fugitiuorū pugna inuit.
sex. M. eorū interfecit. cccc. uero cepit. Inde prius q̄ ipsum Sparthacū ad ca
pit Silari fluminis castra metante bello aggrediretur. Gallos auxiliatores eius:
Germanosq; supauit: e qbus. xxx. milia hominū cū ipsis ducib⁹ occidit. Nouissi
me uero ipsum Sparthacū disposita acie cōgressum: & maximas cum eo fugiti
uorū copias pculit. Nā. lx. M. eorū caesa. sex milia capta referunt. iiii. M. ciuium
Romanorū recepta sunt. Ceteri qui ex hoc bello lapsi oberrabāt per cōplures du
ces frequēti indagine attriti sunt. At ego iteq; ac sepius repeto. Nūqd nā & hic
cōparatione aliq̄ egēt tēpora: Q uis rogo audire nō horreat. nō dicā. bella talia.
sed uel noīa. tanta bellorū. externa: ciuilia: socialia: fugitiuorū: quæ nec sic
sātē se ut cōmoti maris fluctus: quis molibus magnis. sequunt: sed undiq; di

Sparthac⁹

Bellū gla
diatorū
seu fugi
tiuorū.

uerſis cauſis: uocabuliſ: formiſ: maliſq; excitata: coaceruataq; cōcurrūt. Vt epxi
mō repetā: & infame illud ſeruile prætereā. Iugurthinū bellū nondum adhuc ab
Aphrico detonuerat: & iā Cimbricū a Circio fulminabat. De Cimbriciſ illiſ nu-
bibus adhuc ſædi ualtiſq; torrétes effuſi ſanguiniſ agebant: & iā ſocialiſ belli ne-
bulas in magna cōtinuo malorū nubila cōſturas miſera exhalabat Italia. Adhuc
uero poſt infinitā crebrāq; Italiſ belli tēpeſtatē diſcurri tuto per Italiā minime
poterat. Ita oēs abſq; illiſ piculoſiſſimiſ inimicā; urbium uoraginibus diſſoluta
ac lubrica pace titubabāt. Iam ſibi Marianū atq; Syllanum Roma parturiebat
exciſiū: & aliud & diuerſo oriēſ atq; aquilo hoc eſt Mithridatiſ minabaſ: quod
qdē Mithridatiſ a ſupioribus ceptū: porro in ulteriora porrigiſ. De Mariana
face roguſ Syllanā cladis accēſuſ eſt. De iſto rogo ſuneſtiſſimo Syllani & ciui-
liſ belli per plurimas terrā; partes ardenteſ ſudeſ ſparſi ſunt multa; incēdia ex
uno ſomite diſſuderūt. Nā Lepiduſ & Scipio in Italia, Brutuſ in Gallia, Domi-
tiuſ Cinnæ gener in Aphrica, Carbo in Coſſura & Sicilia, Perpēna in Liguria:
& poſt cū Sertorio in Hiſpania: omniūq; atrociffimuſ Sertoriuſ in eadē Hiſpa-
nia hæc tunc ciuiliā, uel quo alio dicēda ſunt noīe bellā excitāteſ: de uno multa:
de minimo magna fecerunt abſq; illiſ tribuſ ualtiſſimiſ belliſ: quæ tunc externa
uocabant: hoc eſt Pamphilico, Macedonico atq; Dalmatico: diſſimūlato etiam
magno illo Mithridatico longe omniū diuturiſſimo: infeſtiſſimo: ac formidoſ
loſſimo: deinde adhuc Hiſpanienſi Sertoriano nondū finito: imo adhuc ipſo ui-
uente Sertorio hoc fugitiuorū: & ut ueriuſ dicā gladiatorū bellū inhorruit: iā nō
ſpectandū pauciſ: ſed ubiq; metuendū. Quod qā fugitiuorū bellū dicīſ: nemini
uile habeat ex noīe. Sæpe in eo ſinguli & aliquādo ſimul cum agminibuſ fru-
ſtra iunētiſ ambo cōſuleſ uicti ſunt: plurimi; nobileſ trueidati: ipſi autē fugitiui
pluſq; .c. M. ſucre: qui caſi ſunt. Ex quo admonemuſ: ut ipſa cōſolet ſe Italia de
uexatione externorū præſentiū per recordationē præteritorū. Exeatq; in ſeipſam:
nec pūtet ſe incōparabiliter crudeliuſ dilacerari. Quamobrem huic quinto uo-
lumini iam ſinem fecerim: ut bella ciuiliā externiſ ubiq; permixta uel quæ dicta
ſunt: uel etiam quæ ſequuntur: quia ſic ſibi ſerie temporum & maliſ ſequacibuſ
cohaſerunt: libri ſaltem terminō ſeparentur.

Pauli Oroſii uiri doctiſſimi in ſextum hitoriarum librum ploguſ.

Mneſ hoīeſ cuiuſlibet uel ſectæ uel patriæ uel uite ita ſemp
ad pſpectum prudentiæ naturali bono eriguntur: ut oblecta-
mento corporiſ rationale mentiſ & ſi nō actu præferāt: iudi-
cio tamē præferendū ſciāt. Quæ menſ ratione duce illuſtra-
ta in medio uirtutuſ: qbuſ genuino ſauore quīſ uitāſ inclinet
aſſurgit: ſcientiā dei quaſi arcē pſpicit, Deum enim quilibet
hominū ad tēpuſ cōtemnere poteſt: neſcire in totū non poteſt. Vnde quidā dum
in multiſ diiſ credunt: multoſ indiſcreto timore ſinkerūt. Sed hinc iam uel ma-
ximē cum auctoritate ueritatiſ operāte: tunc etiā ipſa ratione diſcutiente diſceſ-
ſum eſt. Quippe & philoſophi eorū: ut de noſtriſ ſanctiſ ſileā: dum intentō mea-
tiſ ſtudio quærunt: ſcrutāturq; omnia: unum deum auctore omniū reppererūt:

Dei ueri
cognitio

ad quē unum oīa referunt. Vnde etiā nunc pagani quos iā declarata ueritas de cōtumacia magis q̄ de ignorātia cōuincit: cum a nobis discutiunt: non se plures deos sequi: sed sub uno deo magno plures ministros uenerari fatent. Restat igit̄ de intelligētia ueri dei p̄ multas intelligēdi suspitiōes cōfusa dissensio: q̄a de uno deo omniū pene una opinio est. Huculq; humana scrutatio tamen cum labore patuit. at ubi ratiocinatio deficit: fides subuenit. Nisi enī crediderimus: nō intelligemus. Ab ipso audias: ipsiq; deo credas: quod uerū uelis scire de deo.

Hic dicē: quomodo deus ex nihilo fecit impiū Romanū idē ex pastorib⁹. Taq; idē unus & uerus deus: in quē oīs: ut diximus: & si ex diuersis opinionibus secta cōcurrit: mutās regna: & disponēs tēpora: peccata quoq; puniēs: quā infirma sunt mundi elegit: ut cōfundat fortia: Romanūq; imperiū assumpto pastore pauprī status fundauit. Hoc p̄ reges & cōsules diu p̄uectum postq̄ Asiā Aphricā atq; Europā potitū est: ad unū imperatōrē eundēq; fortissimū cuncta sua ordinatione cōgessit. Sub hoc impatore. quē oēs fere gētes amore & timore p̄mixto iuste honorarēt: deus uerus: qui sup̄stitio ne sollicita ab ignorātib⁹ colebat: magnū illum intelligētiā suā fontē aperuit: De siluis p̄mptiusq; p̄ hominē docturus hoīes: filiū suū misit operantē uirtutes: quā prae cellerent hominē: coarguentēq; dāmonas: quos aliqui deos putauissent: ut quia ipsi tāq; homini nō credidissent: opibus tāq; dei crederēt: deinde ut in magno silentio ac pace latissima inoffense & celeriter noui nōis gloria: & annunciata salutis uelox fama p̄curreret: uel etiā: ut discipuli eius per diuersas gētes euntibus: ultroq; per cunctos salutis dona offerētibus obeundi ac differēdi quippe cū Romanis ciuib⁹: inter ciues Romanos esset tuta libertas: Quod ideo cōmemorandum putauī: quia hic sextus libellus usq; ad Cēsare Augustū: de quo hāc dicitur: extēdit. Quod si aliqui hāc lucidissimā rationē irritā putant: suisq; diis potius assignāt: quos primū prudentia elegerint: dein p̄cipuo cultu inuitarint: ut si per eos amplissimū hoc pulcherrimūq; imperiū cōcederet. Sic enim iactitāt: quod ipsi optimo genere sacroꝝ meruerint p̄cipuū deoꝝ fauorē: quibus adēptis uel p̄termiſſis discesserint omnes adytis arisq; relictis dii: quibus imperiū hoc steterat. Vnde quis reuerentia sanctitatis tuā multa fortissime uerissimeq; disseruerit: tamē & mihi locus exigit: ut pauca subiiciā. Si Romani colēdo deos emeruerint fauorē deoꝝ: & nō colēdo amiserunt: ut ipse Romulus parēs Romanā inter tot mala ab ipso ortu suo ingruetiā saluus esset: colēdo quis meruit? An Amulius auus qui eum exposuit ad necem? An pater: qui incertus fuit? An Rhea mater stupri rea? An Albani parētes: ipsa quoq; ab initio Romani nominis germina p̄sequētēs? An tota Italia: quā per. cccc. annos dum audere potuit: excidio eius inhiāuit? Non inquit. sed dii ipsi: quia se colēdos sciebāt: futuros custodiēre cultores. Ergo p̄scii sunt. Si ergo p̄scii sunt: cur hoc imperiū inter tot annos: sacula eo potissimum tēpore ad summā potētia arcē p̄duxerunt: quo ille nasci inter homines atq; agnosci ut homo uoluit: post cuius nomē & ipsi pro nihilo cōtempti sunt: & cū uniuerso mundo etiā illi quos ipsi p̄uexerant: concurrerunt? Sed humiliter obrepſit inquit & latēt intrans. Latētis & humilis unde tam celebris fama: Tam indubitata fides: Tam manifesta potētia: Signis quib⁹dam & uirtutibus: mentes hominū sup̄stitione sollicitas caput & tenuit.

Ad hæc si potuit homo: dii magis posse debuerūt. An quia ille hanc potentia a patre sibi tradita prædicabat: puentū est aliquādo ad intelligētiā illius noti & ignoti dei: quā apprehendere: ut dixi: nemo nisi p ipsum potest. Nec quisq̄ potest: nisi qui toto se despecto: ac p̄specto cōuersus ad sapientiā dei omnē quæredī ratiocinationē trāstulerit ad credēdi fidē. Verūtāmē breuiter discutio. Dii isti: quos tātos ferunt ut Romanā rēpublicā & p̄picii puexisse: & aduersi affixisse uideant: eo certo tēpore: quod palā cōstat: quo nasci Christus uoluit: & annunciari gentibus cœpit: deuotissime atq; intētissime colebant. Ita illi cōsules & sibi & cultoribus suis: nō potuerunt repellere: uel reprimere superstitionē eius: p̄pter quā spernēdos se cultoresq; suos destituēdos uiderēt: q̄q̄ si ab inuitis danda uenia: nec desperādī fuerūt: si a uoluntariis seruāda præscientia: nec prius fuerāt adiuuādī. Hoc factū est inquit. Nā excitauimus gētes: accēdimus reges. instituimus leges. disposuimus iudices. præparauimus pœnas suppliciiis & crucibus: orbē totū scrutati sumus: siquō modo tādē christianū nomē & cultus de uniuerso mundo posset abradi. Hoc eatenus est factū: donec sæcūda crudelitas eousq; iter tormēta ac p tormenta p̄ficeret: q̄diu ipsum regiū culmē per quod solū phiberi poterat: occuparet. Et quid postea cōsecutū est? Impatores inquit christiani cessare sacra: & claudī tēpla iusserūt: atq; ideo excessere oēs adytis arisq; relictis dii: qui bus impiū hoc steterat. O q̄ta & q̄ inoffensa lux ueritatis est: si nō aduersus eam ultro sese offerentē imbecilli infœliēiter oculi clauderent. Si christiana fides per multa retro tēpora sæuientibus undiq; aduersum se gētibus: regibus: legibus: cædibus: cruciatibus: ac mortibus reprimi nullo mō potuit. imo ut dixi: inter hæc & per hæc creuit. cultus autē idolorū iam quodāmodo ex se deficiens ac sibi erubescens ad unā clemētissimā iussione sine ullo pœnali terrore cessauit: cui dubiū est hoc per istius intelligētiæ demonstrationē de creatore suo tandē inotuisse creaturæ: quē illa eatenus per uarias ratiocinationes mentis intentæ q̄libet aliis offuscata quæserit: ac p hoc statim amorē eius quē etiā ignorās dilexerat: inhæsisse. Nec igit mirū est: si in magna familia inueniunt aliqui serui: qui cōsuetudine: lasciuiaq; seductos: assuefacti paciētia domini sui ad contemptū ipsius abutant: unde & merito deus uel ingratos: uel incredulos: uel etiā cōtumaces: uariis correptionibus arguit. Quod semp utiq; fatendum est: tunc tamē præcipue quādo adhuc per uniuersum mundū nullā erat ecclesia: quæ interuentu fidelīū precum meritis mundi pœnas iustiq; iudiciū dei exorata ipsius clemētia temperaret: unde etiā hæc: quæ mala hominibus uidentur qualiacūq; sint: grauiora sine dubio omnia fuerūt: sicut ipso ordine: quo cœpta sunt p̄babunt. Bellum Mithridaticum: uel ut uerius dicam: belli Mithridatici clades multas secum inuoluens puincias tracta & prōtenia: per .xl. annos fuit. Nam .dc. lxi. ut dixi anno ab urbe condita: quo ierim: primū ciuile bellū cœperat inardescere: cōsulatu uero Ciceronis & Antonii: ut uerbis poetæ optimi loquar: Barbarico uix cōsummata uenteno est. Sed in his tēporibus: xxx. gerendi belli inueniuntur anni. Qualiter autem .xl. a plerisq; dicti sint: non facile discernitur. *De Mithridate rege Ponti atq; Armenia.* *Gitur Mithridates rex Ponti atq; Armenia postq̄ Nicomedē Bithyniæ regē amicū populi Romani regno priuare molitus est: atq; a se*

natu monitus: si facere tētare bellū sibi a populo Romano inferēdū fore: iratus Mithri/
 Cappadociā cōtinuo pūasit atq; expulso ab ea Ariobarzane rēge cunctā puinciā dāricum
 igni ferroq; uastauit. Bithyniam deinde pari clade corripuit: Paphlagoniā simili bellum.
 exitu afflixit: pulsū ex ea Philomene & Nicomede regib⁹. Post cū uenisset Ephe/
 sum: crudeli praecepit edicto ut per totā Asiā quicunq; inuenti essent ciues Ro/
 mani sub una die oēs necarentur: & factum est. Nec explicari aut comprehendī
 ullo modo uerbis potest: quā tunc multitudo Romanorū ciuiū casa sit: q; mee/
 ror plurimāz prouinciāz: quis gemitus occidendoz pariter atq; occidentiū su/
 erit: cum singuli quicq; aut p̄dere innocentes hospites: & amicos: aut ipsi pericli/
 tari poena hospitum cogerent. Archelaus quoq; dux Mithridatis cum .cxx. M.
 peditum atq; equitum in Achaia prēmīssus: Athenas cunctāq; Grāciā partim
 ui: partim deditiōe obtinuit. Sylla cui post cōsularum Mithridaticū bellū ob/
 uenerat. Archelaum apud Pyreum Atheniensīū portum septēplici muro cōmu/
 nitum diu obsedit. Ipsam Atheniēsīū urbē ui cepit: ac postea iusto praelio cum
 Archelao cōflīxit. Centum & .x. milia de exercitu Archelai interfecta. uix .x. mi/
 lia supfuisse referunt. Cōperta clade Mithridates lectissima. lxx. M. militū Ar/
 chelao in subsidium misit ex Asia. Secundo praelio. ex his. l. M. interfecta sunt.
 Ibiq; Diogenes Archelai filius trucidatus est. Tertio bello oēs copiae quas Ar/
 chelaus habebat extinctae sunt. Nā. xx. M. militū eius in paludē pulsa cū Sylla
 fidē imploraret: insatiabili uictoris ira interfecta sunt: totidēq; alia in flumē co/
 acta ac necata. reliquī miserorū passim trucidati sunt. Porro aut Mithridates in
 Asia nobilissimāz urbium principes occidere: bonaq; eoz publicare animo in/
 tenderat. Cūq; iam. M. dc. ita interfecisset Ephesū exēplum uerētes. excluso prae/
 sidio ei portas obiecerūt. Similiter Smyrnaz. Sardī. Colophonū. Trallianiq; fe/
 cerunt. Perturbātus Mithridates per Archelaum ducē suum cum Sylla de pace
 pepigit. Interea Fimbria Marianoz scelerum. Satelles homo omniū audacissi/
 mus Flaccū cōsulem: cui legatus ierat apud Nicomediā occidit: ac mox arrepto
 exercitu Mithridatis filiū ex Asia ad Miletopolim fugās stationē regis inuadit.
 Ipsumq; Pergamo pellit. fugientēq; infecutus apud Pitānam obsedit: & profecto
 cepisset: si Lucius Lucullus ciuilib⁹ discordiis curā reipublicae praeuulisset. Cūq;
 eum mari coartare obiecta classe uoluisset: ab Iliēsisbus repulsus est. Inde Fim/
 bria Iliēsisbus iratus a quibus pro Syllanā partis studio obiectu portaz repul/
 sus uidebatur: ipsam urbem Ilium antiquā illam Romae parentē funditus cade
 incendioq; deleuit. Sed eā Sylla cōtinuo reformauit. Idem Fimbria apud Thia/
 tyram cū exercitu Syllae obsideretur: desperatione adactus: in tēplo Aesculapii
 manu sua interfectus est. Fānius & Magnus de exercitu Fimbriae profugi Mi/
 thridati sese adiunxerunt: quoz hortatu Mithridates cum Sertorio per legatos
 in Hispaniā missos: foedus pepigit. Sertorius uero ad eum Marcū Mariū fir/
 mandi foederis causa misit. Quē rex apud se retentum breui ducē fecit in locū
 Archelai: qui se ad Syllam cum uxore liberisq; cōtulerat: Marius & Eumachus
 duces a Mithridate aduersus Lucullum missi: magno exercitu breui cōgregato:
 cum Publio Rutilio apud Calcedoniā congressi sunt: eūq; cum plurima exerci/
 tus ipsius parte ceciderunt. Lucullus Mithridatē Cyzicenos obsidentē fossa cin/
 xit: eūq; quod faciebat pati compulit: atq; ad ipsos Cyzicenos: ut bono animo

Edm
cende

fimbria

Huc
citro

essent nunciū misit unum ex militibus nandi peritum: qui duobus utribus su-
 spensus medius ipse regulam tenens: plantisq; subremigans septem milia passuū
 transiecit. Mithridates inopia laborās partē copiarum instructam armis do-
 mum abire praecepit: quā Lucullus excipiens uniuersam disperdit. Nā amplius
 quindecim milia hominum tunc interfecisse narratur. Tunc etiā Fannius qui se
 Mithri- Mithridati iunxerat & Metophanes regius prator a Mamercho uicti cū duo-
 dates ob- bus. M. equitū in Mesiam profugerunt. Atq; inde in Niconiā digressi in colles
 fessus. camposq; & inheremos inciderūt: ubi nō solum montes usti: uel saxa quasi qua-
 dam fulgine offuscata cernuntur. Verū etiā campi ambusto solo squalidi per qn
 quaginta passuū sine ullo ignis uel fornacis indicio & pendulo in pfundum ci-
 nere putres iacēt. Tribus etiā locis torridae uoragines ostenduntur: quas Graci
 phile / philas uocant. In qbus dum oberrantes inopinatis tandē periculis redēpti sunt:
 & clam in regis castra uenerūt. Deiotarus rex Gallograeciae praefectos regis bel-
 lo trucidauit. Interea Mithridates apud Cizicū eadem mora: quia obsidebat: ob-
 fessus in magnā penuriam pestilentiaq; exercitum suū coartauit. Nam plus q
 pestis / 164 / tercenta milia hominū fame & morbo in eadē obsidione amisisse fertur: ipse cū
 Luculli paucis arrepta nauī clam fugit e castris. Lucullus incruento milite spectator cla-
 successus dis alienae nouum genus uictoriae adeptus est: moxq; Mariū adortus uicit atq;
 fugauit. In quo proelio plus q undecim milia Marianoz militum interfecta re-
 feruntur. Lucullus postea cū eodē Mario nauali proelio cōgressus. xxx. & quin-
 q; naues regias: & complures onerarias aut demersit aut cepit. Multi ibi ex his
 quos Sylla proscripserat: interempti sunt. Marius postera die de spelunca ubi la-
 tebat extractus: imeritas hostilis animi poenas luit. Eodē uero Lucullus impetu
 Apameā uastauit: & sub monte Olympo prius Athan munitissimā ciuitatē ca-
 pitam expugnatāq; diripuit. Mithridates aduersus Byzantiū instructa classe na-
 uigans tēpestare correptus. lxxx. rostratas naues pdidit. Ipse cum quassata iam
 Mithri- nauī mergretur in Myoparonē Seleuci pirata: ipso pirata iuuantē transiit.
 datis nau- fragium
 54 / Inde Sinopen: ac postea misen cum magna difficultate peruenit. *in M. montis*
ostendit. Catilina Catilina ubi de incesto accusatus. *in M. montis*
ostendit. Catilina eodem anno apud Romā Catilina incesti accusatus: q; cum Fabia uir-
 gine uestali stuprum cōmisisse arguebatur: Catuli gratia fultus euasit.
 Catilina / Lucullus Sinopen expugnaturus obsederat. Hāc Seleucus Archipirata & Leo-
 cares Spado: qui praesidiū causa praeerat: expoliata atq; incensam reliquerunt.
 Lucullus miseroz hostium intestina clade permotus celeri occurso immisum re-
 stinxit incendium. Ita misera ciuitas uersa uice hostium sociorūq; unde defendē-
 da dispdita: & unde disperdenda seruata est. At uero Marcus Lucullus qui Cu-
 rioni in Macedonia successerat: totam Bessarū gentem bello appetitam in dedī-
 tionem recapit. Eodē tēpore Metellus prator Siciliae: cum foedissima illa Gaii
 Verris pratura Siciliā afflictam inuenisset: maxime Pergamenone Archipirata
 nefariis pradis & caedibus dilacerante: qui pulsa classe Romana: Syracusanum
 portum obtinuerat: mox cum nauali terrestriq; proelio cōminutum Sicilia dece-
 dere compulit. Praeterea Lucullus transgressus Euphratē & Tigrim apud Tigrā-
 Luculli uictoria nocertam urbē cum Mithridate & Tigrane cōgressus: paruissima suorum manu
 magnū hostium numerum occidit. Nam. xxx. milia hominum in eo bello caesa

referuntur. Tigranēs uix. cl. equitibus comitatus aufugit: diademate & tiara ne Tigranis
agnosceretur abiectis. Tunc ad Lucillum totius pene orientis supplices uenere fugam.
legati. Imminente hieme per Armeniā in Mesopotamiā regressus: Nisibin ur-
bem illis in locis tunc inclytam expugnauit & cepit.

Per omnia maria piratæ se diffuderunt.

Idem diebus piratæ per oia sparsi maria & iā non tantū intercipientes nauium cōmeatus: sed etiam insulas prouinciāsque uastantes impu-
nitate sceleris: & auditate prædæ uulgo sese associantes in imensum augebant. Piratæ
Quos Gneus Pompeius post multā quidem uastationem: quā terra marique diu
egerant: mira tandem celeritate compressit. Eodem tēpore Cretam insulam per
biēnium Metellus euerit: diuturnoque bello domitam i potestate redegit: legesque
minois Romanis legibus pmutauit. Pompeius postea successor Lucullus in mi-
nori Armeniā iuxta montē distracum castra regis obsidione cōclusit. Rex cum
omnibus copiis eruptione per noctem facta insup etiā psequentes bello repellere
stauit. Pompeius fugiētes psequi intendit. Itaque bellū nocte cōmissum est: Luna
tūc orta a tergo Romanis erat. Regii longitudine umbræ: p̄ximitate hostium
rati cuncta in irritū tela suderūt. Romani ueluti inermes postea aggressi sine la-
bore uicerūt. Nāque de exercitu Regio. xl. M. cæsa uel capta sunt: Romani uul-

nerati. M. uix aut. xl. interfecti. Rex iter tumultus belli fuga lapsus adiutus etiā Mithri-
bāficio sub lustris noctis euasit: relictusque ab oibus amicis philosophis: scriptori-
bus regū uel carminū ac medicis solus per deuia æquū manu trahēs: atque ad oēs ga-
nocturnos strepitus trepidās: in quoddā castellum diuertit: atque inde in Armeniā
perrexit. Pompeius regē insecuturus inter duo flumina: quæ ab uno mōte diuer-
si speciebus exoriunt: hoc est Euphratē & Araxē urbē Nicopolim senib9 lixis
& agris uolētibus cōdidit. Orān Tigrani ueniā dedit. Exercitū Harodis Alba-
noque regis præfectosque: eius ter prælio uicit: postea epistolas Harodis & munera Pompeii
cū Albanis instaurada libēter accepit. Artacē regē Iberiæ bello fudit: totamque
Hiberiā in deditionē accepit. Inde cū Armeniā. Colchos. Cappadociā & Syriā
ordinatis rebus cōposuisset: promouēs de Ponto in Parthiā ad Hecbatanā urbē
caput Parthici regni. l. die uenit. In Bosphoro Mithridate caralia sacra celebrā-
te: terramotus adeo grauis repēte exortus est: ut magna clades ex eo urbiū atque
agrorū secuta narret. Eodē tēpore castor Mithridatis præfectus: qui panagorio
præerat: interfectis amicis regis: arcē occupauit: & quattuor Mithridatis filios
ad præsidia Romana trāsmisit. Mithridates accēsus ira in scelera exarsit. Nā cō-
plures tūc amicos suos: & Exipodrum filiū suū interfecit: cū antea iā aliū homo
charē parricidio trucidasset. Pharnaces alter filius eius exēplo fratrum territus
exercitū ad psequēdum se missum sibi cōciliauit: & mox aduersus patrē duxit.

De exitu Mithridatis.

Mithridates diu ex altissimo muro filiū præcatus: ubi inexorabile uidit:
moriturus exclamasse fert. Quoniā Pharnaces inquit: me mori iubet:
uos si estis dii patrii: precor ut quique & ipse hāc uocē a liberis suis audiat. Satique
descēdēs ad uxores Pellices: ac filias suas uenientū oib9 dedit. Quod cū ipse nouissi-
mus haussisset: nec tū p̄p̄ remedia: quibus uititalia sua aduersus noxios succos sæpe
obstruxerat: ueneno cōfici posset: frustra que spatia ret: si quo tādē modo insula

Mithri-
datis fu-
ga

Pompeii
successus

hecbatana

Tremot9

64

Mithri-
datis fu-
ria.

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

Mithri/
datis
mors.

pestis per uenas uegetatione corporis acti discurreret: Gallum quēdā militē iam fracto muro discurrentē inuitauit: eiq; iugulū praeuit. Hūc exitū Mithridates habuit uitae: nobisq; sententiā suae fortissimū argumētū reliquit: homo omniū: ut fert: supstitiosissimus: annos natus: lxxv. habēs secū semp philosophos: omniūq; artium peritissimos. Si estis inquit dii patrii. Ita ille diu colendo ac diu quarendo pſenserat: hos nō esse certos deos: qui esse putabant. Rex multae experiētiae atq; auro grauis uerū deū: ad cuius noticiā nō nisi auditu per fidē uenit: nō intelligebat. hos aut falsos esse rōnis ipsius luce praeiudicabat: aliud cōsuetudini: aliud mētī suae tribuēs. Si estis inquit dii: hoc dicere est: ego sentiens sup hoīem esse potētiore ipso hoīe potestate precādi necessitate motus cōmendo diligentia & excuslo ignorantia meā. Inuoco qui est: dum cōuenio qui nō est. Quapropter cū dolore & timore cōsiderandū: qua pēna: quoue iudicio digni erunt: qui cōtra interdīctum iā ppalatū & publicae ueritatis eos sectant & colunt deos: de quibus etiā illi iā tūc dubitare poterāt: qui adhuc praefer eosdē scire nihil poterāt. Verūtamē breuiter cōsulo: qualia tunc toto orienti tēpora uidebant: cum per .xl. annos miserā nationes alternis tantorū ducum uastationibus terebant. Cum quāq; ciuitas tantis cōcurſibus media inuitabiliter piclitabatur: inde accensura alterum: unde alterum tempasset: hoc mox habitura supplicii quod remedii ad tēpus habuisset: cum trepidae diuersae puinciaē legationes inter succedētes Romanorū duces & truculentiorē noticiā Mithridatē alternis ad utrūq; prout quāq; fors belli attollebat: & incertis satisfactionibus transferebant: augendo pericula quae sanabāt. Nunc quid cōtinuo Pompeius homo Romanorū moderatissimus p plurimas partes orientis finito Mithridatico bello egerit: paucis proferā.

De Pōpeio dicit: q cū audisset mortuū Mithridatē multa fecit bella ī oriēte.

Pompeii
gesta

Nno ab urbe condita. dcc. lxxxxix. Marco Tullio Cicerone & Gaio Antonio cōsulibus: Pompeius occisi Mithridatis nuncio accepto Syriam & Phoenicē bello aggressus Ithyreos primū Arabesq; pdomuit: urbēq; eorū: quā petrā nomināt: cepit. Hinc ad Iudaeos quibus Aristobolus ex pulso fratre Hircano primus ex sacerdote rex praeerat: atq; ad Hierosolymā urbem eorū Gabinū cum exercitu mittit. Ipse cōtinuo subsecutus: & a prius urbe susceptus: sed a plabe muro tēpli repullus expugnationē eius intendit. Id nō solum natura loci: uerū etiā ingenti muro fossaq; maxima munitū: cum alias aliis legiōes dies noctesq; succedere sine requie cogeret: uix tertio mense expugnauit. xiiii. milia ibi Iudaeorū caesa narrantur. cetera multitudo in fidē uenit. Pompeius muros ciuitatis euerit: aequariq; solo impanit: & cum aliquātos Iudaeorū lecuri percussisset. Hircanum sacerdotio restituit. Aristobolum captiuū Romā duxit. Hoc bellum orientis cum uiginti & duobus regibus sese gessisse ipse Pompeius pro concione narrauit. Interea cōiuratio Catilinā aduersus patriā per eosdē dies cōiuratio in urbe habita ac p̄dita. In Hetruria uero ciuili bello extincta est. Romae uero conscii cōiurationis occisi sunt: sed hanc historiam agente Cicerone & describēte Salustio satis omnibus notā: nūc a nobis breuiter fuisse perstrictam scire est: motus etiā a pelignis ortus a Marcellis patre & filio per Lucium uectium p̄ditus patefacta Catilinā cōiuratione: quasi succisa radice compressus est: & de utroq; per Bibulum in pelignis per Ciceronem in Brutis uindicatum est.

Hic dicit de Heluetiorum gente fortissima: & gentibus Gallorum cum qui/
bus pugnavit Cæsar & uicit.

Nno ab urbe cōdita. dc. lxxxviii. Gaio Cæsare & Lucio Bibulo cōsu/
libus: lege uatinia Cæsari tres puincia: cū legionibus septē in quāque/
nium datæ: Gallia transalpina & Illyricū. Gallia comata postea sena/
tus adiecit. Hāc historiā Suetonius trāquillus plenissime explicuit: cuius nos cō/
petes portiūculas decerpimus. Heluetioꝝ aīos fortissime Galloꝝ omniū gentis
ea uel maxima cā: q̃ ppetuo pene cū Germanis bello altercabant: a qbꝫ Rheno
tantū flumine dirimunt. Ortingentorix qdā princeps gētis spe totas inuadendi
Gallias in arma acceēderat. Q uo cæteri optimates correpto: & ad mortē coacto
cohibere tñ semel aīatas in prādā plēbes nequiuerūt. Q uī cōiuratione facta ac
die dicta exultis uicis ac domibus suis: ne quod desiderū ex spe reuertēdi foret:
pfecti sunt. Q uos cum apud Rhodanū flumē obuios Cæsar habuisset: magno
difficiliq; bello bis uicit: uictosq; ad deditiōē coegit. Horꝝ fuit: cū primū pgres/
sa est oīs multitudo Heluetioꝝ: turringoꝝ & baiōꝝ utriusq; sexus ad. clvii. milia
hominū. Ex his. xlvii. milia in bello ceciderunt: cætera in terras pprias remissa
sunt. Postea Cæsar cōtra Ariouistum regē excitantē inuehētq; secū incredibiles
Germanoꝝ copias: qbꝫ nup̃ uniuerfos Galliaꝝ populos subegisse iactabat: apud
Sequanos uicit. Cum autē diu exercitus Cæsaris Germanoꝝ multitudine & uir/
tute pteritus pugnā detrectasset. Ariouistus ī Germaniā arrepta nauicula Rhe/
num trāluēctus effugit: uxores uero eius duæ totidēq; filia: captæ sunt. Fuerunt
autē in exercitu Ariouisti Arudes Marcomanes. Triboci. Vangiones. Nemetes.
Arioui/
stus. Edures & Sueui. Pugna maxime grauis ex phalāge Germanoꝝ fuit: quā coacto
in unū agmine: scutiq; supra capita cōtextis ad irrumpēdā Romanoꝝ acie tuti
undiq; prastruerint. Sed postq̃ aliq̃ Romanoꝝ militū agilitate audaciaq; insi/
gnes supra obductā saliere testudinē: scutisq; sigillatim uelut squāmis reuulsis de
sup nudos deprehensōꝝ detectorūq; humeros pfoderūt: territi hostes nouo mor/
tis piculo terribilē dissoluere cōpagē. Exinde in fugā uersi p. l. milia passuū insa/
tiabiliter cæsi sunt: neq; conici numerus potuit Germanoꝝ: uel q̃tus fuerit occi/
sōꝝ. Post hæc Belgæ: gens quæ tertia pars Galliaꝝ est: aduersus Cæsare exarsit.
Quoꝝ distributim copia hæc fuit. Bellouagi: q̃ cæteris numero & uirtute præ/
stare uiderent̃ habuere lectissima. lx. milia armatoꝝ. Sueffones ex duodecim op/
pidis. l. milia. Neruii: quoꝝ adeo indomita feritas prædicabat̃: ut nūq̃ in id t̃pis
mercatores ad se admiserint: uina cæteraq; uenalia deferre: qbus inducta iocun/
ditas torporē uirtutis afferret: habuerūt similiter. l. milia Atrabates: et Abiani
.x. milia. Morini. xxy. milia. Menapii. x. milia. Galeti. x. milia. Velocasses & Ve/
romandui æque. x. milia. Atuatici. x. & ix. milia. Condrusi: Eburonēs: Cercesi:
Cenomani: qui uno noīe Germani uocant̃. xl. milia. & ita fuisse referuntur. cc.
.lxxxv. milia armatoꝝ: lectissima. His repēte silua erumpētibz exercitus Cæsa/
ris pturbatus atq; in fugā actus plurimis suoꝝ amissis: tandē hortatu ducis resti/
tit: uictoresq; aggressus usq; ad internitionem penē deleuit. Igitur Cæsar magnis
in Gallia rebus gestis: cum in Italiam proficisci decreuisset: Galbam cū legione
.xiii. ad Veragrados Edunōsq; misit. Q uī cum hiemandi causa in uico Vera/
gradorum: cui nomen erat Octodorus consedisset: medianq; oppidi partē: quæ

Ortingē
torix.

Cæsar

Arioui/
stus.

Belgæ

Galli re/
belles

torrente diuidebat accolis cōcessisset:quadā die eisdē discessisse:per noctem ac
 pximo insedisse colli uidet. Q uippe illi paucitatē uix mediæ legionis despectui
 habētes:ultroneā sibi prædā nullo cessurā negotio arbitrabant: finitimosq; suos
 in hac cædis ac prædæ societate uocauerunt. Igitur galba tā præsentibus piculis
 circūsepto ac trepido inter uarias cōsultationes certi cōsiliū:incerto repente Galli
 descensu montis effusi ea castra impfecta circūdant:rarosq; per uallum ppugna
 tores saxis telisq; onerāt. Cūq; iam castra irrumperent: Pacuuii primipilaris &
 uoluseni tribuni cōsilio cuncti Romani portas eruperunt: incautosq; subito ag
 gressi hostes primū pturbauerunt:deinde in fugā uersos miserabili strage fude
 runt. Nā ampliusq; triginta milia Barbarorū tunc cæsa referunt. Igitur. Cæsar cū
 iam pacatas uniuersas Gallosq; gentes putaret:ad nouum & maximū bellum re
 tractus est. Nāq; dum Publius Crassus adolescēs cum legione septima oceanote
 nus apud Andegauos hyemat: Veneti cæteri q; cōfines repēte in arma cōiurant.
 legatos Romanorū uinciūt: eosq; ita demū se reddituros: si obfides suos recipiāt:
 Romanis indicāt: socios sibi ad id bellū Olissimos: Lexouios: Namnetes: Ambi
 baritos: Morinos: Diablites: & menapios assiscunt: auxilia quoq; a Britānia ac
 cersunt. Cæsar p Crassum de rebellione deditaq; gentiū certior factus quis intelli
 geret: q̄ta ineundi belli difficultas esset: tamē rē tāti negotiū nō negligendā est ra
 tus: ne cæteris exēplo eiufmodi audēdi licētia laxaret. Itaq; terrestri prælio pseq
 hostes frustra aggressus: quippe cū hostes p interfusa ex oceano æstuaria: atq; in
 accessos recessus tutis terrarū finibus munirent: naues lōgas ædificari in Lygere
 fluuiō iubet: p quē in oceanū deductæ cōstiterunt. Moxq; ut ab hostibus uisā
 sunt: continuo. ccxx. naues eorū paratæ atq; omni genere armorū instructissimæ
 pgressæ in portu ex aduerso steterunt. Bruto circūspiciēte imparē longe nauū
 esse cōsiliū: q̄a Barbarorū naues solido robore intextæ: saxorū modo adactos ro
 stratæ ictus retundebāt. Hoc primū auxilio fuit: q; falces acutissimas nō priu
 citat cunctis præfixas: funib; aut subnexas parauerat: quibus cū opus esset: appre
 hensos eminus rudētes: subductis hastilibus per funē falcē retrahēdo succiderēt.
 His cæleriter expeditis dirūpi hostiliū antēnas: armamenta præcepit. Ita antē
 nis ruentibus cōplures illico naues uelut captas imobiles reddidit. Alii hoc picu
 lo territi: suspēs uelis qua uentus intēderet fugere conati: cessante mox uēto de
 stituti ludibrio fuere Romanis: Itaq; incensis oibus nauibus: interfectisq; his qui
 pugnauerāt: Galli reliq; sese oēs dediderunt. Sed Cæsar maxime ob iniuriā lega
 torū: & ut gēti ad oīa cōsilia mobili terribilis exēpli notā inureret cunctis princi
 pibus p tormēta interfectis: reliquos sub corona uēdidit. Iisdem diebus Titurius
 Sabinus aulercos: Eburones Luxouiosq; q; primates suos: q; auctores belli resu
 scitādī esse nolent: interfecerāt: eruptione facta incredibili cæde deleuit. Publius
 uero Crassus cū in aqtaniā puenisset: bello exceptus est. Nāq; sociato magno eq
 tatu pedestribusq; copiis præualidis Romanos adorti diu grauitur turbauerūt.
 Post uicti: atq; in oppidū sociatū coacti: obsessiq; cū se expugnari uiderēt: armis
 traditis in deditionē recepti sunt. Aqtani clade p moti undiq; exercitū cōtrahūt.
 de citiore quoq; Hispaniā auxilia accersunt: duces bello maxie eos præficiūt: q
 cū Sertorio militauerāt. Hi oēs dū obsidionē Crasso parāt in castris suis Crasso
 obruente deleti sunt. Nā ex aquitanis & cantabris quorū. l. milia tūc in auxiliū

uenerat. xxxviii. milia caesa referunt. Caesar Germanos: qui Rhenū cū immensis Germani/ copijs trans miserant: simul & totas Gallias subiicere sibi parabant: bello adortus noxtra ges. usq; ad internitionē cecidit. Quoꝝ fuisse numeꝝ ad. cccc. l. milia ferūt. Tūc Ca/ sar in Germaniā facto ponte transgrediēs Sycabros & Vbios obsidione liberat.

Hic dicit qualiter Caesar Gallias subiecit: & transiit in Britanniam. qꝝ pidi/ Veuos maximā & ferocissimā gentem: quoꝝ esse. c. pagos & populos multi pdidere. Torāq; Germaniā aduentu suo teret: moxq; in Galliā refcisso ponte cōcedit. Inde ad Morinos uenit: unde in Britaniā pxi/ mus & breuissimus transitus est. Nauibus circiter onerariis atq; actuariis. lxxx. obubari/ preparatis in Britaniā trāsfuehit. Vbi acerba primū pugna: fatigatus: deinde ad uersa tepestare correptus: plurimā classis parte & non paruā militū: equitū uero pene oēm dispdit. Regressus in Galliā legiones in hyberna dimisit: ac. dc. naues utriusq; cōmodi fieri impauit. Quoibus iteꝝ in Britaniā primō uere transuectis: Britani/ dum ipse in hostē cū exercitu pgit: naues i ancoris stātes tepestare: correptæ uel cū bellū. collisæ inter se: uel harenis illisæ ac dissolutæ sunt. Ex qbus. xl. perierunt: ceteræ cū magna difficultate reparatæ sunt. Caesaris eqtatis primō cōgressu a Britanis naufragi/ uictus: ibiq; Labienus tribunus occisus est. Secundo proelio cū magno suoꝝ di/ scrimine uictos Britanos in fugā uertit. Inde ad flumē. tamēsim pfectus est: quē uno tantū loco uadis trāsmicabilem ferūt. In huius ulteriore ripa. Cassouelauno duce imensa hostiū multitudo confederat: ripaq; fluminis ac pene totū sub aqua uadum acutissimis sudibus pstruxerat. Quod ubi a Romanis deprehensum ac uitatum est: Barbaræ legiones nō ferentes: siluis sese abdidere: unde crebris cri/ ptionibus Romanos grauiter ac sæpe lacerabant. Interea Trinobantū firmissi/ ma ciuitas cū Androgoroio duce datis. xl. g. fidibꝝ Casari sese dedit. Quod exē plum secutæ urbes aliæ q̄ plures in sedus Romanorū uenerunt: iisdemq; demon/ strantibus Caesar oppidū cassouelaunū inter duas paludes situm: obtentu insup siluarum munitū: omnibꝝq; rebus cōsertissimū: tandē graui pugna cepit. Capitulū reuerso uidelicet casare a britaniā iteꝝ galli rebellauerūt & uicti sūt. Subi/ X. in Casara Britanis reuersus in Galliā postq; legiones in hyberna mi/ sul/ sit: repetitis belloꝝ tumultibus undiq; circūuentis & cōficiātus est. Nāq; Ambiorix cū eburonagibus & atuaticis cōspirās animatus tre/ Ambio/ uiroꝝ cōsilio Cottā & Sabinū legatos apud Eburonas. cū tota funditus legione rix insidiis circūuetos interfecit. Ambiorix hac uictoriā elatus atuaticos & neruios plurimosq; alios raptim in arma cōtrahit: atq; ad Ciceronē legatum: qui similiter tūc legioni i hybernis præerat: cōcedit. Multitudo hostiū ex hoc colligi potuit: qꝝ cū in obsidione castrorū uallū circūdandū esse a captiuis Romanis docerent: & instrumenta ruralia nō haberēt: gladiis cōcidendo terrā & sagulis ex portando uix tribus horis uallum pedū. xx. & fossam pedū. xv. per milia passūū. xv. in cir/ cuitu perfecerunt. Præterea. c. xx. turres miræ altitudinis extruxerūt: & cum se/ prem dies noctesq; succidui hostium cunei pugnārēt: ac uentus subito plurimus exortus esset: testas fundis feruentes intorsere: flāmataq; tela: focis: ac mox con/ capto igne rutilantia intra castra iecerunt. Quo facto per cuncta culminā ra/ pti uentus: insilens sparsum animauit in cēdiū. Sed nec sic quidē. Romani cum undiq; obruerentur uulneribus: laboribus: uigiliis: ieiuniis incendisq; cesserūt.

Tandem Cæsari nuntiātū est. Vnā deletā esse legionē: alterā iam pene confectā.
 Aduentante uero cū duabus legionibus Cæsare deseruere hostes obsidionē: atq;
 in eū cuncti raptis copiis ruunt. Cæsar paruissimis castris cōsulto cōditis equiti-
 busq; prēmisiis: ut fugā fingeret: impauit: ut ad transitū uallis quæ media erat:
 sibiq; piculosa uidebat: hostes cōtēptū sui inuitaret. Quibus aduētātibus insup-
 obstrui portas præcepit. Quo uiso Galli quasi iā uicissent: ad obducēdū extrin-
 secus uallo cōuersi sunt. Cæsar totis repēte portis paratū effudit exercitum: uer-
 sosq; in fugā Gallos ualidissima cæde cōfecit. Nā. lx. milia fuisse tunc referuntur:
 e quibus pauci per paludes inuias euaserunt. Induciomarus treuirosq; princeps ma-
 gnas armatorū copias habēs: postq; de cōsensu Galliæ totius certior redditus est.
 Labieni castra legionēq; cui is præerat: quod facile factū arbitrabat: delere sta-
 tuit: ac deinde eburonibus neruiisq; cōiunctus ad opprimendū Cæsare p̄gere.
 Labienus quibus pōt artib; simulat timorē: atq; ita Induciomarū negligentiā cū
 insultātibus copiis pro uallo oberrantē repētinā eruptiōe p̄strauit. Hac uictoria
 Labieni reliq; Galloz cōatus repressi sunt: & Cæsar paulo quietior reliqua par-
 te hyemis fuit. Sed intelligēs sibi maiora belli supesse negocia: maxime qā pluri-
 ma pte exercitus amissa: aliisq; grauiter faucis: ne ad sustinēdū qdē sibi idoneus
 ne dicā ad cōprimēdū Galloz impetū uideret: Gneio Pōpeio cōsule cōscribi le-
 giones: sibiq; in auxiliū mitti petiit. Itaq; ante exactā hyemē tres ad eū legiones
 uenerunt. Igī Cæsar prius q̄ in unū hostiū copias cōirent: incūnte uere aggredi
 trepidos & opprimere sp̄atos in finibus suis parat. Primū itaq; neruios fines di-
 ripit: prædā uero quæ copiosissima erat: exercitui p̄mittit. Deinde menapios qui
 sibi p̄p̄ imensas paludes atq; impeditissimas siluas munitissimi uidebant: tribus
 agminibus inuadit: nimiaq; cæde uulgo agitato residuos supplices in deditionē
 recepit. Labienus sequētī proelio oēs treuirosq; copias interfecit: arte in bellū p̄uo-
 catas: prius q̄ germanis aduētātibus iungerent: & cōtinuo ipsam ciuitatē capit.
 Cæsar ulcisci mortē Sabini & cottæ legatorū uolens in ambiorigē & Eburones
 deletā legionis auctores: postq; in Arduenā siluā refugisse cōperit: quæ silua to-
 tius Galliæ maxima est: atq; a ripis rhēni finibusq; treuirosq; ad neruios usq; per-
 tingit: & in lōgitudine plus q̄ l. M. passuū patet: p̄metiens rē sui maximi piculi
 fore: si per obstructas spatiosasq; siluas ignoti diuiderent: hostēq; locis notissi-
 mū quærerēt: oēm Galliā per nūcios inuitat: ut quiq; secundū placitū suū reco-
 ditas in Arduenā silua prædās quærāt: diripiātq;. Quo facto Gallis utriq; mo-
 rientibus maximas Romanorū iniurias sine cuiusq; Romani discriminē uindica-
 uit. Ita hoc tutissimo uincēdi genere securus ī Italiā rediit. Igī Cæsare in Italiā
 reuerso Gallia rursus in arma cōiurat: multiq; simul populi coeūt. Dux his Ver-
 gentorix fuit: cuius cōsilio statim oēs Galli ciuitates suas ultro incēderūt: prima
 a suis incēsa Biturigo: inde ad Cæsare qui magnis itineribus per Narbonensem
 p̄uinciā clā ad exercitum recurrerat: impetū faciunt. Cæsar tunc oppidum noīe
 cenapū obsidionē cōcluserat. Quod diu oppugnatum: tadē post multas Roma-
 norū clades pluuiō die cum hostilium machinaz augmēta: Neruiiq; elāguerent
 applicitis turribus captum atq; deletum est. xl. ibi hoīum. M. fuisse referuntur:
 e quibus uix. lxxx. p̄ fugā lapsi ad p̄xima Galloz castra uenerunt. Præterea aruer-
 ni cæteri q; confines sollicitatis etiā ad se heduis multis aduersus Cæsare p̄celiis

bellauerūt: Q ui cū se pugnādo fatigati in quoddā castellum receperunt: milites
 praeda inhiātes ad expugnationē oppidi animū intēdunt: frustra. Casare de loci
 iniquitate causante. Itaq; ibi Caesar erūpētibus desup hostib⁹ pressus multa exer
 citus sui pte p̄dita uictus aufugit. Dū hāc ad chaictā gerunt. Vergentorix: quē
 oēs cōsensu pari regē praeoptauerāt: suadet: uti ex tota Gallia oēs: qui arma fer
 re possent: huic bello praesto sint. Hoc enim esse unū bellū: quo aut p̄petua liber
 tas: aut aeterna seruitus: aut mors oīum cōsequat. Itaq; absq; eo numero quē infi
 nitū ante cōtraxerat: eqtū circiter octo. M. peditū. ccl. M. cōtracta sunt. Dehinc
 duos colles sibi inuicē obuertos Romani Galli⁹ ceperūt. Vnde multis saepe eru
 pitionib⁹ & uariis puctibus praeliātes tādē Romani praecipua Germanor⁹ equi
 tum: quos sibi iā dudū amicos nūc in auxiliū acciuerāt uirtute uicerūt. Vergen
 torix alia die cōgregatis oībus: qui fuga euaserāt: dixit se auctore bona fide de
 fendēda libertatis atq; rūpēdi foederis fuisse: & nunc siue Romanis sese ad mor
 tem oēs offerāt: siue solū pro oībus dedāt: paratū aīo fore. Itaq; Galli uoluntate: Vergēto
 ricis de
 quā pudore aliq̄diu tēxerāt: quasi ex cōsilio regis assumerēt: ilico sibi ueniā pre
 ditio
 cantes: eū solū uelut auctore magni sceleris dediderunt. Bellouagi oībus finibus
 Gallo⁹ gētis ipso⁹ opinione fortiores hēbant. Hi Correo duce bellū instaurāt:
 sibi⁹ in hāc suscepti belli societate Ambianos Aulercos Velocasses Athrabatesq;
 cōiungunt: & locū quēdā einctum atq; impeditū undiq; paludibus capiunt: cō
 missoq; praelio magnā remor⁹ manū: quae auxilio Romanis erat trucidāt. Dein
 de cū opportunū sibi locū insidiis puissum occupassent atq; hoc cōperto Roma
 ni ad insidiā: locū instructi ordinatq; uenissent: cōmisso praelio Gallos fugien
 tes eisdē loco⁹ munitionibus qbus clausi fuerāt: incluserūt: cunctosq; ad intern
 tionē ceciderūt. Ibi Correas uel fugā uel deditiōē detrectās Romanos: ne uiu⁹ Correas
 capere⁹ instanter occidēdo: ut occideret: coegit. Igitur cū pacatā esse uniuerſam
 Galliā Caesar: neq; aursurā fore ad aliquos aspirare motus arbitraret. legiones in
 hyberna dimisit: ipse tamē Ambiorigis fines qui tot bella excitauerāt: horrenda
 hoīum strage uastauit. At uero Gaius Caninius legatus bellū apud Pictonas in
 uenit: ubi magna hostiū multitudo impeditā itinere legione cōcūdedit: atq; ad
 extremum discrimē adduxit. Porro Fabius alter legatus acceptis Caninii litteris Fabi⁹ le
 in Pictonas p̄ficiscit. Ibi⁹ a captiuis de opportunitate loco⁹ certior factus ino
 gat⁹
 pinates hostes opprimit: magnisq; stragib⁹ factis plurimas praedas agit. Deinde
 cū Caninio signum aduētus sui dedisset: Caninius totis castris subito exiliēs sese
 iniecit hosti. Ita Fabio ex alia pte & Caninio ex altera insistente maximo & diu
 turno bello innumera Gallo⁹ copia trucidata sunt. Inde Fabius in carnutes p̄se
 ctus est. Sciebat enī Dommacū ducē antiq̄ssimū rebellionis otius incentore ab
 hoc bello elapsū: si a remoricis gētibus adiūctus esset: maximos itez tumultus
 in Gallia esse moturū: sed adhuc eos ipsa nouitate trepidātes mira uirtute & ca
 leritate pdomuit. Interea Draptes unaq; literius cum adesse Caniniū & legiones Caninius
 esse in finibus suis uideret: undiq; collectis copiis oppidū intrāt quod in editissi
 ma mōtis arce pēdens: duabus ptibus p abrupta latera nō paruo flumine cinge
 batur: medio deinde descensu largissimo fonte secus plurimaq; introrsum copia
 frumētī tutū irritos pcul discursus hostiū despiciebat. Caninius quod solū Ro
 mana puissione potuit: ambos duces cū parte copiaz plurima in cāpū cuocatos

maximo praelio supauit. Nā uno e ducib⁹ interfecto alter cū paucissimis fugit. Nullus in oppidū rediit: sed ad id oppugnandū Cæsare opus fuit. Itaq; certior p nūcios factus Cæsar accurrit: circūspectisq; oibus: uidet: si expugnare ui moliat: ludo & spectaculo hostiū delendū esse exercitū suū: hoc solū esse præsidium si quo quo mō hostes aqua arceant. Sed & hoc quoq; nisi Cæsar nemo potuisset: siquē fons quo ad portū utebant: medio deuexi montis latere fundebat: Cæsar ad pxi-
 mū fontis admoueri uineas turrēq; extrui iubet: sit magnus illico cōkursus ex op-
 pido. Q uibus sine piculo præliantibus: Romani quīs p̄tinaciter obfisterēt: cre-
 briusq; succederēt: cōplures tñ trucidant. Igit̄ extruit agger: & turris pedū .lx.
 cuius uertex æquare ad fontis locū posset: ut uel ex æquo rela conici queāt uel
 præcipitata desup saxoz uolumina non timeri. Oppidani aut̄ ubi exanimari siti
 nō solum pecora sua: uer⁹ et infirmiores hoīum ætates uident: cupas pice seuo &
 sindulis repletas: ac deinde imisso igne in p̄na præcipitant: easq; ipsi toto oppido
 effusi subsequunt̄. Ardētibus machinis cum graue præliū suis Cæsar ac piculo/
 sum uideret imminere: cohortes in circuitu oppidi ire uelociter p occultum impat
 atq; undiq; subito uastum clamorē attollere. Q uo facto cōsternati oppidani: dū
 recurrere ad muniēdum oppidū uolunt: ab oppugnatione turris uel demolitione
 aggeris recesserūt. Illi tñ q ad incidēdas fontis uenas sub obtētū aggeris tuti cu
 niculos pfodiebāt: reptos in abstruso aquarū meatus p multa diuidēdo tenuari in
 semetipsis: cōsumiq; fecerūt. Oppidani fonte siccato ultima desp̄atiōe correpti de
 ditionē sui faciūt. Cæsar aut̄ oibus q arma tulerāt manus sustulit: & uitā reliquit.
 Quo testatior esset et posteris p̄cena improborū. Multum enī ad coercedā auda
 ciā ualet p̄positum punitiōis exēplum: cum ipsa miseri præsens forma uiuentis:
 & ad recordationem admonet conscios: & ad sciscitationem cogit ignaros.

Hic dicit quando Galli exhausti & domiti sunt.

Cæsar is i Xhaustis atq; edomitis Gallis Cæsar securus cū legionib⁹ in Italiā re
Italiā re- diit: nullos post se Galloz motus p̄timescēs: certo se sciēs minime ali/
ditus. quos: qui uel moueri audeāt: uel si moueant: timendi sunt reliq̄sse: cōstitui nunc
 ante oculos uelim exāguē defetq; Galliā post illas ardētissimas febres iternozq;
 æstus uitaliū molliora torrētes: ut sese habebat: q̄ta macie: q̄toq; pallore sit: q̄ de/
 missa ac resoluta iaceat: q̄ ipsos quoq; necessarij officij motus ne eūdē incursum
 maloz reuocēt: p̄timescat. Irruit enī in eā repētino impetu Romanus exercitus:
 ueluti fortissimo corpori fortior lues: quæ tātō grauius accēdit: q̄to impatiētius
 tolerat. Sitiebat misera: cū instāte gladio p̄fiteri sp̄sionē seruitutis æternæ auul
 sis insuper obsidibus cogere. Sitiebat: ut dixi: notā illā oibusq; suauissimā uelut
 aquarū gelidæ dulcedinē libertatis: q̄toq; eā magis subtrahi intelligebat: tātō auis
 dius desiderabat. Hinc illā tā frequēs cōtrā uetita præsumptio inuadebat: & pro
 defendēda libertate: importuna libertas prærepta: insatiabiliter potiūdi licētia:
 q̄ male cōceptā p̄niciē restringere uidebat: augebat. Hinc Romanus exercitus
 ante pugnā insidiator argutior: hic in pugna hostis infestior: hic post pugnā ui/
 ctor imitior: hinc oīa ad domādā impatiētīā crudescētia: hic iā nec remediis cre
 debat. Itaq; si interrogare possem hāc: de qua loq̄mur nationē: qd tūc: cum hāc
 ipsa sustinebat: de illis tp̄ibus iudicaret: respōderet: ut arbitror: dicēs. Sic me illa
 tunc febris exāguē reddidit ac frigidam fecit: ut etiam hāc: quæ omnes pene

perstrinxit: feruere facere uel cōmouere nequiuert: atq; ita me Romani inclinauerunt: ut nec ad Gothos surgam. Sed ne ipsa quidē Roma clades quas intulit cui tauit. Exercitū nāq; diu actūq; sunt p totos mundi cardines potētia ducum: uirūq; legionū: quā in sese cōcurrētes eius dāno uincerēt: cuius piculo uincerent. Victorem scilicet a Gallia Cēsare reuersum ciuilia bella sequunt: & Crassus consul prouinciam fortitus est in Parthos.

Am uictorem Cēsare de Gallia reuersum ciuilia bella comitata sunt: aliaq; grauissima mala: interfecti apud Parthos Crassi & trucidati exercitus præcesserunt. Anno ab urbe cōdita. dc. lxxxvii. Crassus in consulu collegæ Pompeii prouinciā fortitus in Parthos: homo inexplēbilis cupiditatis: audita in Hierosolymis tēpli opulentia: quā Pompeius intactā reliquerat: in Palestinā diuertit. Hierosolymā adit: tēplum inuadit: opes diripit. Inde p Mesopotamiā tēdens in Parthiā quacūq; iter habuit sociis ciuitaribus auxilia indixit: precia exegit: moxq; ut Euphratē trāsiit. Illico Abegesen legatū ab Hærode rege Parthorū ad se missum obuiū habuit: a quo uehementē increpitus est: q; cōtra fœdus Luculli Pompeii auaritia inductus Euphratē trāsierit. Quamobrē sine mora futurū: ut pro auro Parthico serico ferro oneraret. Itaq; cum ppe caras fere Romanos. Cecidere ibi plurimi senatores: aliq; et cōsulares & prætōrii uiri. Crassus quoq; filius Crassi lectissimus iuuenis in acie occisus est. Prætēra q̄tuor cohortes cū Vargūteio legato mediis deprehensæ cāpis interfectæ sunt. Surenas raptō equatu Crassum psequi intēdit: eūq; circūuētū ac frustra colloquiū ei9 petētem interfecit: quis uiuū auferre maluisset. Pauci noctis bñficio liberati caras cōfugerunt: cognita clade Romanorū multæ orientis pūcia a societate & fide populi Romani defecisset: ni cassius collectis ex fuga militibus paucis itumescētē Syriā egregia animi uirtute ac moderatiōe pressisset. Qui & Antiochū copiasq; eius ingētes prælio uicit: & interfecit. Parthos quoq; ab Hærode i Syriā missos: itaq; ingressus Antiochiā bello expulit: ducēq; eorū Osagem interfecit.

Narratur hic de Romano exercitu: qualiter ut oceanus crescit & minuitur.

Gitur Romani status agiē semp alterna mutatio: & uelut forma oceanī maris: quæ omni die dispar nūc succiduis p septē dies attollit: crementis: nūc cōsequenibus toridē diebus naturali dāno & defectu inferiorē subducit. Vt enī de p̄ximis ordiatur: Cimbris Tigrinūq; uincenib⁹: cū apud Rhodanū flumē Romanus exercitus perijt: & artissimas Rōmā sensit angustias: refusa cōtinuo clade Cimbroz magis elata puentibus prioz oblita defectū est. Hāc deinde recētissima p̄speritatis iactantiā Italicū bellū & dilaceratio Syllanā castigat. Rursus post hāc domesticā intestināq; perniciē: qua usq; ad medullas penē euiscerata & exesa est: parib⁹ p̄p̄modū spatii tēporis nō solū reparata: uer⁹ etiā extenta est: cū Lucullus Asiā: Pompeius Hispaniā: Cēsar Galliā pdomuit. Romanūq; impium usq; ad extremos p̄p̄modū terræ terminos pparatū est. Hāc nūc amplissimā dilatiōē uastissima ruina cōsequit. Apud Parthos enī cōsul Romanus occidit: & inter hāc Roma ipsa repentino correpta incendio cōcrema. Anno siquidem ab urbe cōdita. dcc. incertū unde cōcretus pluri

Crassi
auaritia

Roma/
nostra
ges.

Virbis in
cendium

mā partē urbis ignis inuasit: neq; unq̄ antea tanto correptā ac uastatā ciuitatē ferunt. Nā. xiii. uicos cū uico iugario cōsumptos memoriā p̄ditū est. Hinc iā ciuile bellū cōmittit: quod magnis iā dudū dissensionib⁹ ac molitionib⁹ parabat̄.

Hic de bello ciuili dicitur inter Cēsare & Pompeiū: & de incendio urbis.

Am rediens Cēsar uictor de Gallia decerni sibi absenti atq; cōsularū poposcit. Cōtradictū est a Marcello cōsule adnitente Pompeio: deinde decretū est a senatu: ut i urbē Cēsar nō nisi dimisso exercitu ueniret:

& ex Marcelli cōsulis auctoritate ad legiōes quā apud Nuceriā erāt Pompeius cū imperio missus est. Cēsar Rauēnā sese cōtulit. Marcus Antonius & Publius Cassius tribuni plēbis pro Cēsare intercedētes: intercedēte Lentulo cōsule curia foroq; phibiti ad Cēsare p̄fecti sunt: curione cōelioq; simul comitātibus. Cēsar rubicone flumine transmeato mox ut ariminū uenit. v. cohortes: quas tūc solas habebat: cū qbus: ut ait Liuius: orbē terrarū adortus est: qd factū opus esset edo cuit. Deplorās aut̄ iniurias suas cām belli ciuilis pro restituēdis in patriā tribu/nis esse testatus est. Inde p̄ Antoniū septē cohortes: quā apud Salonē morabant̄ a Lucretio recepit: tresq; legiones: quā Domitio apud Corphiniū erāt ad partes suas traduxit. Pompeius atq; oīs senatus crescētibus Cēsaris uiribus trepidi: itaq; Italia pulsā in Grāciā transuecti durachiū gerēdi belli sedem delegerunt. Cēsar Romā uenit: negatq; sibi ex aērario pecuniā fractis foribus inuasit: ptulitq; ex eo auri pōdera. iiii. M. cxxxv. argēti pondera ppe. dcccc. M. Inde digressus ariminū ad legiones mox alpes transuectus Massiliā uenit: ad quā oppugnādā q; receptus nō esset: Treboniū cū tribus legionib⁹ relinqēs ad Hispanias cōtendit: quas Lucius Afranius & Marcus Petreius & Marcus Varro Pompeiani duces cū legionib⁹ obtinebāt. Ibi multis prēliis Petreium Afraniūq; supatos cōposita pactiōe dimisit. In ulteriore uero Hispania duas legiōes a Marco Varrōne suscepit: similiter & duces eius. Post hac Curio Catonem Sicilia expulit. Valerius Cottā Sardinia. Tiberonē Africā Varrus eiecit. Cēsar Massiliā rediens obli/dione domitā uita tantū & libertate cōcessa ceteris reb⁹ abrasit. At uero Dolo/bella ex parte Cēsaris in Illyrico per Octauiū & Libonē uictus: copiisq; exutus ad Antoniū fugit. Basilis & Salustius parantes singulas legiones: qbus præerat similiter & Antonius. Hortēsius quōq; ab infimo mari cum classe cōcurrēs: oēs pariter aduersus Octauiū & Libonē p̄fecti & uicti sunt. Antoniūcū se Octauiocū. xv. cohortib⁹ dedisset: oēs ad Pompeiū a Libone deducti sunt. Curio ex Sicilia in Africā cū exercitu transgressus est. Quē iuba rex cōtinuō excepit cum oībus copiis trucidauit. Octauius Salonas oppugnare conatus: oēs pene copias quas duxit: amisit. Caelius descendiit a Cēsare: ac se Miloni exuli iunxit. Cūq; ambo seruoꝝ manu capuā oppugnare molirent̄: occisi sunt. Bibulus apud Corcyrā pudore uictus: quod custodiā eius quā pelago & oppido pratēdebat: hostis illi serat: inedia sese uigiliisq; cōfecit. Appius Claudius Censorinus: qui iussu Pōpei Grāciā tuebat̄: iā abolitā poetici oraculi fidē uoluit expiri. Quippe ab eo Vates adactus descendere in Specū respōdisse fert̄ de bello cōsulenti. Nihil ad te hoc Romane bellū p̄inet. Euboicā cœla obtinebis. Cœla aut̄ uocant Euboicū sinū.

Ita Appius p̄plexa scertis sorte discessit. Admonet nos aliqd obtreccatorib⁹ nris cōsulator iste consulere. Querebantur utiq; fide christianoꝝ sibi sacra interdicta

Bellum
ciuile

Cœla

ni adit
ambros

carimoniasq; sublatas: & ob hoc ideo maxime: q; extis uaticiniisq; cessantibus futura clades: quia sciri nequeunt: nō uitant. Cur ergo longe ante impiū Cæsaris natiuitatēq; christi: sicut ipsorū auctores attestant. In cōsulti abeūt sedēq; odere sibylla: & ne forte id paruipendā: quod cōteptu abolitū atq; antiquatum fuit: hoc est aut nomē: aut sedem: Appollo ille Phythius erat: quē ferunt magno illo Phytone serpēte interfecto: totius uaticinationis auctore & princepe: heredē & sedis & diuinationis & nominis extitisse: ibiq; eū reddere elegisse respōsa: ubi orta cum auctore ipsa diuinationo uidebat. Præterea quæ per alias quoq; terrarū partes spumantibus buccis: rabidoq; discursu oīs furiatorū ructat insania: ad quē plurimi terrarū reges: quasi ad uiuā uocē cōsulti numinis cucurrerūt: cui sēpissimē ipsi Romani quoq; opulētissima dona miserūt. At si Appollo iste Phythius paulatim discernēte experiētia cōtemptus relictus atq; abolitus est: quid uiuum de mortua pecude: quid uerū de amēte muliercula sperari potest? Quid postremo: inflauit cū pinguis ebur Tyrrenus ad aras: expositis opimæ pecudis intestinis nō finxit eluriers. Nam sicut ipsi fatentur: uel obscura uel falsa dicēdo ipse Appollo seducit. Quamobrem æquo animo ferāt: si imitari interim nolunt: nos id ueritatis iudicio etiā phibere: quod potuerūt maiores eorū uel experiēdo cōtemnere. Interea apud Durachiū multi orientis reges ad Pompeiū cum auxiliis cōuenerūt. Quo cū Cæsar uenisset: Pompeiū obsidione frustra cinxit: ipse terrā .xv. M. passiuū fossa præstruens: cū illi mariā paterēt: Pompeius castellū quoddā ppinguū mari: quod Marcellinus tuebat: euerit: præsidiaq; Cæsaris: quæ ibidē morabant occidit. Cæsar Torquatū legionēq; unā: ut expugnaret: aggressus est. Hoc periculo sociorū Pompeius cognito: oēs eo copias cōtractas: in quē se illico Cæsar omissa obsidione cōuertit. Torquatus autē euestigio prumpēs auersum in secutus est. Ita Cæsaris milites ancipiti piculo territi ipso Cæsare frustra obsistentē fugerūt. Pompeius uero Cæsaris quoq; testimonio uictor psequentē reuocauit exercitū. xxiiii. M. militū Cæsaris: Centuriones. xxxii. equitesq; Romani cōplures in eo prælio cæsi sunt. Cæsar inde citato agmine per Epirū in Thessaliā perrexit. Pompeius uero cū maximis copiis secutus: bellūq; cōmissum est. Itaq; instruit utrinq; acies. Pompeius. lxxviii. cohortes triplici ordine locauit. Fuerūt autē peditū. xl. M. equites in sinistro cornu. dc. in dextro. d. Præterea reges multī senatores: equitesq; Romani plurimi: absq; leuium armaturarū magna copia Cæsar similiter. lxxx. cohortes triplici ordine disposuit: cui fuerūt minus q̄. xxx. M. peditū. equites. M. Videre ibi & gemere erat cōtractas Romanorū uires in cāpis Pharsalicis ad occisionē mutuā cōstitisse: quas si cōcordia rexisset: nulli populi: nulli reges ferre potuissent. Prima cōgressione equitatus Pompeii pulsus sinistra latera nudauit. Deinde cū diu utrinq; dubia sorte cederentur: atq; ex alia præ Pompeius inter hortādū diceret: parcite ciuibus nec tamē faceret: ex alia uero Cæsar hoc faceret: quod urgeret: dicēs: miles faciē feri: parce ciuibus: tandem uniuersus Pompeii fugit exercitus: castraq; direpta sunt. Cæsa sunt in eo prælio Pompeianorū. xv. M. Centuriones. xxxiiii. Hic exitus pugnæ ad paleopharsalū fuit. Pompeius fugiēs in hostio penci amnis onerariā nauē nactus i Asiā trāsiit.

*Delphini
oraculū*

*Durachi
nū bellū*

*Pugna
pharsa
lica*

Pompeii mors Idē per Syriā in Aegyptū uenit: ibiq; mox ut litus attigit iussu Ptolemæi adoleſcētis in grām Cæſaris uictoris occiſus eſt. Pompeii uxor filiſq; fugerūt. Cætera Pompeiana claſſis direpta eſt: oībus qui ī ea erāt crudeliſſime trucidatis: ibiq; & Pompeius Bithynicus occiſus eſt. Lentulus uero uir cōſularis apud Peluſium interfectus eſt. Cæſar cōpoſitis apud Theſſaliā rebus Alexādrīa uenit: platoq; ad ſe ac uiſo Pompeii capite annuloq; fleuit. Cūq; ſe in regiā recepiſſet: eludebat a tutoribus: quominus pecuniā acciperet: tēpla ſua aſtu ſpoliatiſq; ut & regio theſauros uacuos eſſe oſtēderet: & in inuidiā Cæſaris populū cōcitarēt. Præterea Achilles dux Regius: imbutus ſemel Pompeii ſanguine Cæſaris quoq; necē meditabat. Nam iuſſus exercitū dimittere cui præerat. xx. M. armatorū nō modo ſpreuit imperiū: uerū & acie direxit. In ipſo prælio regia claſſis forte ſubducta iubet incendi. Ea flāma cū parte quoq; urbis inuaſiſſet. cccc. M. librorū p̄ximis forte adibus cōdita exuſſit: ſingulare p̄fecto monumētū ſtudiis: curæq; maiorū. qui tot tantaq; illuſtrium ingeniorum opa cōgeſſerāt: unde q̄libet hodie: quæ in tēplis extant: quæ & nos uidimus armaria librorū: q̄bus direptis exinanita ea a noſtris hominibus noſtrisq; tēporibus memorent: quod quidē uerum eſt: tamen honeſtius credit: libros alios fuiſſe quaſitos: qui priſtinas ſtudioſū curas æmularentur: q̄ aliā ullam fuiſſe: tunc Bibliotheca: quæ extra. cccc. M. librorū fuiſſe ac per hoc euaiſſe credat. Cæſar poſtea inſulā ubi pharus eſt: caput. Eo Achilles cū Gabinianis militibus uenit: ingēs pugna cōmiſſa eſt: magna ibi Cæſarianoꝝ militum multitudo cecidit: omnes etiam interfectores Pompeii interfecti ſunt. Cæſar uī inſiſtentium hoſtium preſſus Scapham aſcēdit: qua mox pondere ſubſequentium grauata ac merſa per. cc. paſſus ad nauem una manu eleuata: qua chartas tenebat natando peruenit: mox nauali certamine pulſatus magna facilitate claſſem regiā depreſſit & caput.

Potentibus Alexandrinis regem reddidit Cæſar.

Ptolemæi mors a Lexādrinis potentibus regē reddidit: monitū: ut magis amicitia Romanā manā: q̄ arma experiri ſtuderet: qui tamē ut liber fuit ilico bellū intulit: ſed cōtinuo cum toto exercitu ſuo & ipſe deletus eſt. Nam. xx. M. hominū in eo bello caſa referunt. xii. M. cum. lxx. longis nauibus dedita. v. naues ex uictoribus cecidiſſe referunt. Rex ipſe adoleſcēs Scapha exceptus ut fugeret: multis inſiliētibus merſis necatus eſt. Corpus ei⁹ ad litus deuolutū indicio lorice aureæ cognitum fuit. Qua Cæſar Alexādrīā præmiſſa Alexādrinos oēs ad deditiōne deſperatione cōpulit: regnumq; Aegypti Cleopatraz dedit. Inde Syriā pergatus pharnacē in ponto uicit: poſteaq; Romā uenit: dictatō & cōſul creatus: in Aphricā tranſiit: & apud Tapſum cū Iuba & Scipione pugnauit: maximāq; hominū multitudinē ibi interfecit. Caſtra utriuſq; direpta ſunt. lx. elephantī capti.

Catonis mors Carō ſe apud Uticā occidit. Iuba p̄cuſſori iugulum precio dato præbuit. Petreius eodē ſe gladio p̄fodit. Scipio in nauī: qua ad Hiſpanias fugere cōtēdēs uenit coactus in Aphricā redierat: ſemetipſum iugulauit: in eadē nauī et Titus Torquatus occiſus eſt. Cæſar Pompeii magni nepotes: filiūq; Pompeiā: ſimulq; cū his fauſtum Syllam & Afrannium & Petreium filium iuſſit occidi. Inde quattuor triumphis urbem ingreſſus: diſpoſito: recuperatoq; reipublicæ ſtatu continuo in Hiſpanias cōtra Pompeios Pompeii filios p̄fectus. xvii. q̄ egreſſus ab urbe fu-

erat: die Saguntū peruenit: statimq; aduersus Pompeios duos & Labienum atq; Actium uarū multa bella & uaria sorte gessit. Vltimum bellum apud mundam urbē gestum est. Vbi tantis est uiribus dimicatum: tantaq; cædes acta: ut Cæsar quoq; ueteranis etiā suis cedere nō erubescerentibus cum cedi cogiq; aciem suam cerneret: præuenire morte futurū uicti dedecus cogitauit: cum subito uersus in fugam Pompeiorum cessit exercitus. Et quidē eo die hoc bellum actum est: quo Cæsar Pompeius pater ab urbe bellum gesturus aufugerat. iiii. q; annis hoc ciuile bellum indefinēter toto orbe tonuit. Titus Labienus & Actius Varus in acie cæsi sunt. Gneus Pompeius cū .c. eqtibus aufugit: frater eius Sextus Pompeius cōtra celeriter nō parua Lusitanorū manu cū cæsonio cōgressus est uictus: fugiesq; interfectus est. Munda ciuitas cum imensa hominum cæde Cæsare oppugnante uix capta est. Q ualiter in curia a senatu interfectus sit Cæsar.

Aesar Romā rediit: ubi dum reipublicæ statum contra exempla maiorum clāmētē instaurat: auctoribus Bruto & Cassio: conscio etiam senatu plurimo in curia. xxiiii. uulneribus cōfossus interiit: In qua cōiuratione fuisse amplius q̄ .lx. conscios ferunt. Duo Bruti & Gaius Cassius aliq; focii strictis pugionibus in Capitoliū secesserunt. Diu deliberatum est utrū Capitolium cum auctoribus cædis oporteret incendi. Corpus enim ratum populus dolore instimulatus in foro fragmētis tribunalium ac subeliorū cremauit. Per censuit latitudinē regni sui Roma cladibus suis: atq; in suam conuersa cædē singulas qualq; gentes ibidem: ubi domuit: uindicauit. Asiæ Europæ atq; Aphricæ non dico tribus mundi partibus: sed totis trium partium angulis edidit gladiatores suos: feriatq; inimicis spectaculū miseræ ultionis ingessit. Nec tamē sufficit ipsas quoq; cum auctoribus causas fuisse consumptas: recidiua semina in eodem agro germinauerunt: magna cōtinuo metentibus malorum incremēta cum magno sudore factura. Victor ciuilis belli a ciuib; Cæsar occiditur: in cædem unius trahuntur agmina consciorum. Certum enim erat: q; Cæsar indigne peremptus plures posset habere ultores. Plurima nobilitas una simul cathena sceleris copulatur: ne forē tanta malorum materia nō belli magnitudine suppleat: sed uindictæ breuitate tenuetur. Medea illam fabulæ ferunt dentes quondam se uisse serpentis: e quibus quasi cōpetētes semini seges armati homines terra emerunt: seseq; mox inuicem pugnādo pstrauerunt. Equidē hoc poetarū cōmentum finxerūt. Nostra autē Roma Cæsare occiso q̄ta de cineribus eius agmina armata parturiit: q̄ta bella in testimoniū miseræ fecunditatis nō legenda pueris: sed spectanda populis excitauit: & tamē horum omnium malorum initium supbia est. Inde surrexerunt bella ciuilia: inde iterum pullularunt. Non ergo iniusta cædes est eorū qui eam iniuste insectantur: si ambitionis æmulatio per ipsos & in ipsis & agitur & punitur: donec qui detractauere collegium discat ferre dominatum: summaq; imperii totius ad unum redacta longe aliud oēs homines uiuendi genus subeant: ut omnes humiliter placere studeant nō insolenter offendere: sed ad tam salubrem humilitatis doctrinā magistro opus est. Itaq; opportune cōpositis rebus Augusti Cæsaris tēporibus natus est dominus christus. Qui cū in forma dei esset: formā serui humiliter assumpsit: ut tunc demū aptior fieret humilitatis institutio: quādo iam per totum mundū pena superbia omnibus esset exēplo. Augusto

Cæsar
discrimē

Cōpara
tio a Me
dea

Christus
saluator
nat⁹ sub
Augusto

a Nno ab urbe cōdita. dccc. interfecto Iulio Cesare Octauius qui testamento Iulii Caesaris auūculi & hāreditatē & nomē assumpserat: idēq; qui postea rerū potitus Augustus est dictus: simul ut Romā adolefcēs admodū uenit: indolem suā bellis ciuilibus uouit. Nā ut breuiter coaceruationē malorū explicē bella ciuilia qnq; gessit: Mutinense: Philippense: Perusinū: Siculū: Actia cum. Equitibus duo: hoc est primū & nouissimū aduersus Marcū Antonium: secundū aduersus Brutū & Cassiū: tertiū aduersus Luciū Antoniū: quartū aduersus Sextū Pompeium Cnei Pompeii filium cōfecit. Antonius a senatu hostis pñunciatus Deciū Brutum apud Mutinā obsidione cōcluserat: cōsules Hircius & Pāsa: & cū his Caesar ad liberādū Deciū Brutū expugnādūq; Antoniū missi. Pansa primo ueniēs exceptus insidiis inter suorū clades ipse quoq; pilo grauitē uulneratus ab eodē uulnere interpositis dieb; est mortuus. Hircius auxiliū col legē ferēs magnas Antonii copias uasta strage deleuit: Caesar eatenus castra custodiuit. Secūda illa aduersū Antoniū pugna: magnā utrinq; strages actæ sunt. Nāq; tunc ibi Hircius cōsul occisus est: uictus fuit Antonius: Caesar uictoria potitus est: cui Decius Brutus de cōiuratione occisi Iulii Caesaris confessus preces pñitētiæ fudit. Dolobella Treboniū unum ex interfectorib; Caesaris Smyrnā interfecit. Dolobellā senatus hostē pñunciauit: cōsiliū occisorū uterq; exercitus Caesari paruit. Postea Decius Brutus ī Gallia a Sequanis captus & occisus ē. Basilius autē æque unus de pcussoribus manu seruorū suorū necatus est. Lepidus satis a gēte Cesare Antonium recepit in gratiā: atq; ob fidē recōciliatæ gratiæ filiā eius matrimonio sortitus est. Inde cum ad urbem accessissent: ac rumor de futura p̄scriptione ortus esset: Caius Toranius uir prætorius nihil tamē metuens incursu militū domi suæ iterfectus est: aliq; cōplures trucidati sunt. Itaq; ne latius atq; effrenatius p̄scriptorum cædes agerēt. cxxxii. senatorum noīa in tabula p̄posita sunt. Primū Lepidi p̄cepto & noīe: deinde Antonii: tertio Caesaris. Ibi Antonius Tulliū Ciceronē inimicū suū: ibi Luciū Cēsare auunculum suū: & quod exaggerādo sceleri accessit: uiuā matrē p̄scripserat: ibi Lepidus Lucium Paulum fratrē suū. In eodē p̄scriptorum numero triginta eqtes Romani: multæ diu & uariæ cædes actæ. Domus p̄scriptorū direptis oibus dirutæ sunt. At Dolobella in Syria multa cū Cassio bella gessit: a quo uictus ipse se iterfecit. Brutus & Cassius magnis exercitib; cōparatis apud Athenas cōuenerunt: totāq; Graciā depopulati sunt. Rhodios Cassius terra mariq; oppugnatos ad deditiōnem coegit: qbus præter uitā nihil reliqt. Igit̄ Caesar & Antonius eosdē ī Macedonia magnis bellorū apparatib; p̄secuti ad mortē cōpulerūt: quis manifestissimē illa tūc pugna nō uirtute partis: Antonii: sed Caesaris scēlitate confecta sit. Caesar. n. tunc æger cū se in castris capiēdæ quietis causa tenere statuisset: hortatu & precib; medicū sui: qui p̄ somnium admonitū sese fatabat: ut ea die castris Cesare salutis ipsius cā educeret ī cāpū: ægre iter copias egressus est: ac mox castra eius ab hostib; cāpta sunt: sed rursus cæsariani milites Cassii castra cæpunt. Quare ad despationē adacti Brut; & Cassi; imaturā sibi mortē ante belli terminū cōsciuerūt. Nā inuitatis pcussoribus Cassius caput: Brutus latus præbuit. At Romæ fuluia uxor Antonii: socrus Caesaris dñatū: ut mulier agitabat: incertum

in hac mutatione cōsularis regiūq; fastigii: utrum deficientis potentia: ultima: an incipientis prima nomināda: certe etiam in eos insolens per quos: ut insoleceret agebatur. Nam & Cēsare reuersum apud Brundisiū cōtūmeliis: factionibus: in fidiisq; petiit. A quo ppulsata ad Antoniū cōcessit in Græciā. Sextus Pompeius postq; se in pscriptorū numerū relatum comperit: cōuersus in latrocinia oēm orā Italiæ cædibus rapinisq; uastauit. Sicilia prærepta: cōmeatibusq; impeditis Rōmā fame affecit. Mox cum eo pacē triumuiui: ut nō dicam tyrāni: idest Lepidus: Cēsare: Antoniūq; fecerūt. Sed cōtinuo cum cōtra pactum Pompeius fugitiuos allegeret: ut hostis habitus est. Mœna libertus Pompeii cū .lx. nauium classe ad Cēsare defecit: eidēq; classi ipse iussu Cæsaris præfuit. Idemq; cōtinuo cū Statio Tauro aduersus Menecratū Pompeianū ducem nauale bellum gessit. Deinde ipse Cēsare aduersus eisdem Pompeianos cruentissimū bellum gessit nauale cōfecit: sed cōtinuo uictricē classē pene uniuersam apud Syllaceū naufragio amisit. Ventidius Persas & Parthos in Syriā irrūpentes tribus bellis maximis fudit: regemq; eorū pacorū in acie interfecit: ea scilicet die quā Crassus a Parthis fuerat occisus: Antonius uno uix castello expugnato pacem cū Antiocho fecit: ut ipse tantā rē cōsumasse uideret. Ventidiū Syriæ præfecit: iussitq; ut Antigono bellū inferret: qui Iudæos tunc forte debellauerat: captisq; Hierosolymis templū spoliauerat: regnumq; Herodi dederat. Quē cōtinuo uictum in deditiōe recepit. Mœna libertus cum sex nauibus ad Pompeiū rediit: a quo clemēter receptus Cæsaris classē incendit: quīs nuper Cēsare alterā secundo naufragio pdidisset. Idemq; Mœna postea ab Agrippa nauali prælio circūuentus cum sex triremibus ad Cēsare transiit. Sed hunc Cēsare tertio transugam indulta tantū uita seignem reliquit. Deinde Agrippa inter Milas & Liparas aduersus Democham & Pompeiū nauale bellum gessit: ac uicis: ibiq; tūc naues. xxx. aut demersit aut cepit: reliquis laceratis. Pompeius deniq; Messanā cōfugit. Cēsare interea Tauro: meniam traiecerat: quem repentino impetu Pompeius afflixit. Vnde multis diuersis nauibus suis ac magna multitudine suorum militū perdita in Italiam Cēsare aufugit: nec interueniente mora in Siciliā rediit: ibiq; Lepidum ex Aphrica aduentantē obuium habuit: summas sibi partes terrore: minis: ac superbia uendicantem. Post dies paucos Agrippa iussu Cæsaris a litore cum acie instructa prospectans atrocissime nauali prælio aduersus Pompeiū cōflixit: & uicit. Nam .clxiii. naues aut demersit: aut cepit. Pompeius cum .x. & .vii. nauibus: uix elapsus euasit. Lepidus magna. xx. legionū insolentia tumens: cum Messanā militibus permissam diripuisset: ipsum Cēsarem ad se uenientem semel atq; iterum spreuit: ac potius telis appeti iussit. Quā ille collectā in leuū brachium lacerat repellendo uitauit. Mox imisso equo ad suos reuersus instructo exercitu aduersus Lepidum ueniens plurimas legiones Lepidi: paucis interceptis: transire in suam partem compulit. Lepidus tamen intelligens: quō uanitas sua tenderet: deposito paludamento: assumptaq; ueste pulla supplex Cæsari factus uitam & bona impetrauit perpetuo quidē mulctatus exilio. Taurus Cæsaris præfectus totam pene Siciliam ferro pertentatam: cōterritamq; in fidem recepit. xliiii. legiones sub unius tunc imperio Cæsaris erant. Milites multitudine ferociōres quosdam pro accipiendis agris tumultus excitauerunt.

naufragiū

Mœna

nauale bellum

1. Ed Caesar animo ingens. xx. M. militū exauctorauit. xxx. M. seruoꝝ
 dominis restituit. vi. M. quoꝝ domini nō extabāt: in crucē egit. Quās
 urbem ingressus: ut in ppetuum tribunitiæ potestatis esset: a senatu decretū est.
 His diebus trans Tyberim e taberna meritoria fons olei terra exundauit: ac per
 totum diē largissimo riuo fluxit. Antonius uero postq̃ araxem transmisit: omni/
 bus undiq; malis circūuentus: tandem Antiochiā cum paucis rediit. Nam cum
 multitudine equitum & sagittarioꝝ ab oibꝫ proeliis: quæ plura tentauit uictus
 effugeret: tū præterea incertis & ignotis locis impeditus grauissima fame ad ne/
 fandos cibos coactus est: plurimiq; militū sese hostibus dederūt. Inde in Græ/
 ciam trāsiit: iussitq; Pompeiū: qui uictus a Casare exercitū bellumq; reparabat:
 cum paucis ad se uenire. Pompeius fugiēs a tito & formo antonianis ducibꝫ sa/
 pe terrestri naualiq; bello uictus & captus: ac post paululū interfectus est. Caesar
 Illyricū & Pānoniā partēq; Italiæ bellis subegit & domuit. Antonius Artabanē
 Armeniæ regē pditione & dolo cepit: Q uem argentea cathena uinctū ad con/
 fessionē thesaurorꝫ regioꝝ coegit. Expugnatoq; oppido: in quo cōditos esse pdi/
 derat: magnā uim auri argentiq; abstulit: Q ua clatus pecunia denunciarī bellū
 Casari atq; octauię sorori Caesaris & uxori repudiū indici iussit: & Cleopatrá si/
 bi ex Alexādria occurrere impauit: Ipse actiū: ubi classem cōstituerat pfectꝫ: cū
 prope tertiā partē remigum fame absumptā offendisset: nihil motus: remi inquit
 modo salui sint. Nā remiges nō deerūt: quoad Græcia hoies habuerit: Caesar. cc.
 xxx. rostratis nauibꝫ a Brundasio in Epiz: pfectus est Agrippa uero præmis/
 sus a Casare multas onerarias naues frumētō atq; armis graues ab Aegypto Sy/
 ria Asiaq; ad subsidiū Antonio ueniētes cepit. Peragratoq; Pelopōnesium sinu
 Methonā urbē ualidissimo Antoniano præsidio inunitā expugnauit. Inde Cor/
 cyrā cepit: fugiētes nauali prælio psecutus & pfligauit: multiq; rebus cruentissi/
 me gestis ad Casarē uenit. Antonius defectu & fame militū suorꝫ cōmotus: bel/
 lum instituit maturare: ac repēte instructis copiis ad Caesaris castra pcessit: & ui/
 ctus est. Tercio post fugā die castra Antonius ad actium trātulit nauali prælio
 dimicare paratus. ccxxx. rostrata: fuere Caesaris nāues: &. xxx. sine rostris: trire/
 mes uelocitate liburnicis pares: & octo legiones. classi suppositæ absq; cohorti/
 bus. v. prætoriis. Classis Antonii. clxx. nauium fuit: quum numero cedēs: tātum
 magnitudine præcellens. Nā. x. pedū altitudine a mari aberat: Famosum & ma/
 gnum hoc bellū apud actium fuit. Ab hora quinta usq; in horam septimā: in/
 certa uincēdi spe grauissima utrinq; cades actæ: reliquū diei cum subsequente
 nocte in uictoriā Caesaris declinauit. Prior regina Cleopatra. cū. lx. uelocissimis
 nauibus fugit. Antonius quoq; detracto insigni prætorię nauis fugientē secu/
 tus uxorē est. Illucescente iam die uictoriā Caesar cōsumauit. xii. M. ex uictis ce/
 cidisse referunt. vii. M. uulnerata sunt: e quibus. M. intercurandum defecerunt.
 Antonius & Cleopatra cōes liberos cū parte regiæ gazæ ad rubrum mare præ/
 mittendos censuerunt: ipsi præsidii circa duo Aegypti Pelusiū parethoniūq; di/
 spolisit classem: & copias instaurādo bello parauerunt. Caesar sextū impator ap/
 pellatus: & quartū ipse cū Marco Lycinio Crasso cōsul Brūdusiū uenit: ibiq; or/
 bis terrarꝫ præsidia diuisis legionibꝫ cōposuit. Inde in Syriā: mox Pelusiū adiit:

fons olei 160

nauale
bellum

ubi ab Antonianis præsidii ultro susceptus est. Interea Cornelius Gallus præmissus a Cæsare. iiii. legiões quas Antonius apud Cyrenas præsidii loco cõstituerat: suscepit i fide: atq; inde Parethoniũ primã Aegypti a Libyæ parte ciuitatẽ uictõ cepit Antonio: ipsũq; cõtinuo apud Phag uicit. Antonius equestre aduersus Cæsare bellũ inuit: in eo quoq; miserabiliter uictus aufugit. Kalendis sextilibus prima luce Antonius cũ ad instruendã classẽ in portum descenderet: subito uniuersæ naues ad Cæsare trãsierunt. Cũq; unico præsidio spoliatus esset: trepidus se cũ paucis recepit in regiã. Deinde imminente Cæsare turbataq; ciuitate idẽ Antoni9 sese ferro trãsuerberauit: ac semianimis ad Cleopatrá i monumẽtũ: i qđ se illa mori certa cõdiderat: platus est: Cleopatra postq̃ se ad triumphum seruari intellexit: uolũtariã mortẽ petẽs: serpẽtis: ut putatur: morsu in sinistro tacta brachio exanimis inuẽta est: frustra Cæsare etiã psyllos admouẽte: qui uenena serpẽtium e uulneribus hominũ haustu reuocare atq; exugere solent: Cæsar Alexandria urbe oĩum lóge opulentissima & maxima uictor potitus est. Nã & Roma intantũ opibus eius aucta est: ut propter abundantĩã pecuniarũ duplicia: q̃ usq; ad id fuerat: possessionũ aliãrũq; rerũ uenaliũ precia statuerent. Occisi sunt iussu Cæsaris maior Antoni filius & Publius Caninius infestus semp Cæsari: sed & Antonio infidus: & Cassius Parmensis ultima uiolati patris Cæsaris uictima: & Quintus Ouinius ob eã maxime notam: q; obscenissimã lanificio textrinoq; reginæ: senator populi Romani præesse non erubuerat. Dehinc Cæsar pedestribus copiis in Syriã uenit: deinde in Asiã ad hiberna concessit: ac post per Graciam Brundisium peruectus est.

Hic Cæsar primũ impator Augustus est salutat.

a Nno ab urbe cõdita. dccxxvi. ipso impante Cæsare Augusto & Lucio Appuleio cõsulibus: Cæsar uictor ab oriente rediens octauo idus Ianuarii urbẽ triplici triũpho ingressus est: ac tũ primũ ipse Iani portas: sopitis oĩbus finitĩsq; bellis ciuilibus clausit. Hoc die primũ Augustus cõsalutatus est. Q uod nomẽ cunctis antea inuiolatũ: & hucusq; cãteris inausum dñis: tantum orbis licite usurpatũ apicẽ declarat impĩi: atq; ex eodẽ die summa rerũ ac potestatu penes unũ cõcepit esse: & mansit: quod Græci monarchiã uocãt. Porro autẽ hunc esse eundẽ diẽ: hoc est octauo idus Ianuarias: quẽ nos epiphaniã: hoc est apparitionẽ siue manifestationẽ dominici sacramenti obseruamus: nemo creditum siue etiã fidei cõtradicientiũ nescit. De quo nostrã iltius fidelissimã obseruationis sacramẽto uberius nunc dicere: nec ratio nec locus flagitat: ut & quarentibus referuasse: & negligẽtibus nõ ingessisse uideamur. Hoc autẽ fideliter cõmemorasse ideo par fuit: ut per omnia uenturi christi gratia prãparatũ Cæsaris imperiũ cõprobetur. Nam cum primũ Gaio Cæsare auũculo suo interfecto ex Apollonia rediens urbem ingrederetur: hora circiter tertia repente liquido ac puro sereno circulus ad speciẽ cœlestis arcus orbẽ solis ambiit: quasi unum cum ac potissimũ in hoc mundo solumq; clarissimũ in orbe monstraret. cuius tẽpore uenturus esset: qui ipsum solũ solus: mundũq; totum & fecisset & regeret.

De restauratione seruatorum dominis.

d Einde cũ secũdo i Sicilia receptis a Põpeio & Lepido legionib9. xxx. seruo9. M. dñis restituisset: & xliiii. legiões sol9 impio suo ad tutamẽ

Iann
claus
61

Epipha
nia

fons
olei

Christus

orbis terrarū distribuisse: uanq; urbē ingressus oīa superiora populi Romani impatori dedita donāda litterar; etiā monumētis nedū aboleri censuisset: in diebus ipsis fons olei largissimus: sicut supius expressi: de taberna meritoria p totū diē fluxit. Quo signo qd euidentius q̄ in diebus Cæsaris toto orbe regnātis futura christi natiuitas declarata est: Christus enim lingua gētis in qua & ex qua natus est: unctus interpretat̄. Itaq; cū eo tpe: quo Cæsari ppetua tribunitia potestas decreta est: Romæ fons olei p totū diē defluxit sub principatu Cæsaris Romano impio p totū diē hoc est p omne Romani tēpus impii: christū & ex eo christianos: id est unctum atq; ex eo unctos demeritoria taberna: hoc est de hospitali largaq; ecclesia affluēt̄ atq; incessabiliter pcessuros: restituēdosq; p Cæsare oēs seruos: qui tñ cognoscerēt dñm suū ceterosq; qui sine dño inuenirent: morti supplicioq; dedēdos: remittēdaq; sub Cæsare debita peccator; in ea urbe: in qua spōtaneū fluxisset oleū: euidentissima his: q pphetar; uoces nō audiebāt: signa i cælo & terræ prodigia pviderūt. Tertio autē cum urbē triumphās quintū cōsul ingressus est: eo scilicet die quē supra nominauimus: cū & Ianū post. cc. annos primū ipse clausit: & clarissimū illud Augusti nomē assumpsit: qd fidelius ac uerius credi: aut cognosci potest. cōcurrētibus ad tantā manifestationē pace: noie: diē: quā hunc occulto quidē gestor; ordine ad obsequiū praparatōis eius prapēstinatū fuisse: qui eo die: quo ille manifestāus mūdo post paululum erat: & pacis signū prætulit: & potestatis nomē assumpsit: Quid autē i quarto reditu cū finito Cantabrico bello: pacat̄isq; oībus gētibus: Cæsar urbē repetiit ad cōtestationē fidei: quā exprimimus actum sit: ipso ordine melius proferetur.

Hic dicē ubi Cæsar i Hispania uti gētes legib; suis phibēs Iani portas apuit. Nno ab urbe cōdita. dcccxxvi. impatore Augusto Cæsare sexies: & bis Marco Agrippa cōsulibus: Cæsar parū in Hispania p ducentū annos actū intelligēs: si Cantabros atq; astures duas fortissimas gētes Hispaniæ suis uti legibus sineret: apuit Iani portas: atq; in Hispanias ipse cū exercitu pfectus est. Cantabri & Astures Gallatiæ puinciæ portio sunt: qua extēnū Pyrenæi iugū haud pcul secūdo oceano: sub septētrione deducit̄. Hi nō solū ppriā libertatē tueri parati: uerū etiā finitimor; præripe ausi uacceos & Gurgonios & Aurigonas assiduis eruptionibus populabant̄. Igit̄ Cæsar apud Segisamā castra posuit: tribus agminibus totā pene amplexus Cantabriā. Diu itaq; fatigato frustra atq; in piculū sape deducto exercitu: tandē ab agtanico sinu p oceanū in cautis hostibus admouere classem: atq; exponi copias iubet. Tunc demū Cantabri sub mœnibus Belgicæ maximo cōgressu belli euiēti i Vinnii montē naturatissimū cōfugerunt: ubi obsidiōe famis ad extremū pene cōsumpti sunt. Aracillum deinde oppidū magna ui ac diu repugnās postremo captū ac dirutū est. Præterea ultiores Gallatiæ ptes: quæ mōtib; siluisq; cōstitæ oceano terminant̄: Antistius & Firmius legati magnis grauibusq; bellis pdomuerūt. Nā & Medulium montē Minio flumini iminētē: in quo se magna multitudo hoīum ruebat per. xv. milia passuū fossa circūseptā obsidione cinxerūt. Itaq; ubi se gēs hoīum trux natura: & ferox: neq; tolerādā obsidioni sufficiētē: neq; suscipiēdo bello parē intelligit ad uoluntariā mortē seruitutis timore cōcurrit. Nā se pene oēs certatim igne: ferro ac ueneno necauerūt. Astures uero positis castris apud asturam

sumē Romanos: nisi prodiiti praeueatq; essent: magnis consiliis uirtutibusq; op-
 pressissent. Tres legatos cū legionibus suis in tria castra diuisos tribus aequē ag-
 minibus obruere moliti repenti suorum pditione detecti sunt. Hos postea Cari-
 sius bello exceptos: nō parua etiā Romanorum clade superauit. Pars eorū prae-
 lio elapsa lanciam cōfugit. Cūq; milites circūdatam urbē incendio adoriri para-
 rent: dux Carisius & a suis cēlationē impetrauit incendiū: & a Barbaris uolun-
 tatem dēditionis exegit. Studiose enim nitebat integrā atq; incolumē ciuitatem
 uictoriae suae testē relinquere. Cantabrica uictoria hunc honorē detulit Caesar:
 ut tunc quoq; belli portas claustro cohiberi iuberet. Ita tūc secūdo per Caesarem
 quarto post urbē conditā clausus est Ianus. Post hoc Claudius drusus priuignus
 Caesaris: Gallia Rhētiāq; sortitus maximas fortissimasq; gētes Germaniae armis
 subegit. Nā tunc ueluti ad cōstitutū diē pacis festinarent: ita oēs ad experientiā
 belli: decisionēue fœderis undatim gētes cōmoueant: aut suscepturā cōditionē
 pacis: si uincerent aut usurae quīeta libertate: si uincerent: Norici: Illyrici: Pāno-
 nii: Dalmatae: Moesii: Thracēs & Daci: Sarmathae plurimiq; & maximi Germa-
 niae populi per diuersos duces uel supati uel repressi: uel etiā obiectu maximorū
 fluminū Rhēni Danubiūq; seclusi sunt. Drusus in Germania primo Susiperes:
 deinde Tencateros & Cathos pdomuit. Marcomānos pene ad internitionē ceci-
 dit. Postea fortissimas nationes: & qbus natura uires: cōsuetudo expiētia uirium
 dabat. Cheruseos. Sueuos & Sycābros pariter uno bello: sed etiā suis aspero su-
 perauit. Quo ex eo cōsiderari uirtus ac feritas pōt: q; mulieres quoq; eorum si
 quādo praeuentu Romanorū inter plaustra sua concludebant: deficientibus telis:
 uel qualibet res: qua uelut telo uti furor possit. paruos filios collisos humi in ho-
 stium ora iacebāt: in singulis filiorū necibus bis parricidā. Tunc etiā in Aphricā
 Vfulanos & Getulos latius uagātes: Cossus dux Caesaris artatis finib; coercuit:
 atq; Romanis limitibus abstinere metu cōpulit. Interea Caesarē apud Tarracōnē
 citerioris Hispaniae urbē legati Indorū & Scytharū toto orbe trāsmisso tandem
 ibi inuenerūt: ultra quod iā quærere nō possent: Refuderunt in Caesarē Alexan-
 dri magni gloriā: quē sicut Hispanorū Gallorūq; legatio in medio oriente apud
 Babylonē cōtēplatione pacis adiit: ita hunc apud Hispaniā in occidentis ultimo
 supplex cū gentilico munere Eous: Indus & Scythia Boreus orauit. Cantabrico
 bello per qnq; annos acto: totaq; Hispania in aternā pacē cū quadā respiratione
 lassitudinis reclinata ac reposita: Caesar Romā rediit. Quibus etiā diebus multa
 per se: multaq; per duces & legatos bella gessit. Nā inter ceteros & Piso aduer-
 sum Vindelicos missus est. Quibus subactis uictor ad Caesarē Lugdunū uenit.
 Pannonios nouo motu intumescētes Tyberius priuignus Caesaris cruentissima
 cede deleuit. Idemq; cōtinuo Germanos bello arripuit: e quibus. xl. M. captiuos
 uictor adduxit. Quod reuera bellum maximū & formidolosissimū. xv. legioni-
 bus per triēniū gestum est: nec fere ullum maius bellū: sicut Suetonius attestat
 post Punicum fuit. Sub eodē uero tēpore Quintilius Varus cū tribus legioni-
 bus a Germanis rebellantibus: mira superbia atq; auaritia in subiectos se agens:
 funditus deletus est. Quā reipu. cladem Caesar Augustus adeo grauiter tulit: ut
 saepe per uim doloris caput parieti collidens clamaret: Quintili Vare redde le-
 giones! Bosporanos uero Agrippa supauit: & signis Romanis: quā illi quondā

Ianus
 clausus

Legatio
 ad angustū

Quintilius 9. 61
 Varus

sub Mithridate sustulerant: bello recuperatis uictos ad deditionē coegit. Parthi quasi toto terrarū orbe uel domito uel pacato omnium oculis signarentur: atque in se solos omnis uigor Romani imperii uertendus esset: quippe quos pristina ulciscendae Crassianae caedis conscientia mordebat: ultro signa: quae Crasso interfecto abstulerant: ad Caesarem remisierunt: regisque obsidibus traditis: firmum foedus fidei supplicatione eruerunt. Anno ab urbe condita. dcclii. Caesar Augustus ab oriente in occidentem: a septentrione in meridiem: ac per totum oceani circulum cunctis gentibus una pace compositis Iani portas tertio ipse clausit. Quas aetate per. xii. sex annos quietissimo semper obseratas ocio ipsa etiam rubigo signauit: nec prius unquam nisi extrema senectute Augusti pulsatae Atheniensium seditione & Dacorum commotione patuerant. Clausis igitur Iani portis reperi. quam bello quaesierat pace enutrire: atque amplificare studens: leges plurimas statuit: per quas humanum genus libera reuerentia disciplinae more gereret. Domini appellatione ut homo declinauit. Nam cum eodem spectante ludos pronuntiatus esset a quodam mimo: o dominum aequum & bonum: uniuersique quasi de ipso dictum esse exultantes approbauissent: statim quidem manum uultumque indecoras adulationes repressit: & in sequenti die grauissimo corripuit edicto: dominumque se post hoc appellari: ne liberis quidem aut ne potibus suis uel serio uel ideo passus est. Igitur eo tempore: id est eo anno: quo firmissimam uerissimamque pacem ordinatione dei Caesar composuit: natus est Christus: cuius aduentui pax ista famulata est: in cuius ortu audientibus hominibus exultantes angeli cecinerunt. Gloria in excelsis deo & in terra pax hominibus bonae uoluntatis: eodemque tempore hic: ad quem rerum omnium summa concesserat: dominum se omnium appellari non passus est: imo non ausus: quia uerus dominus totius generis humani inter homines natus erat: eodemque anno tunc primum idem Caesar: quem his tantis mysteriis praedestinauerat deus: censum agi singulae ubique prouinciae: & censeri omnes homines iussit: quando & deus homo uideri & esse dignatus est. Tunc igitur natus est Christus: Romano censui statim ascriptus est. Haec est prima illa clarissimaque praefatio: quae Caesarem omnium principem: Romanosque dominos rerum sigillatim cunctosque hominum edita ascriptione signauit: in qua se & ipse qui cunctos homines fecit inueniri hominem ascribi inter homines uoluit. Quod nunquam penitus ab orbe condito: atque ab exordio generis humani in hunc mundum: ne Babylonico quidem uel Macedonico: ut non dicam minori cuiusque regno concessum fuit: nec dubium: quin omnium cognitioni fidei inspectionique pateat. quod dominus noster Iesus Christus hanc urbem nutu suo auctam defensamque in hunc rerum apicem peruenit: cuius potissime uoluit esse: cum uenit dicendus utique cuius Romanus census praefatio Romani. Quamobrem quia ad id temporis peruentum est: quo & dominus Iesus Christus hunc mundum primum aduentu suo illustrauit: regnumque Caesari tranquillissimum dedit: hunc quoque sextum libellum hoc fine concluderim: ut germinantia tempora christiana: magisque inter reprimentium manus crescentia: & quae adhuc in puerum posita horum ipsorum: quibus haec respondere cogimur infectione mordentur: septimo libello si tamen adiuuante domino suffecerim: comprehendam: ut quoniam ab initio & peccare homines & puniri propter peccata non taceam. Nunc quoque quae perfectiones christianorum actae sunt: & quae ultiones secutae absque eo quod omnes ad peccandum generaliter promi sunt: atque ideo sigillatim corripiuntur: expediam.

Ianus
clausus

Domini
appellatus

Christus
natus

Sufficienter: ut arbitror: documenta sunt collecta: quibus absque
 ullo archano: quod paucorum fidelium est: probari de medio
 quæat: unum illum & uerum deum: quem christiana fides prædi-
 cat: & condidisse mundum creaturamque eius cum uoluit: & dispo-
 suisse per tempora multa: cum a multis ignoraret: & confirmasse
 ad unum: cum per unicum declaratus est: simulque potentiam pati-
 entiamque eius multimodis argumentis eluxisse. In quo quidem angustas deiectasque men-
 tes offendi paulisper intelligo: quæ tantæ potentie patientia tanta miscet. Si enim
 potes erat inquirunt creare mundum: componere pacem mundi: insinuare mundo cul-
 tum ad noticiam sui: quid opus fuit tanta: uelut ipsi sentiunt: & tam pernicio-
 sa patientia: ut in ultimo erroribus: cladibus: laboribusque hominum fieret: quod a prin-
 cipio uirtute eius: quem prædicatis dei sic potius cepisse potuisset. Quibus quidem
 ueraciter respondere possem: ad hoc ab initio creatum & institutum humanum ge-
 nus: ut sub religione cum pace & sine labore uiuere fructum obedientie æterni-
 tatem promeretur: sed abusum bonitatis creatoris libertatem indulgentis in con-
 maciam uertisse licentiam: atque ex contemptu in obliuionem defluxisse: iustamque nunc
 esse patientiam dei: & iusticiam in utraque partem: ut nec contemptus disperdat in totum:
 cui misereri uelit: & affici laboribus dum uelit: sinat contemptus potens. Deinde
 subsequens esse: iuste semper adhibere: quis ignoranti gubernationem: cui aliquando
 pie restitutus sit penitenti antiquæ gratiæ facultatem. Sed hæc quoniam: etsi ue-
 rissime fortissimeque dicunt: fidelem tamen atque obedientem requirunt: mihi autem si
 uidero aliquem ex credituris: certe nunc cum incredulis actio est: promptius ea pro-
 feram: quæ ipsi etsi probare noluerint: improbare non possint. Itaque quantum ad consci-
 entiam humanarum mentium pertinet: utrique sub reuerentia religionis & confessione: cul-
 tuque supernæ potestatis uiuimus: distare duntaxat fide: quia nostrum est fateri ex uno
 & per unum deum constare omnia: illorum tam multos deos putare: quæ multa sunt ele-
 menta. Si potestatis dei inquirunt quem prædicatis fuit: ut Romanum imperium tam
 amplum ac tam sublime fieret: cur igitur patientiæ eiusdem obfuit ut ante non fieret.
 Quibus sub eodem uerbo respondebitur. Si potentie & deorum: quos prædica-
 tis fuit: ut Romanum imperium tam amplum ac tam sublime fieret: cur igitur pa-
 tientie eorundem obfuit ut ante non fieret: an ipsi dii nondum erant: an adhuc
 Roma ipsa non erat: an illi non colebantur: an hæc nondum idonea ad imperium
 uidebatur. Si nondum erant dii: aut potentia cessat intentio. Vt quid enim iam
 ibi eorum discussio moratur: ubi ne ipsam quidem inuenio naturam. Si autem erant
 dii: aut potentia eorum: ut ipsi iudicant: aut patientia in culpa est: uel patientia si
 fuit: uel potentia si defuit: aut si magis suasibile uidetur esse: tunc quidem deos
 qui puerere potuissent: sed nondum extitisse Romanos qui pueri iure possent.
 Nos autem auctorem rerum potentiam: non artificem scientiam quærimus. De diis
 quippe ut putant: magnis non de fabris uilissimis quæstio est: quibus nisi mate-
 ria accedat ars cessat. Si enim præscisse illis ac uoluisset præstare semper fuit: immo
 etiam subiacente præscientia: quia apud omnipotentiam de opibus duntaxat suis hoc
 est præscire: quod uelle. quodcumque illud præsciebatur: cui uoluntas astipularetur:

non expectari oportuit: sed creari maxime cum & iuonem illum suum acervos formicarum in populos hominū ludo uertere solitum ferant. Porro aut de cura caerimoniarū: nec recensendum arbitror: quoniā inter sacra cōtinua incessabili- bus cladibus nullus finis: nulla requies fuit. nisi cū saluator mundi christus illu- xit: cuius aduentui praeordinata fuisse imperii Romani pacē: & suā sufficienter ostendisse me arbitror: paucis tamē adhuc supplere conabor. Principio secūdi li- belli cum tēpora Romanae conditionis stili tenore perstringerem: multa conue- nienter inter Babyloniam urbem Assyriorū tunc principem gentiū: & Romanā nunc aequē gentibus dominantē compacta conscripsi: fuisse illud primum: hoc ultimum imperiū: illud paulatim cādens: at istud sensim conualescēs defluxisse: illi sub uno tēpore nouissimū regem: isti primum regem fuisse. Iam deinde tunc inuadente Cyro capta uelut in mortē concidisse: cunctam fiducialiter asurgē- tem: post expulso reges: liberis uti cōpisse consiliis: praecipue cum uendicante libertatē suam Roma: tunc quoq; Iudaeorum populus: qui apud Babylonā sub regibus seruiebat: in sanctam Hierusalem recepta libertate redierit: templūq; do- mini: sicut a prophetis praedictum fuerat: reformari. Praeterea intercessisse dixe- ram inter Babylonium regnum: quod ab oriente fuerat: & Romanum: quod ab occidente cōsurgēs: hāereditate orientis enutriebatur: Macedonicū Africānūq; regnū: hoc est quasi a meridie ac septētrione breuib; uicibus partes tutoris cu- ratorisq; tenuisse. Orientis & occidentis regnum aequē Babylonium & Romanū iure uocitari: neminē unq; dubitasse scio. Macedonicū regnum sub septētrione esse cū ipsa cēli plaga: tum Alexandri magni arā posita usq; ad nunc sub Rhy- peis montibus docent. Carthaginē uero uniuersā praecelluisse Africā: & nō so- lum in Siciliam: Sardiniam: ceterasq; adiacentes insulas: sed etiam in Hispaniā regni terminos tetendisse: historiarum simul monumenta urbiumq; declarant. Dictum est etiā uastata per Medos Babylonā: & irrupta per Gothos Romae pares admodū annos: numeros cucurrisse. Nunc aut his illud adiicio: quo ma- gis clareat unum esse arbitrum saeculorū: regnorū: locorūq; omniū deum. Regnū Carthaginense a conditione usq; ad euerzionem eius paulo amplius q. dcc. annis stetit: aequē regnum Macedonicum a Carano usq; ad Persen paulominus q. dcc. utrūq; tamen septenarius ille numerus: quo iudicantur omnia terminat. Roma ipsa etiam quīs ad aduentum domini nostri Iesu christi perfecto pueheret im- perio: tamē paululum & ipsa in occursum numeri huius offendit.

Hic dicitur quomodo Roma graui incendio uastata est.

Am. dcc. conditionis suae anno, xliii. uicos eius incertum unde cōsur- gens flamma consumpsit: nec unq; ut ait Lilius: maiore incendio ua- stata est adeo: ut post aliquot annos: Caesar Augustus ad reparationē eorū: quae tunc exusta erant: magnā uim pecuniae ex aerario publico largitus sit. Poterā quoq; ostendere eundē duplicatum numerum mansisse Babyloniae: quae post. M. cccc. & quod excurrit: ānos ultima a Cyro rege capta est: nisi praesentiu cōtēplatione reuocaret. Illud sane libet adiicio: quod primū illius regū omniū Nini: quīs & pater eius Belus obscure primus regnasse referatur: anno postq; regnare coeperat. xliii. natus est ille sanctus Abraam: cui dicte sunt repro- misiones: ex cuius semine repromissus est christus: deinde nūc primi istius im-

Incendiu
Vrbis

Abraam

peratorum omnium Augusti cæsaris: quis & pater eius Cæsar metator imperii
 potius q̄ imperator extiterit. Istius inq̄ Cæsaris: posteaq̄ imperare cepit emenso
 propemodū anno .xlii. natus est Christus: qui abraam sub Nino primo rege fue
 rat repromissus. Natus est autē .viii. Kalendas Ianuarii: cū primum incrementa
 omnia anni uenientis incipiunt. Ita factum est ut cū abraam .xliii. natus sit. āno
 sub fine .xlii. natiuitatis Christi conueniret: ut iam non ipse in parte tertii anni:
 sed in ipso potius tertius annus oriretur. Qui annus: q̄tis: q̄ nouis: q̄q̄ inusitatis
 bonis abundauerit: satis etiā me nō proferente cōpertū haberi arbitror: toto ter/
 rarū orbe una pax omniū: non cessatione: sed abolitione bellorū: clausa iani ge/
 mini portæ extirpatis bellorū radicibus non repressis: census ille primus & ma/
 ximus fuit: cum in hoc unū Cæsaris nomē uniuerſa magnarū gētiū creatura iu
 rauerit. simulq̄ per cōmunionem census unius societatis effecta est. Igitur āno ab
 urbe condita .dcc. xlii. natus est Christus salutarē mundo afferens fidē: uere pe/
 tra medio rerū posita: ubi cōminueretur qui offenderet: qui crederet saluaretur.
 uere ignis ardens: quē qui sequitur: illuminatur: qui tētat exurit. Ipse est Chri
 stus christianorū caput: saluator bonorū: malorū punitor: iudex omniū: qui for/
 mā secuturis uerbo & opere statuens: quo magis doceret patientes in persecutio
 nibus: quas pro uita æterna exciperent: esse oportere: mox ut uirginis partu edi/
 tus mundo apparuit: a passionibus suis cōcepit. Nāq̄ cum rex iudeæ Herodes si/
 mul ut natū comperit: necare decreuit: plurimosq̄ tunc paruulos: dum unū in se
 ctatur occidit. Hic malignis improbe incurritibus digna punitio est. Hinc inq̄/
 tū tranquille agitur mundus: credentiū gratia: inq̄tū pernitiōse inquietatur: bla/
 sphemantiū pœna est: securis per omnia christianis fidelibus: quibus aut æternæ
 uitæ requies in tuto: aut etiam huius in lucro est: quod promptius cum per ordi
 nē referā: ipsis rebus ostendā. Postq̄ redemptor mundi dominus iesus christus ue
 nit in terras: & cæsaris censum ciuis Romanus ascriptus est dum per .xii. ut dixi
 annos: clausa belli portæ beatissimæ pacis tranquillitate cohiberentur: Gaiū ne
 potē suum Cæsar Augustus ad ordinādas Aegypti syriæq̄ prouincias misit: qui
 præteriens ab Aegypto fines palestinae apud Hierosolymā in templo dei tūc san
 cto & celebri adorare cōtempſit: sicut Suetonius trāquillus refert. Quod ut Au
 gustus comperit: prauo usus iudicio: eū prudēter fecisse laudauit. Itaq̄ anno im
 perii Cæsaris .xlviii. adeo dira Romanos fames cōsecuta est: ut Cæsar lanistiarum
 familias omnesq̄ peregrinos: seruorū quoq̄ maximas copias: exceptis medicis &
 præceptoribus trudi urbe præceperit. Ita peccante principe in sanctū dei & cor
 repto per famē populo: quantitatē offensionis qualitas ultionis ostendit. Deinde
 ut uerbis Cornelii taciti loquar: sene Augusto ianus patefactus: dū apud extre
 mos terrarū terminos nouæ gētes sæpe ex usu. & aliquādo cū dāno quaruntur:
 usq̄ ad Vespasiani durauit imperiū. Hucusq̄ Cornelius. Cæterum & tūc capta
 euerſaq̄ urbe Hierosolymarū: sicut prōphetæ pronūciauerāt: extinctisq̄ iudeis
 Titus: qui ad uindicādū dñi nostri Iesu christi sanguinē iudicio dei fuerat ordi
 natus: uictor triūphās cū Vespasiano patre Ianū clausit. Igitur etſi sub extremis
 Cæsaris tēporibus apertus est Ianus: tamē p multa tēpora ex eo: quīs in procin
 ctu esset exercitus: nulla bella sonuerūt. Vnde etiā dñs Iesus christus in euāgeliis
 cū tpibus illis in summa trāquillitate uniuerſus mundus ager etur: cunctasq̄ gē/
 tibus

Christus
natus.

fames 61

Ianus
clausus 63

tes pax una uelaret: & a discipulis suis interrogatus esset: de cōditione tēporis: sub
 sequentiū inter cetera sic ait. Audituri autē estis praelia & opiniones praeliorū:
 uidete ne turbemini. Oportet enim hæc primū fieri: sed nondum est finis. Con-
 surget enim gens in gentē: & regnum in regnum: & erunt pestilentia & fames
 & terramotus per loca. Hæc autē oīa initia sunt doloris. Tunc tradet uos in tribu-
 lationē: & occidet uos: & eritis odio oībus gētibus ppter nomē meū. Hoc autē
 diuina puidētia docēs: & credētes præmonēdo firmauit: & incredulos prædicā-
 do cōfudit. Anno ab urbe cōdita. dcc. lxxvii. post mortē Augusti Cæsaris Tybe-
 rius Cæsar imperiū adeptus est: mansitq; in eo annis. xxiii. Hic per semetipsum
 nulla bella gessit: sed ne per legatos qdē aliqua grauiā: nisi q; tantū in aliquantis
 locis præcogniti citō gentiū tumores cōprimebant. Sane. iiii. imperii eius anno
 Germanicus Drusi filius: Caligulæ pater de Germanis: ad quos ab Augusto se-
 ne missus fuerat: triūphauit. Ipse autē Tyberius plurima imperii sui parte cū ma-
 gna & graui modestia reipū. præfuit: adeo ut quibusdā præsidibus augēda pro-
 uinciis tributa suadētibz scripserit. Boni pastoris esse tōdere pecus: nō deglu-
 bere. At postq; passus est dñs Iesus christus: atq; a mortuis resurrexit: & discipu-
 los suos ad prædicandū misit. Pilatus præses Palestinæ prouinciæ ad Tyberium
 imperatōrē atq; ad senatū rettulit de passione & resurrectione christi: cōsequē-
 tibzq; uirtutibus: quæ uel per ipsum factæ fuerant: uel per discipulos ipsius in
 noīe eius fiebant: & de eo q; certatim crescente plurimoz fide deus cederetur.

Hic Tyberius Cæsar rettulit ad senatū: ut christus deus haberetur.

Tyberius cum suffragio magni fauoris rettulit ad senatū: ut christus
 deus haberetur. Senatus indignatione motus: q; nō sibi prius secūdū
 morē delatū esset: ut de suscipiēdo cultu prius ipse decerneret: conse-
 crationē christi recusauit: edictoq; cōstituit exterminandos esse ex urbe christia-
 nos: præcipue cum & Seianus præfectus Tyberii suscipiēda religioni obstina-
 tissime cōtradiceret. Tyberius tamē edicto accusatoribus christianoz morē cō-
 minatus est. Itaq; paulatim imminuta est illa Tyberii Cæsaris laudatissima mode-
 stia in poenā cōtradictoris senatus. Nam regi quæcūq; uoluntate faciebat: uo-
 luntas erat: atq; ex mansuetissimo principe sauiissima bestia exarsit. Nam pluri-
 mos senatorum pscriptis & ad mortē coegit. Viginti sibi patricios uiros cōsiliū
 causa legerat. Horz uix duos incolumes reliquit: ceteros diuersis causis necauit.
 Seianū præfectū suū res nouas molientē interfecit. Filios suos Drusum & Ger-
 manicū quoz Drusus naturalis: Germanicus adoptiuus erat: manifestis ueneni
 signis perdidit. Filios Germanici filii sui interfecit. Referre sigillatim facta eius
 horret animus: pudetq; tanta libidinis & crudelitatis rabie efferbuit: ut qui spre-
 uerant christo rege saluari: rege Cæsare punirent. Huius tamē impii anno. xii.
 noua & incredibilis clades apud Fidēnatiū urbē accidit. Amphitheatri cauea
 populo gladiatorū munus spectante collapsa est: & plus q. xx. milia hominū occi-
 dit. Dignū sane posteris tātæ correctionis exēplū: tūc ad spectādas hominū mor-
 tes: audios hoīes cōuenisse: qñ pro salute hoīum puidēda deus hō esse uoluisset.

Hic dicit ubi dominus passus est: & q; terramotus factus est per orbem.

Einde anno eiufdē. xv. cum dominus christus Iesus uoluntarie quidē
 se tradidit passioni: sed impie a Iudæis apprehensus: & patibulo suspē-

Tyberius
Cæsar

Seianus

providetur
64

Ruina
amphitheatri
atque

sus est: maximo terræmotu per orbem facto: saxa in montibus scissa sunt: maxi-
 marūq; urbium plurimæ partes plus solita concussione ceciderunt. Eadē quoq;
 die ad horam dici sextam sol in toto orbe obscuratus: tetraq; nox subito obdu-
 cta terris est: & sicut dictum est: impiaq; æternā timuerunt sæcula noctē. Vsq;
 adeo autē neq; lunam lumini solis: neq; nubes obstitisse manifestum est: ut. xiiii.
 lunā ea die tota cœli regione interiecta lōgissime a cōspectu solis abfuisse: & stel-
 las tunc diurnis horis uel potius in illa horrēda nocte toto cœlo fulsisse referat.
 Quod nō solum sanctorū euangeliorū fides: sed etiam aliquāti Græcorū libri atte-
 stantur. Iam hinc post passionē dñi. quē Iudæi q̄tū in ipsis fuit psecuti sunt: cōti-
 nue clades Iudæorū: donec exinaniti dispersiq; deficiāt: incessabiliter perstrepuēt.
 Tyberius siq; iuuentutē eorū: per speciē sacramenti in puincias grauioris cœli
 relegauit: reliquas gentes eiusdem uel similia sectantes urbe submouit sub pœna
 ppetuæ seruitutis: nisi obtēperassent. Sane Asiæ ciuitates illo terræmotu dirutas
 tributo dimisso ppria etiā libertate donauit. Hic ambiguus signis ueneni obiit.
 Anno ab urbe condita. dcc. lxxx. tertius ab Augusto Gaius Caligula cepit re-
 gnare: māsīq; in impio annis nō plenis. iiii. homo ante se oīum flagitiosissimus:
 & q; uere dign⁹ Romanis blasphemātib⁹: & Iudæis psecutorib⁹ punitor adhibi-
 tus uideret. Hic ut breuiter magnitudinē crudelitatis eius exprimā: exclamasse
 fert. Vtinā populus Romanus unā ceruicē haberet. Sæpe etiā de cōditione tem-
 porū suorū cōquestus est: q; nullis calamitatib⁹ publicis insignirent. O beata ger-
 mina tpis christiani q̄tum præualuistis in rebus humanis: ut etiā crudelitas hoīs
 magis potuerit clades desiderare: q̄ inuenire. Ecce de trāquillitate generali feritas
 ieiuna cōquerit. Furor impius intus sæua sedēs sup arma: & centū uinctus ahe-
 nis post tergū nodis: fremit horridus ore cruento. Serui fugitiui & rebelles gla-
 diatores pterrere Romā: euertere Italiā: Sicilia delucere: iam pene uniuerso hu-
 mano generi toto orbe metuēdi. In diebus aut salutaris: hoc est tpibus christianis
 cōuellere quietē nō pōt uel Cæsar infestus. Hic siquidē magno & incredibili ap-
 paratu pfectus quarere hostē uiribus ociosis: Germaniā Galliāq; pcurrēs in ora
 oceani circa psectū Britaniæ restitit. Cūq; ibi Minocynobellinū Britānōq; re-
 gis filiū: qui a prē pulsus: cū paucis oberrabat: in deditionē recāpisset: deficiēte
 belli materia Romā rediit. Iisdem aut dieb⁹ Iudæi: qui iā tūc ob passionē chri-
 sti meritis ubiq; cladib⁹ exagitabant: apud Alexādrīā seditione excitata pfligati
 cæde: atq; ab urbe pulsi expromendæ querelæ: causa Philonē quēdā uirū sane
 in primis eruditū legatū ad Cæsare miserūt. Sed Caligula cū omnibus homini-
 bus: tū præcipue Iudæis esset infestissimus: spreta legatione Philonis: oēs Iudæo-
 rum sacras ædes: atq; in primis antiquū illud in Hierosolymis sacrarium ppha-
 nari sacrificiis gentiliū: ac repleti statuīs simulacrisq; impauit: seq; ibi ut deum
 coli præcepit. Pilatus autē præses: qui sententiā damnationis in christū dixerat: Pilati mors
 postq; plurimas seditiones in Hierosolymis explicuit & fecit: tantis irrogātē Ga-
 io angoribus coartatus est: ut sua se transuerberans manu malorū cōpendiū mor-
 tis celeritate quæsiuerit. Gaius uero Caligula libidinibus suis etiā illud sceleris
 adiecit: ut sorores suas primum stupro pollueret: deinde exilio damnet. Qui
 post omnes simul exules iussit occidi. Ipse autem a suis ptectoribus occisus est.
 Duo libelli in secretis eius reperti sunt: quorum alteri pugio: alteri gladius pro-

Terræmot⁹/64

Tyberii
mors.Caligula
imperator

Pilati mors

paruindin/64

signo nominis ascriptus erat:ambo lectissimorū uirorum utriusq; ordinis senatorii & equestris nomina & notas continebant morti destinatorum. Inuenta est & archa ingens uariorum uenenorum pocula continens:quibus mox Claudio Cæsare iubente:demersis infecta maria traduntur non sine magno piscium exitio:quos enecatos per proxima littora passim æstus eiecit. Magnū uero indicium miserentis dei propter suffragium gratiæ in populum continue ex parte crediturum:& propter iræ temperamentū in populum tunc infideliter obstinatum:ut quā multitudo hominū preparatā mortē euaserit:ex multitudine interfectorum piscium disceret:omnibusq; notesceret:quid tāta ueneni moles arte aucta agere in miserā ciuitatē potuisset:quæ negligenter effusa etiam maria corruptit.

Hic dicitur ubi primum uenit Romā beatus Petrus apostolus sub Claudio. Anno ab urbe cōdita.dcc.lxxxv.Tyberi9 Claudio9 ab Augusto quartus regnū adeptus est:manfitq; in eo annos.xiiii. Exordio regni eius Petrus apostolus dñi nři Iesu christi Romā uenit:& salutare cunctis creditibus fidē fideli uerbo docuit:potentissimisq; uirtutibus approbauit.Exin christiani Romæ esse cœperūt:sensitq; hoc collatū fidei suæ Roma beneficium. Nā cū interfecto Caligula multa mala de abrogādo impio:ac repudiā antiquū ordinē restituēda:euertēdaq; poenitus Cæsares:uniuersa familia:senatus & consules decreuissent:Claudius mox ut cōfirmauit imperiū:magna atq; adhuc Romæ incognita usus clāmētia:ne in tantā nobiliū multitudinē ultio si esset coepta:saxuirit: iudiciū illud:quod ex reipū statu infelicitē consultatū actūq; fuerat memoria exemit:omniūq; factorū dictorūue in eo ueniā & obliuionē in perpetuū sanxit. Ita illā præclarā & famolam Atheniēsū amnētiā:quā quidē Romæ inducere Iulio Cæsare interfecto:senatus Cicerone suadētē tentauerat: sed & Octauiano & Antonio ppter ultionē extincti Cæsaris irrupentibus in irritū cesserat: hūc Claudius quiuis multo truculentiori causa in eadē cōspiratoz stimulare: ultro nea clāmētia nullo expetere firmauit. Accidit etiā eodē tpe præsentis gratiæ dei grāde miraculū. Siqđ Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus:bellū ciuile mollitus legiones multas fortissimasq; ad sacramenti mutationē pellegerat. Itaq; die dicto:ut in unū undiq; ad nouū impatorē cōueniretur: neq; aquilæ ornari. neq; cōuelli quoquomō signa: moueriue potuerūt: exercitus tanta & tam inusitata miraculi fide motus & cōuersus in poenitentiā impatorē Scribonianū qnto statim die destitutū interfecit: seseq; sacramento prioris militiæ cōtinuit. Tristius ac pnciosius urbi Romæ nihil unq; fuisse:q; bellā ciuilia satis notum est. Itaq; ppter aduentum apostoli Petri & tenera christianoz germina uix dum adhuc pauca ad sanctæ fidei professionē erūpentia hanc exorientē tyrānidem & confurgēs istud ciuile bellum quisnā diuinitus esse cōpressum neget: qui præteritis tēporibus de cōpressionē bellosz ciuiliū simile probarit exemplum. Claudius quarto imperii sui anno: cupiēs se utilem reipū ostētare principē: bellum ubiq; & uictoriā undecūq; quæsiuit. Itaq; expeditionē in Britāniā mouit: quæ excitata in tumultū propter nō redhibitos transfugas uidebatur: transfugusq; in insulam est: quā neq; ante Iulium Cæsare: neq; post eum quisq; adire ausus fuerat. Ibiq; ut uerbis Suetonii Tranquilli loquar. sine ullo pcelio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insulæ partem in deditionem recipit.

Claudius
Cæsar. 69.

Petrus
apostolus.

Amnētia

Scribonian9

Orchadas etiā insulas ultra Britāniam in oceano positas Romano adiecit impe-
 rior: ac sexto q̄ profectus erat mense Romā rediit. Conferatur nunc: si cuiq̄ placet
 insula & insula: tēpus & tēpus: bellum & bellum: Cæsar & Cæsar. Nam de sine
 nihil profero: quoniā hoc scelicissima uictoria: illud acerbissima clades fuit: & sic
 demū Roma cognoscat per eius latentē prouidentiam in agendis rebus antea se
 partē felicitatis habuisse: cuius agnitione suscepta plenissima felicitate pfruit:
 nō tamē inquātum blasphemiarū offendiculis deprauatur. Eodem anno imperii
 eius fames grauissima per Syriā facta est: quā etiam propheta prænunciauerāt:
 sed christiānōz necessitatibus apud Hierosolymā conuectis ab Aegypto frumē
 tis Helena Adiabenoꝝ regina conuersa ad fidem christi largissime ministravit.
 Anno imperii eius quinto in Theram & Therasiam insulas de pfundo emicuit
 belua. xxx. stadiorum extenta spacio. Anno eius septimo sub procuratore Iudeꝝ
 Cumano in Hierosolymis tanta seditio in diebus azimōz exorta est: ut in por-
 tarum exitu populo coartato. xxx. M. Iudæoz cæde prostrata & compressione
 suffocata referantur. Anno eiisdē nono expulsos per Claudium urbe Iudæos Io-
 sephus refert: sed me magis Suetonius mouet: qui ait hoc modo. Claudius Iu-
 dæos impulsore christo assidue tumultuantes Roma expulit. Q uod utrum cō-
 tra christum tumultuantes Iudæos coerceri & cōprimi iusserit: an etiā christia-
 nos simul: uelut cognatæ religionis homines uoluerit expelli: nequaq̄ discernit.
 Verūtamen sequēti anno tanta fames Romæ fuit: ut medio foro Impator corre-
 ptus a populo cōuiciis & fragminibus panis turpissime infestatus ægre p Pseu-
 dotyrum in palaciū refugiens: furorē excitatæ plæbis euaserit. Paruo autē inter
 cedēte tēpore. xxxv. senatores. & ccc. simul equites Romanos nominis causis in
 terfecit: ipse autem manifestis ueneni signis mortuus est. Anno ab urbe condita
 .dccc. viii. Nero Cæsar ab Augusto quinto principatum adeptus est: mansitq̄ in
 eo annis nōn plenis. xiiii. Gaii Caligulæ autūculi sui erga omnia uicia ac scælera
 sectator: imo trāsgressor. petulantia: libidinem. luxuriam: auaritiā: crudelitātē
 nullo non scelere exercuit. Siquidem percitus petulantia omnia pene Italia ac
 Græciæ Theatra perlustrans: assumpto etiā uarii uestitus dedecore: Ceritos: Cy-
 tharistas: Tragedos & Aurigas sæpe sibi superasse uisus est. Libidinibus porro
 tantis exagitatus est: ut ne a matre quidē uel sorore uel ulla cōsanguinitatis re-
 uerentia abstinuissē referatur: uirum in uxore duxerit: ipse a uiro ut uxor accē-
 ptus sit. Luxuriæ uero tā effrenatæ fuit: ut retibus aureis piscaretur: quæ purpu-
 reis funibus extrahebantur: frigidis & calidis lauaretur unguentis. Q ui etiam
 nunq̄ minus. M. carucis cōfecisse iter traditur. Deniq̄ urbis Romæ incendium
 uoluptatis suæ spectaculum fecit. Per sex enim dies septemq̄ noctes ardens ciui-
 tas regio pauit aspectus. Horrea quadro structa lapidæ magnæq̄: ille ueterū in
 sulæ: quas discurrēns adire flāma nō potuit: magnis machinis quondā ad extre-
 ma bella præparatis labefactatæ atq̄ inflammatæ sunt: ad monumentoz busto-
 rūq̄ diuerforia infelici plæbe cōpulsa. Q uod ipse ex altissima illa mercenaria/
 nā turre pspiciens: lætusq̄ flāmæ: ut aiebat: pulchritudine tragico habitu iliadē
 decantabat. Auaritiæ aut tam præruptæ extitit: ut post hoc incendiū urbis: quā
 se augustus ex lateritia marmoreā reddidisse iactauerat: neminē ad reliquias rez
 ustarū adire pmiserit: cuncta quæ flāmæ quoquo modo supfuerāt ipse abstulit.

fames

Helena
reginaIudei
roma
puls!

fames

Nero
cæsarlibido
neron?Incendiu
urbis / 66/

Centes centena milia festeriū ad annuā impensam a senatu sibi cōferri impera-
uit: plurimos senatorum nulla extāte causa bonis priuauit: negociatorū omnium
sub una die tormētis quoq; adhibitis oēm penitus censum absterfit.

Nero hic prim⁹ psecutus est christianos: q̄ ēt apostolos Petrū & Paulū occidit.

Rudelitatis autē rabie ita efferatus est: ut plurimā senatus partem in-
terfecerit: equestrem ordinē pene destituerit: sed ne parricidiis quidē
abstinuit. Matrē: fratrē: sororē: uxore: ceterosq; cognatos & propin-

pariadiū

quos sine hæsitatione pstrauit. Auxit hanc molem facinorum eius temeritas im-
pietatis in decem. Nam primus Romæ christianos suppliciis & mortibus affe-
cit: ac per omnes puincias pari persecutione excruciaci impauit: ipsumq; nomē
extirpare conat⁹ beatissimos christi apostolos Petrū cruce: Paulū gladio occidit.

pellis 66

Mox aceruatim miserā ciuitatem obortæ undiq; clades oppressere. Nam subse-
quēte autūno tanta urbi pestilentia increbuit. ut. xxx. M. funerum in rationem
Libytinæ uenirent. Britānica deinde clades cuestigio accidit: qua duo præcipua
oppida magna uiuiū sociorūq; clade & cæde direpta sunt. Præterea in orientem
magnis Armeniæ puinciis amissis Romanæ legiones sub iugū Parthicū missæ:

Tremot⁹

ægreg; Syria retēta est. In Asia tres urbes: hoc est Laodicea Hierapolis: Colosse
terræmotu cōciderūt. At uero Nero postq̄ Galbā in Hispania impatorē creatū
ab exercitu cognouit: totus aīo ad spe cōcidit. Cūq; incredibilia pturbandæ: imo
subruendæ reipu. mala molliret: hostis a senatu pnunciatū: ignominiosissime fu-

Galba
mp

giens ad quartū ab urbe lapidē sese iterfecit: atq; in eo oīs Casarū familia cōsum-
pta est. Anno ab urbe cōdita. dccc. xxii. Galba apud Hispanias usurpauit impe-
riū. Qui ut Neronis mortē cōperit: Romā uenit. Cūq; omni auaritia & sæuitia
segnitiq; offenderet: Pisonē sibi nobilem industriūq; adolescentē in filiū atq; in
regnū adoptauit: cū quo septimo mense impii sui ab Othone iugulatus est. Luit
Roma cædib⁹ principū excitatis ciuilib⁹ bellis recētes christianæ religiōis iniu-

Otho
mp

rias: & signa legionū illa: quæ sub aduētū in urbē Petri apostoli diuinitus coer-
cita: cōuelli nullo modo ad excitandū ciuile bellū ualuerāt: quod p Scribonianā
parabat. Petro in urbe interfecto: & christianis pœnarū diuersitate laniatis: toto
se orbe soluerunt. De Hispania siquidē illico Galba surrexerat. quo mox presso:
Otho Romæ. Vitellius in Germania. Vespasianus in Syria impia simul atq; ar-

ma rapuerūt. Probēt sane ēt inuiti potētia simul & clamētia dei: qui christianis
tēporibus offendunt: q̄ta celeritate tantorū incēdia belloꝝ & excitata sunt & re-
pressa: cū antea & minimis causis magnæ ac diutina clades agitarēt: & nūc ma-
ximi undiq; cōstrepentes magnorū malorū fragores minimo negotio sopirentur.

Iam enī erat Romæ: quīs psecutione uexatē ecclesia: quæ iudici oīum christo ēt
pro inimicis & psecutoribus supplicaret. Igit̄ Otho cū Galba & Pione Romæ
interfectis iter tumultus cædesq; inualisset imperiū: ac mox creatū impatorē in
Gallia p Germanicas legiōes Vitelliū cōperisset: bellū ciuile mollitus tribus pri-
mū leuibus præliis: hoc est uno apud Alpes: alio circa Placētia: tertio circa locū
quē castoris uocāt: cōtra Vitellianos duces cōgressus uictor extitisset: q̄ro apud
Bebrzacū pœlio: cū aiaduertisset suos uinci. mense. iiii. q̄ impare cæperat sese in-
terfecit. Vitellius uictor Romā uenit: ubi cū multa crudeliter ac nequiter age-

Vitellius
mp

ret: incredibili etiam uoracitatis appetitu humanam uitam probis aggrauaret.

Postq̃ de Vespasiano comperit: primum deponere est mollitus imperium: postea a quibusdam animatus Sabinū Vespasiani fratrem nihil mali tum suspicantem cum ceteris Flauianis in Capitoliū compulit: successuq; templo & mixta simul flāma ruinaq; omnes in unum pariter interitū ac tumultū dedit. Post deficiente in Vespasiani nomē exercitu suo destitutus: appropinquatibus iam hostibus trepidus: cum se in quandā cellulam proximā pallatio cōtrussisset. Turpissime inde protractus: cum per uiam sacram nudus duceretur: passim cunctis finium in os eius cōiectantibus in forum deductus. viii. q̃ regnum præsumpserat mense apud Gemonias scālas minutissimoz ictuum crebris cōpunctionibus excarnificatus atq; inde unco tractus & in Tyberim mersus etiam cōmuni caruit sepultura. Multis autē & nefariis modis per cōplures dies a Vespasianis militibus aduersum senatū populūq; Romanū indiscreta cāde sauitum est. Anno ab urbe condita. dccc. xxv. breui illa quidē: sed turbida tyrānorum tempestate discussa: tranquilla sub Vespasiano duce serenitas rediit. Nāq; ut paulo altius repetā Iudaei post passionē christi destituti in totum gratia dei: cum omnibus undiq; malis circūuenirentur: quidam in carmellum montem seducti sortibus quā portēderent: exortos a Iudaea duces rerum potituros fore: bellum ad se trahentes in rebellionem exarserunt. Extinctisq; Romanis præsidiis: legatum quoq; Syriae suppetias ferentem: rapta aquila & caesis copiis fugauerūt. Ad hos Vespasianus a Nerone missus Titum filium suum maiore inter legatos habuit. Nam multas & uarias legiones secum in Syriam traiecit.

Hic dicitur ubi Hierosolyma euersa est a Vespasiano & Tito Iudaei capti uel interfecti sunt.

Itaq; cū Iudæos multis eorum oppidis captis in urbē Hierosolymoz praeipue ob diē festum cōgregatos obsidione clausisset: cognita Nerōnis morte: hortatu plurimoz regū & ducū maxime Iosephi Iudæorum ducis sentētia: qui captus cū in uincula coniceret: cōstantissime dixerat: si cut Suetonius refert cōtinuo se ab eodē: sed impatore soluendum: imperiū adeptus est. Relictoq; in castris ad pcuratiōē obsidionis Hierosolymoz filio Tito per Alexandriā pfectus est Romā. Sed cognita interfectione Vitellii paulisper Alexandriae substitit. Titus uero magna ac diuturna obsidione Iudæos premens machinis cūctisq; bellicis molibus nō sine suoz multo sanguine tandē muros ciuitatis irrupit. Sed ad expugnandā interiorē tēpli munitiōē quā inclusam multitudo sacerdotū ac principū tuebat: maiore ui & mora opus fuit. Quod tamē postq̃ in potestātē redactum ope & antiquitate suspexit: diū deliberauit: utrū tāq; incitamentū hostiū incenderet: an in testimoniū uictoriæ reseruaret: sed ecclesia dei iam per totū orbē uberrime germināte: hoc tāq; effectum ac uacuum: nulliq; usui bono cōmodum arbitrio dei auferendū fuit. Itaq; Titus impator pronunciatu ab exercitu tēplum in Hierosolymis incēdit ac diruit: quod a diē cōditio nis prima usq; ad diē euerfionis ultimā māserat annis. M. c. ii. Muros urbis uersos solo adaequauit. dc. M. Iudæoz eo bello interfecta Cornelius & Suetonius referūt. Iosephus uero Iudæus: qui ei tūc bello praefuit: & apud Vespasianū pp̃dictum imperiū ueniā gratiamq; meruerat: scribit undecies centena. M. Iudæoz gladio & fame perisse. Reliquias uero Iudæoz diuersis actas cōditionibz

Vespasianus
imp̃

Iosephus

Templi
dirutū

Iudæoz
exadus

toto orbe dispersas: quas numerus ad nonaginta. M. hominum fuisse narratur. Vespasianus aut & Titus imperatores magnificū agētes de Iudæis triumphum urbē ingressi sunt. Pukhrū & ignotū ante cunctis mortalibus inter. ccc. xx. triū phos: qui a cōditione urbis usq; in id tēpus acti erant: hoc spectaculum fuit: patrem & filiū uno triumphali curru uestos gloriosissimā ab his qui patrem & filium offenderant: uictoriā reportasse. Qui cōtinuo omnibus bellis ac tumultibus domi forisq; compressis pacē totius orbis pronunciauerūt: & Ianū geminū obseratis cohiberi claustris: sextum demū ipsi post urbē conditam censuerunt. Iure enim idem honos ultioni passionis domini impensus est: qui etiā natiuitati fuerat attributus. Tunc deinde sine ullis belloꝝ tumultibus in imensum respu. humana prouehitur. Siquidē Achaia: Lycia: Rhodus: Byzantiū: Samos: Thracia: Cilicia: Cōmagene tum primū redactæ in prouincias: Romanis iudicibus legibusq; paruerunt. Nono aut imperii eius anno tres ciuitates Cypri terræ motu corruerunt: & Romæ magna pestilentia fuit. Vespasianus aut in uilla ppria circa Sabinos. ix. anno principatus sui pfluio uentris mortuus est. Anno ab urbe condita. dccc. xxxiiii. Titus segregatis a numero principum Othone & Vitellio ab Augusto octauus biēnio post Vespasianum regnauit. Cuius tanta tranquillitas in impio fuit: ut nullus omnino sanguinē in repu. administrāda fudisse referatur. Et tamē tunc Romæ orto repēte incendio plurimæ aedes publicæ cōcrematae sunt: abruptum tūc etiā Vesuuii montis uerticē magna pfudisse incendia ferunt: torrentibusq; flāmas uicina regionis cū urbibus hoibusq; delesse. Titus cum ingenti omnīū luctu in eadē uilla qua pater eius morbo absumptus est.

Domitianus hic secundā psecutionē fecit in christianos. **A** Nno ab urbe cōdita. dccc. xxxv. Domitianus Titī frater ab Augusto nonus fratri successit in regnū. Qui per annos. xv. ad hoc paulatim per oēs scelerū gradus creuit: ut confirmatissimā toto orbe christi ecclesiā: datis ubiq; crudelissimæ psecutionis edictis cōuellere auderet. Is in tantā superbiā prolapsus fuit: ut dominū ac deū sese uocari: scribi: coliq; iusserit: nobillissimos & senatu inuidiæ simul ac prædæ causā alios palam interfecit: alios in exiliū trussit: ibiq; impauit trucidari. Libidinis intemperātia quicquid cogitari pōt. fecit. plurimas urbis aedes destructis populi Romani ppriis rebus extruxit. Bellum aduersum Germanos & Dacos per legatos gessit pari reipu. pnicie: cum & in urbe ipse senatum populumq; laniaret: & foris malum circūactum exercitum assidua hostes eadē conficerēt. Nam q̄ta fuerint Diurpaneī dacorū regis cum Fusco duce prælia. q̄tæq; Romanorū clades longo textu euoluerēt: nisi Cornelius tacitus: qui hanc historiā diligentissime contexuit: de reticendo interfectorū numero & Salustiū Crispum & alios auctores q̄ plurimos sanxisse: & seipsum quidē potissimum elegisse dixisset, Domitianus tamē prauissime elatus iactantia sub nomine supatoꝝ hostium de extinctis legionibus triumphauit. Idemq; efferatus supbiā: qua se deū coli uellet: psecutionē in christianos agi secundus a Nerone impauit. Quo tēpore etiā beatissimus Ioānes apostolus in Pathmo insula fuit. Inter ludæos quoq; acerbitate tormētoꝝ & cruēntissimæ quæstionis exquiri genus Dauid: atq; interfici præceptū est: dum pphetis sanctis & inuideretur & credis: quasi adhuc futurus esset ex semine Dauid: qui regnū posset adipisci. Continuo tamē

Domitianus crudeliter in palatio a suis interfectus est: cuius cadauer populari sandapila per uestipiliones exportatum atq; ignominiosissime sepultum est. Anno ab urbe cōdita. dccc. xlvj. quīs Eutropius. l. hunc esse annū scripserit. Nerua admodum senex a Petronio præfecto prætorio & Parthenio Spadone interfectore Domitiani impator decimus ab Augusto creatus Traianū in regnū adoptauit: per quē reuera afflictæ reipu. diuina puissio cōsultuit. Hic primo edicto suo cunctos exules reuocauit. Vnde & Ioānes apostolus hac generali indulgētia liberatus Ephesum rediit. Emensoq; anno impii sui Nerua cōfectus morbo diē obiit.

Hic dicitur de Traiano.

a Nno ab urbe condita. dccc. xlvii. Traianus genere Hispanus. xi. ab Augusto reipu. gubernacula Nerua tradēte suscepit: ac per ānos. xix. tenuit. Apud Agrippinam Galliæ urbē insignia sumens imperii mox Germaniā trans Rhenū in pristinū statum reduxit. trans Danubiū multas gentes subegit. Regiones autem trans Euphraten & Tigrim sitas prouincias fecit. Seleuciam & Ctesiphontē & Babylonē occupauit. In persequendis christianis errore deceptus tertius a Nerone cū passim repertos cogi ad sacrificandū idolis ac detractantes interfici præcepisset: plurimiq; interficerent: Plinii secūdi qui inter ceteros iudices psecutor datus erat: relatu admonitus: eos hoīes præter cōfessionē christi honestaq; cōuenticula: nihil cōtrariū Romanis legibus facere: fiducia sane innocētis cōfessionis nemini mortē grauē ac formidolosā uideri: rescriptis ilico leuioribus tēperauit edictum. Verūtāme cōtinuo Romæ aurea domus a Nerone tot priuatis publicisq; reb; impensis cōdita repētino cōflagrauit incēdio: ut intelligeretur missa etiā ab alio psecutio in ipsius potissime monumētis: a quo primū exorta esset: atq; in ipso auctore puniri. Terræmotu. iiii. urbes Asiæ subuersæ: Helea: Myrma: Pythane: Cynie: & Græciæ: ciuitates duæ Pynthoriū & orthotiū. Tres Galliciæ ciuitates eodē terræmotu dirutæ. Pantheon Romæ fulmine cōcrematū: terræmotus Antiochiā pene totā subruit ciuitatē. Incredibili deinde motu sub uno tpe uideri: quasi rabie efferati per diuersas terras: ptes exarserūt: nā & per totā Libyā aduersus incolas atrocissima bella gesserūt: Quæ adeo tūc interfectis cultoribus desolata est: ut nisi postea Hadrianus imperator collectas illic aliūde colonias deduxisset: uacua penitus terra abrafo habitatore. māssisset. Aegyptū uero totā & Cyrenē & Thebaidam cruētis seditionibus turbauerunt. In Alexādia aut cōmissio prælio uicti & attriti sunt: in Mesopotamia quoq; rebellantib; iussu impatoris bellū illatū est. Itaq; multa. M. eor; uasta cæde deleta sunt. Sane Salaminā urbē Cypri: interfectis oībus accolis: deleuerūt. Traianus: ut qdē ferūt: apud Syleiciā Isauriæ urbē pfluuiū uētris extinctus est. Anno ab urbe cōdita. dccc. xlvii. Adrianus cōsobrinus Traiani filius. xii. ab Augusto principatū adeptus uno &. xx. ānis impauit. Hic p Quadratū discipulū apostolor; & Aristidē Atheniēsem uis; fide & sapiētia plenū & p Serenū graniū legatū libris de crastina religiōe cōpositis instructus atq; eruditus præcepit p epistolā ad Minutiū fundaniū p cōsulē Asiæ datā ut nemini liceret christianos sine obiectu criminis: aut pbatioe dānare. Idē quoq; cōtinuo p priā in senatū ultra morē maior; appellat: & uxor eius Augusta. Adrianus rēpublicā iustissimis legib; ordinauit: bellū cōtra Sauromatas gessit: & uicit. Iudæos sane purbatione scelerum

Nerua
imp.

Traianus
imp.

Persecutio
Schulthanoz

Terremotus
170

Adrianus
imp.

suorum exagitatos: & Palestinā puinciā quondā suā depopulantes ultima corde pdomuit: ultusq; est christianos: quos illi Cotheba duce quod sibi aduersus Romanos nō assentarent: excruciabāt. Præcepitq; ne cui Iudæo introeūdi in Hierosolymā esset licetia: christianis tantū ciuitate permissa: quā ipse in optimū statum muros extructione reparauit: & Aeliā uocari de prænomine suo præcepit.

Quartam hic persecutionem christianorum ab Antonio factam refert.

Nno ab urbe cōdita. dcccxxxix. Antonius cognomēto Pius. xiii. ab Augusto impator creatus cū liberis suis Aurelio & Lucio. xx. & non plenīs tribus annis rempublicā gubernauit adeo tranquille & sancte: ut merito Pius & pater patriæ noiatus sit. Huius tamē tpibus Valentinus Hæresiarques & Credo magister Martionis Romā uenerūt. Verū Iustinus philosophus librum pro christiana religione cōpositum Antonio tradidit: benignumq; eum erga christianos hoies fecit. Antonius ad duodecimū ab urbe lapidē morbo correptus interiit. Anno ab urbe condita. dcccxi. Marcus Antonius Verus. xiiii. ab Augusto regnū cum Aurelio Commodo fratre suscepit: mansitq; in eo annis. xiiii. Hi primi rempublicā æquo iure tutati sunt. Bellū deinde cōtra Parthos admirabili uirtute & foelicitate gesserunt. Annius Antonius Verus ad id bellum pfectus est. Vologessus enim rex Parthorū graui eruptione Armeniam & Cappadociā Syriamq; uastabat. Sed Antonius per strenuissimos duces magnis rebus gestis. Seleuciā Assyriæ urbē super Ydaspem fluuiū sitam cū. cccc. M. hominū cepit: & cum fratre de uictoria Parthica triumphauit: ac nō multo post dum cū fratre in uehiculo sederit: casu morbi: quē apoplexiā Græci uocāt: suffocatus interiit: Quo defuncto Marcus Antonius solus reipublicæ præfuit: sed in diebus Parthici belli psecutiōes christianorū. iiii. iam post Neronē uice in Asia & in Gallia graues præcepto eius extiterūt: multiq; sanctorū martyrio coronati sunt. Secuta est lues plurimis infusa puinciis. totaq; Italiā pestilentia tāta uastauit: ut passim uillæ agri atq; oppida sine cultore atq; hitatore deserta in ruinas siluasq; cōcesserint. Exercitū uero Romanorū cunctaq; legiōes p longinquitate hyberna dispositas ita cōsumptas ferūt: ut Marcomanicū bellū: quod cōtinuo exortum est nō nisi nouo delectu militū: quē triēnio iugiter apud Carnotū Marcus Antonius habuit: gestū fuisse referat. Hoc qdē bellū puidetia dei administratū esse cū plurimis argumētis: tum præcipue epistola grauissimi ac modestissimi impatoris aptissime declaratū est. Nam cū insurrexissent gētes imantate Barbaræ: multitudinē innumerabiles: hoc est Marcomāni: Qualli Vandalis Sarmatæ Sueui: atq; omnis pene Germania: & in Quallorū usq; fines pgressus exercitus: circūuentusq; ab hostibus pp aquarū penuriā potius sitis q̄ hostis periculum sustineret ad inuocationē noiis christi quā subito magna fidei constantia quidā milites effusi in preces palā fecerāt: tanta uis pluuiæ effusa est: ut Romanos quidē largissime ac sine iniuria refecerit: Barbaros autē crebris fulminū ictibus pterritos: præsertim cū plurimi eorū occiderent: in fugā coegerit. Quorū terga Romani usq; ad internitionē cadentes gloriosissimā uictoriā: & oibus pene antiquorū titulis præferendam rudi paruorū militū numero: sed potentissimo christi auxilio reportarunt. Extare etiā apud plarorūq; dicunt litteræ impatoris Antonii: ubi inuocatione noiis christi per milites christianos & situm illā expul-

Antonius
pius imp.

Marcus
imp.

Comodus
imp.

Pestis/69

lam & collatam fatetur fuisse uictoriam. Idemq; Antonius Commodum filium suum assumpsit in regnum. Præteriti etiam temporis per omnes puincias tributa donauit: omniaq; simul fiscalium negocior; calumniosa monumenta congesta in foro iussit incendi. Seueriusq; leges nouis cõstitutionibus temperauit. Postremo in Pannonia cõstitutus repentino morbo diem obiit.

Hinc dicif de flagitiis & malis: quæ gessit Cõmodus.

a Nno ab urbe condita. dcccc. xxx. Lucius Antonius Cõmodus. xv. ab Augusto patri successit in regnum: mansitq; in eo annis. xiii. & aduersus Germanos bellum feliciter gessit. Cæterum per omnia luxuriæ: & obscenitatis dedecore deprauatus gladiatoris quoq; armis sapissime in ludo depugnauit: & in amphitheatro feris sese obiecit frequenter: interfecit etiam q̃ plurimos senatores: maxime quos animaduertit nobilitate industriaq; excellere. Flagitia regis pœna urbis insequitur. Nam fulmine Capitoliũ ictum: ex quo facta inflammatio Bibliothecam illam maiore cura studioq; compositã: ædesq; alias iuxta sitas rapaci turbine cõcremauit. Deinde aliud incendium postea Romæ exortũ: ædem Vestæ & pallatium: plurimãq; urbis partem solo cõæquauit. Commodus cunctis incõmodus in domo Vestiliani strangulatus interiisse fertur: hostis generis humani etiam uiuus iudicatus. Post hũc a senatu creatus est senex Aelius pertinax. xvi. ab Augusto: qui. vi. mense q̃ regnare cõperat: Iuliani iurisperiti scelere in pallatio occisus est. Iulianus interfecto pertinace inuasit imperiũ. vi. mox a Seuerio apud pontẽ Miluiũ bello ciuili uictus & interfectus est mense. vii. Postq̃ cõperat imperare. Ita in pertinacem & Iulianum unus annus consumptus est.

Quinta persecutionem hic dicit a Seuerio factam.

a Nno ab urbe cõdita. dcccc. xliiii. Seuerus genere Apher Tripolitanus ab oppido Lepti: qui se ex nomine imperatoris quẽ occisum ultus fuerat: pertinacẽ appellati uoluit. xvii. ab Augusto destitutum adeptus imperium. x. & .vi. annis tenuit. Hic natura sæuus multis sæpe bellis lacessitus fortissime quidẽ rempublicam: sed laboriosissime rexit. Pescennium nigrum: qui ab Aegypto & Syria ad tyrannidem aspirauerat: apud Cyzicum uicit: & interfecit: ludæos & Samaritas rebellare cõnates ferro compescuit. Parthos & Arabas adiabenosq; superauit. Quinta post Neronẽ persecutione christianos excruciauit: plurimiq; sanctos per diuersas puincias martyrio coronati sunt. Hanc p̃phanã in christianos & ecclesiã dei p̃sumptionẽ Seueri: cœlestis ultio cuestigio acta subsequitur. Nam continuo rapitur: uel potius retrahitur in Galliam Seuerus e Syria ad tertium ciuile bellum. Iam enim unũ Romæ aduersus Iulianũ. Aliud in Syria cõtra Pescennium gesserat: tertium Diodius Albinus Iuliani in occidẽdo pertinace socius: qui se in Gallia Cæsarẽ fecerat: suscitabat: cuius bello multũ utrinq; Romani sanguinis fusum est. Albinus tamen apud Lugdunũ oppressus & interfectus est. Seuerus uictor in Britaniã defectu pene omnium sociorum trahitur: ubi magnis grauibusq; proeliis sæpe gestis receptam partem insulæ a cæteris indomitis gẽtibus uallo distinguendam putauit. Itaq; magnã fossam firmissimũq; uallum crebris insuper turribus cõmunitũ per. cxxxii. M. passuum a mari ad mare duxit. Ibiq; apud Eboracum oppidum morbo obiit: relinqueñs duos filios Bassianum & Getam. Quoꝝ Geta hostis publicus iudicatus interiit.

bibliotheca
incaesa

Incendium
urbis

pertinax
imp

Iulianus
imp 173

Seuerus
imp 1

Bassianus
imp

Bassianus uero Antonii cognomine assumpto regno potitus est. Anno ab urbe cōdita. dcccc. lxxvii. Aurelius Antonius Bassianus idēq; Caracalla. xviii. ab Augusto principatū adeptus est: mansitq; i eo annis nō plenīs septē. Vixit uero p̄e asperior: oībus libidine intēperantior: qui etiā nouercā suā Iuliā uxore duxerit. Hic cōtra Parthos bellū molliēs inter Edessam & Caras ab hostibus circūuētus occisus est. Post hūc. xviii. ab Augusto Ophilus Macrinus: qui prāfectus pratorio erat cū filio Diadumeno inualit imperiū: sed emenso anno cōtinuo apud Arche laidē militari tumultu occisus est. Anno ab urbe cōdita. dcccc. lxx. Marcus Aurelius Antonius. xx. ab Augusto imperiū adeptus tenuit ānis. iiii. Hic sacerdos heliogaballi tēpli nullā sui nisi stuporē & flagitiorē totiusq; obscenitatis infamē satis memoriā reliquit. Tumultu autē militari exorto Romā cum matre interfec- tus est. Anno ab urbe cōdita. dcccc. lxxiii. Aureli⁹ Alexāder. xxi. ab Augusto senatus ac militū uoluntate impator creatus. xiii. annis dignus equitatus prāco nio fuit: Cuius mater Mamea christiana origenē presbyterum audire curauit. Nam statim expeditione in Persas facta Xerxem regem eorū maximo bello ui- ctor oppressit: Vlpiano usus assessore summā sui moderationē reipublicā exhi- buit: sed militari tumultu apud Magoniacum interfectus est.

De sexta persecutione a Maximino facta.

a Nno ab urbe condita. dcccc. lxxxvii. Maximinus. xxii. ab Augusto nulla senatus uoluntate impator ab exercitu postq; bellum in Germa-
 7^a Maximinus imp¹ nia p̄spere gesserat creatus p̄secutionē in christianos sextus a Nerone exercuit. Sed cōtinuo hoc est tertio q̄ regnabat anno a Pupieno aglicā interfectus: & p̄secutionis & uitae finē fecit. Qui maxime p̄pter christianā Alexādrī: cui successe- rat & Mameae matris eius familiā p̄secutionē in sacerdotes & clericos: idest do- ctōres: uel prācipue p̄pter origenem presbyterē miserat. Anno ab urbe condita. dcccc. lxxxxi. Gordianus uigelimus tertius ab Augusto impator creatus est: mansitq; in eo annis septē. Nam Pupeienus intersector Maximini: & frater eius Albinus qui usurpauerant imperiū: in pallatio mox interfecti sunt: Gordianus admodū puer in orientē ad bellū Parthicū p̄fectus: sicut Eutropius scribit: iam portas aperuit: quas utrū post Vespasianū & Titū aliquis clauserit: neminē scri-
 6^a Gordian⁹ imp¹ p̄sisse memini: cū tamē eas ab ipso Vespasiano post annū aptas Cornelius Tacitus prober. Igitur Gordianus ingēribus proeliis aduersum Parthos p̄spere gestis suorū fraude haud longe a Cyrceio sup Euphratē interfectus est.

Primum hic Philippus cum filio suo ambo christiani facti sunt.

Nno ab urbe condita. dcccc. lxxxvii. Philippus. xxiii. ab Augusto
 a impator creatus Philippum filium suum cōsortē regni fecit mansitq; in eo annis. vii. Hic primus imperatorum omniū christianus fuit: ac post tertium imperii eius annum. M. a conditione Romae annus impletus est. Ita ludis magnificis Augustissimis omniū prāteritorū hic natalis annus a chris- tiano imperatore celebratus est. Nec dubium est quin Philippus huius tan- tae deuotionis gratiam & honorem ad Christum & ad ecclesiam reportarit: quando uel ascensum fuisse ab eo Capitolium immolataq; ex more hostias nullus auctor ostendit. Ambo tamen quāuis diuersis locis tumultu militari & Decii fraude interfecti sunt.

philippus imp¹

De septima persecutione facta a Decio.

¶ Nno ab urbe cōdita. M. iiii. Decius ciuilibus belli incētor & repressor: occisis Philippis. xxv. ab Augusto inuasit imperiū: tenuitq; annis tribus. idē cōtinuo in quo se etiā ob hoc Philippus interfecisse docuit: ad psequendos interficiendosq; christianos. vii. post Neronē feralia dispsit edicta: plurimosq; sanctorū ad coronas christi de suis cruciatibus misit. Idemq; filiū suū Cēsarem legit: cum quo simul cōtinuo in medio Barbarorū sinu interfectus est. Anno ab urbe cōdita. M. vii. Gallus Hostilianus. xxvi. ab Augusto regnum adeptus uix duobus annis cū Volusiano filio obtinuit. Exoritur ultio uiolati nominis christiani: & quatenus ad pfigandas ecclesias edicta Decii cucurrerunt: eatenus incredibilium morborū pestes extenditur. Nam nulla fere puincia Romana: nulla ciuitas: nulla domus fuit: quā nō illa generali pestilentia correpta atq; uastata sit. Hāc sola pnicie insignes Gallus & Volusianus: dum contra Aemilianum. nouis rebus studentē bellum ciuile moliuntur: occisi sunt. Aemilianus tamē tertio mēse inuasē tyrānidis extinctus est. Anno ab urbe condita. M. x. duo imperatores. xxvii. post Augustū loco creati sunt: Valerianus in Rhetia ab exercitu Augustus et appellatus. Romae autē a senatu Galenus in regno infelicitē annis. xv. sublimatus respirante paulisper ab illa supra solitum iugi & graui pestilentia humano generi puocat penam suam obliuiosa malicia. Impietas enim flagella quīdem excruciatā sentit: sed a quo flagellatur: obdurata nō sentit: Et ut de superioribus taceam: facta a Decio christianorum persecutione totum Romanum imperium pestilentia magna uexauit. Mentita est iniquitas sibi: prauo in perniciem suam circūuenta iudicio: pestilentia cōmunis casus esse accidentemq; ex morbis mortē naturae finē esse nō poenam. Rursus igitur atq; in breui irā dei sceleratis actionibus puocat: excepturus plagam: cuius aliquādo meminisse cogatur.

De octaua persecutione facta a Valeriano.

¶ Alerianus siquidē mox: ut arripuit imperiū: octaua sane Romae persecutione adigi per tormēta christianos ad idolatriam: abnegantesq; interfici iussit fuso per oēm Romani regni latitudinē sanctorū sanguine. Valerianus ilico nefarii auctor edicti a sapore Persarū rege captus impator populi Romani ignominiosissima apud Persas seruitute consenuit: hanc infamis officii cōtinuā: donec uixit: damnationē sortitus: ut ipse acclius regem humi semp ascensurum in equū nō manu sua: sed dorso attolleret. Et Galenus quidē tā claro dei iudicio territus tāq; misero collegae p̄motus exemplo: pacē ecclesiis trepida satisfactione restituit. Sed nō compenlat iniuriā ultionisq; mensurā unius impii: quis ppetua & supra modū abomināda captiuitas cōtra tot. M. excruciatā sanctorū iustorūq; sanguis ad deū clamās: in eadē sese terra ubi fusus est uindicare rogat. Nō enim de solo cōstitutore praecepti iusto suppliciū iudicio flagitabatur: sed etiā executores: delatores: accusatores: spectatores: ac iudices: postremo q; iniustissimae crudelitati uel tacita uoluntate assentabant: qā deus secretorū cognitor est: & quorū maxima per oēs puincias pars hominū uersabatur: eadē ultionis plaga corripī iustū erat. Soluuntur repēte undiq; pmissū dei ad hoc circūpositae relictāq; gentes: laxatisq; habenis in oēs Romanorū fines inuehunt. Germani alpibus Rhetia totaq; Italia penetratis Rauēnam usq; pueniūt. Alemāni Gallias puagantes etiā

Decius
impGallus imp
Volusianus

pestis

Aemilianus

Valerianus
impGalenus
imp

in Italiā transeūt. Grācia Macedonia Pontus & Asia Gothorū inūdate delect.
 Nam dacia trans Danubiū in ppetuū aufertur. Quadi & Sarmatæ Pannonias
 depopulant: Germani ultiores abraſa potiunt Hispania. Parthi Meſopotamiā
 auferūt. Syriāq; corradunt. Extant adhuc p diuerſas puincias in magnaꝝ urbū
 ruinis parua & paupes ades: ſigna miſeriaꝝ: & nominū indicia ſeruātes: ex qui
 bus nos quoq; in Hispania Taraconē noſtrā ad cōſolationē miſeriaꝝ recentis oſtē
 dimus. Et ne qd forte Romani corporis ab hac dilaceratione ceſſaret: cōſpirant
 intrinſecus tyrāni: cōſurgūt bella ciuilia: fundit ubiq; plurimus ſanguis Roma/
 noꝝ: Romanis Barbariſq; ſeuiētibus: ſed cito ira dei in miſericordiā uertitur: &
 ceptæ ultionis maior forma q̄ pœna in menſurā plenitudinis reputat. Igit pri/
 mus Genuus: qui purpurā impii ſumpſerat: apud Myſſam occidit. Poſthumius
 in Gallia inuaſit tyrānidē: multo quidē reipublicæ cōmodo. Nam p decē annos
 ingēti uirtute ac moderatione uſus & dominātes hoſtes expulit: & pditas puin/
 cias in priſtinā faciē reformauit: ſeditiōe tamē militū iſterfectus eſt. Aemilianus
 apud Maguntia: cū res nouas moliret oppreſſus eſt. Poſt mortē Poſthumii Ma/
 rius ibidē inuaſit imperiū: ſed cōtinuo iſterfectus eſt. Deinde Victorinus a Gallis
 ultro creatus poſt paululū occiſus eſt. Huic ſucceſſit Tetricus: qui tunc agtania
 præſidatus miniſtrabat officiū: multaq; ſeditiones militū pertulit. At uero in
 oriente per Odenatū quendā collecta agreſti manu uicti repulſiq; Perſæ: deſenſa
 Syria: recepta Meſopotamia eſt: & uſq; ad Cteſiphontē ruſtici ſyriæ cū Ode/
 nato uincēdo uenerūt. Galenus aut cum reipublicā deſeruiſſet: ac Mcdiolani li/
 bidinibus inferuiſſet: occiſus eſt. Anno ab urbe cōdita. M. xxv. Claudius. xxviii.
 uoluntate ſenatus ſumpſit imperiū. Statimq; Gothos iam p annos. xv. Illyricum
 Macedoniaq; uaſtantes bello adortus: incredibili ſtrage deſcuit: cui a ſenatu cly/
 peus aureus in curia: & in Capitolio ſtatua æque aurea decreta eſt: ſed continuo
 apud Syrmia prius q̄ imperiū expletet: morbo correptus interiit. Claudio mor/
 tuo Quintillius frater eius ab exercitu impator electus uir quidē moderationis
 unica: & ſolus fratri præferēdus. xvii. impii die iſterfectus eſt. Anno ab urbe cō/
 dita. M. xxvii. Aurelianus. xxix. imperiū adeptus qnq; annis & .vi. menſibus te/
 nuit: uir induſtria militari excellentiſſimus. Expeditiōe i Danubiū ſuſcepta Go/
 thos magnis præliis ſtrauit: ditionēq; Romanā antiquis terminis ſtauit. Inde in
 orientē cōuerſus Zenobia: quæ occiſo Odenato marito ſuo Syriā receptam ſibi
 uendicabat prælii magis terrore q̄ prælio in poteſtate redegit. Tertiū in Gallia
 minime ſufficientē ſuſtinere ſeditiones militū ſuoꝝ: ſcribentēq; etiā me eripe his
 inuicte malis: ac p hoc pditorē exercitus ſui ſine labore ſupauit. Sic orientis &
 aqlonis receptor magna gloria triūphauit: urbē Romā muris firmiorib; cinxit.

De. ix. pſecutione p Aurelianū in chriſtianos facta.

n Ouiffime cū pſecutionē aduerſum chriſtianos agi. ix. a Nerone decer/
 neret: ſulmē ante eū magno pauore circūſtatiū ruit: ac nō multo poſt
 in itinere occiſus eſt. Anno ab urbe cōdita. M. xxxii. Tacitus. xxx. adeptus im/
 periū ſexto mēſe occiſus in Ponto eſt. Poſt quē Florianꝝ pte regni in ſortē ſerēs:
 tertio demū mēſe apud Tharſum iſterfectus eſt. Anno ab urbe cōdita. M. xxxiii.
 Probus. xxxi. regnū ſortitus obtinuit annis. vi. & mēſibus. iiii. Gallias iā dudū a
 Barbaris occupatas p multa & grauia prælia deſectis tādē hoſtibus ad pſectū li.

Tyrāni
78

Claudius
imp.

Quintillius

Aurelianus
imp.

Zenobia

Tacitus
imp.
Florianus
probus
imp.

berauit. Bella deinde ciuilia equidē plurimo sanguine duo gessit: unū in oriente: quo Saturninū tyrānide subnixū oppressit & cepit: aliud: quo proculū & bono sum apud agrippinam magnis proeliis superatos interfecit. Ipse apud Syrmīū in turre ferrata militari tumultu interfectus est. Anno ab urbe cōdita. M. xxxix. Carus Narbonensis. xxxii. suscepit imperiū ac biennio tenuit. Qui cum filios suos Carinum & Numerianum cōsortes regni efficeret bello Parthico: postquā duas nobilissimas Parthorū urbes Cothem & Ctesiphontem cepit: super Tigridem in castris fulmine ictus interiit. Numerianus: qui cum patre fuerat: rediēs fraude apri focii sui interfectus est. Anno ab urbe cōdita. M. xli. Dioclitianus xxxiii. ab exercitu impator electus annis uiginti fuit. Statimq; ut potestatis copiam habuit: Aprum interfectore Numeriani manu sua interfecit. Carinū deinde: quē Charus Cæsarem in Dalmatia reliquerat: flagitiose uiuentē: difficillimo bello & maximo labore supauit. Dehinc cum in Gallia Amandus & Aeliandus collecta rusticanorū manu: quos Vacaudas uocabāt: perniciosos tumultus excitauissent: Maximianū cognomento Herculiū Cæsare fecit: misitq; in Gallias: qui facile agrestiuū hominū imperitā & confusam manū militari uirtute compefcuit. Deinde Carausius quidā genere quidē infimus: sed cōsilio & manu promptus: cum ad obseruanda oceani littora: quæ tūc Franci & Saxones infestabant positus: plus in perniciē: q̄ in prouectum reipublicæ ageret: ereptam prædonibus prædam nulla ex parte restituēdo dominis: sed sibi soli uendicādo accēdens suspitionē: quia ipsos quoq; hostes ad incurfandos fines artificis negligētia permitteret: quamobrē est a Maximiano iussus occidi: purpurā sumpsit: ac Britannias occupauit. Igitur per omnes Romani imperii fines subitarū turbationum fragores cōcrepuerunt. Carausio rebellante in Britannia: Achilleo in Aegypto: cum & Aphricam. Qui nūquingentiani infestarent: Narseus etiam Rex Persarū orientem bello premeret. Hoc periculo itaq; Dioclitianus permotus Maximianū Herculiū ex Cæsare fecit Augustum. Cōstantiū uero & Maximianū Galerium Cæsares legit. Constantius Herculiū Maximiani priuignam Theodoram accepit uxore: ex qua sex filios fratres Constantini sustulit. Carausius Britannia sibi per. vii. annos fortissime uendicata ac retenta: tandem fraude allecti socii sui interfectus est. Allectus postea ereptā Carausio insulam per trienniū tenuit: quē Asclepiodorus præfectus prætorio oppressit. Britāniāq; post decē annos recepit. Constantius uero Cæsar in Gallia primo proelio ab Alemānis p̄ligato exercitu suo uix ipse surreptus est: secūdo autem secuta est satis secunda uictoria: nā paucis horis. lx. M. Alemānorum caesa referuntur. At Maximianus Augustus Qui nūquagētianos in Aphrica perdomuit. Porro autē Dioclitianus Achilleum obsessum per octo menses apud Alexādriam cepit & interfecit. Sed immoderata uictoria usus Alexādriam direptioni dedit. Aegyptum totā proscriptionibus cædibus cōdauit. Præterea Galerius Maximianus cū duobus iā proeliis aduersum Narseū cōflississet: tertio iter Gallienicū & Caras cōgressus & uictus amissis copiis ad Dioclitianū refugit. A quo arrogātissime exceptus est: ita ut per aliquot. M. passuū purpuratus ante uehiculum eius cūcurrisse referat. Verūtamen hac cōtumelia quasi cote usus est ad uirtutē. per quā detrita regii fastus rubiginē: aciem mentis expēdit. Itaq; mox per Illyricum & Mæsiā undiq; copias cō-

Carus
imp.

Numerianus

Dioclitianus
impator

Vacaudas

Maximianus
herculeus

Carausius

Narseus

Constantius
Cæsar

Galerius
Cæsar

traxit: raptimq; in hostē reuersus Narsecum magnis cōsiliis ac uiribus superauit. Extinctisq; Persarū copiis: ipsoq; Narseo in fugam acto: castra eius inuasit. uxor, res: sorores: liberosq; cepit: immēsam uim gazarū Persicarū diripuit. captiuos q̄plurimos Persarū nobilium abduxit. Reuersus in Mesopotamiā a Dioclitiano plurimo honore susceptus est. Postea per eisdē duces strenue aduersus Carpos Bactrianosq; pugnatum est. Sarmatas deinde uicerunt. Quorū copiosissimam captiuam multitudinē per Romanorū finium disperserunt praesidia.

Dioclitiani persecutio. x. loco post Neronē refertur.

i. Nterea Dioclitianus in oriente. Maximianus Herculus in occidente uastari ecclesias. affligi interficiq; christianos decimo post Neronem

loco praeceperunt: quā persecutio omnibus fere ante actis diuturnior atq; immatior fuit. Nam per decē annos incendiis ecclesiarum, p̄scriptionibus innocentium. caedibus martyrum incessabiliter acta est. Sequitur terramotus in Syria: ex quo apud Tyrum & Sidonem passim labētibus tectis: multa. M. hominum prostrata sunt. Secundo p̄secutionis anno Dioclitianus ab inuito exegit Maximiano: ut simul purpurā imperiūq; deponeret: ac iunioribus in reipublicam substitutis ipsi in priuato ocio cōsenserēt. Itaq; sub una die Dioclitianus apud Nicomediam. Maximianus apud Mediolanum potestātē imperiū simul cultūq; posuerunt. Galerius & Constantius Augusti primum Romanum imperium in duas partes determinauerunt. Galerius Maximianus Illyricum Asiā & orientē. Constantius Italiam Aphricā & Gallias obtinuit. Sed Constantius uir tranquillissimus Gallia tantum Hispaniaq; contentus Gallerio in ceteris partibus cessit.

Maximianus 74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

Galerius duos Caesares legit: Maximum: quem in oriente cōstituit: & Seuerum cui pmisit Italiam: ipse in Illyrico constitutus. Constantius uerō Augustus summae mansuetudinis & ciuilitatis in Britannia mortem obiit: qui Constantinum filium ex concubina Helena creatum imperatorē Galliarum reliquit. Anno ab urbe cōdita. M. lxi. Constantinus. xxxiii. gubernacula imperiū a Constantio patre suscepit: quā uno & .xxx. annis foelicissime tenuit. Occurritur mihi subito & tripudiis quibusdam insultatur. Eia inquiunt. tandem in foucas nostras diu expeccate uenisti. Hic te decursurum opperiebamur. Hic delapsus opprimimus. Hic cōfusus tenemus. Sustinuimus te hactenus artificiose quodā modo & calide: fortuitas tēporum mutationes christianorum ultionibus coaptantē. Interdum quidē uerissimilium specie permoti: utpote hominēs ignari diuinorum secretorum timore palluimus: sed nunc euacuauit Maximianus noster oēm sece: nam fabulae tuae: nostraq; religionis antiquatae columna inexpugnabilis fuit. per annos decem euerse sunt ecclesiae uestrae: ut tu fateris. dilacerati cruciatibus. exinaniti mortibus toto orbe christiani. Tenemus euidēs testimoniū tuum. nullam superiorem persecutionē adeo uel grauem uel diuturnam fuisse. Et tamē ecce inter tranquillissima tēporum bona ipsorum quoq; impatorum: qui ista fecerūt inusitata foelicitas: nulla domi fames. nulla pestilentia: nullum foris bellū nisi uoluntariū: quo exerceri uires nō periclitari quānt. Res praeterea humano generi hucusq; incognita: multorū simul regum patiens consortium: & magna cōcordia potestatisq; cōmunis. alias nunq̄ nisi nunc in cōmune p̄spiciens. Deinde etiā quod absq; ulla hactenus mortalium noticia est: impatores illi Maximi quippe & p̄secu-

bellius. nō dicitur hē
fuisse eadē. Sed sic
diatā aconstitū fuisse
supduisse theodorā. ut
p̄c.

tores honore deposito & assumpta quiete priuati: quod beatissimū hoīes & sum-
mū bonū uitæ bonæ iudicāt. & hoc tūc uelut præmii loco auctores psecutionis
adepti sunt: quādo accensa psecutio medio sui tēpore toto orbe sæuiebat. An ēt
hanc beatitudinē illis tēpibus pccnaliter accidisse asseris: & nos hinc quoq; terre-
re moliris: q̄bus humiliter respōderi: me plurima cura pietatis accinctū cōmone
re de ueris. nō terrere de falsis: Decē psecutiones a Nerone usq; ad Maximianum
ecclesia christi passa est. Nouem ut ego dixi ultiones: ut ipsi nō negāt calamita-
tesq; e uestigiis cōsecutæ sunt. Nec in uerbo premor: uerū debite ultiones: an for-
uita pmutatiōes fuisse uideant: quæ tamē meo suoq; testimonio clades fuerūt.
In decima hæsitatū putāt miseri & cæci nō uidētes rāto eā ipsis fuisse grauiorē:
q̄to minus intellecta est. Impius enim flagellat: & nō sentit: quod cum expositū
fuerit: inuiti licet propter ipsam rē fidem fatebuntur: quia ex illa Maximianæ
psecutionis maxima punitione ista sunt uulnera: quibus etiam nūc isti dolent
& intantū dolent. ut etiam clament: nosq; ad reclamādum laceſſant sollicitos fi-
eri: qualiter conticescant. In primo libello expositum a nobis est: Pompeiū Tro-
gum & Cornelium Tacitū cōmemorasse nō plene quidem: nostrum uero Moy-
sen etiam ipsorum testimonio fidelem fideliter sufficienterq; dixisse: Aegyptios
& regem eorū cum populum dei seruire intentum & paratum deo suo impediē-
dæ deuotionis instinctu: ad lutū paleasq; reuocarent. x. acerbissimis plagis fuisse
uexatos. Deinde uolentia malorū edomitos nō solum coegisse festinantem. Sed
etiam ppriis suis argenteis & aureis uasis accumulauisse. Post uero oblitos pla-
gæ suæ & cupidos prædæ indebitæ: inuidos etiam religionis alienæ dum inno-
centes auide persequūtur: mari rubro ultimo receptos omnes funditus interfisse.
Quod ego nunc refero ac renuncio. & si forte fide nō acceptatum: exitu tamen
probandum: quia hæc in figuram nostri facta sunt.

Hic dicitur q̄ populus dei cum in Aegypto affligitur decem plagis percussa
est Aegyptus & populus christianus dum. x. persecutionibus Romanis affligi-
tur. x. plagas acceperunt.

Tercq; populus unius dei est. una populi utriusq; causa. Subdita fuit
Israelitarum synagoga Aegyptiis: subdita est christianorum ecclesia
Romanis. Persecuti sunt Aegyptii Hebræos. Persecuti sunt Romani
christianos. Decē ibi cōtradictiones aduersus Moysen. Hic decem edicta aduer-
sus christum. Diuersæ ibi plagæ Aegyptiorum. Diuersæ hic calamitates Roma-
norum. Nam ut etiam inter ipsas se plagas inquantū tamen figura formæ com-
parari potest conferam: ibi prima habuit correptio sanguinem uulgo uel ma-
nasse de puteis uel in fluminibus cucurrisse. Hic prima sub Nerone exegit pla-
ga: ut ubiq; morientū sanguis uel morbis in urbe correptus: uel bellis in orbe
profusus esset. Ibi sequēs plaga prodidit perstreptentes: persultantesq; in penetra-
libus ranas inedia propemodum causam habitatoribus atq; exilii fuisse. Hic se-
quens sub Domitiano poena similiter ostendit Sarcellitum militūq; eius impro-
bis effrenatisq; discursibus cruentissimi iussa principis exequētū ad inopiā per-
oēs ciues Romanos adactos exilioq; dispersos. Ibi tertia uexatio habuit scinisi-
ces musculas scilicet paruissimas ac sæuissimas: quæ mediis sæpe æstibus p loca
squalida se coadunādo & uiubrādo densatæ: nōnullo uolatu allabi solent capillisq;

hominū ac pecudum setis cū urente morsu interferi. Hic itidem tertia sub Traiano plaga Iudæos excitauit: qui cū antea ubiq; dispersi ita: iam quasi nō essent: quiescerēt: repētino oēs calore p̄moti in ipsos: inter quos erant: toto orbe sauiē: runt absq; magnis multaq; urbium ruinis: quas crebri terræmotus iisdem tēpo: ribus subruerūt. Ibi in quarta plaga mulsæ caninæ fuerunt: reuera alumnæ pu: tredinis uermiūq; matres. Hic itidē quarta sub Marco Antonio plaga lucis plu: rimis insula p̄uinciis Italiam quoq; cū urbe Roma uniuersa exercitiūq; Roma: num per longinquos limites & diuersa hyberna dispersum in mortē dissolutum putredine simul ac uermibus dedit. Ibi quinta correptio pecorū ac iumentorū re: pentino interitu expleta est. Hic similiter quinta ultione sub p̄secutore. Sciero creberrimis ciuilibus bellis p̄pria uiscera & adiuuēta reipublicæ: hoc est plēbs p̄uinciarū & legiones militū cōminutæ sunt. Ibi sexta uexatio intulit uescas ef: feruescentes ulceraq; manātia. Hic æque sexta punitio: quæ post Maximini p̄se: cutionē fuit. qui spāliter episcopos clericos omīssa turba populari. Hoc est eccle: siarū primates trucidari impauerat: intumescens crebro ira atq; inuidia non per uulgi cādē: sed per uulnera mortēq; principū ac potentiū exaltata est. Ibi septi: ma plaga numerat̄ coacto aere grādo p̄fusa quæ hominibus iumentisq; ac satis exitio fuit. Hic similiter. vii. plaga sub Gallo & Volusiano: qui p̄secutori Decio mox interfecto successerāt plaga extitit corrupto aere pestis insula: quæ per oīa Romani regni ab oriente in occidentē spatia cum omne p̄p̄modū genus homi: num & pecudū neci dedit: tum etiā corrupit lacus infecit pabula tabo. Ibi octa: uam Aegypti contritionē fecere excitatæ undiq; locustæ tenentes ac terentes te: gentesq; omnia. Hic. viii. æque subuersionē Romani orbis excitatæ undiq; intū: lere gentes: quæ cādibus atq; incendiis cunctas p̄uincias delcuerunt. Ibi nona turbatio diurnas & crassas ac pene tractabiles tenebras habuit: plus oīno pe: riculi cōminata q̄ fecit. Hic itidem. ix. correptio fuit: cum Aureliano p̄secutionē decernēti diris turbinibus terribile ac triste fulmen sub ipsius pedibus ruit: ostē: dens: quid cum ultio talis exigeretur: tantus posset ultor: nisi & clemens esset & patiens: quāq; intra sex abhinc menses succidui tres imperatores: hoc est Aure: lianus Tacitus & Florianus diuersis causis interfecti sunt. Ibi postremo. x. pla: ga: quæ & nouissima omniū fuit. interfectio filiorū: quos primos quippe genue: rant. Hic nihilominus. x. idest nouissima p̄cna omniū idolorū perditio est: quæ primitus facta in primis amabant. Ibi rex potentiam dei sensit. probauit. & ti: muit: ac per hoc populum dei liberum abire permisit. Ibi nūq; populus dei po: stea ad seruitutem retractus. Hic nunq; populus dei ad idolatriam coactus est. Ibi Aegyptiorum uasa præciosa Hebræis tradita sunt. Hic in ecclesiis christia: norum præcipua paganorū templa cesserunt. Sane illud ut dixi denunciandum p̄puto quia sicut Aegyptiis post has. x. plagas dimissos Hebræos persequi molie: ribus irruit per sup̄inductum mare æterna perditio: ita & nos libere quidē pere: grinantes sup̄uentura quādoq; persecutio gentilium manet: donec mare rubrum hoc est ignē iudicii ipso domino nostro Iesu christo duce & iudice transcamus. Hi uero in quos Aegyptiorū forma transfunditur: ad tēpus potestate permīssa sauiētes grauissimis quidē permissu dei christianos cruciatibus persequuntur. Verūtamen iidem omnes inimici christi cum rege suo antichristo accepto signo

ignis æterni: in quæ magna impediēte caligine dum nō uidetur intrant: ppetuā
 pditionē imortalibus arsurī suppliciiis sortient. Igitur mortuo: ut dixi: Constan-
 tino in Britannia Constantinus impator est creatus primus imperator christia-
 nus: excepto Philippo: qui christianus annis admodū paucissimis ad hoc tantū
 cōstitutus fuisse mihi uisus est: ut. M. Romæ annus christo potius: q̄ idolis dica-
 retur. A Constantino autē semp oēs christiani impatores usq; in hodiernum diē
 creati sunt: excepto Iuliano: quē impia ut aiūt machinārē: exitialis uita deseruit.
 Hæc est lenta illoꝝ paganorū poena: sed certa. Hinc sani insaniūt. Hinc nō uul-
 nerati cōpungunt. Hinc ridētes gemūt. Hinc uiuētes deficiūt. Hinc secreto ex-
 cruciant: quos nemo psequit. Hinc iā paucissimi remaserunt: qui nūq̄ aliquo p
 sequēte puniti sunt. Verūtāmē qualis tunc psecutores illos: de quorū impunitate
 nō solum gloriari: sed etiā insultare conant: finis mansit: expediā. Constantino in
 Gallis strenuissime rēp. pcurate prætoriani milites Romæ Maxentiū filiū Her-
 culii: qui priuatus in Lucania morabat: Augustū nuncupauerūt. Maximianus
 Herculus iam ex Augusto priuatus: & adhuc publicus psecutor occasione filij
 sollicitatus: qui imperiū abiecerat: arripuit tyrānidē. Galerius Augustus Seueri
 Casarē aduersus Maxentiū Romā mittit cū exercitu. Seuerus cū urbē obside-
 ret militū suorū scelere desertus & pditus atq; ex eo fugiēs Rauēnā iterfectus ē.
 Herculus psecutor & ex Augusto tyrānus cōfirmatū iā in impio filiū ueste ac
 prāte regia spoliare conatus est. Cōiiciis autē ac tumultib⁹ militū palā cōterritus
 in Galliā pfectus est: ut Cōstantino genero æq; dolis iunctus auferret impiū. sed
 per filiā deprehēsus & pditus: deinde in fugā uersus Massiliæ oppressus & inter-
 fectus est. Porro Galerius occiso Seuero Lyciniū impatorē creauit. Cūq; psecu-
 tionē a Dioclitiano & Maximiano missam ipse atrocioribus edictis accumula-
 uisset: ac postq̄ per annos. x. omni genere hoīum exhaustis puīncias: putrefacto
 introrsum pectore: & uitalib⁹ dissolutis: cū ultra horrore humanæ miseræ etiā
 uermes eructaret: medicorū ultra iam fetore nō ferētes crebro iussu eius occide-
 rentur: a quodā medico cōstantiā ex desperatione sumente increpitus irā dei esse
 pēnā suam: atq; a medicis ideo nō posse curari edictis late missis christianos de
 exiliis reuocauit. Ipse autē cruciatus nō sustinēs uim uitæ suæ attulit. Ita tūc res
 publica sub nouis. iiii. principib⁹ fuit. Cōstantino & Maxetio filiis Augustorū:
 Lycinio autē & Maximino hoibus nouis. Cōstantinus pacē ecclesiis post. x. an-
 nos: quæ a psecutoribus uexabant: indulgit. Deinde inter Cōstantinū & Maxē-
 tium bellū ciuile exortū est. Maxētius sæpe multis prœliis fatigatus ad pontem
 Miluiū ultimo uictus & interfectus est. Maximinus psecutionis christianorū in-
 centor executorq; infestissimus apud Tharsum: dum ciuile bellū cōtra Lyciniū
 disponit: interit. Lycinius repētina rabie fuscitatus oēs christianos e palatio suo
 iussit expelli. Mox bellū inter Lyciniū ipsum & Cōstātinū efferbuit. Sed Cōstā-
 tinus Lyciniū sororis suæ uirū in Pānonia primū uicit. Deinde apud Cualas op-
 pressit. Vniuersa Græcia potius Lyciniū crebris bellis terra mariq; assurgētē &
 repressū: radē ad deditiōē coegit. sed Herculiū Maximiani soceri sui mor⁹ exē-
 plo: ne iteq; depositā purpurā i pnicie reip. sumeret: priuatū iussit occidi: cū oi-
 bus iā ministris nefariæ psecutiōis extinctis: hunc quoq; inqtū exercere potuit:
 psecutionē digna punitio flagitaret: Cōstātini filiū Crispus & Cōstātinus & Ly-

Maxentius

Lycini⁹

Maximin⁹

Crispus
Constantin⁹

Lycinius

Arrius

Nicae

conueniē

cinus adolescēs Lyciniū Augusti filius: Constantini autē ex sorore nepos Casares sunt creati. His dieb⁹ Arrius Alexandrinæ urbis presbyter a ueritate fidei catholice deuīas: exitiale plurimis dogma cōstituit. Qui primū simul ut Alexandria uel notus uel notatus inter confusos uulgo sectatores infectatoresq; factus est: ab Alexandro eiūsdē urbis tūc episcopo pulsus ecclesia est. Cūq; hoīes: quos i errore seduxerat ēt in seditionē excitaret apud Niceā urbē Bithyniæ cōuētus. cccc. viii. episcopoz factus est: p quos Arrianū: dogma exitiale & miserū est euidentissime deprehēsum palā pditū ac reprobātū ēt. Sed inter hæc latēt causæ: cur uindictē gladiū & destinātā i impios punitionē Cōstātinus impator ēt in pprios egit affectus. Nam Crispū filiū suū & Lyciniū filium sororis suæ interfecit. Præterea multas gētes diuersis prœliis subegit. Urbē noīe suo Romanoꝝ regū uel primus uel solus instituit: Quæ sola exps idoloz ad hoc breuissimo tpe cōdita a christiano impatore puecta est: ut solā Romæ tot sæculis miserūq; puectæ: forma & potētia merito possit æquari. Tum deinde primus Cōstātinus iusto ordine & pio uicem uertit edicto: siqdē statuit citra ulla hōiū eadē paganoz tēpla claudi.

Hic Constantinus impator iubet tēpla claudi.

Ox Gothoz fortissimas & copiosissimas gētes in ipso barbarici soli sinu: hoc est in Sarmatæ regiōe deleuit. Calochez quēdā i Cyp̄o aspirantē nouis reb⁹ oppressit. tricēnalib⁹ suis Dalmatiū Casarē legit. Cūq; bellū in Persas molliret in uilla publica iuxta Nicomediā: dispositā bene rēpublicā filiis tradens diē obiit. Anno ab urbe cōdita. M. lxxxvii. Constantinus. xxxv. cū Cōstātinio & Cōstante fratribus suis adeptus impiū. xxiiii. annis tenuit. Fuit autē inter successores Cōstātini & Dalmatius Casar fr̄is filius. sed cōtinuo militari factione decerptus est. Interea maligna semp aduersus deū uex. infectatio diaboli: quæ ab initio mūdi usq; ad nūc a lincero tramite fidei religionisq; infusus error: nebulis lubrica hōiū corda pturbat: postq̄ christianis impatorib⁹ summā regiæ potēstatis in meliora uertētib⁹ ecclesiā christi zelo idolatriæ pseq destitit: aliud machinamentū: quo p eisdē christianos impatores christi ecclesiā uexaret: inuenit. Fit igit Arrio noui erroris auctori cæterisq; discipulis ipsius ad familiaritatē Cōstātiū impatoris p̄mptus aditus & facilis uia. suadet Cōstātio: ut quosdā in deo gradus credat. & qui p ianuā ab errore idolatriæ fuerat egressus: reuersus in sinum eiūsdē in deo deos quærīt & tāq p Pseudotyry inducit. Peruerso igit zelo potēstas arma illusa. & sub noīe pietatis uis psecutiōis agitāt. De noui noīs electiōe cōtendit: ut Arrianoz potius ecclesiæ q̄ catholicoz sint. Seq̄ terræmotus horribilis: q plurimas oriētis urbes solo strauit. Constantius dū Cōstantē fratrē bello infectat: incauta petulātia piculis se offerēs a ducibus eius occisus est. Cōstans aduersus Persas & saporē: qui Mesopotamiā uastauerat nouē prœliis paz p̄spe decertauit. Seditione nouissime atq; intēperatiā militū nocte adoriri pugna cōactus: patratā pene uictoriā insup uictus amisit. Postq̄ se Cōstans intolerādus uitiis dedisset: ac pœna puincialiū fauorē militū cōpararet: Magnētii dolis in opido cui Helena nomē est in pximo Hispaniæ interfectus est. Magnētius enim apud Augustudunū arripuit impiū: quod cōtinuo p Galliā & Aphricā Italiāq; porrexit. In Illyrico autē ueteranionē ætate grādauū impatorē sibi milites creauerūt: uirū natura simplice: cunctisq; iocūdū: sed qui ne prima qdē unq litteraz

Constanti
n⁹ imp⁹Constanti⁹
Cōstānti⁹
Dalmati⁹Terremot⁹
[73]

Magnētii

Veteranio

elementa didicisset. Itaq; cū primas litteras: litterarūq; syllabas imperator senex
 interdū inuitus meditare: a Constantio: qui tunc in Magnentiū ultione fratris
 accensus bellū parabat: deponere iussus: imperiū abiiciēs cum litteris purpuras:
 cōtentusq; priuatis feriis: palatium simul scholamq; dimisit. Nepotianus deinde
 Romæ Cōstātini sororis filius: gladiatorū manu fretus inuasit imperiū: qui dein
 de cū improbus ac per hoc inuicis cunctis esset: a Magnētiānis ducib⁹ oppress⁹
 fus est. Sequit⁹ bellum illud horribile inter Cōstantiū Magnētiūq; apud Nursiā
 urbē gestū: in quo multa Romanorū uirium p̄fugatio etiā in posterum nocuit.
 Magnētius tamē uictus aufugit: ac nō multo post apud Lugdunū p̄pria se ma-
 nu interfecit. Decentius quoq; frater eiusdē: quē Cēsare Gallis praefererat: apud
 Senonas laqueo uitā finiuit. Cōstantius cōtinuo Gallū patruī filiū Cēsare legit:
 quē rursus crudeliter ac tyrānice agentē paulo postq; creauerat: occidit. Siluanū
 quoq; per Gallias rebus nouis inuiantē mature circūueniendū opprimendumq;
 curauit. Igitur Siluano interfecto Iulianū patrulem suū Galli fratrē Cēsarem
 creatū misit ad Gallias. Itaq; Iulianus Cēsare eueras oppressasq; ab hostib⁹ Gal-
 lias strenuissime integrū restituit. Alemānorū paruis copiis magnā multitudinē
 fudit. Rheno Germanos reuinxit. His elatus successibus fastigiū usurpauit Au-
 gusti & mox Italiā Illyricumq; puadens Constantiū Parthicis proeliis occupatū
 regni parte priuauit. Cōstantius Iuliani scelere cōperto: dimissa expeditiōe Par-
 thiorū dum ad ciuile bellū reuertit⁹: in itinere inter Ciliciā Cappadociāq; defun-
 ctus est. Ita ille qui discissa pace & unitate fidei catholicae christianos aduersus
 christianos amās ciuili: ut ita dicā: bello ecclesiā mēbra dilacerauerat: totū inq;
 tūpū impiū sui molestūq; spatiū uitae suae bellis ciuilib⁹ etiā per p̄pinquos
 & cōsanguineos excitatis exercuit. exegit: expedit. Anno ab urbe cōdita. M. xvi
 mērib⁹ octo impiū summā solus obtinuit. christianā religionē arte potius q̄ po-
 testate insectatus: ut negaret fides christi & idolorū cultus susciperet: honoribus
 magis puocare: q̄ tormētis cogere studuit. Apto tamē praecepti edicto neq; chri-
 stianus docēdorū liberaliū studioq; p̄fessor esset. Sed tamē sicut a maiorib⁹ nris
 cōpertū habemus: oēs ubiq; p̄pmodū praecepti cōditiones amplexari: officiū: q̄
 fidē deferere maluerunt. Iulianus autē bellū aduersus Parthos parās cū Romanas
 uires cōtractas undiq; ad destinatā secū retraheret: p̄ditionē: christianorū sangui-
 nem diis suis uouit: palā p̄secuturus ecclesias si uictoriā potuisset adipisci. Nā &
 amphitheatrū Hierosolymis extruī iussit: in quo reuersus a Parthis episcopos: mo-
 nachos: omnesq; eius loci sanctos bestiis etiā arte sauiorib⁹ obiceret. Spectaretq;
 laniādos. Ita postq; a Ctesiphonte castra mouit: dolo cuiusdā transfugae in deserta
 p̄ductus: cū ui sitis & ardore solis atq; insup labore harenarū cōfectus p̄iret exer-
 citus: impator tanto re⁹ piculo anxius: dum per uasta deserti incautius euagat⁹:
 ab obuio quodā hostiū equite cōto ictus iteriuit. Sic misericors deus impia cōsi-
 lia impiū morte dissoluit. Anno ab urbe cōdita. M. lxxxvii. Iouinian⁹. xxxvii.
 Impator in summo re⁹ discrimine ab exercitu creatus: cū & locorū iniquitate ca-
 ptus & hostibus circūseptus nullam euadendi facultatē nancisceret: scēdus cum
 sapore rege Persarū: & si parū putant dignū: satis tamē necessariū pepigit: q̄ppe
 ut tutū & incolumen Romanū exercitū non solum ab incurso hostiū: uerū etiā

Nepotian⁹

Decenti⁹

Gallus
cēsar⁹

Siluan⁹

Iulian⁹
cēsar⁹Iouinian⁹
imp⁹

a locorum periculo liberaret. Nisibis oppidum & partē supioris Mesopotamiæ Persis cōcessit. Inde dum Illyricum rediēs per Galatiā iter agit cū in cubiculum quoddā nouū sese cubitum recepisset: calore prunarum & nitore parietū nuper calce illitorum aggrauatus & suffocatus octauo demū mense q̄ impare cōperat: uita finiuit. Anno ab urbe cōdita. M. lxxxviii. Valentinianus. xxxviii. apud Niceā cōsensu militū impator creatus est. Mansitq; in eo annis. xi. qui cū christianus integra fide sacramētū militiæ gereret: & sub Iuliano Augusto tribunus scutariorū iussus ab impatore sacrilego aut imolare idolis: aut militia cēdere. fideliter sciens & grauiora dei esse iudicia & meliora pmissa: sponte discessit. Ita parua interiecta mora: Iuliano interfecto: ac mox Iouiniano mortuo: qui pro christi nōse amiserat tribunatū: retribuēte christo in locum psecutoris sui accepit imperiū: qui postea fratrem suū Valente participē fecit imperiū. & p copium tyrānū pluresq; postea Satellites eius occidit. terramotus per totum terrarum orbē factus ita turbatum quoq; pelagus excussit ut per uicinas terras: cāpestriū partes refuso mari plurimā insularū urbes cōcussā & subrutā perisse referant. Valens ab Eudoxio episcopo Arriani dogmatis assertore & baptizatus & p suus in fā uissimā hāresim declinauit. sed malignā insēctione diu texit. nec uolūtati potestātē admiscuit: quoad uiuētis fr̄is auctoritate cōpressus est. Contēplabatur enī de eo q̄tā uim in ulciscēda fide impator posset exercere: qui tātā cōstātiā pro retinēda quōdā miles habuisset. Hōz anno impii tertio Gratianus Valentiniani filius impator est factus. Eodem anno apud Atrebatas uera lana de nubibus pluuiā mixta defluxit. Præterea Athanaricus rex Gothoz christianos gente sua crudelissime psecutus plurimos Barbaroz ob fidē interfectos ad coronā martyrii sublimauit: quoz tamē plurimi in Romanū solū nō trepidi uelut ad hostes sed certi: quod ad fratres pro christi cōfessione fugerent. Valentinianus Saxonū gentē in oceani littoribus & paludibus inuiis sitā uirtute atq; agilitate terribilem piculo sam Romanis finibus: eruptionē magna mole meditantē in ipsis Frācoz finib9 oppressit. Burgundionū quoq; nouoz hostiū nouū nomen qui plus q̄. lxxx. M. ut ferunt armatoz ripā Rheni fluminis infederūt: hos quōdā subacta interiore Germania a Druso & Tiberio adoptiuis filiis Caesaris Augusti p castra dispositos aiunt in magnā coaluisse gentē: atq; ita etiā nomē ex ope præsumpsisse: quia crebra per limitē habitacula cōstituta. Burgos uulgo uocat: eorūq; esse præualidam & pnciosā manū: Galliæ hodie quæ testes sūt: in qbus præsumpta possessione cōsistunt quīs puidētia dei oēs christiani modo facti catholica fide: nostrisq; clericis qbus obedirēt receptis blande mansuete inocēterq; uiuāt: nō quasi cum subiectis Gallis: sed uere cum fratrib9 christianis. Anno autē. xi. imperiū sui Valentinianus cū Sarmatæ gentes sese p Pannonias diffudissent: easq; uastaret: bellum in eos parās: apud Brigitionē oppidum subita effusione sanguinis quod Græce apoplexis uocat: suffocatus & mortuus est. Post quē Gratianus fili9 eius occidentis imperiū tenuit: Valente patruo in orientis partibus cōstituto. Valentinianum etiā fratrem suū paruū admodū sociū creauit imperiū. Anno ab urbe cōdita. M. c. xxyiii. Valens. xxxix. imperiū. iiii. annis Valētiniano mortuo tenuit: qui solus cū impie ageret: & posset erubescere: ilico ueluti effrenata liber audacia legē dedit: ut monachi. i. christiani: qui ad unū fidei opus dimissa seculariū

Valentini
an9 imp1Valens
Procop9

Triemot9

Gratian9
imp1Athanaric9
rex1Burgundi
ones1

Valentinian9

monachi

rerum multimoda actione se redegerant: ad militiā cogerētur. Vastas illas tunc Aegypti solitudines: harenaq; diffusas: quas ppter sitim ac sterilitatē piculosissimāq; serpentū abundantia cōuersatio humana nō nosset: magna habitantiū monachorū multitudo cōpleuerat. Hic tribuni & milites missi: qui sanctos ac ueros milites dei alio nomine psecutionis abstraherēt: interfecerunt: ibi agmina multa sanctorum: quæ autē per diuersas ubiq; puincias his similibusq; iulhis aduersus ecclesias catholicas & rectæ fidei populos gesta sint: satis significatū ipsa reticēdi electione sufficiat. Interea in Aphricā ptribus Firmus sese excitatis Mauroꝝ gentibus regē cōstituens: Aphricā Mauritaniāq; uastauit. Cæsareā urbem nobilissimā Mauritaniæ dolo captā: deinde cædibus incendiisq; cōpletā Barbaris in prædā dedit. Igitur comes Theodosius Theodosii qui post impio præfuit: pater a Valente missus effusas Mauroꝝ gēres multis proeliis fregit: ipsumq; Firmū afflictum & oppressum coegit ad mortē. Post cū expientissima puidetia totam cū Mauritania Aphricā meliorē pristinis legib; reddidisset: instimulatē & obrepente inuidia iussus interfici: apud Carthaginē baptizari in remissioe peccatorū præoptauit. At postq; sacramentū christi quod quæsierat asssecutus est: post gloriosam sæculi uitā: etiā de uitæ æternitate securus percussori iugulum ultro præbuit. Gratianus interea impator admodū iuuenis cū inæstimabilē multitudinē hostiū Romanis infusam finibus cerneret: fretus christi potetia longe impar militū numero sese in hostē dedit: & cōtinuo apud Argentariā opidum galiarū formidolosissimū bellū incredibili felicitate cōfecit. Nam plus q̄. xxx. M. Alemānoꝝ minimo Romanorū detrimēto in eo proelio interfecta narrantur. Tertio. x. autē anno imperii Valentis: hoc est paruo tpe postea q̄ Valens per totū orientē ecclesiæ lacerationes sanctorūq; cædes egerat radix illa miseriæ nostrarū copiosissimos simul frutices germinauit. Sigdē genus Hunnoꝝ diu inaccessis seclusa montibus repētina rabie percita exarsit in Gothos: eosq; sparsim cōturbatos ab antiq; sedibus expulit. Gothi transito Danubio fugiētes a Valente sine ulla fœderis pactione suscepti: ne arma quidē quo tutius Barbaris crederetur: tradidere Romanis. Deinde ppter intolerabilem auaritiā maximi ducis fame & iniuriis adacti in arma surgētes: uicto Valentis exercitu per Thraciā sese miscētes simul oīa cædibus: incendiis: rapiniisq; fuderūt. Valens egressus de Antiochia: cū ultima infelicis belli sorte traherēt: sera peccati maxima poenitētia stimularus episcopos cæterosq; sanctos reuocari de bellis impauit. Itaq; xv. impii sui anno lachrymabile illud bellū in Thracia cū Gothis iam tūc exercitatione uiriū rerūq; abundantiā instructissimis gessit: ubi primo statim impetu Gothorū perturbatæ Romanorū equitū turmæ nuda peditū deseruere præsidia. Mox legiōes peditū undiq; equitatu hostiū cinctæ: ac primū nubibus sagittarū obrutæ: deinde cum amētes metu sparsim per deuia cogerent: funditus cæsa gladiis insequentū: conatq; perierunt. Ipse impator cū sagitta faucibus uersusq; in fugā ægre in cuiusdā uillulæ casam deportatus lateret: ab insequentibus hostibus deprehensus: subiecto igne cōsumptus est: & quo magis testimoniū punitionis eius & diuinæ indignationis terribili posteris esset exēplo: cōmuni caruit sepultura. Consoletur se & in hoc peruicacia miseriæ gentiliū: quia tpius & regibus christianis tantæ simul congestæ clades præssam rei. p. onerare ceruicē: euerlæ puincia: deletus exer-

firmus

Theodosius
comes

hūni

citus imperator incensus. Magnum re uera hoc est ad nostrum dolorem magisq;
miserū quo magis nouum. Sed quid hoc ad cōsolationē p̄ficat paganorum: qui
palam prauident & in his quoq; p̄secutorem ecclesiarum fuisse punitum: Vnus
deus unam fidē tradidit: unam ecclesiam toto orbe diffudit: hanc aspicit: hanc di
ligit: hanc defendit. Quolibet se quisq; nomine tegat: si huic nō sociatur alienus:
si hāc impugnat inimicus est. Consolentur se gentiles inquit uolunt Iudaeor;
Hæreticorūq; supplicii tantū & unum deum esse: & eundē p̄sonar; acceptorem
nō esse: uel ex hac potissimū ualentis extincti p̄batione fateantur. Gothi antea p
legatos supplices poposcerūt: ut illis episcopi: a quibus christianæ fidei regulam
dicerent: mitterent: Valens impator exitiabili prauitate detētus doctores Arria
ni dogmatis misit. Gothi primæ fidei rudimentū quod accepe tenuerūt. Valens
catholicæ fidei normā: quā prius habuerat derelinquens: p̄uerso Arrianor; dog
mati sese illexit. Itaq; iusto dei iudicio ipsi eū uiuū incenderūt: qui p̄pter eū etiā
mortui uitio erroris arsurī sunt. Anno ab urbe cōdita. M.c. xxxii. Gratian⁹ .xl.
ab Augusto post mortē Valentis sex annis imperiū tenuit: quīs iā dudum antea
cū patruo Valente & cū Valentiniano fratre regnaret qui cū afflictum ac pene
collapsū rei. p. statū uideret: eadē puisionē qua quondā legerat Neria Hispa
niæ uirū Traianū: p̄ quē res publica reparata est: legit & ipse Theodosiū æque
Hispanū uirū: & restituēdæ rei. p. necessitate apud Syrmū purpurā induit: oriē
tisq; & Thraciæ simul præfecit impio hoc p̄fectiore iudicio: quā cū i oībus huma
næ uitæ uirtutibus iste par fuerit: in fidei sacramento religionisq; cultu sine ulla
cōpatione præcessit: siquē ille p̄secutor: hic p̄pagator ecclesiæ. Ita illi ne unus q/
dem p̄prius filius: quo successore gauderet: indultus est: huius aut orienti simul
atq; occidēti p̄ succiduas usq; ad nūc generationes gloriosa p̄pagatio dominat̄.

Creatus imperator Theodosius a Gratiano Constantinopolim intrauit uictor.

Taq; Theodosius afflictā rem. p. ira dei: reparandā credidit misericor
dia illius omnēq; fiduciam sui ad opē christi conferens maximas illas
Scythicas gentes formidatasq; cunctis maioribus: Alexandro quoq; illi
magno: sicut Pompeius Corneliusq; testati sunt: ciuitas: nunc aut extincto Ro
mano exercitu: Romanis equis armisq; instructissimas: hoc est Alanos. Hūnos:
& Gothos incūctanter aggressus magnis multisq; præliis uicit. Urbē Constan
tinopolim uictor intrauit: & ne parua Romani exercitus manū assidue bellādo
detereret: foedus cū Athanarico Gothor; rege p̄cussit. Athanaricus aut continuo
ut Cōstantinopolim uenit: diē obiit. Vniuersæ Gothor; gētes rege defuncto aspi
cientes uirtutē benignitatēq; Theodosii Romano sese impio dederunt. In his
etiā diebus Persæ: qui Iuliano interfecto aliisq; impatorib⁹ sape uictis: nūc etiā
Valēte in fugā acto recentissime uictoriæ satietatē cruda insultatione ructabāt:
ultro Cōstantinopolim ad Theodosiū misere legatos: pacē suppliciter postulātes.
Ictumq; tūc foedus est: quo uniuersus oriēs usq; ad nunc trāquillissime fruitur.
Interea cū Theodosius in oriēte subactis Barbaror; gētibus Thracias tandē ab
hoste liberas reddidisset: & Arcadiū filiū suū consortē fecisset imperii: maximus
uir quidē strenuus & p̄bus atq; Augusto dignus: nisi cōtra sacramēti fidem per
tyrannidē emerisset in Britānia inuitus propemodū ab exercitu imperator crea
tus in Galliam transiit: ubi Gratianū Augustum subita incurfione perterritum:

Theodosius
imp 1761

Arcadius
imp

Maximus
tyran⁹ 177

atq; in Italiam transire meditantē dolis circfuentum interfecit: fratremq; eius Valentinianū Augustū Italia expulit Valentinianus in orientē refugiens a Theodosio paterna pietate susceptus: mox etiam imperio restitutus est.

Nno ab urbe cōdita. M. c. xxxviii. Theodosius. xli. interfecto a Maximo Gratiano imperiū Romani orbis obtinuit: mās itq; in eo ānis. xi. cū iam in orientis partibus. vi. annis Gratiano uiuente regnasset: itaq; iustis necessariisq; causis ad bellum ciuile permotus: cū e duobus Augustis fratribus & ultione unius interfecti sanguis exigeret: & restitutionem miseria alterius exultantis oraret: posuit in deo spem suā: seq; aduersus Maximū tyrannum sola fide maior. Nam longe minor erat uniuersa apparatus bellici copiarum: priuipuit. Aquileiā tunc maximus uictoriā suā spectator infederat. Andragatius uero comes eius summā belli administrabat: qui cum largissimis militū copiis: ipsaq; magnarū copiarū fortitudine præcellente consilio omnes incredibiliter alipium ac fluminū aditus cōmunisset: ineffabili iudicio dei: nauali expeditione dū incautum hostē præuenire & obruere parat: sponte eadē: quæ obstruxerat claustra: deseruit. Ita Theodosius nemine sentiēte: ut non dicam repugnante: uacuas transiit alpes: atq; aquileiam improuisis adueniens hostē illum magnū maximum trucē & ab imānissimis quoq; germanorū gentibus tributa ac stipēdia solito terrore nominis exigentē sine dolo & cōtrouersia clausit: caput & occidit. Valentinianus recepta Italia potius impio est. Andragatius comes cognita, Maximinece præcipitē sese e nauī in undas dedit ac suffocatus est. Theodosius incruē tam uictoriā deo procurate suscepit. Ecce regibus & tpibus christianis qualiter bella ciuilia cū uitari nequeunt: transigunt. Ad uictoriā peruentū est: irrupta est ciuitas: correptus Tyrānus. & hoc parū est. Ecce a parte alia uictus hostilis exercitus atq; ipso Tyrāno truculentior comes Tyrāni ad mortē coactus tantæ dissolutæ elusæq; insidiæ: tanti apparatus exinaniti sunt: & tñ nullus dolos struxit: nullus acie disposuit: postremo nullus. s. gladiū de uagina extulit. Formidolosissimū bellū sine sanguine usq; ad uictoriā & in uictoria duorū morte cōfectū est. Et ne hoc quisq; casu factū putet: quo magis potētia dei qua dispēsant & iudicant uniuersa: propalato sui testimonio declarat: obstrepentiū mētes uel ad cōsulationē uel ad fidē cogat: dico rem ignotā omnibus & oibus notā. Post hoc bellū quo Maximus interfectus est multa utiq; sicut oēs recognoscimus: Theodosiūq; filiū eius Honorii usq; ad nunc externa bella & ciuilia cōsecuta sunt: & tñ oīa pene usq; in hodiernū diem equidē cū fructu simplicis sanctæq; uictoriæ: uel nullo uel minimo sanguine quieuerunt. Igitur Valentinianus iunior regno restitutus extincto Maximo: eiusq; filio uictore: quē imperatorē gallis Maximus relinquens præfecerat: ipse in galliā transiit: ubi cum trāquilla rep. in pace ageret: apud Viennā dolo Arbogastis comitis sui: ut ferunt: strangulatus atq; ut uoluntariam sibi cōsciuisse mortem putaretur: laqueo suspensus est.

Arbogastes Valētiniano ipatore occiso statim Eugeniū tyrānū fecit ipatorē. Ortuo Valentiniano Augusto Arbogastes Eugeniū tyrānū mox creare ausus est Legitq; hoīem: cui titulū impatoris iponeret ipse acturus imperiū uir barbarus: aīo: cōsilio: manu: audacia: potētiāq; nimis cōtraxitq; undiq; innumeras inuictasq; copias uel Romanorū præsidis uel auxi-

his Barbarorū: alibi potestate: alibi cognatione subnixus. Historiā notā etiam
 oculis plurimorū: quā melius qui spectare nouerunt. Dilatari nō opus est uer-
 bis: potētia dei nō fiducia hominis uictorem semper extitisse Theodosiū Arbo-
 gastes iste prācipuum in utroq; documētum est: qui & tūc cū Theodosio paruit
 tantis instructum prāsidiis Maximū ipse minimis caput: & nūc cum aduersus
 eundem Theodosiū collectis Gallos & Francorūq; uiribus exūdauit: nixus etiam
 prācipuo cultu idoloz: magna tamē facilitate succubuit. Eugenius atq; Arboga-
 stes instructus acies capis expedierāt: arcta alpiū latera atq; inuicabiles transi-
 tus prāmisis callide insidiis occuparāt: ut etiā si numero ac uiribus impares fo-
 rent: sola tamē belli dispositiōe uictores. At uero Theodosius in summis alpi-
 bus cōstitutus: expertus cibi ac somni sciēs q; destitutus suis: nesciēs q; clausus alienis:
 dñm christum solus solum: qui posset oīa: corpore humi fusus: mente coelo fixus
 orabat. Dehinc postq; insonē noctem precū cōtinuatione transegit: & testes ppe-
 modū quas in precū prāsidiū celestis appēderatus lachrymaz lacunas reliquit
 fiducialiter arma corripuit solus. Sciēs uero se esse nō solum signo crucis tuēdū
 sed & uictoriā adepturū: signo crucis se muniēs signum uictoriā dedit: ac se
 in bellum etiā si nemo sequerē: uictor futurus imisit. Prima salutis uia exitit.
 Arbitrio hostiliū partiū comes qui cū ignaz imperatorē circūpositis excepisset
 insidiis: cōuersus ad reuerentiā prāsēntis Augusti non solum periculo liberauit.
 Verū etiā instruxit auxilio. At ubi ad cōtigua imiscendā pugnae spacia peruen-
 tum est: cōtinuo magnus illae & ineffabilis turbo uentoz in ora ostiū ruit. Fere-
 bantur per aerem spicula nostrorū: atq; ultra mensurā humani iactus per magnū
 inane portata nūq; pmodum cadere priusq; impingerēt sinebant. Porro turbo
 aut cōtinuus ora pectoraq; hostium nūc illis grauitē scutis euerberabat: nunc
 impressis pīnaciter obstructa claudebat: nūc auulsis uiolēter destituta nudabat
 nūc oppositis iugiter in terga trudebat: rela etiā quae ipsi uehēmēter intorserāt:
 excepta uentis impetu supinata: ac retrorsum coacta ipsos infelicitē cōfigebāt.
 Prospexit sibi humanae conscientiae pauor. Nam cōtinuo sese parua suoz manu
 fusa uictori Theodosio hostilis strauit exercitus.

Eugenius tyrānus captus est & occisus.

Eugenius captus atq; interfectus est. Arbogastes sua se manu percussit.
 Ita & hinc duorū sanguine bellum ciuile restinctum est absq; illis. x.
 M. Gothorū: quos prāmisse a Theodosio Arbogastes delesse funditus fertur:
 quos utiq; perdidisse lucrum: & uinci uincere fuit. Non insulto obrectatoribus
 nostris. Vnum aliquod ab initio urbis: cōditae bellum pferant tam pia necessi-
 tate susceptum: tam diuina foelicitate cōfectum: tam clementi benignitate sopi-
 tum: ubi nec pugna grauem cādem: nec uictoria truentam exegerit ultionem:
 & fortasse concedam ut non haec fidei christiani ducis concessa uideantur: quā-
 uis ego hoc testimonio non laborem: quādo unus ex ipsis poeta quidē eximius:
 sed paganus puicacissimus huiusmodi uersibus & deo & homini testimoniu tu-
 lit: qbus ait. O nimiū dilecte deo tibi militat aether: & cōiurati ueniūt ad classica
 ueti. Ita cōelitus iudicatū est inter partē et sine prāsidio hoīum de solo deo humi-
 liter sperantem: & partē arrogātissime de uiribus suis & de idolis prāsumentē.
 Theodosius autē cōposita trāq; illarū re. p. apud Mediolanū cōstitutus diē obiit.

Arcadius & Honorius regnum imperii Romani susceperunt.

Nno ab urbe cōdita. M. c. xlix. Arcadius Augustus: cuius nunc filius Theodosius oriētem regit: & Honorius Augustus frater eius: cui nūc res. p. inicitur. xlii. loco cōmune imperiū: diuisis tantū sedibus tenere cōperūt: uixitq; Arcadius post patris excessum annis. xii. impīiq; summā Theodosio filio suo paruo admodū moriēs tradidit. Interea Gildo comes qui in initio regni eorū Aphricā præerat: simul ut defunctū Theodosiū cōperit: siue ut quidā ferūt: quadā p̄motus inuidia Aphricā orientalis imperii partibus iungere molitus est: siue ut alia tradit opinio: minimā in paruulis spem fore arbitratu: præsertim cū absq; his nō facile antea quisq; pusillus in impio relictus ad maturitatem uirilis ætatis eualerit: isti q; propemodū soli inueniant: quos ob gratiā prius ac suā fidē & diuisos & destitutos christi tutela puexerit: Aphricā excerptam a societate rei. p. sibi usurpare ausus est gentili magis licētia cōtentus: q̄ ambitu regie affectionis inflatus. Huic Mascezel frater fuit: qui nouarū rē molitiones in fratre perhorrescēs cū filiis adolescētibus in Italiā rediit. Gildo & absentia fratris & præsentia filiorū eius suspectam habēs: adolescētes dolo circūuētos interfecit. Ad hūc iam ut hostē bello insequēdū Mascezel frater missus est: quē idoneum p̄curādā reip. fore p̄pria orbitatis recēs dolor pollicebat. Igī Mascezel iam inde a Theodosio sciēs: q̄tū in rebus despatissimis oīo hoīs per fidē christi a clemētia dei impetraret: caprariā insulā adiit: unde secum sanctos seruos dei aliquot p̄motus precibus suis sumpsit: cū his orōnibus ieiuniis: psalmis dies & noctes cōtinuās sine bello uictoriā meruit: ac sine cæde uindictam ardalis fluminis nomē est: quod fluit inter Thebaste & Metriderā ciuitates: ubi cū parua manu: hoc est cū. v. M. ut aiunt: militū cōtra. lxx. M. hostiū castrametatus: cū interiecta mora excedere loco: oppositasq; præiacētis uallis angustias transgredi uellet: intercurrēte noctē, b. Ambro. episcopū Mediolani paulo ante defunctū per somnium sibi uidere uisus est: significātē manu & impacto ad humū ter baculo dicentē: hic: hic: hic. Q uod ille prudētī cōiectura intellexit: merito annūciantis si dem uictoriæ: uerbo locū: numero diem significari. Substitit ac tertio demū die post noctē orōnibus hymnisq; puigilem munitus ipsis cœlestiū sacramētōz mysteriis in hostē circūfusus p̄cessit. Et cū ad eos qui primi occurrant pia pacis uerba iactaret: signiferū quēdam insolenter obstitentē: iam iāq; pugnā excitantē gladio percussit in brachio: eumq; manu debilem ipso uulnere coegit pronū inclinare uexillum. Quo uiso reliquæ cohortes deditionē iam fieri prioz estimantes: certatim sese ad Mascezelem signis tradere cōuersis. Barbari quoq; magnam multitudinem Gildo ad bellum deduxerat: defectu militum destituti in diuersa fugierunt. Gildo occisus est.

Gildo & ipse fugā mollitus arrepta nauī: ut in altum prouectus: ac deinde reuocatus in Aphricā est: post aliquot dies strangulatus interiit.

Periclitaremur sub tantoz miraculoz relatu: quasi præsumpta mētiē di impudētia: si adhuc uocē nostrā cōsciētia eorū qui interfuere nō præcurreret. Nullæ agunt insidiæ: nulla corruptio &. lxx. M. hostiū uincunt. Pene sine pugna fuit uictus ad tēpus: ne plus audeat uictor iratus. Transportat in diuersum locū: ut nesciat a fratre occidi: quo uindictetur occisi. Sane idē Mascezel elatus

Honorius
imp̄

Theodosius
imp̄

Gildo
comes

Mascezel

Ambrosius
ep̄s

rex secundarum insolentia: post habito sanctorum consortio cum quibus antea deo militans uicerat: etiam ecclesiam temerare ausus est: atque ex ea quosdam non dubitauit extrahere. Secuta est poena sacrilegi. Nam iisdem supstitibus atque insultantibus: quos ab ecclesia ad poenam pertraxerat: post aliquantum tempus solus ipse punitus est: perbuitque in se uno ad utrumque semper diuinum uigilare iudicium: quando & cum sperauit adiutus & cum contempsit: occisus est. Interea cum a Theodosio impatore senior singulis potissimis infantum cura & disciplina utriusque palatii commissa esset: hoc est Rufino orientalis aula: Stiliconi occidentalis imperii quod uterque egerit: quidue agere conatus sit: exitus utriusque docuit cum alius sibi: alius filio suo affectus regale fastigium: ut rebus repetere turbatis necessitas reipublicae scelus ambitus tegeret: gentes Barbaras ille imisit: hic fouit. Taceo de Halarico rege cum Gothis suis saepe uicto: saepe concluso: semperque dimisso. Taceo de infelicibus illis apud Polentiam gestis cum Barbaro & pagano duce: hoc est Sauli cui summa belli commissa est: cuius improbitate reuerentissimi dies: & sanctum pascha uiolatum est: cadentique hosti propter religionem: ut pugnaret exortum est: cum quidem ostendente in breui iudicio dei: & quid fauor eius posset: & quid ultio diuina exigeret: pugnares uicimus: uictores uicti sumus. Taceo de ipsorum inter se Barbarorum crebris dilacerationibus cum se inuice Gothorum cunei duo deinde Halani atque Huni uariis caedibus populabantur.

Rhedagaisus hostis Italiam intrauit & occisus est cum gente sua.

Rhedagaisus omnium antiquorum praesentiumque hostium longe immanissimus repetito impetu totam inuadit Italiam. Nam fuisse in populo eius plus quam .cc. M. Gothorum ferunt. Hic supra hanc incredibilem multitudinem indomitamque uirtute paganus & Scythia erat: qui ut mos est Barbaris huiusmodi gentibus omnem Romani generis sanguinem diis suis propitiare deuouerat. Hoc igitur Romanis arcibus imminere fit omnium paganorum in urbe concursus clamantium: hostem esse cum utique uirium copia tum maxime praesidio deorum uincendum: potentem urbem autem ideo destitutam & mature pituram: quia deos & sacra perdidit: magnis querelis ubique agitur: & continuo de repetendis sacris celebrandisque tractatur. Ferunt tota urbe blasphemiarum uulgo nomen christi tamquam lues aliqua praesentium temporum probris ingrauari. Itaque ineffabili iudicio dei factum est: ut quoniam in permixto populo piis gratia impiis poena deberetur: oportebatque permitti hostes: qui insuasibile in plurimis: & contradicere ciuitatem feruoribus solitos flagris coarguerent: non tamen eos qui indiscrete cunctos interperata caede delerent: duo tunc populi Gothorum cum duobus potentissimis regibus suis per Romanas puercias bacchantes: quorum unus christianus propter Romano populo: & ut res docuit: timore dei mitis in caede: alius paganus Barbarus & uere Scythia: qui non tamen gloriam: aut praedam: quantum inextirpabili crudelitate ipsam caedem amaret. In caede & hic iam receptus sinu Italiae Roma est proximo tremente terrore quassabar. Itaque si huic ultionis potestas permitteretur quae Romani ob hoc praecipue timendum arbitrabantur: quia fauorem deorum sacrificiorum obsequiis inuiteretur: & imo deratior caede sine fructu emedationis arsisset: & error nouissimus peior priore creuisset: quandoque in pagani & idolatrae manus incidisse non solum paganis reliquiis de restaurando cultu idolorum esset indubitata persuasio: sed & christianis periculosa persuasio cum & hi praepudicio terrentur: & illi confirmarentur exemplo. Quamobrem iustus dispensator humani generis deus prope paganum hostem uoluit: & christianum pra-

Votum
rhedagasi

ualere permisit: ut pagani blasphemantesq; Romani & illo cōfunderent. p̄dito: & hoc punirent. imissio: maxime cū impatoris Honorii admirāda in rege cōtinētia & sanctissima fides nō parā diuinā misericordiā mereret. Cōcedunt qdē aduersus imānissimū illū hostē Rhedagaisum aliorū hostiū turmā cū copiis suis inclinantur ad auxiliū eorū animi. Assunt Vldinus & Sarus Hūnorū & Gothorū ducēs præsidiō Romanorū: sed nō finit deus rē potētiā suā uirtute hoīum & maxime hostiū uideri. Cōterritū diuinitus Rhedagaisum in Fesulanos mōtes coegit: eiusq; secūdu eos q; parcissime referūt. cc. M. hoīum inopū cōsiliū & cibi in arido & aspo mōtis iugo urgēte undiq; timore cōcludit: agmina q; b̄dudū angustia uidebat. Italia latēdi spe i unū ac parū uerticē trudit. Quid multis morer? Nō disposita in bellū acies fuit: nō furor timorq; incerta pugnā prætulit: nō cades acta: nō sanguis effusus est: quod felicitati postremo loco deputari solet: dāna pugna euetū cōpēsara uictoriā: edētib; bibētib; ludētibusq; nris tāti illi tāq; imanes hostes esuriētes & sitiētes: lāguētēsq; cōfecti sunt. Parū hoc est: nisi captū & cathenatū ac subiugatū sciāt: quē timuere. Romani: illūq; idolatrā suā: cuius sacrificia se magis p̄timescere q; arma fingeant: sine proelio uictū ac uinctū. sub iugo cathenisq; despiciāt. Igit̄ rex Rhedagaisus solus spem fugā sumēs clā suos dēseruit: atq; in nros incidit: a qbus captus & paulisp̄ retentus ac deinde interfectus est. Tāta uero multitudo captiuorū Gothorū fuisse fert̄: ut uilissimarū pecudum mō singulis aureis passim greges hoīum uēderent. Sed nihil supesse deus de eodē populo finit. Nā ilico cunētis qui emebant moriētibus: quod improbi emptores eorū nō impēderūt turpiter. precis: expēderūt misericorditer sepulturis. Igitur ingrata Roma: quā sicut nunc sensit nō ad remittendā sed ad reprimēdam idolatriā præsumptionē iudicis dei obliquā misericordiā: ita cōtinuo ppter uiuorū mortuorūq; sanctorū piā recordationē dei irā passura nō plenā: si forte cōfusa p̄cēniteat: & per experiētiā fidem discat: ab incurso Halarici regis & hostis: sed christiani aliquātulo ad tēpus spacio differtur.

Stilico uoluit usurpare imperiū Romanū pro filio. Nterea comes Stilico Vuandalorū imbellis auarā perfidā & dolosā gentis genere editus: paruipēdens q; sub imperatore impabat: Eucherium filiū suū: sicut a plerisq; tradit̄: iam inde christianorū p̄secutionem a puero priuatoq; meditantē in impio quoquo modo substituere nitebatur. Q uamobrē Halaricū cunctāq; Gothorū gentē pro pace optima & quibuscūq; sedibus suppliciter ac simpliciter orantē: occulto fœdere fouens: publicā autē & bellī & pacis copia negata ad terendā terendamq; rem. p. reseruauit. Præterea gentes alias copiis uiribusq; intolerabiles: quibus nunc Galliā Hispaniarūq; prouinciā prementur: hoc est Halanorū Sueuorū Vuandalorū: ipsoq; simul motu impulsum Burgundionum ultro in arma sollicitans deterfo semel Romani nominis metu suscitauit: eas interim ripas Rheni quaterere & pulsare Galliā uoluit: sperans miser sub hac necessitatis circumstantiā: quia & extorquerē imperiū genero posset in filium: & gentes Barbarā tam facile cōprimi q; cōmoueri ualerēt. Itaq; ubi imperatori Honorio exercituiq; Romano hæc tantorū scelerū scena patefacta est: commoto iustissime exercitu occisus est Stilico: qui ut unum puerum purpuram indueret: totius generis humani sanguinem dedit. Occisus est

Vldinus
Sarus

& Eucherius qui ad cōciliandū sibi fauorē paganorum restitutione templorum & euerfione ecclesiarum imbuturum se regni primordia minabat: pauciq; cum iisdē Satellites tantarum mollitionum puniti sunt. Ita minimo negotio paucorumq; pœna ecclesiæ christi cum imperatore religioso & liberatæ sunt & uindicta. Itaq; post hæc tanta augmēta blasphemiarum nullamq; puram ultima illa diuq; suspensa urbem pœna consequitur.

Halaricus urbem expugnauit Romam: & deprædatus est.

Dest Halaricus: trepidam Romā obsedit: turbat irrumpit: dato tamē præcepto prius: ut si qui in sancta loca præcipueq; in sanctorum apostolorum Petri & Pauli basilicas cōfugissent: hos in primis inuiolatos securosq; esse sinerēt. Tum deinde inquātum possent prædæ iuhiātes a sanguine temperarēt: accidit quoq; quo magis illa uerbis irruptio indignatione dei acta: q̄ hostis fortitudine probaretur: ut. b. Inno. Romanæ ecclesiæ episcopus: tāq; iustus Loth subtractus a Sodomis occulta prouidētia dei apud Rauēnam tūc positus peccatoris populi nō uideret excidium. Discurrētibus itaq; per urbem Barbaris forte unus Gothorum idemq; potēs & christianus sacram deo uirginē iam ætate prouectam in quadam ecclesia domo repperit. Cūq; ab ea aurum argētumq; honeste exposceret: illa fideli cōstantia esse apud se plurimum & mox proferēdum spondit: ac protulit. Cūq; expositis opibus attonitum Barbarum magnitudine & pondere ac pulchritudine ignota & uasorum qualitate uideret: uirgo christi ad Barbarū ait. Hæc Petri apostoli sacra ministeria sunt: præsume si audes de facto tu uideris. Ego quia defendere nequeo: cōtendere nō audeo. Barbarus uero ad reuerentiam religionis timore dei & fide uirginis motus ad Halaricum hæc per nuncium rettulit qui continuo reportari ad apostoli basilicam uniuersa ut erant: uasa imperauit: uirginem etiam simulq; omnes qui se adiungerēt christianos: eodemq; cum defensione deduci. Ea domus sanctis sedibus longo ut ferunt: & medio interiectu urbis aberat. Itaq; magno spectaculo omnium disposita per singulos singula & super capita lata palam aurea atq; argentea uasa portantur: exerts undiq; ad defensionē gladiis pia pompa munitur: hymnus deo Romanis Barbarisq; cōcinentibus publice canitur: perfonat late in excidio urbis salutis tuba: omnesq; etiā in abditi latētes inuitat: ac pullat: cōcurrūt undiq; ad uasa Petri: uasa Christi. Plurimi etiam pagani christianis p̄fessione si nō fide admiscēt: & per hoc tamē ad tempus: quo magis confundantur: euadunt. Quāto copiosius aggregātur Romani cōfugiētes: tanto auidius circūfunduntur Barbari defensores. O sacra & ineffabilis diuini iudicii discretio. O sanctum istud & salutare flumē: quod per arua exortum dum beato alueo in sanctorum sedes tendit: oberrantes periclitantēsq; animas in sinum pia rapacitate peruexit. O præclara illa christianæ militiæ tuba: quæ generaliter cūctos dulcissimo ad uitā modulamine inuitās: quos ad salutē inobediētes non suscitauit: inexcusabiles reliquit ad mortē. Mysteriū hoc quod in transferendis uasis: dicēdis hymnis: ducendis populis fuit: tāq; magnū cribrum fuisse arbitror: per quod ex cōgregatione populi Romani tāq; ex magna massa frumēti per oīa ex uniuerso ambitu ciuitatis laterarū foramina effluxere grana uiua siue occasione siue ueritate cōmota oīa: tamē de præsentē salute credentiā ex horreo dominicæ preparatiōis accepta sunt.

Vasa
b̄ti petri

Reliqua uero sicut stercore: & uelut palea ipsa uel incredulitate uel inobedientia præiudicata ad exterminium atq; incendium remanserunt: quis hæc perpendere plenè miraculis: quis prædicare dignis laudibus queat: Tertia die Barbari q̄ ingressi urbem fuerat: sponte discedunt: factò quidem aliquatarum ædium incendio: sed ne tanto quidam quatum. dcc. conditionis eius anno casus effecerat. Nam si exhibitam Neronis impatoris sui spectaculis inflamationem recenset: p̄culdubio nulla cõparatione æquiparabitur secũdum id: quod excitauerat lasciuia principis: hoc quod nũc cõtulit ira uictoris. Neq; uero Gallos meminisse in huiusmodi collatione debeo: quã continue pene per anni spatium incensa urbis attritos cineres possederũt. Et ne quisquã forte dubitaret ad correptionẽ supbæ lasciuia: & blasphemia ciuitatis hostibus fuisse pmissum: eodẽ tpe clarissima urbis loca fulminibus diruta sunt quæ inflãmari ab hostibus nequiuerunt. Anno itaq; ab urbe cõdita. M. c. lxxiii. irruptio urbis per Halaricũ facta est: cuius rei quis recens memoria sit: tamẽ si quis ipsius populi Romani & multitudinẽ uideat & uocem audiat: nihil factum: sicut etiã ipsi fatetur: arbitrabitur nisi aliquãtis adhuc existẽtibus ex incẽdio ruinis forte doceatur. In ea irruptione Placidia Theodosii principis filia: Arcadii & Honorii impatorũ soror: ab Atthaulfo Halarici p̄pinquo capta est atq; in uxorem assumpta: quasi eã diuino iudicio uelut sp̄ale pignus obsidẽ Roma tradiderit. Ita iuncta Barbari potẽtissimi regis cõiugio multo rei. p. cõmodo fuit. Interea ante bienniũ Romanæ irruptiõis excitatæ per Stiliconem gẽtes Halanorũ: ut dixi: Sueuorũ: Vuandalorũ: multaq; cum his aliæ Francos proterũt: Rhenu transẽit. Gallias inuadũt: directoq; impetu Pyreneum usq; pueniũt: cuius obice ad tẽpus repulsa per circũtacentes puincias refundunt. His per Gallias bachatib⁹ apud Britanias Gratianus municeps eiusdem insula tyrãnus creat: & occidit. Huius loco Cõstantinus ex infima militiã ppter solã sp̄e nois sine merito uirtutis eligit: qui cõtinuò ut inuasit imperiũ in Gallias trãsiit. Ibi sæpe a Barbaris incertis fœderib⁹ illusus detrimẽto magis rei p. fuit. Misit uero in Hispanias iudices: quos cũ puincia obediẽter accepissent duo fr̄es iuuenes nobiles & locupletes Didymus & Verianianus nõ assumpsere: ne aduersus tyrãnũ qdẽ tyrãnidẽ: sed ipatori iusto aduersus tyrãnũ & Barbaros tueri sese patriãq; suã molliti sunt. Quod ipso gesta rei ordine patuit. Nã tyrãnidẽ nemo: nisi celeriter maturatã secreto inuadit: & publica arma cuius summa est: assumpto diademate ac purpura uideri ante q̄ sciri. Hi si uero plurimo tpe seruos tãtũ suos ex p̄priis præsidiis colligẽtes ac uernacula alentes sumptibus: nec dissimulato pposito absq; cuiusq; inq̄titudine ad Pyreni claustra tendebant: aduersus hos Cõstantinus Cõstantẽ filiũ suũ: phdolor: ex monacho Cæsare factũ cũ Barbaris qbusdã qui quondã in fœdus recepti atq; in militiã allekti Honoriaci uocabãtur: in Hispanias misit. Hinc apud Hispanias prima mali labes. Nam interfectis illis fratrib⁹ qui tutari priuato præsidiò Pyreni alpes mollebantur: his Barbaris quasi in preciũ uictoriæ primũ prædandi in Palatinis cãpis licẽtia data: dehinc supradicti montis claustrorũq; eius cura pmissa est: remota rusticanorũ fideli & utili custodia. Igit̃ Honoriaci imbuti præda & illecti abũdantiã: quo magis scelus ipunitũ foret: atq; ipsis sceleris plus liceret: p̄dita Pyreni custodia claustrisq; patefactis cunctas gẽtes: quæ p Gallias uagabant: Hispanias

Placidia

Gratian⁹
tyrãn⁹Constantin⁹
tyrãn⁹Didymus
Verinian⁹

Constant

Honoriaci

provinciis imittunt: iidemque ipsi adiunguntur ubi actis aliquādiu magnis cruen-
 tisq; discursibus post graues rerum atq; hominum uastationes: quaz ipsos quoq;
 modo poenitet: habita sorte: & distributa usq; ad nunc possessione consistunt.
 Multa nunc mihi de huiusmodi rebus facultas loquendi foret: si non secundum
 omnes homines apud uniuersumq; mentem conscientia secreta loqueretur. Irru-
 pta sunt Hispania: cades: uastationesq; passae sunt: nihil quidem nouum. Hoc
 enim nūc per bienniū illud: quo hostilis gladius sauit: sustinere a Barbaris: quod
 per .cc. quondam annos passae fuerant a Romanis: quod etiam sub imperatore
 Galeno per annos propemodum .xii. Germanis euerrentibus exceperunt. Verū
 tamē quis non se: qui sui suorūq; actuum uel etiam cogitationum conscius iudi-
 cia dei metuit iuste omnia passum: uel etiam parua sustinuisse fateatur: aut quis
 se non intelligit deumq; non metuit: quomodo nō iuste ista & quidem parua su-
 stinuit? Quae cum ita sint illud tantum clemētia dei eadem pietate qua dudum
 praedixerat: procurauit: ut secundum euāgelium suum: quo incessabiliter cōmo-
 nebat: cum uos persecuti fuerint in una ciuitate: fugite in aliam: quisq; egrediēs
 quo abire uellet ipsis barbaris mercennariis ministris ac defensoribus uteretur.
 Hoc tunc ipsi ultro offerebant. Et qui auferre omnia interfectis omnibus pote-
 rant: particulam stipendii ob mercedem seruitii sui & transuēcti oneris flagita-
 bant: & hoc quidem a plurimis factum est. Qui autem non crediderunt. euan-
 gelio dei quasi contumaces: uel si etiam non audierunt: dupliciter cōtumaces nō
 dederunt locum irae: iuste superueniente ira comprehensi & oppressi sunt: quāq;
 & post hoc quoq; continuo Barbari execrati gladios suos ad aratra cōuersi sunt:
 residuosq; Romanos ut socios modo & amicos fouent: ut inueniantur iam inter
 eos quidam Romani qui malint inter Barbaros pauperem libertatem: q̄ inter
 Romanos tributariam sollicitudinem sustinere: q̄q; si ob hoc solum Barbari Ro-
 manis finibus immissi forent: quod uulgo per orientem & occidentem ecclesiae
 christi Hunnis Sueuis Vuandalis & Burgundionibus: diuersisq; innumeris cre-
 dentium populis replentur: laudanda & attollenda misericordia dei uideretur:
 quādoq; dem & si cū labefactione nostri tantae gentes agnitionem ueritatis acci-
 perent: q̄ inuenire utiq; nisi hac occasione nō possent. Quid enim dāni est chris-
 tiano ad uitam aeternam inhianti huic saeculo quolibet tempore & quoquo pa-
 cto abstrahi? Quid autem lucri est pagano in medio christianorum aduersus si-
 dem obdurato si paulo diutius diem protrahat quādoq; moritura cui desperata
 conuersio est? Et quia ineffabilia sunt iudicia dei quae nec scire omnia nec expli-
 care quae scimus: possumus: breuiter expressei correctionem iudicis dei: quo-
 quo pacto accadat iuste sustinere: qui sciunt iuste sustinere qui nesciūt. Anno ab
 urbe condita. M. clxxv. Honorius imperator uidens tot oppositis tyrānis nihil
 aduersum Barbaros agi posse ipsos prius tyrannos deleri iubet. Constantio co-
 miti huius summa belli cōmissa est. Sensit tunc demum res. p. & quā utilitatem
 in Romano tandem duce receperit: & quā eatenus perniciem per longa tēpora
 Barbaris comitibus subiecta tolerarint.

Honorius rempublicam Cōstantio cōmittit: & extincti sunt omnes tyrāni.

Gitur Constantius comes in Galliā cum exercitu prouectus Cōstanti-
 nū impatore apud Arelatū ciuitatē clausit: cepit & occidit. Iam hinc

hispanie
irrupte

Constanti9
comes

Tyranni

ut de cathalago tyrannorum q̄breuissime loquar: Constantē filium Constantini Gerontius comes suus uir nequā magisq̄ probus apud Viennā interfecit: atq; in eius locum Maximū quandam substituit. Ipse uero Gerontius a suis militibus occisus est. Maximus exutus purpura: destitutusq; a militibus Gallicanis qui in Africā traiecti: deinde in Italiā reuocati sunt: nūc inter Barbaros in Hispania egens exulat. Ionius postea uir Galliæ nobilissimus in tyrāidem mox ut assur rexit: cecidit. Sebastianus frater eiusdē hoc solum ut tyrānus moretur: elegit. Nam continuo ut est creatus: occisus est. Quid de infelicissimo Attalo loquar: cui occidi inter tyrānos honor & mori lucrum fuit. In hoc Halaricus impatore facto interfecto resecto ac defecto: citiusq; his omnibus actis pene q̄ dictis mini/mū risit: & ludum spectauit imperii. Nec miq; si iure hac pompa miser lusus est: cuius ille umbratilis consul Tertulus ausus est in curia dicere: loquar uobis patres conscripti consul & pontifex: quorū alterum spero: sperans ab eo qui nō habebat spem: & maledictus utiq; qui spem suā posuerat in homine. Attalus itaq; tanq̄ inane imperii simulacrū cum Gothis usq; ad Hispanias portatus est: unde discedens nauis: incerta molliens in mari captus & ad Constantium comitē deductus: deinde impatori Honorio exhibitus trūcata manu uitæ relictus est. Heraclianus interea Africæ comes missus cū idem Attalus umbrā gestaret imperii Africā strenue aduersum iudices ab eo missos tutatus consularū asssecutus est: quo elatus supercilio Sabinum domesticum suum uirū ingenio callidum: industrisq; solertē & sapientē nominandum: si animi uires tranquillis studiis accōmodauisset: generū allegit: cum quo quorūdam periculorū suspensiones dum patitur: fecit atq; aliq̄uādiu Africana annona extra ordinē detenta ipse tandem cū im/mensa certe tēporibus nostris satis incredibili classe nauium Romā contendit. Nam habuisse tunc. iiii. M. lxx. naues dicitur quē numerum ne apud Xerxem quidem præclarū illum Persæ regem: nec Alexandrum magnū: uel quendam alium regum fuisse historiæ ferunt. Is simul ut cum agmine militū ad urbē pergens littore egressus est occursum comitis. Marini territis: & in fugā uersus arrepta nauī solus Carthaginē rediit: atq; ibi continuo militari manu interfectus est. Sabinus gener eius Constantinopolim fugit: unde post aliquātum temporis re/tractus exilioq; damnatus est. Hunc omnē cathalogum ut dixi: uel manifestorū tyrānorū uel inobedientiū ducum optima Honorius imperator religione & feclicitate meruit: merito sane quia in his diebus præcipiente Honorio & adiuuante Cōstantio pax & unitas per uniuersam Africam ecclesiæ catholicæ reddita est: & corpus christi: quod nos sumus grata discessione sanatum est: imposita executione sancti præcepti Marcellino tribuno uiro in primis prudenti & industrio: omniumq; bonorum studiorum appetentissimo quē Marinus comes apud Carthaginem incertum zelo stimularis an auro corruptus occidit: qui continuo reuocatus ex Africa factusq; priuatus uel ad poenam uel ad pœnitentiam cō/scientiæ suæ dimissus est. Anno ab urbe condita. M. c. lxxviii. Constantius comes apud arelatum Galliæ urbem consistens magna rerum gerendarū industria Gothos a Nerbona expulit atq; abire in Hispaniā coegit interdicto præcipue: atq; intercluso omni conatu nauium & peregrinorū usu cōmerciōrū Gothorum tunc populis Athaulfus rex præerat qui post irruptionem urbis ac mortē Halarici

Gerontiq

Maxim⁹
tyrān⁹Ionius
Sebastian⁹Attalus
ty

heraclian⁹

Sabin⁹

Classis
ingens

marin⁹

marcellin⁹

Athaulph⁹
rex

Placida: ut dixi: captiua sorore imperatoris in uxore assumpta: Halarico in regnum successerat. Is ut supra auditum atq; ultimo exitu eius probatum est: satis studiose sectator pacis: militare fideliter Honorio imperatori: ac pro defendenda Romana rei. p. impendere vires Gothorū vires præoptauit. Nam ego quoq; ipse uirū quēdam Narbonensem illustris sub Theodosio militiæ: etiā religiosum prudenteq; & grauē apud Bethleem oppidū Palestinæ beatissimo Hieronymo præbytero referēte audiui se familiarissimū Athaulfo apud Narbonā fuisse: ac de eo sæpe sub testificatione didicisse: quod ille cūm esset animo: uiribus: ingenioq; nimis referre solitus esset se in primis ardēter inhiasse: ut oblitterato Romano nomine Romanū omne solum Gothorū imperiū & faceret & uocaret: essetq; ut uulgariter loquar Gothia: quod Romania fuisset: fieret nunc Athaulfus: quod quondā Cæsar Augustus. At ubi multa experientia pbauisset: neq; Gothos ullo modo parere legibus posse ppter effrenatā Barbariem neq; reip. interdicti leges oportere sine quibus res publica nō est res. p. elegisse se saltē: ut gloriā sibi de redituendo in integrū augēdoq; Romano nomine Gothorū uiribus quæreretur: habereturq; apud posteros Romanæ restitutionis auctor: postq̄ esse nō poterat immutator. Ob hoc abstinere a bello: ob hoc inhiare paci nitebatur: præcipuē Placidia uxoris suæ: forminæ sanæ ingenio acerrimæ & religionis satis probatæ ad omnia bonæ ordinationum opera persuasū & cōsilio tēperatus. Cūq; eidē paci petendæ atq; offerendæ studiosissime insisteret apud Barchilonē Hispaniæ urbē dolo suorū: ut fertur: occisus est. Post hunc Segericus rex a Gothis creatus cū itidem iudicio dei ad pacē pronus esset: nihilominus a suis interfectus est. Deinde Vallia successit in regnū ad hoc electus a Gothis ut pacē infringeret: ad hoc ordinatus a deo: ut pacē confirmaret. Hic igitur territus maxime iudicio dei: quia cum magna supiore abhinc anno Gothorū manus instructa armis nauigiisq; trāsire in Africā molliret: in. xii. M. passuū Gaditani freti tēpestare correpta miserabili exitu perierat: memor etiā illius acceptæ sub Halarico cladis cum Gothi in Siciliā transire conati in conspectu suorū miserabiliter arrepti & demersi sunt pacē optimā cum Honorio impatore datis lectissimis obsidibus pepigit. Placidiam impatoris sororē honorifice apud se honesteq; habitā fratri reddidit. Romanæ securitati periculum suum obtulit: ut aduersum cæteras gentes: quæ per Hispanias cōsedissent: sibi pugnaret: & Romanis uinceret: quibus Halanorū: catari: Vandalorū: Sueuorūq; reges eodē nobiscum placito despecti forent: mādantes imperatori Honorio. Tu cum omnibus pacē habe. omniumq; obsides accipe. nos nobiscum configimus: nobis perimus: tibi uincimur: immortalis uero quæstus: erit reipublicæ tuæ: si utriq; pereamus. Quis hæc crederet: nisi res doceret. Itaq; nunc quotidie apud Hispanias geri bella gentium: & agi strages ex alterutro Barbarum crebris certisq; nunciis discimus: præcipuē Valliam Gothorum regem insistere patrandæ paci ferunt: ex quo utcunq; concesserim: ut licenter christiana tempora reprehendantur: siquid a conditione mundi usq; ad nunc summi factum felicitate doceatur. Manifestauimus ut arbitror atq; ostendimus non magis uerbo pene q̄ digito innumera bella sopita: plurimos extinctos tyrannos: compressas coangustatasq; addictas exinanitasq; immanissimas gentes minimo sanguine nullo certamine ac pene sine cæde. Superest ut obrectatores no-

Segericus
rex

Vallia
rex

stros mollitionū suarum pœniteat:ueritatq; erubescant.Deum uerum & solum
qui potest omnia:credant:timeant:diligāt sequantur:cuius omnia & quæ mala
putant bona esse didicerunt.¶Explicui adiuuante christo secūdum tuum præce/
ptum.beatissime pater Augustine ab initio mundi usq; in præsentem diem:hoc
est per annos.v.M.dc.xviii.punitiones & cupiditates hominum peccatorum:
conflictationes sæculi & iudicia dei:q̄breuissime & q̄ simplicissime potui:chri/
stianis tamen temporibus propter præsentem magis christi gratiā ab illa incre/
dulitatis confusione discretis.Ita iam ego certo & solo quem cōcupiscere debui:
obedientiæ meæ fructu fruor:de qualitate autem opusculorum tu uideris:qui
præcepisti:tibi adiudicanda:si edas:per te iudicata:si deleas.

Vt ipse titulus margine in primo docet.

Orosio nomen mihi est.

Librariorum quicquid erroris fuit.

Exemit Aeneas mihi.

Quod si situm orbis:sicq; nostra ad tempora.

Ab orbis ipsa origine.

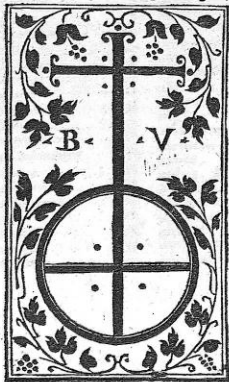
Quisq; tumultus:bellaq;:& cades uelit.

Cladesq; nosse:me legat.

Pauli Orosii uiri clarissimi Ad Aurelium Augustinum episcopum & doctorem
eximium Libri septimi ac ultimi Finis. Impressi Venetiis:opera & expensis
Bernardini Veneti de Vitalibus.Anno ab incarnatione domini.M.CCCCC.
Die.XII.Mensis Octobris.Regnāte Domino Augustino Barbadico.

Registrum

Omnes sunt terni præter n qui est quaternus.

7. *Table changes may occur without notice.*

© 2000 by The McGraw-Hill Companies

and sister *Burquina nigrescens* J.

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

...and the other side of the coin is the fact that the

Abstract: This article discusses the

... ..

1890

Die XIII. Monats October R. omne Dominio Augustino Barchino.

anillo

① Since the first price is out of distribution.

